Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جهاني جهان

د مقالو مجموعه

ليکوال :
بېلابېل

ژباړونکی:
عبدالنافع همت

۱۳۹۱ لمريز کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب د چاپ او خپرولو حقوق د خپرندويي ټولنې سره خوندي دي.

د کتاب پېژندنه

د کتاب نوم	:	د جهاني جهان
ليکوال	:	بېلابېل
ټولوونکی	:	عبدالنافع همت - an_himmat@yahoo.com - ۰۷۰۸۱۹۸۴۵۱
د چاپ کال او شمېر	:	۱۳۹۱ل، (۱۰۰۰) ټوکه
خپرندويه ټولنه	:	ميوند کلتوري ټولنه - کندهار
کمپوز او ډيزاين	:	خليل احمد ثارن
انلاين چاري	:	مختار احمد احسان - د لراوبر ډاټ کام برېښنايي کتابتون

www.Larawbar.com

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

اهدأ:

دا کتاب د پښتو ادب ځلانده ستوري استاد درویش دُراني صاحب ته

دالی کوم چي د افغان ملت ته‌پونو ته یې د شعر ژبه ورکړه

عبدالنافع همت

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا کتاب او یو څو یادوني

دا خبره به ټول پښتانه، په تېره بیا فرهنګي کهول را سره ومني چي ښاغلی جهاني صاحب د پښتو ژبې یو ستر خواخوږی او خدمتګار دی چي باید د ادبي او علمي خدمتونو پوره یادونه او ستاینه یې وسي. څو کاله مخکي مي د همدې مسئولیت له مخي په زړه کي راوګرځېده چي د هیواد ددې وتلي شاعر، لیکوال، ژورنالست او تاریخ کښونکي په اړه یو سیمینار جوړ کړم چي په دې ډول یې یو څه حق ادا او خپله غاړه خلاصه کړم.

کله چي مي دغه خبره له ځینو فرهنګیانو سره شریکه کړه، هغوی هم مشوره راکړه چي دا یو ضروري او پر ځای کار دی. تر دې وروسته مي د لري او بري پښتونخوا یو شمېر لیکوالو ته موضوعات ور ووېشل، د دوی یې هم کور ودان هر یوه په ورین تندي مقالې چمتو او راولېږلې چي په دې لړ کي دا لیکوال د یادولو وړ دي: ښاغلی استاد محمد معصوم هوتک، ښاغلی محمود ایاز، ښاغلی عبدالغفور لېوال، آغلې پروین فیض زاده ملال، ښاغلی لال پاچا ازمون او ښاغلی عصمت الله زهیر. په دوی کي مي له چا سره مخامخ ولیدل، له چا سره مي په تیلیفون کي خبري وکړې او له چا سره مي د برېښنالیک له لاري اړیکي ونیولې.

د مقالو لیکلو او راټولولو خورا ډېر وخت او زیار وغوښت، خو ماته مهمه دا وه چي مقالې ولیکل سوې او زما تر ګوتو پوري راورسېدې، د دې ټولو لیکوالو یې کور ودان چي اول یې د مقالو لیکل پر ځان ومنل او بیا یې له خپلو ډېرو بوختیاوو سره سره مقالې ولیکلې.

تر دې وروسته مي نو زړه ښېغمه سو، ما ویل څه مقالې چمتو سوې او س به نو له خیره سره سیمینار جوړ کړم، کله چي مي جهاني صاحب ته د سیمینار بلنه ورکړه، نو هغه راته وویل چي زه ناروغه یم او ډاکټر راته ویلي چي باید په امریکا کي پر له پسې درملنه وکړم. څرنګه چي ما د سیمنیار جوړولو کلک هوډ کړی و، نو دا کار مي پر ځان فرض ګڼانه او دا راته ګرانه وه چي له دې کار څخه لاس واخلم. دا مي هم نه خوښېده چي د جهاني صاحب په غیاب کي دا سیمینار جوړ

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړم، بيا مي په زړه کي راوګرځېده چي تر لاسه سوي مقالې په کتابي بڼه چاپ کړم. ما ويل که سيمينار پاته سو، نو لږ تر لږه په دې کتاب به مي د جهاني صاحب حق يو څه ادا کړی وي.

دا مهال زما په لاس کي يوازي شپږ مقالې وې، ما چي وکتل نو کتاب د کيفيت له اړخه يو څه ډېر او کوچنی راته و ايسېده، وروسته مي دا بڼه وګڼله چي د دې مقالو تر څنګ هغه مقالې هم راټولي او په دې کتاب کي يې ورګډې کړم چي تر دې مخکي د جهاني صاحب په اړه ليکل سوي او په بېلابېلو کتابونو، ويب پاڼو، مجلو او اخبارونو کي خپرې سوي دي. په دې لړ کي جهاني صاحب د ښاغلي ډاکټر راج ولي شاه خټک يوه ناچاپه مقاله هم په ايميل کي راواستوله.

د مقالو راټولول په لومړي سر کي اسانه را ته ايسده، خو وروسته دا کار ډېر ستونزمن سو، ځکه چي د ټولو مجلو او اخبارونو کلکسيونونه مي نه درلودل، که درلودلي مي هم وای نو لټولو يې کلونه کلونه وخت غوښت، خو خدای دي يې نه کموي چي په دې اړه مي پر هر فرهنګي انډيوال ږغ کړی نو خپل وس يې نه دی را څخه سپمولی، بس يو څه زه وم او يو څه فرهنګي انډيوالان وه، په درې کاله کي دا مقالې راغونډې سوې.

لکه څنګه چي له يوې خوا د جهاني صاحب ادبي جهان ډېر پراخ او هره برخه يې ګام کول اسانه کار نه دی او له بلې خوا پر ليکوالو هم ډېر ګران دی، نو زه داسي فکر کوم چي ډېري مقالې به را څخه پاته سوې وي، په دې ډول زه له هغو ليکوالو او شاعرانو څخه ډېره بخښنه غواړم چي مقالې يې په دې کتاب کي نه دي چاپ سوې. البته ځيني هغه مقالې ما خپله د چاپ وړ و نه بللې چي محتوا يې کمزورې او يا يې جهاني صاحب چاپول نه غوښتل.

د مقالو تر را غونډولو وروسته بله ستونزه دا وه چي مقالې په بېلا بېلو ليکدودونو ليکل سوې وې، ما د ليکوالو په ليکدود کي ګوتي و نه وهلې، خو يوازي مي دومره وکړه چي د پښتو ژبې د اوسني ليکدود ځيني عام او منل سوي معيارونه مي په پام کي ونيول. البته دا کار مي په دې نيامت وکړ چي د مقالو ژبه يو بل ته سره ورته او په کتاب پوهېدل اسانه سي. ځينو ليکوالو د جهاني صاحب شعرونه په خپله لهجه او خپل ليکدود را اخيستي وه، ما دغه شعرونه د جهاني

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب له شعري ټولګو سره پرتله او بيرته مې په هماغه بڼه را واخيستل چې جهاني صاحب غوښتل.

ددې مقالو په اړه يوه بله يادونه هم ضروري ګڼم، هغه دا چې ددې مقالو په کمپوزولو او پروف کتلو کې ځينو ملګرو هم مرسته را سره کړې ده، نو که په دې بهير کې د ځينو مقالو ليکدود يو و نيم ځای بدلون موندلی وي، هيله ده چې ليکوال به يې ما وبخښي، ځکه چې دا کار به قصدي نه، بلکې زما د ملګرو ناپامي وي.

په مقالو کې د مفاهيمو تکرار او ناسم معلومات هم داسې ټکی و چې پوره غور يې غوښت. څرنګه چې ځينې مقالې ډېرې پخوا ليکول سوي وې، نو يو شمېر داسې معلومات هم پکښې خوندي سوي وه چې له اوسنيو واقعيتونو سره يې اړخ نه لګاوه، د بېلګې په ډول چا به ليکلي وه چې تر دې مهاله د جهاني صاحب اوز (دومره) شعري ټولګې چاپ سوي دي، حال دا چې تر هغه وروسته به د جهاني صاحب نوري شعري مجموعې هم چاپ سوي وې، يا به يې ليکلي وه چې دی اوس په امريکا ږغ راډيو کې کار کوي، حال دا چې جهاني صاحب اوس له يادي راډيو سره کار نه کوي. کېدای سي په ځينو مقالو کې د غسې نور زاړه معلومات هم پاته وي چې بايد نوي سي خو زما به نه وي ورته پام سوی، ما له ځينو مقالو څخه دغه ډول ناسم معلومات او تکراري خبري وايستلې، هيله ده چې درانه ليکوال داسې و نه انګېري چې ګواکې ما د کوم شخصي غرض له مخې د دوی په مقالو کې ګوتې وهلې دي.

د مقالو د چاپولو اجازه هم يوه ستونزه وه، هغه ليکوال چې ما پېژندل له هغوی سره مې مشوره وکړه چې ستاسې فلانۍ مقاله مې را اخيستې او غواړم چې له نورو مقالو سره يو ځای يې په کتابي بڼه چاپ کړم، د ځينو ليکوالو يې ډېر ډېر کور ودان، دوی نه يوازې دا چې د مقالې د چاپ اجازه يې راکړه، بلکې خپلې مقالې يې له سره وکتلې او بيا يې ما ته را وسپارلې، البته هغه ليکوال چې ما نه پېژندل او تر ډېرو هڅو وروسته مې بيا هم د هغوی د بريښناليک پتې او موبايل شمېرې پيدا نه کړې، د هغوی مقالې مې له اجازې پرته را واخيستې چې په دې کار سره له هغوی څخه بخښنه غواړم.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ليکوالو د عکسونو پيدا کول هم اسانه کار نه و، ځکه ما هوډ کړی و چې د هر ليکوال له مقالې سره د هغه عکس هم چاپ کړم، ستونزه دا وه چې ټول ليکوال ما نه پېژندل او ځينو خو يې آن په مرګ له دې دنيا څخه کډه کړې وه، هغه و چې تر ډېرو هڅو وروسته مې د ځينو ليکوالو عکسونه پيدا او ځيني را څخه پاته سول.

په پای وايم چې جهاني صاحب تر دې هڅوني او ستايني ډېر حقدار دی او بايد ډېر ونازول سي، خو په پښتو کې يو متل دی چې وايي: تور تو تان تر تا قربان، بس زموږ همدا وس و، هيله ده چې نور ليکوال به د جهاني صاحب جهان نور هم وڅېړي، زه هيله لرم چې په دې جهان کې به ګڼ شمېر داسي علمي او ادبي کانونه ومومي او په دې ډول به د پښتو ژبې ادبي او هنري برخه نوره هم بډايه سي.

عبدالنافع همت

۱۳۹۰/۱۰/۲ المريز کال

سيد نور محمد شاه مېنه، کابل

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

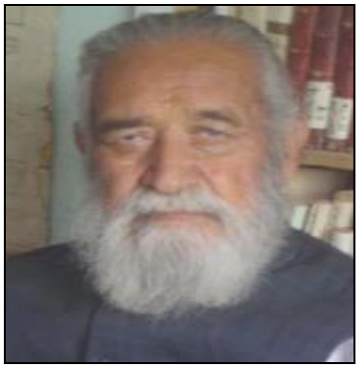

علامه عبدالشکور رشاد بابا

یاغي او مبتکر شاعر

ښاغلی عبدالباري جهاني ځوان پښتون شاعر دی. زما په خیال ابتکار او سلاست دده د شعر ځانګړتیاوي دي. زه چي دده ترانې وایم او یا یې اورم، نو ګمان کوم چي دده پر نغمو مستۍ ناڅي او ترانو ته یې شاپېرۍ اتڼ اچوي.

ماته د ښاغلي جهاني د شعرونو بل خصوصیت دا ښکاري چي له رسومو بغاوت کوي، د جمال جلوې له ده څخه ځان او جهان هېروي. په دغه جذبه کي نه دی ځاني دی او نه جهاني. د احتساب بېره یې له زړه وتلې وي، د مغانو پر دوکانو په ډېره زړه ورتیا ګرځي، په خورا بې احتیاطۍ د میخانو ترلې دروازې ورټکوي، د حسن پر کعبه طوافونه کوي، د میني د بت پر پښو تندی موږي، ځکه نو زه دی یاغي شاعر بولم. د ښاغلي جهاني د فکر شهباز د نویو معناوو په ښکار پسي ډېري هسکي الوتني کوي او بې ښکاره نه راستنېږي، ځکه نو زه دی مبتکر شاعر بولم.

که ووایم چي د ښاغلي جهاني دغه استعداد یوازي د ښکلا ستاینې ته نه دی وقف سوی، زما امید دا دی چي ادب پوهان به یې رد نه کړي. دا ځوان شاعر زیارباسي چي د ګران وطن پر شمع باندي سرښندونکي پتنګان د ستۍ کېدلو لپاره راوبولي. دده شعر بې مبالغې د افغان ولس د ویښتابه له پاره هغه سوي چیغي دي چي رېغ یې په اورېدلو کي د غوږ او په لوستلو کي د سترګو له لاري بخري پاشي. رنځېدلی او کړېدلی افغان ولس ملي وحدت ته هڅوي، دده استعارې هغه تارونه او کنایې یې هغه ستنې دي چي زړونه سره ګنډي. اوس چي په ګران افغانستان کي اخترونه عاشورې سوي دي، ددې اسکېرلي ولس د سوځېدلي او لولپه هیواد په کربلا کي جهاني د حق پر شهیدانو ساندي وایي او د یزیدانو په لټون د ماغزو په غوړو مشالونه لګوي. زه چي دده د شعر په طور کي ګرځم د تاثیر جلوې زما ذهن ته د لیدلو بلنې راکوي. زه دده د طبعي په سینه کي هغه رڼاوي وینم چي د ډېرو به د هغه دیدار نه وي په نصیب سوی.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پای کي به دا هم ووايم چي په دې مجموعه کي د پښتني متلونو غمي د قطعو په ګوتميو کي داسي کښېنول سوي دي چي د شعر د ناوي ښکلا يې دوه ګرايه کړې ده.

زه چي دا کرښي ليکم د ښاغلي جهاني د سباوون په تمه کتاب مي مخي ته پروت دی او د هر بيت لوست مي ستايني ته هڅوي. د ښاغلي جهاني پر قريحه او قلم دي برکت وي.(۱)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

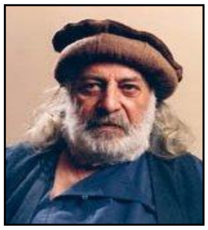

اروانباد عبدالرحمن پژواک

د اروانباد عبدالرحمن پژواک یاداښت

هر شاعر ځان ته یو جهان دی چي یوازي دی یې جهانیان دی. شعر راز دی، پر راز باندي خبري کول پر زړه باندي تجاوز او پر روح تېری دی، زه پر شعر باندي تقریظ او انتقاد ګناه ګڼم.

عبدالباري جهاني یو استعداد دی چي که چېري زموږ د اسیر محیط له قید او بند څخه آزاد پاتې شي، خپل رازونه به د سپېڅلو پیامونو د شعارونو په څېر جهانیانو ته ورسوي، چي د نن‌ني بازاري شعارونو بازار مات کړي، زه ورته دعا کوم چي خدای(ج) او خندا دي ور سره مل وي.(۲)

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

سید شمس الدین مجروح

کوم شعر ښه او څوک ښه شاعر دی؟

انسان دوې خواوې لري، یوه خوا عقل او منطق او بله خوا یې عواطف او جذبات دي. د علم، صنعت، ساینس او ټکنالوجۍ منبع ناطقه قوه ده، یعنې پر عقل او منطقو اتکاء لري او شعر او هنر د مخیله قوې نه الهام اخلي او د هغه پر تخیل او جذباتو بنا ده. شاعر د انساني عواطفو او روحي وارداتو نماینده دی، نو ځکه دی د بل انسان عواطف او احساسات راپاروي او متاثر کوي یې. انسان یوازې له نورو حیواناتو نه د ناطقه قوې په لرلو سره امتیاز نه لري، بلکې ژړا او خندا هم کوي او نور حیوانات له ژړا او خندا نه محروم دي، نو شاعر د ژړا او خندا له جهان سره ارتباط لري.

تخیل او جذبات خو اجتماعي قیود نه مني او تر هیڅ امر او قاعدې لاندې نه راځي، نو ځکه زه شاعر د هر چا نه زیات انقلابي ګڼم. شاعر د اجتماعي قیودو او ادابو پر خلاف ګرځېږي او خپل عواطف او جذبات ازاد بیانوي. شاعر د ریاکارۍ پردې او د ریاکارانو ګرېوان شلوي. دی په ښکاره سورې وهي، چې خوله یې راکړه. شاعر د ښکلا او جمال مداح دی، دی د جمال په رباب کې خپلې قصیدې وایي.

پر دې سربېره شاعر د ژبې په انکشاف او ښایسته کولو کې کومک کوي او د ده ابتکارات، تشبیهات او استعارات د ژبې ذخیره زیاتوي. شاعر د تخیل پر بنا د فیلسوف سره شباهت لري، ځکه فیلسوف هم د تخیل په زور د کایناتو پردې شلوي او حقایق راڅرګندوي او شاعر هم د تخیل په قوت د تحت الشعور پردې څیري او د انسان روحي حقایق ښکاره کوي. همدا وجه ده چې اکثر فلاسفه شاعران هم وو. په مشرق کې بوعلي سینا او حکیم عمر خیام هم شاعران او هم فیلسوفان وو او په مغرب کې ګویتې او نیچیې هم شاعران او هم فیلسوفان وو. دا فهرست ډېر اوږد دی او اوس یې هم په دنیا کې ژوندي مثالونه شته. که شعر په ربښتیا سره د عواطفو بیانګروي او د بل احساسات بیان کړي، ښه شعر او ویونکی یې ښه شاعر دی.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو پر دې بنا ما د جهاني په اشعارو کې دا صفت وليده او زه يې متاثر کړم. جهاني په خپلو سندرو کې د وطن په غم کې په زار زار ژړلي دي او هم يې په خپله تخيلي ميخانه کې په کټ کټ خندلي دي. دې د اراکوزيا د مېرو او سپېدونکي د شعر په بحر کې د درياب سفر کړی او د خيال په اسمان کې يې وزرې خورې کړې دي. زه ويلای شم چې جهاني د شعر په قلمرو کې ځانته ښه مقام پيدا کړی او د شاعرانو په محفل کې يې ښه درنه کرسۍ نيولې ده. (۳)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاندید اکاډمیسین سرمحقق محمد صدیق روهي

عبدالباري جهاني

د جهاني شعر له تخیل، عاطفې او طغیان څخه ترکیب شوی او د پښتنو د هنري فرهنګ د ګالري یو زړه وړونکی تصویر دی. د پښتو ادبیاتو نامتو څېړونکی حبیب الله رفیع لیکي: جهاني زموږ د هیواد په معاصرو شاعرانو کې د ګوتو په شمېر شاعرانو له ډلې څخه دی. (ورکه مېنه۱۲ مخ)

عبدالباري جهاني د عبدالاحمد زوی په (۱۳۲۷ش) کال د کندهار په ښار کې زېږېدلی دی. خپله زده کړه یې د بکلوریا تر درجې پورې هماغلته سر ته رسولې او د کابل پوهنتون د ادبیاتو او بشري علومو د پوهنځي تر لوستلو وروسته یې په پښتو ټولنه کې د علمي غړي په توګه کار پیل کړ.

په (۱۳۶۷ش) کال کې د (ورکه مېنه) په نامه دده د شعرونو یوه مجموعه خپره شوه چې پر هغه باندې یو شمېر ادبپوهانو او شاعرانو ، لکه عبدالرحمن پژواک، پوهاند حبیب الله تږي او ادبي مورخ حبیب الله رفیع تقریظونه لیکلي دي. ددغه کتاب په سر کې جهاني د (اهداء) تر سرلیک لاندې لیکي: (د بزم او رزم د نیمګړو ترانو دا وړه مجموعه د پښتو ژبې هغو شاعرانو ته اهداء کوم چې تقدیر محکوم پیدا کړي، واکمنانو یې پر خولو مهرونه وهلي او زمان یې قلمونه زولانه کړي دي.)

عبدالرحمن پژواک لیکي: (هر شاعر ځانته یو جهان دی چې یوازې دی یې جهانیان دی. شعر راز دی، په راز باندې خبرې کول پر زړه باندې تجاوز او پر روح باندې تېری دی، زه پر شعر باندې تقریظ او انتقاد ګناه ګڼم. عبدالباري جهاني یو استعداد دی چې که چېرې زموږ د اسیر محیط له قید او بند څخه ازاد پاتې شي نو خپل رازونه به د سپېڅلو پیمانو د شعارونو په څېر جهانیانو ته ورسوي چې د ننني بازاري شعرونو بازار به مات کړي، زه ورته دعا کوم چې خدای(ج) او خندا دې ورسره مله وي).

پوهاند دوکتور تږی وایي: (... دلته که له یوې خوا د افغاني جنګیالیو د توري خرپ او شرنګ ستایل شوی او د باتور افغان ولس د توري، زړه ورتیا ، سرتېري او د مېړاني ترانې غږول شوي،

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو له بلې خوا د ژوند ښېښونکو یو غرپ او د افغاني رباب زړه وړونکی ترنګ هم په ډېر اوچت شاعرانه انداز کې تصویر شوی او د زړو میکدو او ښتني تاریخي حجرو کیفیت په ساحرانه الفاظو تازه شوی دی.

دغه مقدمه هم په شاعرانه انداز کې لیکل شوې او ټوله د ویلو وړ ده، نو د کتاب د حجم په پام کې نیولو سره له هغې څخه تېرېږو او د جهاني له جهان سره ځانونه اشنا کوو. باید وویل شي چې جهاني ځینې شعرونه د پردېسۍ په حالت کې ویلي او په (ورکه مېنه) کې خپاره شوي دي. د دې مجموعې په لوستلو سره هر څوک د شعر اعجاز درک کولی شي چې دلته به یو ازې د جهاني د شعر دوې بېلګې راوړو:

ورکه مېنه

د ژوندون وحشي موجونو
له اشنا مېني بېل کړی
د زمان یاغي بادونو
بل جهان ته یم راوړی

را یادېږي مې جونګړه
را یادېږي مې خیالونه
هسې لیري را ته ښکاري
لکه ورک سترې خوبونه

نه د چا پر ښېدو شونډو
څه مرموزه نغمه ناځي
نه د چا له پټو سترګو
د هوس ترانې پاڅي

نه د چا پر سپینو لېچو
توري ځني را خپرې دي
نه د مرو کتو یادونو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپيني کړې د چا شپې دي

نه د چا پر دنګه غاړه
لونګين په ورو ورو زانګي
نه مستي د مستو پېغلو
ماتي کړي دي ګلخانګي

نه هغه د سوما بوټي
نه هغه د غرو لمني
نه اوښه نه يې هې هې دی
نه کېږدۍ دي چېري پلني

نه هغه وحشي دښتونه
نه غاټول پکښې غوړېږي
نه شپلې نه يې باډ اسکې
نه ښې پکښې مستېږي

نه خوشال له زوره رېغ کړه
په ښکاره چې خوله يې راکړه
نه له بخته فريادي دی
چې ملګرو ورته شا کړه

نه حميد په شنه زړګي کې
خيال د شونډو دی ساتلی
نه فراق د نوخطانو
کړی شپه دی ژړولی

نه محفل سته د رندانو
نه قيامت د پايکوبونو
نه د شيخ په لاس عصا ده

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه فریاد له سرکوبونو

نه څه زېرې د فردوس دی
نه هوس د کوثرونو
نه څه وېره د ګناه سته
نه وحشت له دوزخونو

نه جنون په خروښ راغلی
نه هوښیاره بدمستي ده
نه د عقل لیونتوب دی
نه د بنګو هوښیاري ده

دلته اور د ژوندون نسته
د ساړه جهنم کور دی
دلته هر څه ایرې کېږي
د حیات په نامه ګور دی

دلته هر څه سودا کېږي
دلته هر څه بازاري دي
دلته ویني بېګانه دي
دلته میني ظاهري دي

زما د جګو غرو سندري
څوک یې نه سي اورېدلای
زما زیږه پښتنه ژبه
دلته نه سي ګړېدلای

زه داستان د بربادیو
زما کیسې په وینو سرې دي
نه له ستوني مې ږغ وزي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه په سور کي زمزمې دي

دلته وژنم خپلي هيلي
بې لمبې سوځم ويلېږم
نه د چا د لارې مل يم
نه د چا مخ ته بلېږم

زما هغه جنت پردی سو
چي مي حوري ورستا يلي
زما هغه کورګی تباه سو
چي کيسې به مې کولې

ها نسيم لمبه لمبه سو
چي يې ويني وبښولې
هغه جام له زهرو ډک سو
چي مستۍ يې پاشولې

زما وروستي بخري مړه سول
زما ، نه مه غواړئ اورونه
زما ګونګی احساس مړ سوی
زما ، نه مه غواړئ شعرونه

(ويرجنيا ، امريکا ، ۱۹۸۵م)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه شاهد وم

ما به لیده چي د ساقي په لاس غوټۍ زمولېږي
ما به لیده چي د ساقي په لاس خمونه رنګ سول
زه د جامونو د لوټلو شاهد
زه د غوټیو د زمولو شاهد
د میکدو د ورانولو شاهد
ما ددې بڼ د بوټي، بوټي لاښېدل ولیدل
ما په سپرلي کي د زاغانو پایکوبونه کتل
ما د نسیم په غېږ کي زهري د خزان اورېدل
ما د بلبلو ځوانیمرګي نغمې
ما د ګلونو چپاو سوي ورېمې
ما د پایمالو آرزوګانو زګېروی
ما له وحشته رپېدلي زړونه ټول ولیدل
راویښوئ مي ولي؟
راپاڅوئ مي ولي؟
دا رغوئ مي ولي؟
ما به لیدل چي د زمان توپان وهلي بېړۍ
د ګردابونو تلاطم کي رنګه بنګه خوځي
د څپو غېږي ته ورځرمه سې ډوبېږي پکي
د جاله وان له نامردیه څخه
ددې ظالم له بېباکیه څخه
بېړۍ له پرښو سره وجنګېږي
د غرقېدو له وېري ټوله بېړۍ وال چیغي کړي
څوک د بېړۍ تیاره کونجونو ته له وهمه ځغلي
مال او اولاد هېروي
د ډېوي څنګ ته له قاه قاه سره غاښونه برېښي
دا جاله وان دی ظالم

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه يې خندا پېژنم
له دې لېوه سره پخوا هم څه اشنا غوندې وم
ما هر څه وليده خو هيڅ مې لا ويلي نه دي
زه د ببرۍ د ډوبولو شاهد
زه د توپان د خوځېدلو شاهد
ما له ارام ساحله تېښته ليده
زه په لوی لاس د غرقېدلو شاهد
راوېښوئ مې ولې؟
راپاڅوئ مې ولې؟
دا زغوئ مې ولې؟
ما به ليده چې د غوغا د چوپېدو لپاره
سپيني ابداري توري څه په بې ابۍ سرې کېږې
تر يو څو سويو کړېو وروسته څه کمزوري چيغې
وروستی نفس د زولنو په شرنګهار کې ورک کې
يو لالهانده زړه ارام غوندې سي
يوه سينه د هديرې په رسم
يوه کوچنوټې قفسچه کې هلته
يو لوی جهان لره جهان پيدا کې
يوه نرۍ شاني لمبه توري تيارې ته درومې
د ابدي سکوت په غېږ کې حرکت ډوبېږې
څوک د ژوندې مرګ په آرزو د ګولۍ لارې خارې
څوک بيا د مړه ژوندون بقا ته له ايمانه تېر سول
زه د زګېروې د چوپولو شاهد
زه د ترټلو د لوټلو شاهد
ما تاړاکونه چپاوونه ليدل
زه د سرو څاڅکو تويولو شاهد
راوېښوئ مې ولې؟
راپاڅوئ مې ولې؟

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ږغوئ مي ولي؟
ما به ليده چي د جلاد په وينو سرو منګولو
ما به ليده چي د لېوانو د ځېرلو وهم
خلک د ورور پر جنازه نځول
خلک په ډکو ستونو و خندول
ما به ليده چي څوک د ميني په تور
ولي سنګسار سو ولي ټولو ګناهکار وباله
ما به ليده چي خلکو لوی لوی ګناهونه ستايل
هر چا چي ښې منګولي سرې کړې قهرمان قبول سو
دلته قاتل قضا ته نه کشبېږي
دلته چي سر وهي سردار يې بولي
دلته د سرو لاسو په نوم عبادتونه کېږي
سجده هغو ته ده چي زړونه يې سينو کي نسته
زه بې ګناه ګناهکاران پېژنم
ما ګناهکاره جنتيان وليدل
زه د پايکوب د سرکوبونو شاهد
زه د قاتل د سرو لاسونو شاهد
چا د منبر پر سر ګناه ستايله
خو دا ثواب د سنګسارونو شاهد
څوک چي زرګونه قتلوي خلک بيعت ورکوي
هغه چي ويني پاکوي، هغه دوزخ ته درومي
د ګناهونو د تميز پر ميدان
ددي نړۍ د عدالت شاهد يم
راويښوئ مي ولي؟
راپاڅوئ مي ولي؟
دا ږغوئ مي ولي؟
پرېږدئ چي هر څه په سينه کي و لحد ته يوسم
د شعر ژبه مي ګونګۍ ښه ده پرې سوې ښه ده

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په سترګو وینم خو چي نه یم ګړېدلی شنه یم
دلته لیدل او کول ښه دي څه ویل کفر دی
په رڼو سترګو ژوندي ړېر او سېږي
خو څوک چي ژبه لري سر نه لري
دلته لاسونه پرې کېدل ژبې یې هم غوڅي کړې
خو سترګورو هر څه ولیده ګونګي پاته سول
پرېږدئ چي وسو ځېږم
پرېږدئ چي وکړېږم
چیري به زه هم د ویلو په تور
ددې لیدنو د ویلو په تور
د ژبورو په دود خپله سزاګۍ ووینم
زما پر مرۍ باندي به هم د چا منګولي سرې سي
راوینبوئ مي ولي؟
راپاڅوئ مي ولي؟
دا ږغوئ مي ولي؟ (۴)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهاند ډاکټر حبيب الله تږی

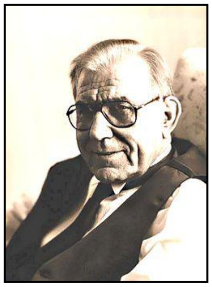

د پوهاند ډاکټر حبيب الله تږي يادښت

که زه د جهاني پر ځای وای، نو د دې مجموعې نوم به مې د (رزم او بزم نغمه) ايښی وای، ځکه په دې مجموعه کې که له يوې خوا د خونړيو جګړو لړزوونکي داستانونه په پوره شور او ځوږ بيان شوي او د افغاني ځوانانو د سرو لښکرو په سرو وينو سره لاسونه د افغاني سردرو د بازانو له سرو منګولو سره د شاعر د رنګينو خيالونو په قلم د هيواد د پرتمينو غرو د پاسه په شفق کې نقش شوي، نو له بلې خوا شاعر د افغاني جهان رنګينې افسانې هم د تصور په رنګينه دنيا کې تصوير کړې او د افغاني پېغلو سرې منګولې، سره بارخوګان او سرې شونډې يې هم د سره سالو تر ګلګون انعکاس لاندې د تخيل په ازاده او بې قيده نړۍ کې کېښودلې، مچ کړې او زېښلې دي.

دلته که له يوې خوا د افغاني جنګياليو د توري خرپ او شرنګ ستايل شوی او د باتور افغان ولس د تورې، زړه ورتيا، سرتېرۍ او مېړاني ترانې غږول شوي، نو له بلې خوا د ژوند ښښونکو يو غړپ او افغاني رباب زړه وړونکی ترنګ هم په ډېر اوچت شاعرانه انداز کې تصوير شوی او د زړو ميکدو او پښتني تاريخي حجرو کيفيت په ساحرانه الفاظو تازه شوی دی.

دلته که له يوې خوا د افغاني مېړونو پولادي او له هيبته ډکو بدنونو، کړو ورمېږونو، آهنينو متو، ببرو سرونو او لوڅو، خو مضبوطو پښو توصيف د شاعر شعر ته ډېر اوچت صلابت ور په برخه کړی، نو له بلې د افغاني پېغلو د نازکو اندامونو، هسکو غاړو، سپينو مړوندونو، تورو څڼو، بربنډو بدنونو او پستو ورنونو رنګين خيال نوی شانته لذت او غذوبت وربښلی دی.

په دې مجموعه کې له يوې خوا له روسي يرغلګرو سره د افغاني شازلمو د خونړيو جنګونو، مضبوطو ډغرو، بې پروا غورځنګونو او د قاطع تاړاکونو له هيبته ډکې سندرې غږول شوي، نو له بلې خوا د وطن د مستو پېغلو د اتڼونو، نازونو او کرشمو تصويرونه کښل شوي دي.

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته که له یوې خوا شاعر د بې اسرې یتیمانو سرې سترګې او د بورو میندو د توپاني اوښکو رانه ځاځکي ژړلي، نو له بلې خوا یې د ګل د نازکو پاڼو د پاسه د شبنم مرغلین ځاځکي هم نه دي هېر کړي.

شاعر که له یوې خوا د زړو میکدو له خمونو، ښایسته ساقي او سازونو... جامونو او خوږو یارانو او رندانو محفلونو په یاد ساړه اسوېلي ایستلي، نو له بلې خوا یې د جګړې د میدان د بمونو، ټانکونو، توپونو او وحشانه استبداد او ظلمونو له لاسه تودې چیغې هم کړي دي.

که زما د خیال د مرغه وزرونه د زماني د استبداد ښکاري نه وای زخمي کړي، نو باور دی چې ددغه مجموعې په لوستلو به بیا په پرواز راغلی وای، د هیواد په پرتمینو سردرو، دنګو غرونو، پراخو دښتو، خالي بانډو، سپېرو کنډوالو، له وېرې او ویره نه ډکو ښارونو، خورو ورو ولسونو او بې شماره پردېسیو به ګرځېدلی وای او ددې مجموعې مقدمه به مې د سوز او ساز، سوځنده سندرو، مینې، درد، هیلو او ماتم له رنګینو شعرونو نه جوړه کړې وای، خو اوس چې څه تیار، هغه د یار.
(۵)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر راج ولي شاه خټک

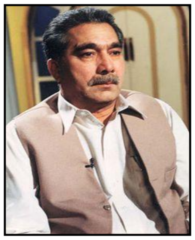

جهاني له ښکلا او درد سره اشنا شاعر

عبدالباري جهاني بې له مبالغې د ذوق د معيار په بام ولاړ شاعر دی،دا ذوق د جمال ذوق هم دی او د ادب هم، جمال د کائناتو په مظهرونو کښې له ټولو ستر د کمال مظهر دی، د ښکلا پېژندنه د حق د پېژندنې صوفيانه لاره ده، د چا ذهن چې د ذوق په دا رڼا منور وي، د هغه نظر د ښکلا مجرد صورتونه پېژندی شي او بيا چا چې د ادب په واسطه ددې جمالياتي تجربې، په تورو کښې د تصوير کولو قدرت ترلاسه کړ، نو د عصر په بنيادمانو کښې د امتياز ښتن کېږي، خوشحال بابا په يوه بله حواله دا خبره کوي:

خاص بنده د خدای هغه ګڼه خوشحاله

چې د ځـــان په معرفت يې سرفـراز کا

د ځان معرفت د جهان معرفت دی،جهان د جمال د پرتو يو رنګ دی، ځکه نو د ښکلا پېژندنه د معرفت ذريعه کېږي، رحمان بابا وېلي چې:

معرفت د خدای څرګند دی په هر څه کښې

سترګې وخوره چې څوک هومره نظر نه کا

جهاني صيب لکه څنګه چې يې تخلص جهاني دی، ګڼ اړخيز ذهن لري، په تېره د ادب په حواله، په شاعرۍ کښې يې ښې ګڼې موضوع ګانې شته، د فکر د ورشو لمنه يې ډېره پراخه ده، ولې د ټاکلي وخت له کبله به زه جهاني صيب ته يوازي له هغه زاويې و ګورم ،څنګه چې ما ته ښکاري او چې ما ته څنګه ښکاري، نو هغه د شاعر په بلنه چې وګوره و ماته ، ستا نظر کښې څنګه ښکارم يا لکه دا چې:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه په تصور کښې تصويرونه جوړومه ستا

دا زما هنر دی ،دې هنر کښې ځنګه ښکارم

د هنر يعني د خپل شعر په آئينه کښې چې جهاني صېب ته ګورو نو قدرت پکښې د کمال صلاحيتونه ايښي دي،د هغه شخصيت، د هغه هنر او د هغه د جذبې سپېڅلتيا په يو ذات کښې داسې کم رايو ځاى کېږي، صلاحيتونه او صفتونه سره د معنو نږدې والى لري، خو څه کسبي وي او څه وهبي وي او جهاني صېب قدرت په دواړه رنګه نمانځلى دى، دا شخصيت د وجود د رنګ جوتې په حواله هم ښکلى دى، په ښکلا مين هم دى، ښکلا پېژني هم او ښکلا تخليق کولى هم شي او دا په دې چې د خپل جمال ادراک شايد چې لري، خبر نه يم چې هغه به زما دې تبصرې سره اتفاق وکړي که نه خو زه يې په يو اعتماد وړاندې کوم، د دې اعتماد بنياد د حمزه صېب د هغه جواب ثبوت دى کوم چې يې د ژوند په اخري شپو ورځو کښې ما ته راکړى و او ځرګنده ده چې حمزه شينوارى د پښتو ادب د ښکلا تاريخي تخليق کار دى، ما د حمزه صېب نه دا پوښتنه کړې وه چې،تا د هنر په واسطه دا دومره معياري ښکلا زېږولې ده، نو ستا په ذهن د چا جمال خور دى؟حمزه صېب راته په جواب کښې په لنډه وويل، چې خپل جمال او دا يو حقيقت هم ښکاري، ولې دا هغه نفسياتي نرګسيت نه دى،نرګسيت په ځان مين کېدل او د جهان نه سترګې د خپل ځان په لوري کړول دي او په جمال د پوهې خاوند خپله ښکلا په جهان خوروي د خپل وجود ذره د کل د وجود سره په يو ځاى کولو د ادراک تر کوره رسي، د خپل جمال ادراک هله کېدى شي، چې د موضوعي ښايست په صافه آئينه کښې د ښکلاد مجرد صورت د ليدو ذهني لټون وکړى شي، ددې لټون په لاره کښې د مينې رنګ رنګ کيفتونه راځي، د مجاز د ښکلا ښه رنګ د بنيادم په مخ کښې وي، ځکه نو اکثره مينه هم داسې مخونو سره کېږي او که د عشق صورت يې واخست نو بيا هم دمجاز د مينې اوږد پر تاو لري:

لکه زه سوى سکاره شوم مخ د يار خو داسې نه و

چې اور بل کاندي په ځمکه نوبهار خو داسې نه و

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې تر دې ځايه خبره راورسي، نو د حقيقت لټون شروع شي، بيا د داسې لټون لپاره د زړه سترګې پکارولی شي، اخر د خپل وجود د ادراک لارې روښانه شي، ځوک چې په داسې ادراک قادر شو، نو خامخا به د ښايست د نوعي صورت منظر ويني، دا د تصوف يوه باريکه نقطه هم ده ،ولې خبره که ډېره نه ګرانوو، نو په لنډه به دا وواېو، چې جهاني صيب چې کله د خپل وجودي ښکلا ادراک کړی دی، نو ښايست يې پېژندلی هم دی او د مينې تاو يې د زړه د سترګو نظر ته ځلا هم ورکړې ده، د مودو مودو د ذهني لټون او د سفر نه وروسته د خپل زړه تر کوره رارسېدلی ښکاري، د زړه په کورکې چې سړی د خپل منزل ننداره وکړي، نو لکه د خيبر د حسرت داسې ناره وکړي:

داسې دي نه وې چې هم تا سره يم

ما خـــو دنـيا پـــه بله واړولـــــه

او د جهاني صيب خوشبختي دا وه ،چې دا ننداره يې د ذات په آئينه کښې څه خو کولی شوه او هغه هم شايد د ازل د هغه سرګردانه لټون نه وروسته د خپل ځان د خوب ليدو نه وړاندې د مينې يو اوږد ستر مزل وي لکه چې وايي:

د ازل کـــانـــي ويشـــتلی زر تـــوتـــې لکه هينداره

چې په خيال کښې درسره يم د خپل ځان خوبونه وينم

دا مزل جهاني صيب په کومو لارو څنګه کړی دی او ولې؟ نو ددې ولې په جواب کښې بايد داسې وواېو چې دا د کندهار د خاورې د هوا او اوبو تاثير هم کېدا شي، چېرته چې مين کېدلو ته زړه هسې هوسېږي، په هر حال دا خبره چې جهاني صيب ښکلا پېژني، د ښکلا د معيار ذوق هم لري، نو دا ثبوت د هغه په شاعرۍ او د شاعرۍ په مضامينو کښې ښکاره په نظر راځي او چې دومره وواېو نو د دې ضرورت نه پاتې کېږي، چې هغه د شعر د هنر کوم معيار لري، د ښايست ننداره کوي، اثر ترې اخلي او د هنر په ذريعه يې وړاندې کوي، دا هنر د هغه د شعر هنر دی او جهاني د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې عصر استاذ، فنکار، هنرمند شاعر دی، خو انتخاب يې د تاريخ دوران کړی دی، ځکه نو په خاطر يې زخم د دوران ابنبی دی، د زخمي احساس کومې نخښې چې د جهاني صيب په شعر کښې ليدی شي، هغه هم په دوه رنګه دي، يو پرهر د مينې د جنون په غرمو د ګرځېدو د پښتو هغه تنهاکې دي، چې له درده يې زويرګي د شاعرۍ په رنګ کښې خېژي:

دا متل دی چې له درده زبېرګي خېژي

ګـنـي څـه و د رحمـــان له شـــاعرۍ

دا شاعري د ذات په داخل کښې د ننه د لټون د لارو د مزلونو درد وي، دا سفر د روح د پښتو تنهاکې جوړوي، دا يو سترې ناتمام سفر وي، په دې لاره تلونکي هم يو سترې ژوند لري، داسې لکه چې يو ځل د سند د خاورې د مشهور صوفي بزرګ شاه عبدالطيف بهټايي يو مريد تمر شاه لطيف ته وويل چې ساييں ! دا پښې مبارکې دې رادې پلو کړه چې ښپلۍ در په پښو کړم، تمر چې کله ښپلۍ را اخيسته نو له خولې يې چيغه وخته، چې ساييں دومره درنې ښپلۍ؟ زه خو يې اوچتولی نه شم، نو شاه لطيف جواب ورکړ چې تمره ! ددې په تليو کښې زما د عمر عمر ستوماني هم ده کنه، نو يو خو د لټون دغه مزل دی او جهاني صيب د مينې، د ښايست د ارمان دغه لټون هم کړی ښکاري:

تــر دې منــزلــه د پېريــو پــر اوږو راغلمه

زه د زاړه نکل کيسه يم چې مې هېره نه کې

زه دې د عمر لـه تنهــاکــو تــوکېــدلی يمه

ستا د خيالونو آئينه يم چې مــې هېره نه کې

او د زخمي افغانستان د پرهرونو درد هم جهاني په خپله سينه کښې ځای کړی دی، د افغانستان د هر پرهر نه څڅېدونکي د وينو څاڅکيو د جهاني په خاطر داسې داغونه جوړ کړي دي، چې د احساس زخم يې ترې جوړ شوی دی، ځکه نو د جهاني صيب په شاعرۍ کښې د مينې درد، چې خوږ درد دی، د افغانستان درد چې تريخ درد دی، داسې رايو ځای شوي دي، کله چې غزل ليکي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د خپل خاطر د خپل ارمان غږ ته د سندرې رنګ ورکوي، کله چې نظم ليکي نو يو فرياد يوه نعره يا يوه چيغه پکښې اورېدی شي، دا اواز هم که هر څو د درد يو اواز دی، خو هنرمند جهاني يې د هنر په داسې انداز کښې پورته کوي، چې اورېدونکي يې د سندرې د اهنګ د سوز په رنګ کښې اوري او بيا ددې د پاسه د هجران يو بل تريخ حقيقت سره مخ شوی ښکاري، د چا جدايي يې په خاطر يو بل داسې داغ هم ايښی دی، چې د خوند او رنګ دغه شاعر پيالو، د سرو شرابو د مستۍ د سرور د کيفيت د اظهار نه په بله اوړولی ښکاري، هغه ارغوان چې جهاني به يې د پاڼو په رنګ کښې د ارغواني شرابو د مستۍ کيف ليده بيا نو په دغه ارغواني پاڼو کښې هم د خپل احساس د زخم د وينو د څاڅکو رنګ ويني، بل يې حسرت دی، که څه هم زما په پوهه جهاني صيب لا ډېر زوړ نه دی او اوس هم د انګورې شرابو خوند اخستی شي، د تورو زلفو په تال د تخيل جوتې خوړلی شي اوس هم هغه د تورو سترګو شنو خالونو سره د مرمرينو وجودونو شاعرانه پيکرونه تراشلی شي:

ته د حسن خالق راوړې، ته دسته وې د سرو ګلو

ته مينا وې په محفل کښې د پېړيو د سرو ملو

ته د ګل په څېر نازکه له پاپيو تر کاکلو

ته اواز وې د بلبلو ته شرنګې وې د پايلو

بس يو زه وای يوه ته وای سر تر نوکه مې ستايلای

کشکې زه يو بت تراش وای له مرمرو مې تراشلای

داسې ښکاري چې هغه د وفا يو شديد احساس لري، خپل وجود شايد چې امانت ګڼي، نو د مستۍ هغه شاعر اوس اکثره بې وخته د خپلې ځوانۍ د دوران د تېرېدو ذکر کوي، که څه هم کله کله داسې هم وايي چې:

زړه مې راته وايي لا ځواني ده توبې ماتې که

نن د زاهدانو په حرم کښې سجدې ماتې که

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځم چې د تیارې پر زنګانــه خوبــونه ووینم

سترګې یم له رنګه دا پانوس او ډېوې ماتې که

جهاني صېب فطري شاعر دی، د ژوند د هلکوالي راهیسي شاعري کوي، د کندهار، د ارغنداب یا د هلمند د شمالونو پـه تـاثیر کښـې د فطرت د شـاعرۍ انګـازې هسـې هم شته، مـاحول شـاعرانه ښکاري، په نالیدلي کندهار تل زما د مینې هم داسې سود کېږي او شاید ما د جهاني صېب د شعر د خوشبو نه دا تاثر اخستی وي،خو د جهاني صېب د بې صبره ماشومتوب نه دا اندازه کېږي، چې په چاپېریال کښې به یې خامخا څه داسې اثر وي، چې په طفولیت کښې هم پکښې هلکان د مستۍ د یوې ناقلاره جذبې سره مخ کېږي،دا د مستې هوا او د مست ماحول سبب کېدی شي او سرې پـه ماشومتوب کښې د مینې د جذبې ښکار شي، که هر څو دا نه وي معلومه چې په چا او پـه څه باندې مین دی:

ښکلي یوازې پـر تــا نــه یم پر ښکلا مین یم

په خدای قسم دی که خبر یم چې پر چا مین یم

نو د جهاني صېب په ژوند کښې هم څه داسې علامې لیدی شي او چې حال هم داسې وي، چې شوخ ماشوم هر چارګل او د هر چا چارګل په لاسو کښې رانیسي، نو د چارګل پرې خو غوغول هم کوي کنه، دا ټپه د داسې هر کیفیت ترجماني کوي، ځکه نو:

ستا د چارګل په پرو غوغ شوم

ورکوټی لوی شوم روغ مې نه شو پرهرونه

جهاني صېب چې په هلکتوب کښې کوم داسې پرهر اخستی دی، نو وړوکی لوی شو، خو پرهار یې تازه ښکاري دا تازه پرهار د شاعرۍ سبب کېږي هم ، نو زه په پوره ډول خو نه یم خبر چې جهاني صېب دا زخم په هلکوالي کښې اخستی که نه د وخت پـه تېرېدو ورتـه خپل رومان د احساس دا

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

زخم ورکړی دی، خو په شاعری کښې يې د زخمي خاطر ځرګندې انګازې اورېدی شي، ګڼې شاعر هسې هم د عشق يوه ناقلاره جذبه لري او د حمزه صېب دا خبره هم د شاعری سبب کېږي چې:

انګـــېره يـــې د اشـــنا د تبـسم نـــه

نور په چا کښې چې خپل اور و اور پرې بل شو

او بيا که څوک د ښايست دا سې ننداره وکړي، چې دغه د وجود اور پرې لمبه کېږي، نو د عشق يو بل کيفيت ترې پېدا کېږي او هغه د جهاني صېب په قول:

زه لکه منصور ستا په نامه په ځان مين سومه

سل ځله سنګسار ته درغلی وم تـــا نـــه ليدم

د جهاني صېب په غزل کښې د فن او هنر ټولې خوبۍ شته، د کلاسيک هنري روايتونه هم لري، خو د مضمون له مخه بيخي يو منفرد او ځانګړی صورت هم لري، دا ځکه چې شايد د جهاني په فکر د خپل ماحول اثر زياته غلبه کړې ده، ښايست ستايلی هم شي، خوښ يې هم دی، شوخي هم لري، خو يا د څه حادثې له اثره او يا د خپل فطرت له تاثيره، جمال د لذت لپاره نه ستايي، د خپل وجود په آئينه کښې ورته ګوري او د وصل د هغه ابدي لټون په لاره خپل سفر جاري ساتي، چې د خپل ارمان ترکوره پرې ورسي:

ستا په طلب کې تر خپل ځانه پوري ورسېدم

پر ګـام د اوښکو تر ګرېوانـه پوري ورسېدم

ټوله هستي مې د وجود او د عدم شبـه وه

لکه شبنم تر ګلستانـه پـوري ورسېـدم

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه د رقیب نه د غماز غـوږونـو واورېدلم

یوه ناره وم تر جانــانــه پــوري ورسېــدم

هم د منصور هم د خیام هم د جنون په ژبـه

له کوه طور تــر لامکانــه پــوري ورسېـدم

نور مي د عمر له شوګیر سره پېوند شلولی

د خپلـو هیلو تــر ارمانــه پـوري ورسېدم

دا او داسي نور ډېر د غزل شعرونه او خیالونه یې دا څرګندوي، چې لکه د هر مخلص او د حقیقي عشق د لارې د لاروي په رنګ جهاني صېب د حقیقت تر بامه رسېده غواړي او دغه بام د تصوف د رومان په جذبه موندل کېږي او د فاروق دا وینا ډېره په ځای ښکاري:

ګوره آئیني تــه چې هم تا بــه تــا تــه ښــایـي

یار خو یو سبب دی رسېدل غرض دي ځان ته

نو د جهاني صېب د مینې داسي آئینه لکه چې د وخت ګرډونو له هغه نه پنا کړه، نو په خپل فکر کښې یې د خپل زړه په کور کښې منوره وساتله چې د محبوب په عکس کښې د خپل وجود په نندارہ ځان د وصال تر کوره ورسوي، خو دا خبره هم تفصیل غواړي، چې د تصوف د فلسفي باریکۍ دي پکښې وي. بله خبره د جهاني صېب د غزل د هنري اوصافو ده چې هغه هم اوږد تفصیل غواړي. د غزل د فن، فنکار شاعرۍ، ولې که هرڅو غزل په روایت پوري اړه لري، خو جهاني صېب تر ډېره د روایت نه بغاوت هم کړی دی، دا بغاوت د خیال او فکر د جدا لارې د خپلولو دی، ژوولي او مبتلي تکراري موضوعاتو او مضامینو نه یې ځان ژغورلی دی او د پښتو غزل یې د خپل ځانګړي فکر په رنګ، رنګین کړی دی، په غزل کښې د دلبرو د جمال خبري کېږي او هم هغه خبره ده، چې جهاني صېب د خپل ذات جمال او د خپل فکر ښایست په غزل کښې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

منعکس کړی دی، دا د هغه انفرادیت دی، د سرو شونډو رخسارونو د ستایلو ځای یې د خپل فکر اذیت او د خپل وجود د لټون لپاره د غزل د پیرایې نه کاراخستی دی:

دا زېری د وصال که د بېلتون و خبر نه یم

چې تـا لره درتلمه پر خپل ځان مینېدم

او ذات، وجود او ځان هغه پرده ده چې د جانان تصویر پرې راکښلی کېږي، دا د جهاني صـېب د ذهني ارتقاء هغه منزل هم ښکاري، چې د هر شاعر د شعر اخري یا دریم منزل وي، ابتداء د هر ښکلي سره مینه، په ښکلا مینېدل، بلوغت، د ځواني جذبې د شدت وخت چې شاعر پکښې د چا محبوب د زلفو اسیر شي او د مجاز شوخي یې خیال پـه یوه نقطه متمرکز کړي او دریم د حقیقت پـه لور رجوع، چې شعر د ښایست تر غایته رسېدل غواړي او د شعر د صوفیانه روایت پـه لاره قدم ږدي، هم دغه د شاعرۍ اصل صورت وي، لیوټالستای وایي چې:

Mysticism without poetry is superstition and poetry without mysticism is prose.

د جهاني صېب په شعرونو کښې د فکري بلوغت دا سې هر رنګ موجود دی، شعوري لاشعوري د تصوف ځرکونه پکښې لیدی شي، د کوه طور او راز و نیاز نومونه ددې شعور یا لاشعور ځرګندونه کوي، د وجود تقاضې په خپل ځای خو د ژوند ترخو تجربو ، د خپل احساس خوږو لکه د کاظم خان شیدا تردې خیاله راوستی دی:

خپل ګنبد لکه حباب ساته بې دره

امېزش ددې عـالم سـره بـلا دی

او زما په خیال د خپل شـاعرانه اسلوب انفرادیت لپاره یې پـه غـزل کښې د روایت پـه ځای نوي فکري تجربې زیاتې غوره کړي دي او دا د شـاعرۍ د ارزښت لپـاره ډېره ضروري هـم ده، آمېزش اصلیت ته څه خو د نقصان سبب کېږي،د ذات په حصار کښې دننه د خپل وجود ادراک ښـه کېـدی شي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غزل نه سيوا يې په نظم کښې هم د فکر د متو زور ښه ښکاره کړی دی،داسې نظمونه يې تخليق کړي دي، چې د پښتو ژبې د شمار په شاهکار نظمونو کښې د ګڼون صفت لري، په شعر د قدرت کمال يې په نظمونو کښې ښکاره کړی دی که هغه پابند نظمونه دي او که آزاده شاعري ده،يوه داسې رواني لري،چې بند په بند يې يون لکه درياب ښکاره کېږي، په نظم کښې د کمال منظر کشي کوي، داسې چې منظر سره د ټولو خاصيتونو د نظر مخې ته ودروي،دا د هنر هغه صفت دی چې کم خلق يې د بيان قدرت لري او جهاني صيب په ځای دا حق لري چې ورته (قادرالکلام) شاعر ورته ووايي، تر اوسه چې يې کومه شاعري مخې ته راغلې ده نو هم د معيار او هم د مقدار له لحاظه د هغه د قادرالکلامۍ ثبوت وړاندي کوي، د جهاني صيب د خپل بيان له مخه، هغه ته ستر پښتون دانشور سليمان لايق ويلي و چې طبع يې حماسي نظمونو ته جوړه ده، نو دا په دې چې د بيان زور او په موضوع د اظهار قدرت يې په داسې نظمونو کښې ښکاره کړی دی او چا چې يې د غزل رنګينۍ ليدلې دي نو هغه دوستانو ورته د غزل د ليکلو ويلي دي، د جهاني صيب خپله فطري طبع هم د غزل په لور مايله ښکاري، ولې هغه شاعر دی، د شعر د صورتونو رغولو په هنر پوهه دی، نو که نظم ليکي، د نظم تقاضې پوره کوي او که غزل ليکي نو په کاميابۍ خپل تصور اظهارولی شي، هر شاعر په بنيادي توګه حسن پرست وي او حسن پرستي غزل ليکلو ته شاعر پاروي، د تغزل شاعري په نظم کښې هم کېږي ولې حالات چې داسې وي چې د هر پرهر نه وينې څاڅي، هر يو غر په وينو رنګ وي، د هرې غونډۍ سينه چاودلې وي ،هر نظر زخمي زخمي وي،د وطن په هره لاره هره ګټه فريادي وي، نو بيا د نظم شاعري په دې په کار ده چې د حالاتو د تصوير کرښې پکښې پوره راکښلی شي، غزل څه خو ابهام ته مايل وي، څه په علامت کښې د اظهار خوند سيوا کوي، ،بل داخليت دی، د ذاتي مينې سرور دی او د باده او ساغر نه بغير کېږي هم نه،نو ځکه په غزلونو کښې جهاني صيب د خپل پرهرجن احساس خبره کوي او نظم يې د وطن، چاپېريال، منظرونو، سيندونو، هواګانو او بيا د ښاغلي مقصديت تابع کړی ښکاري، اکثره په نظم کښې هم د غزل شاعري کوي،خو په بنيادي ډول يې نظم د خاورې د قرض خلاصولو لپاره وقف کړی ليدی شي.

د جهاني صيب نظمونه په څو رنګه دي، يو خو د پښتو د جديد نظم هنر دی، چې د شلمې پېړۍ د پښتو شاعرانو شروع کړی و، د نظم دغه شاعران په بيلو بيلو مکتبونو کښې وېشلي وو، که څه

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم د جمالياتي مکتب شاعران د وخت ستر شاعران وو ، خو د بيان زور او د جذبې شدت او تندي په قام پرستو نظم ګو شاعرانو کښې ډېره ليدی شوه ، د قام پرستو تر څنګه د منورينو يا د اشتراکي شاعرانو نظم هم زور دارو ، څه هغه شاعران وو چې نظم يې فلسفيانه ژور و او د ژوند سره تړليو په نورو موضوعاتو ليکه، دې ټولو د پښتو د جديد نظم ډېر خدمت کړی دی، په هنر او هيئت کښې يې هم کامیابې تجربې کړې دي، جهاني صېب د پښتو د جديد نظم د خپل انداز شاعر دی، خو يوه خاصه خبره پکښې دا هم ښکاري، چې د شلمې پېړۍ د نظم ټول هنري او فکري خصوصيات يې خپل نوي انداز ته راوړي دي او د خپل هنر په زور يې په خپل ځانګړي اسلوب کښې ځای کړي دي، د دغه مخصوص دور نظم د سياسي نظرياتو د تړون له سببه فکر په تنګه دايره کښې ګير کړی و ، ولې جهاني صېب چې هم د هغې خاورې غړی دی، د خپل نظم دايره د خپل ذات نه تر ټول پښتني کاينات خوره کړه، د خپل فکر کېنوس يې لکه د پښتون د سينې پراخ وساته، نظم کښې يې رومان هم ځای کړ، مينه هم ، ماحول او چاپېرچل هم ، تصوف او فلسفه هم، د ذاتي مينې کرب هم او بيا د ستر خوشحال په روايت چې د وطن مينه ای جانه، راپېدا ده له ايمانه، نو د وطن د مينې پور يې هم په نظمونو کښې خلاص کړی دی او د موضوعاتو ، مضامينو د دې رنګارنګۍ په کلام د جهاني صېب قدرت ښکاره کړی دی، بل اهم او ارزښتناک کار يې د فوکلوري تاثراتو په کلام کښې ځايول دي، د پښتو داستان په يو وخت کښې د کمال هنر زېږولی و ، بدله يا داستان د يو وخت دلربا صنف و ، دې نوي دور کښې نږدې نږدې هېر کړی شوی دی، جهاني صېب د ښکليو حکايتونو د مثنوۍ په دغه صنف کښې ليکل هم يو بل غټ ادبي خدمت دی.

د پښتو شعر او ادب د ودې او ترقۍ لپاره د جهاني صېب خدمتونه ډېر زيات دي، د ادب په ذريعه د ولس د پوهې او تعليم کار هم ستره کارنامه ده، چې جهاني صېب کړې ده، نه يوازې د خپل دردمند فکر د خورون په رنګ، بلکې چيرته چې ورته داسې د نورو ژبو شاعرۍ د کار او د ارزښت ښکاريدلې ده، هغه يې هم په خپله پښتو ژبه ژباړلې ده، د فارسۍ نه سېوا يې د عالمي ادب ځنې هم ښکلې ترجمې کړې دي، په خصوص سره د انګرېزۍ د عالمي معيار شاعري يې د پښتو شاعرۍ کړې ده، د انګرېزۍ د مشهورو شاعرانو کلام يې شايد ځکه په پښتو شعر اړولی دی، چې يو خو پرې د خپل خاطر تسکين وکړي او ورسره تړلی ښاغلی مقصد د پښتو ژبه او ادب

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

شتمن کول دي، غربي ګلونه ،شرقي لمنې د نامه نه ښکاري چې د مقصد په خاطر يې دا ترجمې کړې دي،

جهاني صيب د يو مخلص پښتون په حيث تل دا فکر وړی ښکاري، چې پښتانه ته د شعور رڼا راوړي، په پښتو کښې به د کار خبرې خپلې هم ډېرې وي، ولې د آفاقي ارزښت وړ داسې د ډېرو فکرونو ځيني پښتون خبرول پکاردي، چې خپل تمدن پرې ډېر ښکلی کړی شي، نو جهاني صيب چې د هند مشهور افسانوي صوفي شاعر بګهت کبير په پښتو ترجمه کاوه نو مقصد يې هم دا ښکاري چې د بګهت کبير د مناجاتو پښتو منظومه ترجمه يې د بګهت کبير د پښتو په بڼ کښې لوی ادبي زيار دی.

د جهاني صيب د عملي تصوف نه خو زه خبر نه يم، ولې د فکر تصوف يې په اشعارو کښې ليدی شي او دا د هغه د اخلاص او د مينې د سوچه والي نخښه ده، شاعر هسې هم اخلاص من زړه لري، دردمند احساس لري، د قام او وطن د مينې اصل رنګ لري، ځکه چې سياسي نه وي او چې ذاتي مينه د خاورې د مينې او د عالم انسانيت مينې سره په هنر يو ځای کړی شي، نو لاره پخپله صوفيانه شي، داسې احساس په بنيادمانو کښې يو بل سره د مينې موجب کېږي.

عبدالباري جهاني، د حقيقت د لټون د لارې لاروی، د ښکلا ښايست د تخليق هنرمند، د ژوبل احساس دردمند شاعر د دې دور ستر شاعر دی، د قدرولو اود نمانځلو حق لري او د هغه د مقام صحيح تاکنه به د افغان ولس د مهذب کېدو ثبوت وي، که موږ ځان ته يو **civilized** ياني مهذب قام وايو، نو د خپلو دانشورانو د مقامونو تعين به کوو او ددې غوندې نه خو ښکاري، چې موږ يو او په پښتو هم پوهېږو ،خليل جبران وايي چې:

It takes two of us to discover truth: one to utter it one to understand it.

جهاني صيب وايي چې:

جهاني چې پکښې ليکي د زمري ولس نظمونه

هر اواز يې د بلال کې هره لوېشت ورته منبر کې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د جهاني صبب د مينې ،ښکلا او د هنر له ډېرو رنګونو يو رنګ و ، هغه په خپله خاوره خپل ولس ځومره مين دی، هغه د پښتني ښايست ځومره ژوره مشاهده لري، د خپل خاطر تسکين يې په کومو مخونو کېږي، د پښتو موسيقي، د پښتو اوازونه اهنګونه د هغه زړه ته د خوشحالۍ کوم کيفيت ورکوي،د خپلو غرونو رغونو د دښتو د للمو د سپرليو د ليدو ځومره ارماني دی، د خپلو سيندونو ، د جرجوړيو د شور نه د سندري لپاره څه رنګه څه ارتسام اخلي، د هغه د ذهن په ورشو د ګلونو په رنګونو کښې د چا د ښايستونو عکس پروت دی، خپل ځان او د ځان د رنګونو لپاره د کومو آئينو په لټون دی، د هغه تخليق او هنر د پښتو د عصر په ادبي کلتور کښې د کومو ارزښتونو ور دی، نو دا يو اوږد بيان غواړي او وخت دومره نه دی، ځکه نو خبره به په دي رالنډه کړو چې:

د پېږۍ له پرهـرو مې وينـي ځـاځي

د نصيب غشيو ويشتلی يم کابل يم

د زلمۍ ميني په سترګه راته ګـوره

جهاني درته راغلی يمه خپل يم. (۲)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر عبدالطیف بهاند

زموږ شاعر جهاني

نه د چا د پېکي ګل یم نه د چا په تور سنګسار یم
نه بې لاري نه پرلار یم له خپل ځانه مې ګیله ده

که هنر دانسان د روحي، فکري او عاطفي اړتیاوو پوره کول وي، نو ښه هنر او له هغه ډلې نه ښه شعر بیا د انسان په ارواېي ژورتیاوو، ښکلایزو احساساتو (مینې، کرکې او غریزه)کې د هڅو او هاند د بهیر پلټنه، څېړنه او یا د دغه بهیر د کومې شېبې یا برخې انځورول دي.

ښه هنر په تېره بیا شعر، ښکلا او انځورونو ته اندېښنې او تفکر وربښي. باید دا هم وواېو چې د ژبې او تورو تر ټولو غوره انځورونه شعر دی. ددې لنډې یادونې نه مې موخه دا وه چې عبدالباري جهاني زموږ په هماغو شاعرانو کې راځي چې دا ټولې یادونې په خپلو شعرونو کې رانغاړي اوز موږ مخې ته یې دژوندویو انځورونو په توګه ږدي. د غزلو یا قصیدو تر څنګ په نظم او داستاني بڼه کې دا هنر هم تصویروي.

جهاني د خپلې ژبې او ملت ویده نکلونه، هېرې شوې کیسې او نا ویل شوي افساني بیا را ژوندی کوي، دی هغه ولس ته وریادوي چې پر هېواد یې دوحشت او تیارو کېږدۍ لمن اواره کړې وه. د جهاني شعر او دا کیسې تر دغو تیارو لاندې دده د ولس ویده روښان اندي ته د ستورې په څېر ځلېږي او دلارو ښنې یې ګرځي. د خلکو ژبې ته د هغه د شعر د ژبې نږدېوالی ددې سبب شوی چې دا هڅه لا پسې بریالۍ او اغېزمنه کړي.

که کوم لوېدیځ کره کتونکي یا د شعر څېړونکي د جهاني پر شعرونو زور وره څېړنه وکړي، هرو مرو به هغه د افسانې یا اسطوره جوړونکي شاعر په نامه ونوموي. هغه د تېرو او اوسنیو مذهبي، ملي او تاریخي اتلانو په ملي کولو کې بې ساري لاس لري. هغوی ته ملي څېره ورکوي، هغوی په خپله فلسفه، د یاغیتوب او دربدو په اندېښنو، اندېښمنوي، له هغوی سره، د هغوی له اواز سره، خپل اواز او خپل هڅوونکي ښکلایز انداز ملګری کوي.

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادم او درخو، شيرينو او فرهاد، ملوک او بدرۍ جماله، ليلا او مجنون، بلال، منصور، نمرود، کليم، نيل، اسرافيل، يعقوب، يوسف او زليخا، کنعان، ښاپېرۍ، خضر او دخضر چينه، شيطان، سکندر، جام جم او ډېرې نورې خبرې دي چې د ده منظومې افسانې رنګينوي.

زرکه، شپېلۍ،شپانه، رمباړې، وچ ډاګونه، نکرېزې، ډول ډولونه، غرونه رغونه، د بلبلو چغهار، منګوټي، پايزېب، څولۍ، ګودر، پېزوان، کلي، سپېلني، کاڼي، مالت، اغزي، کوچۍ، کېږدۍ، د کېږديو اورونه، اتڼونه، دنجونو خالونه، ورا، کاروان، رباط، ريبار، رباب، خال او دده د خلکو ژوند ته نورې ډېرې خبرې بيا هم دلته حضور لري چې دا دده په شعر کې د هغه د ژوند د ولسي چاپېريال غوره اغېز ګڼلی شو.

د هغه څېنې شعرونه د هېواد د فرهنګ، سياست او تاريخ داسې ګډمالګوبي دي چې دهېرو شويو افسانو، يادونو، بدمرغيو، خوښيو او غمونو بې ساري انځورونه باسي. د لرغوني او کلاسيک شعر څخه خبرتيا، په هغه پوهېدنه، د هر ښه شاعر غوره ځانګړتيا ده چې دا ټکي دده په نکلونو او ويل شويو نظمونو کې له ورايه ليدل کېږي. دده تر څنګ دخپل تاريخ، تاريخي تګلورې، د تاريخي تګلورې له لوړو ژورو او له جړو نه خبرتيا د ښه شاعر بله غوره ځانګړتيا ګڼل کېږي. دغه راز که شاعر د خپل ملت په هره کيسه، هره افسانه، هر متل، هرې ټوکې، ان ملنډو او په ټولېزه توګه په فولکلور، دود او دستور پوه وي، هغه به د خپلې ژبې له هر توري، هرې کلمې، هر ترکيب او هرې جملې نه په رښتيا لوی، نه هېرېدونکې، ژوند ښونکې، ازاروونکي او زړه راښکونکي کيسې او افسانې جوړوي. جهاني ته الله(ج) دا ټولې ځانګړتياوې ورکړې دي. د هغه ذهني خوځون د دې پورتنيو ځانګړتياوو د خوځون له هرې لوښتې او څېک سره خوځېږي او په خپل تګلورې کې د زمانې له زړې حافظې نه هېر شوي زياتره هغه څه ويني او راسپړي چې نور يې حتی تصور هم کولای نه شي.

د مثال په توګه د درېيو غوايانو کيسه چې سپين او ابلق د زمرې په ټونګ له تور نه خپله لاره بېلوي او وروسته سپين هم د زمرې په شيطانت له ابلق نه بېلېږي او يوازې خپل ځان اصيل ورته ښکاري او باالاخره د خپل بېځايه غرور قرباني کېږي، د کيسې وروستۍ او د نتيجې خبرې داسې رانغاړي:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ژړا سو سپین غویی ویل یې خدایه !
پــه رښتیا چې زه کم عقل وم له ځایه
په هغه ورځ مې مرګي ته ځان تیار کړ
چې جلا مې تور له ځانه په اختیار کړ
چې ابلق مې د زمري په خوله جلا کړ
هغه ورځ مې ځان له مرګ سره سودا کړ

د غــوایــي او د زمــري پــردې دي ویني
له دښمن سره خــوک خنــګه پالي میني
چــي پــه اصل او کــم اصــل تېــروتلم
په لوی لاس مې د مرګي خولې ته ورتللم

دده پـه شعر کې د داستان یا افسانې یا نظم لیکنې یوه ستره او غوره ځانګړتیا داده چې هغه دکومې لاسي ایدیالوژۍ او یا واکمن مین او اسیر نه دی. هغه مین دی خو پر ښکلا ، ادا ، تخلیق ، انځورونو او نوښت مین دی. دی سره له دې چې له یاغیتوبه تر نه باوره پورې دهغو پېرزو او نازورې خو اسیر نه دی. د جهاني شعر د هغو ګوت شمېره شاعرانو په شعر کې راځي چې له رازونو او نیازونو ډک دی او دا راز و نیاز لا تر اوسه پور وړونکي او سپړونکي نه لري.

اوس به له چا سره سیالی ته د نصیب راوزو
منصوري چیغي غرغرې د میدان پاته نه دي
دلته راغلي وه د کاڼو پــه حساب ســرونه
جنون هغه دی زولنـې د زنـدان پاتـه نـه دي
کـه لـه ګـرېوانه یې سکروټې اورولي نه دي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوري په زړه کي خرخښې د اسمان پاته نه دي

زه د خوني فلک په سترګو کي اورونـه وينم
پاس له نصيب سره ځولۍ د توپان پاته نه دي

او يا دا چي:

مه راوړه تندي ته مي انکار په انګارونـو کـي
تا تـه مي نمروده د ايمان کيسه معـلومـه ده
څـه بـه مـي بـوډۍ نظر تـه نيسې د حيا پلو
ما ته دي پر شـونډو د پېزوان کيسه معلومه ده
نوري پـه څپو کـي الاهـو سنـدري مـه بـولـه
رنګ د زمانـې کـي د تـوپان کيسه معلومه ده
ولاړل جهاني زاړه ياران بيا به ستانـه نـه سـي
وايـي ملاجـان د بل جهـان کيـسه معلومه ده

او يا دا چي:

پـه تنهـاکـو رنګـومـه د جـنون د پلـونـو نښي
چي د هر اغزي په کور کي د يادونو کيسه شنه سي
د پردېس محشر ميدان تـه دورېخـي ساقي راغلی
چي پر شونډو مي جانـانه د کـوثـر پياله ترخه سـي

ځواني ستا انتظار يووړه بوډۍ عمر مي در جار سه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپیلنی به داسي چېري درته بل څوک نذرانـه ســي

د شعر لوستونکي، په شعر پوهېدونکي او د شعر اورېدونکي که لږ بنه ځیر شي، دې ته به یې پام شي چې د جهاني د شعر هر توری څوځله د زړه په وینو، د ګلاب په عطرو، د ارمان په اسویلو، د درد په زګیرویو، د خیال په څپو او ددیدنونو په شیبو کې، لمبېدلی، ډوب شوی او بېرته یې ځان یا د غزل، قصېدې، یا څلوریزي او یا کوم بنکلي نظم په بڼه را څرګند کړی دی. که د یوه کلاسیک شاعر دا یادونه ومنو چې شعر په زړه کې د تېر شوي خیال نه جوړه شوې خبره ده چې پر ژبه راځي، ډېره به شاعرانه وي، مګر دا هم باید ورزیاته کړو چې شعر یوه داسې نه ماتېدونکې تنده ده چې پـه ویلو سره یې ماتېدل غواړي، مګر په بنو شاعرانو کې که یو هم وي نو هغه جهاني دی چې دا تنده دده د هر نوي شعر په ویلو سره لا څوچنده کېږي.

د نظمونو او داستانونو په بیان کې د جهاني دغه شان تنده له ورایه برېښي، هغه خبره چې لېونۍ میني کړم اشنا له بیابانه سره، دی ورځ تر ورځې د کیسو او افسانو د بې پایه شاړو او میرو لوري ته هڅوي او ور غواړي یې. دی چې څومره دې پلو ته درومي، هومره یې تلوسې لاپسې، تلوسې کوي او هره ورځ هلته نوي څه پیدا کوي.

کله چې د مقدوني سکندر استاد ارسطو هغـه تـه پـه رمز دا ورپوهوي چې خپل زاړه او لـه کاره لوېدلي مامورین او جنرالان له کاره ګوښه کړي او پر ځای یې ځوان او لایق افسران وټاکي نو هغه د خپل استاد له توصیې سره سم عمل کوي او داستان داسې نتیجې ته رسېږي:

مقــــــــرر پـــــــــر مقــــــــامونو یـــــــــــې ځوانــــــــــان کــــــــړل
د لښـــــــــکر یـــــــــــې تولـــــــــــه نـــــــــوي افســـــــــران کــــــــړل
ارســــــــــــــــطو ورتـــــــــــــــه لېږلـــــــــــــــي وه رمزونــــــــــــــــه
ده لـــــــــــــه رمـــــــــــــزه وه اخیســــــــــــــتي دا پندونــــــــــــه
زوړ ګمـــــــــــــراه لاري تـــــــــــــه نـــــــــــــه ســـــــــــــــي ســـــــــــمېدلای
لــــــــــو مینــــــــــا خبــــــــــري نــــــــــه ســــــــــي زده کــــــــــولای
کــــــــوړ لرګــــــــی پــــــــه بــــــــار کــــــــي نــــــــه ســــــــي ځایېــــــــدلای
نــــــــه کــــــــوږ بــــــــار ســــــــي تــــــــر منزلــــــــه رســــــــېدلای

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـــه وطـــن کـــي کـــراري ســـوه عـــدالت ســـو
لـــه زړو داړه مـــارانو پـــه راحـــت ســـو
د خـــاين قاضـــي يـــې ورانـــه کړلـــه خونـــه
اهـــل کـــار تـــه چـــي يـــې وســـپارل کارونـــه

دغه راز تقريبا ټول داستانونه په يوه او يا څو بيتونو داسي نتيجې ته رسېږي چي د سړي يې بيا بيا لوستلو او اورېدلو ته زړه کېږي. جهاني د خپلې شاعرۍ په اوږدو کې کرار کرار او سوکه سوکه له ذهني ښکلا نه ټولنيزې، ژبنۍ او جوليزې ښکلا ته، هغې ښکلا ته چې کله ناکله د لويو ارمانونو انځورونه باسي، ور روان دی او کولای شو ووايو چې ورسېدلی دی. دده د داستاني شعر بهير په څو ګودرونو ويشلای شو:

د پښتو په شاعرۍ کې د لاسي يا اګاهانه ښکلايزې چاري لپاره هڅه، ملي معنی، ملي غوښتنو، پراخ اوښتون او ملي ويښتيا ته لاره پرانستل، د ټولو پر وړاندې دربدل شته چې دده په شعر کې ما دغه خوځون د عصيان په نوم ياد کړی دی.

بله خبره دده د شعر ښکلې ژبه ده. خبره په دې کې ده چې دی ان غندنې، ښکنځلې او د نادودو يادونه په ډېر ښکلي انداز سره بيانوي. که د سيلمان لايق شعر د مست، ياغي او نه ايلېدونکي سمندر ښکلو څپو ته ورته دی، د جهاني شعر کولای شو، زرين يا مرغلين اميل ته ورته وبولو، داسي زرين اميل ته چې دښکلو د غاړې هار او د غاصب او مکار زاهد او دوکه مار مجاهد د غاړې د لعنتونو کړۍ جوړوي. دی د چا، کومې ډلې او کومې لارې تربور نه دی. دی د تيارو، شرارت، شيطاني ارواحو او شيطاني کړو تربور او دښمن دی، ان دا چې په دې برخه کې کله نا کله د هستۍ بنبونکي پر وړاندې هم خپله تربګني نه پټوي.

بايد شاعر د لوی روح، لوی روان او پراخ زړه خاوند وي. بايد شاعر د بې پايه تفکر، نه ماتيدونکي ارادې، نه ايليدونکي تکل، د سمندر ذوق، د پای ته نه رسيدونکو خيالانو، ژور درک، پياوړي پېژندنې او نه هېرېدونکي ياد خاوند وي. تر تېر هغه وخت ښه دی چې د هغه له پېژندنې او تجربې نه تننۍ شخړې او اړې کړای شو او فوکلور د تېر ميراث ژوندي کول دي. د

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

فوکلور تر ټولو غوره معنی په ولسي هنر، په تېره بیا ادب کې د ژوند د بهیر موندل دي. په فوکلور کې افسانې، متلونه، کیسې، نکلونه او ان اپلتې هم را تلای شي. د فوکلور یوه غوره ځانګړتیا په هغه کې د یادونو ژوند دی.

ټولو ته به څرګنده وي چې جهاني یو مورخ دی. یو ملي، بامسئولیته مورخ او درازونو د راڅرګندولو، په تېره بیا په پښتو فولکلور کې د تاریخي پېښو د پلټنو مورخ دی، هغه د هیګل خبره د ټولنیز ژوند نه د پردې پورته کولو مورخ دی. ښه شاعر همداسې وي چې د خپلې ژبې، د هغې له روحي توان نه د هغه د تخیل، عاطفي او ملي اندېښنو له ښکلا یزو اندازو نه هغه پرده لرې کړي چې دانځورولو مخه یې نیولې ده. د هغه شعر ښکلاوي، نابښکلاوي، تور او سپین او ډېر څه او څوک شعر ته ورلېږدوي. هغه ارمانونه، ویرونه، خوښې، مینه او کرکه په شاعرانه ډول نه بیانېدونکي بیان سره هر هغه څه چې نور یې لا په خبروکې د ویلو توان نه لري،دی یې شعر ته ورلېږدوي. که څه هم هغه هیڅکله په خپله د متعهد شاعر دعوا نه ده کړې، خو هغه تر زیاتو متعهدو هغو شاعرانو ښه متعهد شاعر پاتې شوی دی، خو توپیر یې له دې نورو متعهدو شاعرانو نه په دې کې دی چې جهاني د خپل ملت، خپلې ژبې، خپل تاریخ او د خپل دوران په وړاندې متعهد پاتې شوی دی، دی د رښا ساتنې، پالنې، د ژبې او د هغه د ادبیاتو په وړاندې پورورړی او متعهد دی.

دده ددې ډول شعرونو یوه بله ځانګړتیا داده چې دی د لته تصویرونه داسې جوړوي چې هلته معنی او مفهوم د تصویرونو په مرسته په ژوند ښوونکو او لمسوونکو انځورونو بدلېږي. جهاني په خپلو داستاني یا اسطوریي شعرونو کې ځینې داسې سپېڅلې اسطورې راسپړي چې پېړۍ پېړۍ پټې پاتې شوي دي. د نکل یا داستان ویل ،له ولس سره له ډېري ولس سره د اړیکو، د خبرو او د مخامخ کېدو تر ټولو غوره لاره او چاره ده. هغه ولس چې په خپله د همدې کیسو، نکلونو او همدې روایتونو اصلي سرچینه او زېږنده ده. ښه شاعر هغه یادونه، خاطرې او هغه ټوله مروړې، هستی د نظم او شعر په ښه امېل کوي، هغه په ښکلایې انداز، په ښکلا یزه ادا او د عاطفي او تخیل په زیاتوالي سره خلکو ته وریادوي. جهاني هم د خپلې ژبې تاریخي بهیر، د هغه د ویونکو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

روحي خوځون لويو ابدي اساطيرو په ويناوو، د هغو د اتلانو په خبرو، د هغو په تاريخي پيرا و د هغو په غم او خوشالۍ کې لټوي او په خوږه شاعرانه ژبه يې ننني کوي.

دنورو ځانګړتياوو تر څنګ کولای شو ووايو چې جهاني ډېر هغه څه چې شاعرانه نه دي، شاعرانه کوي.عنعنه ماتول، صراحت، طبيعي وزن او په هغو کې د مکار غندنه دده په شعر کې بل نوښت دی. هغه په دې افسانو کې موږ ته را پرزړه کوي چې ځوک يو، څېري يو، چېرته تلای شو او څه کولای شو؟ په دې توګه ويلای شو چې هغه دلته هم خپل ياغيتوب ساتلی دی. هغه دلته هم له دوکې څخه ياغي، له دروغو ياغي، له مکاره ياغي او له ريا ياغي پاتي شوی دی. دده همژبي بايد زموږ د څو نورو ګوته په شمار شاعرانو د شعرونو په شان دده شعر هم د پښتو ژبې د وينبتيا نوې الفبې وګڼي. هر يو يې په ډېرې مينې او تلوسې سره د هغه زدکړې ته پلټی، ووهي او کنه دوی به د خپل ملي ژوند په پېژندنه کې همداسې نالوستي پاتي وي. (۷)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر عبداللطیف بهاند

ناویلي تعبیرونه

زه نه غواړم چې تاسي ته د جهاني برخلیک بیان کړم، زه نه غواړم په معاصر پښتو ادب کې د هغه د ونډې او ځای په باب وغږېږم، زه نه غواړم د هغه شعر د کره کتنې په زرینه تله کې وګورم، زه نه غواړم د هغه د شعر او نثر پر هنري اړخونو وغږېږم. زه به هڅه وکړم چې د جهاني روح او د هغه د زړه تل ته لاره وباسم. دا په دې معنا چې هغه باید د یو ستر مبتکر، ستر هنرمند او د یوه ستر یاغي په توګه وځېړل شي.

دا چې د هغه د ټولو اثارو زړې مراندې او د هغه د ناسپړل شوي تفکر اساس څه جوړوي؟ دا چې د هغه د شعر تل ته رسېدل ژور تفکر غواړي، دا چې د هغه د شعر مضمون او ښکلاییز اړخ څنګه له تقدیر او ازل سره بې پایه تربګني لري؟ دا به زموږ د لیکنې زړی او بنسټ وي.

باید په ډاګه څرګنده کړم که چا د جهاني شعر په دقت او شعري ښکلا سره لوستی وي، نو له ورایه به ورته څرګنده شوې وي چې ښکلا، تفکر او یاغیتوب د هغه د شعر اصلي مضمون جوړوي. تفکر د هغه د هنر سا او د هغه د شعر زړه دی. داسې ښکارې چې د هغه په روح کې د هغه د ژبې، د هغه د ملت د پېر پېړو او د ناپېژندل شویو ښکلاوو د معنویت ناپېژندل شوی سرګردان روح پروت دی. د هغه ټول تفکر، د هغه د هنر ټول تقدیر د انسان له سرنوشت سره تړلی دی. د هغه فن د زاهد ریا او د هغه د ریاکارانه انداز او تقدیر تقدیر انځوروي. د ژوند د ښکلاییزو اړخونو تصویرونه د تیارو او زمان د ګردونو لاندې راباسي. د طبیعت د ښکلاییز انځور انځور باسي. هغه له ازله تسلي ته نه یوازې دا چې غاړه نه ږدي، بلکې له هغه سره ډغرې هم وهي. د هغه شعر د هغه چا لپاره چې پرې پوهېږي، د معنوي میراث منل شوې ادبي پانګه ده.

که تخلیقي اثار په معنوي ښکلا سره د هستۍ انځورول وي، نو د جهاني شعر په دې برخه کې د لومړۍ کرښې یاغي او سرکښ مخکښ دی. که هنر روحي فعالیت وګڼو، د جهاني شعر موږ د هغه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

تل ته رسوي. که روحي او معنوي تخليق پر استبداد باندې برى دى، نو د جهاني شعر د دغه شان تخليق يوه اساسي کړۍ جوړوي.

که هنري تخليق، تل د استبداد په وړاندې دريدل دي، که هنر ازادي ده، که هنر خپلواکي ده، نو د جهاني هنر همدغه شان هنر دى. که هنر خوځون دى، که هنر د معنويت انځورول دي، نو زموږ د شاعر شعر د دغه خوځون او معنويت يو پياوړى او بې مثاله انځور دى.

که په هنر کې شاعر د ښکلا په مرسته انساني نړۍ ته تېربدل غواړي، نو جهاني دا کار په بې ساري نوښت سره کوي، داسې نوښت چې د نوښت له توري سره ښايي. که شاعر په شعر کې ورکه مينه او ورکې مېنې ته د ښکلا تالونه او لارې باسي، دا چاره په خورا شاعرانه توګه کوي. که هنر خپل اصليت ته د ښکلا راستنېدل وي، موږ د جهاني د شعر په لوستلو سره راستنېدل کوو. زه چې هر کله د جهاني شعر لولم، نو تل را سره په لسګونو پوښتنې پيدا کېږي، چې څنګه امکان لري يو شعر داسې ښکلى ليکل شوى دى او په سلګونو واره نه شم کولاى دې اسانه او طبيعي پوښتنې ته ځواب پيدا کړم.

زه نه غواړم د جهاني شعرونو ته کلونه او دورې جوړې کړم. ډېره به ګرانه خبره وي چې د جهاني په شعر کې د ياغيتوب دورې وټاکو يا ووايو چې پخوا له يرغل نه، دى څنګه ياغي و او وروسته له يرغل نه څنګه ياغي شو؟ د هغه په شعر کې زموږ د وطن غميزې او تراژيدۍ، بدمرغۍ، شر او فساد، ظلم او تېرى او تول په ګډه پراته دي. که څوک په شعر او تاريخ پوهېږي نو سمدلاسه پوهېږي چې د هغه عاصي روح په ډېرې هوښيارتيا او ښکلاييز ډول په ډېرې بې باکۍ او خورا زړورتيا له ډېوانو نه ډکې لارې د عشق او مينې د سپېڅلې نړۍ نه د داخلي جګړې تر وحشته پورې سرګردانه ګرځېدلى او د تاريخ حافظې ته يې سپارلى دى.

سره له دې چې جهاني ته نه د کلي ياغي طبيعت پاتې دى، نه د پېريو پېريو ساده او ځوربدلي انسانان، نه پاکه سپېڅلې کليوااله مينه، خو بيا هم له دې سره هغه خبرې په پوره توان سره عملي کوي چې وايي: په هره کلمه کې ښکلا پرته ده، خو د هغې تصوير جوړولو ته ښکلاييز ذوق په کار

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی، دقت په کار دی چې هغه انځور کړي، هغه راوسپړي چې جهاني دا کار کوي او ډېر ښه يې کوي.

پوښتنه پيدا کېږي چې ولې د جهاني شعر سره له ټول زيږوالي، سره له ټوله ياغيتوبه، سره له ټولې نه عنعنوالي د شعر پېژندونکو ډېر خوښېږي؟ ځواب اسانه دی. ډېری يې ځکه خوښوي چې دا شعر د هغوی د روح له څپو سره، د هغوی د ژوند له څپو سره ګډ خوځېږي چې البته همدغه حالت د هغه د هنر تر ټولو غوره معما جوړوي.

دا پر څه مې تويوې پر د ښسي اوښکي

دا پـر څـه مـې خـوږوې زاړه زخمونه

لا مـې ولـې مسـافـر زړګي ته ښيې

پر شنـپليو د سکـروټـو کـاروانونـه

د جهاني د شعر بله څرګنده معما دا ده چې هغه وچ عقايد، وچ مذهبي وعظ، وچ ايډيالوژيک تبليغ نه کوي. هغه په ښکلاييز انداز کې تاريخ، ښکلا او د انساني روح هستې انځوروي:

چې هر محراب ته ځمه، ستا جلوه پکښې بلېږي

د يـار د تصويـر خيالـه هېـرومه خـو دي نـه

چـې شمـېر د جهانـي د ګناهونو باندي کېږي

زاهـده ړنـدوم دي، خپلـومـه خـو دي نـــه

زموږ په نسل کې ښه شعر هغه نه دی چې وعظ کوي، ښه شعر هغه نه دی چې مبالغه کوي، ښه شعر هغه نه دی چې د بل شاعر په تقليد جوړېږي، يعني د بل شاعر په وزن او قافيه جوړېږي. جهاني د شعر ليکلو داسې دور ايښی دی، چې نه و او نه شته، اصلاً کېدای شي په راتلونکو نژدې وختونو کې يې څوک ونه شي کولای:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ته څوک يې چې کړې مې
په مړه وينه کې سندرې
لټوې مې، وينوې مې
په رګونو کې بڅرې

د جهاني د شعر دا نور دور، حماسي تغزلي دور دی. هغه داسې شان سوځې چې زاهد ، سره د هغه د ريا نه اور ته تېرېږي، هغه د سپين بګړي ملاتور زړه راسپړي، هغه د چا له دوزخ نه، نه وېرېږي.هغه د خيالي جنتونو قصرونه نړولي، هغه د سېلاب سره ډغرې وهي، د هغه په سرکښ طبيعت کې د بل شوي اور څپې د اشنا غوندې غېږونه تودوي، د هغه د اوږدو خيالونو لړۍ، حتی خاموش پيغام هم ماتوي، د هغه د عمرو تللي خيالونه د اشنا يادونه د زړه کور ته ورستنوي. هغه سره له دې چې د اغزنو خوبونو شاعر دی، د هغه ژوند د مرګونو د زېرو ژوند نه دی، په هغه کې تل اورنۍ سوې کړکې دي، هغه ته تل سوځلي مېنې يادې دي. هغه چې د ابا خونه نه ويني، هغه ته ډېرې هديرې ژړل کېږي، هغه ته تل د ماشومانو قبرونه شمېرل شوي دي. هغه باندې د پسرليو په شنو لارو کې نامرده خزانونو چپاوونه کړي دي. هغه د مغرورو شملو ورو کمرونو د پرهار، پرهار زړا او مجبور اوربدونکی پاتې شوی دی. هغه په اغزنو لارو کې د بې شمېره ګلونو زخمونه ليدلي دي. هغه د ستم او په ستم کې د ستم د دور د ښايسته خيالونو وراوي کوچولي دي. د هغه مسافر روح او زړه ته، د زمان او وخت پر شنيليو د سکروټو کاروانونه ښودلي دي. هغه د خپل وطن د لوړو څوکو ايرې کېدل ليدلي دي. هغه د دې څوکو د درو د شاړو شويو ځمکو نه تېر شوی دی، خو بيا هم هغه د ښېتني ماحول ستر انځورګر پاتې شوی دی. البته دا انځور زما قلم نه شي انځورولی، نو دی به يې خپله درته ووايي:

ماته مه وايه چې سوځې لوړې څوکې
ماته مه وايه چې شاړې يې درې دي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماته مه ښيیه د بوري مورکۍ اوښکي

ماته مه وايه چې تشي يې حجرې دي

ماته ولي يادوې سوځلې مېنه

ماته ولي يادوې د ابا خونه

ماته ولي هديره هديره ژاړې

ماته ولي راشمېرې ماشوم قبرونه

هوکې ! هغه ياغيتوب، حماسه، تغزل او ښتني هستي داسې سره ګډ کړي دي، لکه جنون، مستي، تقوا او د ګناه لذت. دی پرته له دې چې د چا ستمګر او ځای نوم واخلي، پرته له دې چې د دوران نښې ووايي، په يوه ښايسته بيت کې د څو کلونو يا څو پېړيو تاريخ بيانوي:

هغه دې پورته سوې لمبې له کلي

هغه دې وراني سوې کوڅې د جانان

په لاله زار کې خزان وغوړېدئ

د کلو ښار ته ورشېوه سول زاغان

جهاني د تاريخ دور بدلوي، هغه نه پليګون جوړوي، هغه له ټولو ياغي دی. هغه زيات شکمن دی، هغه نه د چا په سبا باور لري، نه د چا په بېګا. هغه د مطرب په ګوتو کې سوځېدونکې نغمې ګوري. هغه دا ګوري چې څنګه فتنې په ښار راخورې او نڅا پيل کوي. هغه داسې شان تصوير چې د ښار نه د فتنې د تسلط په وخت کې باسي، زموږ په ادبياتو کې ساری نه لري.

شپه د سهار په غېږ کې وغوړېده

زريني وړانګي رخصتونه غواړي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښار په منځ کي بلا لنګه سوله

باج کښي زلميو نه سرونه غواړي

زه پوهېږم چې د هر شاعر سرنوشت نامعلوم، له رنځونو ډک او له ازله ناراضه دی. په تېره بیا زموږ د نامعلوم، له رنځونو او ازلي ستم او بدمرغیو نه ډک ژوند کې، نو له دې کبله جهاني په خپلو اکثرو خبرو کې شکمن دی او هر څه ته د شک په سترګه ګوري:

د هر بـزم پـه پایکوب کي

د سرکوب نخښه ویده ده

هر کوثر د زهـرو خُـم دی

هـر جنـت پټـه لمبه ده

جهاني د نویو ترکیبونو او د ژبې د پانګې په غني کېدو کې لوی لاس لري، داسې لوی لاس چې دلته هم کولای شو هغه بې ساری وګڼو، چې البته زموږ د خبرو تصدیق د هغه په شعر کې هغه نوي ترکیبونه کوي چې اوس به یې په ګډه سره ولولو:

د سکروټو کرل، ناویلي تعبیرونه، د خیال یاغي وزرې، اغزن خوبونه، پر شنپلیو د سکروټو کاروانونه، اغزني اوږدې شپې، د اتڼ له زوره د ځمکي رېږېدېدل، له مستۍ نه د خمار د اخیستو کسات، د ښامار په نامه خزانه، د انتقام د برخو ځلېدل، د نصیب وعده، زخمي زېری، په لاله زار کې د خزان غورېدل، د ږګېروي بیدول، سترې سوې کوځې، د دوزخ کرل، مرګ له خوبه پاځول، د کوثر غاړې نړول، د جهنم زړه، د ګناه ښامار، د تسبیح دامونه، د یخنۍ بلا له کوځو نه سا ایستلې، د خیام کوڅه، د دوزخ اجاره، د وینې ناره، د خاموشي غوغا شور، د ګلبوټو یاغي کېدل، د ګناه شېرینه تنده، د تقوا د غرونو رنګول، پر لېمو د هیلو د جنازو بارول، د ملا په چیغو د شپې شړل، په سر باندې د اورونو چلول، په خماریانو د پلمو درول، په غاړه کې د دارونو نڅول، تنها کې په سکروټو اوبول، د پاڼو ږګېروی، لارورکي کاروانونه، د اورونو خولې، د نسیم لالونه،

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیده خیالونه، د وینو ربنکي، ژوندی بت، د خوبونو ځنځیرونه، د اورو ګنډل، د تنګ یاغي خوبونه، د وینې تخنول، د خیال یاغي لارې، یاغي تدبیرونه او په سلګونو نور یادولای شو.

د هغه په شعر کې په دې وطن، د هغه په شعر کې په دې خلکو، د هغه په شعر کې په دې ولس، د دې پېرۍ د ټول ستم د نوعي رالوېدل، بې له کوم شعار نه، بې له کوم تړون نه، بې له کوم ګوند نه، بې له زور زیاتي نه، په ډېره ماهرانه توګه ښودل کېږي. د ده شعر د ببر سرو، ګرېوان خیرو، د بورو میندو، د بې وروره کرل شویو خویندو، نه تکرارېدونکي تصویرونو د کلیماتو د هیندارو نه په جوړو شویو کاروانونو او ماښیو کې ګورو. کله چې مورږ د ده (د مورچل ځوانه) شعر لولو، په هغه کې د دې وطن د ټولو سپېڅلو جګړو، د ټولو ناسپېڅلو جګړو، د وطن د ورانېدو، د خپل کلي، د خپلې هدیرې، د خپل کور، د خپل نغرې د ایره کېدو تاریخ لولو. د ده په شعر کې نور نو د ده لپاره، مورچل بې له تفاوته، د مورچل هر پلو چې دی، د خیالونو ځاله ده:

ځوانه دا څوک یې چې ګولۍ اوروې

د خپـل نیـکه او د ابـا پـر کلـي

دې هـدیره کې دي خپلوان پراته دي

څوک یې پرون څوک یې پخوا ویشتلي

دی د یوه ببباکه، بې خبره او په وسله مین سرتېري څېره څومره په زړه پورې او ربنتینې تصویروي:

بـیا غـاړه ګـۍ د مردکـیو ډکـه

بیا دي اوربې لـه راکټـونو درنې

بیا د اهـاړ ترې مورچل ته درومې

بیا دې پر سترې مخ راماتې خولې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعر که په کندهار کې و، که په کابل کې، که په پېښور کې کډوال و او که په ویرجینیا کې، سره له هغه یو ځای لیکي:

دا زما په برخه لیکل سوي اوښکي

پاس په لېموکي د ساتلو نه دي

زما په قسمت کي رسېدلي کوڅې

د ستنېدلو پرېښودلو نه دي

خو بیا د نیکلای بردیالوف یوه خبره، څوک چې غني فرهنګ لري، هغه به په ډېرې سختۍ سره ځان د تمدن په غېږ کې ورکوي. دا په دې معنا چې جهاني په خپل شعر کې کله کله داسې رنګین پښتني او رنګین خیالونه باسي، چې سړی فکر کوي دی اوس هم د خپل سپېره کلي په پېړیو پېړو ګرد وهلو کوڅو کې یېلي پښې روان دی:

دا ته څوک یې چې لا ستا یې

زما د لوړو غرونو څوکي

لا غوړېږو ته در رسېږي

ملالۍ میوندۍ کړیکي

او یا دا د پښتني فرهنګ رایادوونکي څو خبرې:

ماته مه وایه چې سوځي لوړي څوکي

ماته مه وایه چې شاړي یې درې دي

ماته مه نبیه د بوري موري اوښکي

ماته مه وایه چې تشي یې حجرې دي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

او يا دا د ښکلو اميدونو خيالي دنيا ، بيا هم د پښتني فرهنګ په انځورونو کې:

بيا به ځغلي محتسب تپو تيارو تـه

زموږ اغزني اوږدې شپې به راسبا سي

بـيا بـه رېـږدي د اتـڼ لـه زوره ځمکه

هـوسـونـه د غماز بـه نيمه خـوا سي

هغه کله رباب اوري، کله د کلي لويه لار کې ناست او د خاورو کورونه جوړوي او يا کـه د چا لـه خياله سره هره ورځ د ده تبه ده، که يې خوب د چا د ياد زنداني دی، که په زړه کې دغرور ځلې نړوي، که خوبونه د چا په خيالونو غولوي، دا ټول په دې خاطر چې وايي:

(دا منمه چې مې مينه پښتنه ده).

د جهاني په شعر کې د ژوند دود دستور بدلېږي، د جهاني په شعر کې ورځني او پېژندل شوي اتلان د خپل معمول برخلاف کارونه کوي، وګورئ د ده په شعر کې:

ابراهيم د آذر په ځای بت ماتوي، مطرب ماتم غږوي، اغاز د انجام زېری کوي، ژوندون د مرګ اغاز دی، پايکوبي د سرکوبۍ نښه ده، کوثر د زهرو خم دی، جنت پټه لمبه ده، پر منبر شيطان ولاړ دی، د ابليس له غېږې سجدې او تکبيرونه پاڅي، آهنګ بې سُره، د ګناه ښامار د ثواب جامې اغوستې، د تسپې داني دامونه دي، ساقي خرقه اغوستې، عقل لاره ورکه کړې، برعکس جنون دسته پرې ايښې ده، شيخ په خپله خماري کېږي، د ګناه په خم کې د زاهد پګړۍ رنګېږي، د زاهد ايمان شيطاني کېږي، ځوز ګلاب کېږي، توبې له مستۍ نه تښتي، د دوزخ په لړمانه کې کوثر جوړېږي، ښاروان د مرګ په کنډو مزلونه باسي، د ناجي کور قتل ګاه ده، خلګ د قاتل خيرن لاس نه مچوي، خوني منګولې ستايل کېږي، ځوک چې د بر لحدونه باسي، هغه قهرمان وي، زاهد توبې ماتوي، د ګناه برخې د پرهېز په اوښکو مينځي، د سر سودا منل کېږي، خو سر نه ټيټېږي،

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی د خدای(ج) په وړاندې تندی ماتوي، خولګوي يې نه، دلته جنون ځوک نه ويدوي، بلکې هغه راپاروي.

د پښتو شعر د جهاني سره قيام کوي، د ده شعر نه يوازې د قيام د دورې همزولی دی، بلکې دی په خپله قيام دی، دا شعر نه له چا څخه ډارېږي، نه ځوک ډاروي، کرار کرار خوځېږي، پخېږي او قيام کوي د قيام شور او شوق، د هغه د شعر زړه جوړوي، که د رحمان او حميد شعر کور په کور د خلکو تنده ماتوله، نن زموږ نه شعر پېژندونکي په دې پوهېږي چې زموږ د ملت قيام به د تور زړو او زورورو په وړاندې بې د جهاني له شعر نه ملي سرود کم ولري. (۸)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

درویش درانی

د جهاني جهان

زما یو دوست د امریکا په ویرجینیا نومي ایالت کي اوسي، چي ښاغلی عبدالباري جهاني هم له ډېره وخته هلته مېشت دی. هغه راته ویل چي ښاغلی جهاني په ویرجینیا کي زموږ خان دی، ځکه چي زبردست سترخوان لري. مېلمستیاوي کوي او په حجره کي یې د شعر او سرود محفلونه تاوده وي. د ښاغلي جهاني د خانۍ دغسي کیسې ما د نورو ملګرو له خولې اورېدلي دي، خو زه په دې حقله دا وایم چي جهاني به خان ضرور وي مګر عزیزخان نه دی، د چا په باره کي چي رحمان بابا ویلي و:

نه شـي د خانـانـو ملنګانو سـره کلي
چرته عزیزخان، چرته ملنګ عبدالرحمان

ځکه چي د ښاغلي جهاني له ملنګانو سره ډېره جوړه ده. ثبوت یې دا دی چي د خپلي شاعرۍ د دویم کتاب سریزه یې په یوه سائل باندي لیکلې وه او د دریم کتاب سریزه دا ده په یوه درویش باندي لیکي. دا دواړي سریزي له ملنګانو سره د هغه مینه ثرګندوي، کنې نو نه خو اوس د ده کتاب کومي سریزي ته اړتیا لري او نه دی په خپله څه پېژندګلوۍ ته محتاج دی. دی اوس په پښتو کي یو پېژندل سوی شاعر دی. شاعري یې په چاپي بڼه تر خلکو رسېدلې ده او په ادبي حلقو کي ستایل سوې هم ده. له دې پرته یې کلام ځینو نامتو سندرغاړو هم ویلی دی او په دې توګه تر عام ولسه پوري هم رسېدلی دی. هسې هم د یوه شاعر تر ټولو ښه پېژندګلوي د هغه خپل کلام کولی سي کوم کلام چي اغېزه ناک او په هنري ښېګڼو پسوللی وي او د لوستونکو او اورېدونکو پام ځان ته را ګرځولی سي. هغه ځان لره په خپله ځای جوړوي او ښاغلی جهاني چي یو ځیرک، لوستی او جهان ګښته شاعر دی په دغه خبره باندي پوه دی، له خپلي شاعرۍ سره یې ښه خواري کښلې ده. کوښښ یې کړی دی چي نوې خبره وکړي او که زړه خبره کوي نو هم یې هڅه دا وي چي په نوي

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

انداز یې وکړي. ځکه یې په کلام کې د خپل وخت د ډېرو شاعرانو په پرتله تازګي او زیات نوی والی سته او دغه شی د دې لپاره کافي دی چې د یوه ښه شاعر په ډول دی په خلکو وپېژني.

ښاغلی جهاني له شاعرۍ سره سره زما یو ښه دوست او خواخوږی هم دی. ما هم د هغه کلام لوستی او هم مې مجلسونه ورسره سوي دي. څنګه چې زه د هغه د کلام د لوستلو په وخت په پټه خوله د هغه له خبرو څخه خوند اخلم، دغه راز یې په محفل کې هم ما په خپله د څه ویلو زیاته هڅه نه ده کړې، بلکې د دې خوله ور شاعر وینا ته مې غوږ نیولی دی. د دې یوه وجه شاید زما خپله یوه کمزوري هم وي او هغه دا چې ما ته خدای پاک د هغو خلکو په شان هنر نه دی راکړی چې کوم وخت د ویلو دپاره څه ورسره نه وي نو بیا هم له یوې یا له بلې خوا څه خبره را پېدا کولای او مجلس ورباندې تود ساتلی سي. زه خپلې دې کمزورۍ په خپل ژوند کې ډېر ځورولی هم یم. کله چې له یوه پټ خولي غوندې سړي سره چرته کښېنوم، بیا نو زه او هغه دواړه حیران یو چې له کومې خوا سره ورغېږو او څه سره ووایو؟ زه همېشه او هر ځای په یوه داسې ملګري خوشحاله یم چې په مجلس کې یې ما ته د خبرو وار نه راوزي. ځکه نو زما په خپلو هغو دوستانو کې چې لیده کاته مې ورسره کله کله او کم کېږي ښاغلی جهاني په دې زیات خوښ دی چې د هغه ژبه هم د هغه د قلم په شان رواني لري. خلک وایي چې د شاعرانو سره ملاقات د هغو په کتابونو کې ښه خوند کوي. مخ په مخه ورسره لیده کاته زیات خوندور نه سي ثابت کېدای او دا خبره شاید تر ډېره حده سمه هم وي، مګر دا خبره د جهاني په حقله سمه نه ده، د ښاغلي جهاني چې په کتابونو کې څومره خوند دی، مجلس یې هم دغومره خوږ دی.

د ښاغلي جهاني د شعرونو دا کوم کتاب چې دا وخت د یوې ناچاپي مسودې په بڼه زما مخ ته پروت دی او که خدای کول ډېر ژر ستاسې لاسونو ته په کتابي شکل در رسېدونکی دی، دا ده له خپلې خاورې او له خپله ټاټوبي ډېر لرې د مسافرۍ او پردېسۍ په حال کې تخلیق کړی دی. دا د یوه نړېدلي وطن د یوه دردېدلي شاعر ویر لړلي سندرې دي چې د امریکا په جنتي غوندې خاوره کې یې ویلې دي. په امریکا او همدغه راز د یورپ په خوشحاله هېوادونو کې د جهاني په شان بې شمېره مسافر او مهاجر لیکونکي ژوند تېرولو ته اړ دي. دغه لیکونکي د نړۍ له بېلابېلو ځایونو څخه دې ځایونو ته را کوچېدلي دي. څوک له لوږې راغلي دي چا ته د ظالمانو حاکمانو په سبب،

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کور، اور او پښنور درې واړه يو سوي دي او چا د خپلواکۍ تر لاسه کولو او د خپلې خاورې د آزادولو لپاره خپل تاتوبی پرې ايښی دی. دغه ټول مهاجر ليکونکي لګيا دي په خپلو خپلو ژبو کې د خپلو زړونو دردونه بيانوي. په عالمي ادب کې دې مهاجرو يوه ډېره په زړه پوري اضافه کړې ده او د هجرت په اړه يې ډېرې دردېدلي ليکنې نړۍ والو ته وړ بخښلي دي. که څه هم دغه ټول ليکونکي د بې وطنۍ او بې کورۍ درد څورولي دي او ځينو خو پکې ډېر زيات کړاوونه او شواخونونه هم ليدلي دي خو د جهاني او د جهاني د وطنوالو په شان خوږ به شايد پر هيچا باندې هم نه وي تېر سوي. په دې نژدې پېړيو کې به د هيڅ يوه وطن وګړي په دومره ګڼ شمېر کې د مهاجرت او کور پسرۍ ژوند ته نه وي اړ سوي. همدا وجه ده چې پښتو دا وخت په هغو ژبو کې شامله ده چې ګڼ شمېر ليکونکي يې د کور پسرۍ په حال کې په پرديو هېوادونو کې د خپل وطن او ولس په ياد کې دردېدلي سندري وايي او په نړۍ کې د هجرت په اړه منځ ته راغلې ادبي پانګه زياتوي. د ښاغلي جهاني دا کوم کتاب چې ستاسي لاسونو ته در روان دی دا همدغه د بې کورۍ او کور پسرۍ په حال کې ليکل سوی دی. که زه دا و وايم چې د هرې کرښې شا ته يې همدغه د کور پسرۍ احساس ښکاري نو بې ځايه به نه وي، البته دغه احساس ځای پر ځای تت او د نورو خبرو شا ته څه نهام غوندي وي او ځای پر ځای بيا ، لکه په "بېګانه نسيم" او "زنداني بلبل" کې ډېر څرګند او په جاړ وي.

لکه څنګه چې يو زرګر د خپل هنر د څرګندولو لپاره زرو ته اړتيا لري، همدغسې چې د شعر زرګري څوک کوي د هغو درد ، غم او خوږ په کارېږي او څومره خوږ يا درد و غم چې دا وخت له افغانانو سره سته په نړۍ کې به له بل هيڅ يوه ملت سره نه وي. ما يو وخت د دوی د زخمونو حساب داسي لګولی و:

شينکي آسمان دي خپل حساب او کتاب سم ساتلی

د ستـــورو شمېـر يــې دی زمـا تــر زخمو کم ساتلی

د زخمو دغه حساب زه اوس هم صحي ګڼم، خو ورسره ورسره دا هم وايم چې دغو زخمونو چې دې ولس ته کوم خوږ او کوم دردونه وربخښلي دي هغه د دوی يوه داسي پنګه ده چې که په سمه توګه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګټه ځني پورته سي او په صحي معنا هنرمند لاسونه ور باندي واوړي نو ډېر ستر ادب ځني جوړېدلای سي. هيله ده چي د جنګ د لمبو د سړېدلو پس به ورو ورو هغه قلمونه چي د توپک د نلۍ په شان اورونه تر خولې باسي د داسي شپېليو بڼه غوره کړي چي خوږمني نغمې يې د دړدېدلو زړونو لپاره تر ټکور په کمه نه وي. هسې دا خو د صبا لپاره يوه هيله ده. که د نن خبره کوو نو هم دا ويلی سو چي ډېرو شاعرانو د جنګ په دوران کي هم داسي سندري ويلي دي چي څوک ورته خالي شعارونه نه سي ويلی، بلکي هر څوک به ورته له شعريته ډک شعرونه وايي. زه باور لرم چي له ما سره به څوک اختلاف ونه کړي که و وايم چي ښاغلی جهاني هم له دغسي شاعرانو څخه يو دی. د نمونې په ډول يې دا دوه بيته وګورئ:

آسمانه ما خو داسي نه ويله
چي د کابل ګرېوان ته اور توی کړه
زما جونګړه کي بلا وکړه
زما لستوڼي کي ښامار لوی کړه

د جنګ په باره کي چي ښاغلي جهاني کومه شاعري کړې ده په هغه کي يې په بېلابېلو نظمو او غزلو کي د جنګ بېلابېل اړخونه او بېلابېل کيفيتونه انځور کړي دي. په دغو نظمونو کي که "د شين ډنډ فتح "د خوشحالۍ تاثر ورکوي نو "حيات آباد "بيا يو ډېر ناوړه اړخ زموږ و مخ ته راولي. "د وطن ترانه "که هيله او حوصله زياتوي نو "د سباوون په تمه "بيا مايوسي هم لري. دغه راز په نورو نظمو کي بيا نور کيفيتونه راغلي دي، خو په داسي حالاتو کي تر ټولو ځوروونکی اړخ هغه وي چي د وطن د اتلانو د توري مخ د خپل ولس و خوا ته سي. له دښمنه خو نه هيله کېدای سي او نه ګيله، خو خپل توريالي چي د خپل وطن مېړمني سرتوري کړي او د خپلي خاوري ناموس د خپلو ځاني ګټو له پاره قرباني کړي دا يوه ډېره افسوسناکه خبره وي. د ملت پلورني او ورور وژني دغه کيفيت ښاغلي جهاني په "مور "نومي نظم کي په ډېره ښه توګه انځور کړی دی او زما په خيال ده په پابندو نظمو کي دا يو ښه نظم دی. ځينو کره کتونکو ادب د ژوند هينداره بللی دی او هينداره چي کوم شي ته مخامخ وي هماغه

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

پکي ښکاري. د جهاني په شاعرۍ کي چي د وينو او زخمونو دا کوم عکس ښکاري د هغه وجه دا ده چي دی له ويني ويني او زخم زخم حالاتو سره مخامخ دی. کنې په ځوانۍ کي يې ځيني ډېر مست او له غورځنګونو ډک نظمونه ليکلي دي. د هغه وخت شاعري چي يې سرېِ ګوري نو دی تر هر څه زيات د ميني، مستۍ او ښکلا شاعر ښکاري، بلکې ښکلا او مستي اوس هم خوند ورکوي، ځکه خو د خپل "سپين وېښته "په لېدو ورته ارمان درېږي. هسي د سپينو وېښتانو په ليدو شېرشاه سوري ته هم ارمان درېدلی و. ويل کېږي چي شېرشاه سوري چي د تخت د نيولو پس په هينداره کي وکتل نو د خپلي سپيني ږيري په ليدو يې وويل چي "افسوس ! اختر شو خو ماښام "دا ارمان هغه ته ځکه ودرېد چي له ډېرو کړاوونو او هلو ځلو پس يې پاچهي نيولې وه خو د دغه پاچهۍ په ذريعه چي يې څه کول غوښت د هغه لپاره ورسره وخت کم و، مګر د ښاغلي جهاني مسئله دا نه ښکاري چي دی د شېرشاه سوري په شان جهان بدلول غواړي او د دغه کار لپاره ورسره وخت لږ دی، بلکې د ده "سپين وېښته" او ځيني نور نظمونه چي سرېِ ګوري نو په تورو وېښتانو پسي يې د ارمان کولو وجه د ارواښاد مشر حمزه شينواري په قول دا ښکاري:

شوه معلومه چي ځواني هم د کار خيز وه

چي کوم ښکلی رانه تېر شو ارمان راغی

هسي خو ښکلا په هر څه کي چي وي هر څوک يې خوښوي، خو د شاعر کار هغه ښکلا را برسېره کول وي چي عامه سترګه يې نه ويني، که داسي ونه کړي نو بيا شاعر هم د يو عام وګړي په شان دی او وينا يې عامه وينا ده. يو عام وګړی هم کولی سي چي د ځوانانو په مجلس کي له شهوته ډکي خبري وکړي او په دغو خبرو د هغو سفلي جذبات را وپاروي. نو که همدغه کار په قافيه بنده وينا کي يو شاعر هم وکړي زما په خيال څه کمال نه دی. د شاعر کار شهواني لوږه زياتول نه، بلکې د جمال د ذوق روزنه او هغه ته تسکين ور بخښل وي. په پېل کي لا يو شاعر که په دغه تاله پوره نه وي خبر دی، خو د وخت په تېرېدو سره سم د هر ښه شاعر په کلام کي پوخوالی او په نظر کي يې ژورتيا راځي، په دې حقله که مورږ د ښاغلي جهاني پر کلام باندي له سره تر پايه نظر واچوو نو وده او پرمختګ پکي له ورايه ښکاري. د هغه د چتي ځوانۍ په کلام کي هغه څه هم سته کوم ته چي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ پورته اشاره وکړه، د نمونې په ډول يې د لومړي کتاب د يوه نظم يو بند وګورئ، د دغه نظم سر خط "د تاشکند لور" دی او بند يې دا دی

چيـري بـه زوړ کـې دا ښکــلی حسن؟
پر چـا بـه تـاو کـړي نـازک لاسـونـه؟
څوک به دي زېبنې دا سورکې شونډي؟
څــوک به دي لڅ کـړي دا سپين ورنونه؟

خو د نن شاعري يې زياته پخه، سنجيده او ژوره ده. د ښکلا په حواله چې يې څه ويلي، هغه عامي او برسېرني خبري نه دي. د خپلې خبري په ثبوت کې يې زه هم له نظمونو او هم له غزلو څخه نمونې وړاندي کولای سم، خو د داسي کولو ضرورت ما ته ځکه نه ښکاري چې کتاب ستاسي په لاس کي دی په خپله يې کتلای سئ. البته د يوه نظم ذکر په دې کوم چي په دې کي د جهاني د ښکلا د احساس وده خپل آخري حد ته رسېدلې ده. هغه ښکلا چي د تمامو ښکلاګانو سرچينه ده، هغه ښکلا چي زموږ شاعر محسوسه کړې ده. دا هغه مقام دی چي بيا د انسان مخته بس د ښکلا يو بې کناره سمندر وي او د نړۍ هره ښکلا ده ته د دغه سمندر يوه څپه ښکاري. ګران لوستونکي دي دغه نظم چي سرخط ئې "راز و نياز" دی ولولي او ودي ګوري چي د "تاشکند لور" نومې نظم ليکونکي دغه شاعر تر راز و نياز" پوري څومره سفر کړی دی:

که د نسيم پـه قـدم نه يـې روان
دا د ګلونو کاروان څوک خوځوي؟
دا د غوټيو ګرېوان څوک څيروي؟
دا د رنګونو باران څـوک اوروي؟

د ښاغلي جهاني په دې کتاب کي نظم هم سته او غزل هم، د ځينو لوستونکو به يې د ګران ورور معصوم هوتک په شان غزل زياته خوښه وي او ده ته به سلا ورکوي چي غزل ليکلو ته زيات وخت ورکړي او ځيني به يې ما غوندي نظم، بلکي آزاد نظم خوښوي د غزل په حقله يې کېدای سي چي ځيني هغه کره کتونکي چي د غزل زيات نوی شکل په پام کي لري وو ايي چي يو لړ داسي ټکي او

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

سمبولونه پکي کارول سوي دي چي پخوانيو شاعرانو پايمال کړي دي. لکه بتکده، مېکده، جام، ساقي، زاهد، خم، شيخ، توبه، طور، منصور، فرهاد، مجنون، ليلا، پير مغان، پروانه، شمع او داسي نور، خو زه وايم چي پر زړو ټکو او سمبولونو باندي هم چي حقيقي شاعر ور سم سي نو نوی ژوند پکي پيدا کولی سي. د جهاني په کومو بېتونو کي چي دغسي ټکي راغلي دي هغه هم تر کلاسيکي غزل د نن غزل ته زيات نژدې دي.

ما پورته وويل چي د ښاغلي جهاني آزاد نظم زما زيات خوښ دی، خو په پښتو کي لا اوس هم داسي خلک سته چي آزاد نظم له سره مني نه او کله کله خو چي سړی ځينو آزادو نظمونو ته ګوري نو د آزاد نظم د مخالفينو خبره ورته سمه هم وبرېښي ځکه چي په دغه ډول نظمونو کي داسي هيڅ نه وي چي سړی ورته شاعري ووايي. ما له خدای بخښلي ايوب صابر څخه يو وخت د آزاد نظم په حقله د هغه رايه وپوښتله. هغه راته ويل چي زه خو په خپله د آزاد نظم مبلغ يم. يو وخت چي د يوه اخبار مدير وم نو هر ډول آزاد نظمونه چي به راتلل ما به تش په دې نيت چاپول چي د آزاد نظم د ليکونکو حوصله افزايي وسي او آزاد شعر وده ومومي، خو حقيقي رايه مي دا ده چي که ما ته کالخوايي راکړله سي نو يوازي هغو شاعرانو ته به د آزاد نظم ليکلو اجازه ورکوم چي اول په پابند نظم کي ځان شاعر ثابت کړي. که د خدای بخښلي ايوب صابر پر دغه خبره عمل وسي نو ګمان نه کوم چي په پښتو کي به تر څلورو يا پنځو زيات شاعران د آزاد شعر د ليکلو اجازه ومومي، خو دا مي يقين دی چي د دغسي شاعرانو فهرست که هر څومره لنډ وي د ښاغلي جهاني نوم به پکي ضرور شامل وي ،ځکه چي ده په پابند شعر کي ځان شاعر ثابت کړی دی.

ښاغلي جهاني له نورو ژبو څخه ترجمې هم کړي او په دې کتاب کي يې شاملي کړي دي. زما په خيال دا يو داسي کار دی چي پښتو ژبه ډېره زياته اړتيا ورته لري. که موږ د خپلي ژبي لمن پراخول غواړو نو د نورو لويو او په ادبي توګه بډايو ژبو غوره ليکني به ورته را اړوو او دا کار په ښه توګه هغه څوک کولی سي چي د ښه ادبي صلاحيت لرلو سره سره يې له خپلي مورنۍ ژبي پرته د کم نه کم يوه بله داسي ژبه زده وي چي په ګڼ شمېر کي د عالمي ادب غوره ليکني پکي موجودي وي. ښاغلی جهاني د دغه کار لپاره زيات غوره په دې دی چي د ځينو نورو ژبو تر څنګ يې انګليسي هم زده ده کومي ته چي د نړۍ زياتره ستري ليکني را ژباړل سوي دي. بله دا چي ښاغلی

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

جهاني په امريکا غوندي هيواد کي اوسي، چيري چي هر ډول کتاب ډېر ښه په اسانۍ سره تر لاسه کېدی سي. دا د خوشحالۍ خبره ده چي زموږ د شاعر پام له دغي موقع څخه د ګټي پورته کولو خوا ته راګرځېدلی او په ترجمه کولو يې لاس پوري کړی دی. زه هيله لرم چي دی به دغه کار جاري وساتي او د پښتو لمن به د ترجمي له لاري له ښکلو ادبي ملغلرو ډکه کړي.

په دې کتاب کي له ولسي ادبه هم استفاده سوې ده، په دې لړ کي زموږ شاعر يوې خوا ته په ګڼ شمېر کي متلونه د قطعو په شکل کي نظم کړي دي، چي دا کار په دغه بڼه تر اوسه پوري بل چا نه و کړی او بلي خوا ته يې ځينو زړو نکلونو او کيسو ته د شعر جامه ور اغوستې ده. که څه هم د منظومو کيسو رواج تر ډېره حده اوس له منځه تللی دی خو په زړه شاعرۍ کي د نړۍ د ستري شاعرۍ يوه ډېره لويه برخه له کيسو جوړه ده. د هومر، چاوسر، پوشکين، فردوسي او سعدي په شان د نړۍ د بېلابېلو ژبو ګڼو سترو شاعرانو له کيسو څخه کار اخستی دی او بې ساري او تلپاتي شاعري يې تري جوړه کړې ده. د پښتو ځينو پخوانيو شاعرانو هم د دغه ډول څه نا څه شاعري پرې ايښې ده، خو هغې څه خاص ځای نه دی نيولی او اوس هم د پښتو په شاعرۍ کي د کيسې خانه خالي ښکاري. دغه خانه که موږ نن ډکول وغواړو نو تش په دې کار نه کېږي چي زړې کيسي راغونډې او د شعر جامه ور واغوندو، بلکي زړې کيسي به په داسي انداز نظم کول غواړي چي نوی رنګ ولري او نوې معنا وښندي او ښاغلي جهاني په دې لړ کي يو ډېر ښه کوښښ کړی دی. ځيني کيسې خو يې زما ډېري خوښي سوې. په دې کيسو يا نکلونو کي يو اوږد نکل "د ښامار افسانه" دی. د اتفاق خبره ده چي ما هم د "سر لښکر" په نامه دغه نکل ته ورته يو نظم ليکلی و چي د جهاني دا نظم مي ولوستئ نو اوس هغه خپل نظم راته بې ضرورته غوندي ښکاري.

ښاغلي جهاني چي په دې کتاب کي کوم څه ليکلي هغه يې په خوږه، پسته او شاعرانه ژبه ليکلي دي. د ستايني وړ خبره دا ده چي له هغي مصنوعي ژبي څخه يې ځان ژغورلی دی، کومه چي نن سبا زموږ يو شمېر ليکوالو لګيا دي ليکي يې. دغه ليکوالو که ضرورت وي که نه وي له ځانه نوي ټکي جوړوي او چي جوړ يې کړي بيا يې يو شمېر خلک په پټو سترګو په خپلو ليکنو کي کاروي، زه دا نه وايم چي نوي ټکي جوړول نه دي په کار، دنيا ډېره په چټکتيا سره روانه ده او بدلېږي. زموږ مخته هره ورځ نوي شيان او نوي تصورات راځي. دغو شيانو او تصوراتو ته که

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوي نومونه ورکړل سي او نوي اصطلاحات ورته وټاکل سي، نو دا څه بده خبره نه ده، بلکي زه به دا و وايم چي يو ضروري خبره ده او زموږ ځينو مشرانو تر يوه حده دغه کار په کاميابۍ سره کړی هم دی. هغو د ضرورت له مخي ځيني ټکي جوړ کړي دي او دغه ټکي اوس زموږ د ژبي برخه ګرځېدلي ده. کومه خبره چي د تشويش وړ ده، هغه دا ده چي دغه کار ته اوس هر کس و ناکس ملا تړلې ده. دغه خلک نه يوازي دا چي له پردو ژبو څخه راغلي ټکي له پښتو باسي، بلکي د پښتو په خپلو ټکو پسي يې هم لرګی را اخيستی دی. تر دې حده چي "مين" غوندي ښائسته او د پښتو خپل ټکی يې هم جلا وطنه کړی دی او د هغه پر ځای د "مينه وال" غوندي بې دوله او مصنوعي ټکی کاروي. د حيراني خبره دا ده چي دغه ډول مصنوعي ټکي د ځينو پوه ليکوالو په ليکنو کي هم ليدل کېږي. که دا سلسله دغسي روانه وه نو هغه ورځ لري نه ده چي "وږی" به په "لوږه وال"، تږی" په "تنده وال"،" لوستونکی" په "لوستوال" او خدای خبر چي کوم کوم ټکي به په کوم کوم "وال" بدل سي خو ښاغلی جهاني له دغسي خلکو څخه نه دی. هغه اصيل خيالات او احساسات په اصيله پښتو کي وړاندي کړي دي، زه هيله لرم چي د ادب او شعر مينان به يې قدر وکړي. (۹)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکبر کرکړ

رازونه او نیازونه

یوه ورځ دلندن یوه پوهنتون ته په اورګاډي کې پر لاره وم. د معمول په توګه چې سړی سترې وي نو د درندو او ثقیلو شیانو لوستل خوند نه ورکوي، البته ښه او رښتینی شعر دلوستلو لپاره ډېر ښه وي، د لوستونکي پام غلطوي او د هغه ستړیا ته سکون ورکوي. ما هم د جهاني صاحب راز و نیاز له ځانه سره راا خیستی او لوست مې. لومړی مې د غزلو په لوستلو پیل وکړ، یو دوه غزلې چې مې ولوستلې نو د پښتو ټولنې کتابتون را یاد شو چې د روهي صیب دفتر ته مخامخ په دویم منزل کې و. زه محصل وم او کله نا کله به هلته ورتللم، هلته ناست وم، د کابل مجلې په کلکسیونونو کې مې یو څه پلټل چې جهاني صیب راغی او له هغه مې څه پوښتنې پیل کړې، هغه هم راته ځواب وو ایه.

د راز و نیازد غزلو په لوستلو سره مې دا خاطره هم په ذهن کې تاویده ، چې یو شیک پوش، ښکلی زلمی او په قوي استدلال سره خبرې کوونکی او په مرکزي مساله ګرېدونکی دی. د یو شعر یا غزلو له لوستلو وروسته مې پام غلط شو ، ستونی مې راډک شو- وایي چې دلندو ختو لرې اوبه په کار وي- زما یې هم سترګې ډکې کړې- بیا مې ټولګي ته پام شو چې اوس خو به یوه ښکلې او دنګه ښوونکې په ټولګي کې ولاړه وي ورځم به- نوزه خو د ژړا کورس نه لولم، بلکې یو بل څه ته ورځم. له ځانه سره مې پریکړه وکړه چې را څه نن خو شعر هم مه لوله او د اندیښنو او غمونو پنډ وکې دې په ولو سپک وګرځوه.

له ځانه سره سوچ واخیستم چې اوس نو د خیر او شر مالک ته څه ووایم؟ زما دې ته پام شو چې ای د شر مالکه چې شر دې پیدا کاوه نو د خیر څه اړتیا وه؟ او چې خیر دې پیدا کاوه نو دې شر ته، دې جنګونو ته، دې مرګونو ته، دې مساپریو او بې وطنۍ ته څه اړتیاوه؟ او چې دا ټول دې وکړه نو مساپر خان دې ولې د هیواد د شنه اسمان له لیدلو ، د سمسورو دېرو او د بنډارونو له حجرو بې برخې کاوه، هلته چې چنارونه دنګ دي ، د چنار وروستۍ ترکه د شامت له غره سره سیالي کوي او د ځپانده او توفاني سیند شنې او رڼې اوبه یې له دنګه سره لاندې د ویالې په ځیر په ارام او سکون کې بریښې

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو ای د خیر او شر مالکه ! ستا د پیرزوینو خو کمي نشته ، د عمر پیرزو دې لنډه خو د هیلو اوارمانونو پیرزو دي اوږده ده. دا تناسب خو به دي د شعر له پاره هم په پام کې نیولی وای او چې داسي و نه شول نو زموږ د شعر رنګیني خو اوس زموږ خپل کار دی چې څومره کولای شو له دې بې تناسبیو نه تابلو جوړه کړو او هغې ته د خوند ، رنګ ، بوی او خمار ورکړو.

خو په دا دومره ارته دنیا کې، په دا دومره پراخه اسمان کې، په دا دومره سمندرونو او ځنګلونو کې او په دادومره پراخو ورشوګانو کې دې ده او دده یارانو ته دومره لنډ او تنګ عمر ورکړ چې لا یې پزه هم نه ده سمه پاکه کړې، لا یې د لمر سترګي ته مخامخ هم نه دي کتلي اولا یې د ښکلا په یوه شیبه هم سترګي نه دي ورګنډلي، لا د شګو په مزله کې چې پښې یبلي رهی دي ، شاته هم نه دي کتلي چې تا پرې ژیړی مازدیګری کړ :

زه لا وینښ نــــه وم لــــه خوبـــه چـــې ژیـــړی مـــازدیګری شـــو
په همدې چرتونو کې مې دژوند تنابونه شمېرل چې بیا مې ځان ته پام شو ، زړه مې طاقت و نه کړ ، راز و نیاز مې بیا راواړاوه- د کتاب د شعرونو په لوستلو سره دعقل او فکر له سمندره راووتم او د عواطفو پر غونډۍ کښېناستم او بیا د احساس په وزرو سپور شوم ، له عاطفي مې هم خبر نه شوم چې څه شوه ، خو د جهاني صیب ددې شعر سره غبرګه روانه وه چې وایي:

هـــره شـــپه دي غـــلا کـــومه لـــه لحده تصویـرونـه
نه مي خوب زه دي معنی یم تعبیرونه دي ژونــدي وي
نه فریاد مي څوک خبر کړي نه زګیروی مي چاته یوسم
پټ په زړه کي په غوغا یم پر هارونه دي ژونـدي وي

کله ناکله دغه او دا ډول نور شعرونه چې د شهباز په څېر زما د ذهن رباب ترنګوي او زما درون، البته مړاو نهیلي باطن تـه شور رابخښـي لولم، شعر لولم او بایـد تاسو تـه اعتراف وکړم چې څومره مې دا ډول ښه شعر خوښېږي- دومره مې د خوسا ، نمجن او وراسته شعر نه بد هم راځي، نو ځکه د راز و نیاز د شاعر یو احسان پر موږ دادی چې موږ ته ښه شعر را اوروي، زموږ په عواطفو ، احساساتو ، خیال او تصور باندې د (مایک مولن) او (جنرال حمید ګل) په څېر حکومت نه کوي، بلکې د یوه څواک او یو معنوي لښکر په څېر زموږ دحواسو قلمرو اشغالوي اوبیا موږ ته مرګ ، غمیزه، ساندې، زګیروي ، فریادونه اوژړاوي را ښیي. موږ ته هغه مستي اورنګیني وراوي راښیي چې څو ځلمي او پیغلې خندا ته خولې جوړوي، خو د توغندیو ښکار

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي، دی موږ ته وايي وګوره هدېرې څومره پلنې شوې-د کورونو دروازې څرنګه په کلکو لغتو ماتېږي، د ماشومانود غوښو بوټۍ څرنګه د کوترو په څېر الوزي او اوس زموږ د ېرو په اوچتو ونو کې نښلي او هلته پرې کارغان تاوېږي، همدی دی چې د پښتون ولس په غوږ کې دا شپېلۍ پوه کوي:

پښتنو ببرۍ ډوببرې:

بيـــــــا شمـــــــــــلې شولــــــــــــې زنـــــــــــــدی د شمـــــــــــله ورو
بيـــــــا د پيغلـــــــــــــو پــــــــــه لمــــــــــنو کـــــــــــي لمــــــــبې دي
بيـــــــا ولاړ دی ببــــــــــــــــــنوا پــــــــــــه سانـــــــــــــدو ژاړي
د فلـــــــــــــک خونخـــــــــــــواري ســـــــــــترګي ورتـــــــــه ســـــــــرې دي
پښتــــــــــــــنو بيــــــــــــــرۍ ډوبيـــــــــــــــرې ږغ مـــــــــــــي اورئ؟
ږغ مــــــــــــــي اورئ پښتــــــــــــــــنو ببــــــــــــــرۍ ډوببــــــــــــــرې

پــــــــــه بانــــــــــډو کــــــــــي يــــــــــې شرنګـــــــــــی د زولنـــــــــو دی
بـــــــــې اســـــــــرې ولـــــــــس تـــــــــه خپـــــــــل وطـــــــــن زنـــــــــدان دی
پـــــــــه خپـــــــــل کلـــــــــي کـــــــــې يـــــــــې کاڼـــــــــي پـــــــــر ســـــــــر اوري
نـــــــــابللی بيـــــــــګانه يـــــــــې د کـــــــــور خـــــــــان دی
پښتــــــــــــــنو ببــــــــــــــرۍ ډوببــــــــــــــرې ږغ مــــــــــــــي اورئ؟
ږغ مـــي اورئ پښتـــنو ببرۍ ډوببرې

پراســـــــــمان موشـــــــــــې لنګبــــــــــرې تيــــــــــاري زبــــــــــرې
زمـــــــــوږ لــــــــــه کــــــــــوره دلمــــــــــر کــــــــــډي دي بــــــــــاربرې
پــــــــــه کونــــــــــړ کــــــــــي دزخمــــــــــي څپــــــــــو زګبــــــــــروی دی
پــــــــــه هلمــــــــــند کــــــــــي جنــــــــــازې دي چــــــــــې بهيــــــــــږي

هــــــــــر شــــــــــپه نــــــــــوی ماتــــــــــم راځــــــــــي پــــــــــه ســـــــــاندو
هــــــــــره ورځ پــــــــــه لحدونــــــــــو کــــــــــي تېرېــــــــــږي

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترحساب شوي ځواني مرګي جنډې تېري
لا زړګی د فلک سور نه دی خوښېږي

جهاني په دې ډول ازادو شعرونو کې دهيواد د ولس تراژيدي د خپل فرديت يا د ليکوال دهستوونکي ځانګړني له کړکيو ګوري او د هغې تابلو کاږي، د شعر يوه برخه :

کلونه کېږي چې دژوند پردې اغزنه لاره
د رباتونو له تنهاکو سره شپې تېروم
زه ليونی خونه يم
لکه سرسام رهي يم
په شپو په ورځو
په تيارو په سرو غرمو کي ځمه
د لمر د کلي پر لور
ما اورېدلي دي د نور د چينې ټولي کيسې
ما اوريدلي دي نکلونه د ملوک او بدرۍ
دشاپيريو د ښار
دجادوګرو دوطن افساني
پر سختو تږو د کلو مزلونه
وايي چې څوک د نور چينې ته ورځي
چې څوک د لمرو اشياني ته ورځي
چې د قدرت وکرشمې ته ورځي
دشاپيريو د بدريو ننداري ته ورځي
نو به د وسپني څپلۍ جوړوي
ټينګي به زغري پخوانۍ جوړوي
ځي به دلمر تر کلي
ځي به د نور تر وطن
هلته چې څوک نوم د شپې نه پېژني
چې خلک رنګ د تيارې نه پېژني

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د شيطان وسوسې نه پېژني
ويني باروت او جګړې نه پېژني
نجونې يې ټولې لکه ښکلې بدرۍ
ټولې د نور د ګلو جوړې ګېډۍ

د پوشکين د مشهور تعريف له مخې د تراژيدۍ هدف د انسانانو د سرنوشت په نوم ددې حکايت کوي چې سره له دې چې په تراژيدۍ کې دافرادو د ژوند له لارې د ژوندانه شخړې را سپړل کېږي خو دا د انسانانو سرنوشت دی چې د فرد د سرنوشت له لارې بيانېږي يا په بل عبارت د فرد خلاق وس او نوښت او يا خلاقيت ټولنيز – فرهنګي سمندر ته لوېږي.

همدارنګه تراژيکي شخړې نه شي کولای د ناوړه شرايطو سره د سازش او له سرښندنې پرته حل شي، په دې سبب ده چې انسان نه شي کولای د خپل اصالت د ساتلو په ترڅ کې د خپلې لارې په شرايطو برې ومومي او ددې توان نه لري له داسې شرايطو سره له مبارزې لاس واخلي.

زه لکه منصور ستا په نامه پر ځان مين سومه
سل ځله سنګسار لره درغلی وم تا نه ليدم
اوس مي پر مزار باندې د شمعې اوښکې بلې کړه
ستا په ليونو کې چې ښاغلی وم تا نه ليدم

د جهاني صيب په شعر کې فردي غميزه او ټولنيزه غميزه په يوه ګرداوي کې سره يو ځای کېږي او د هيلو او اميدونو سرښندونکې ډوبوي. د جهاني د شعرونو په دې ډول يعنې په تراژيک هغه کې د شاعر فرديت د هغه د نهيليو او خفګانونو سره ټولنيزو وسايلو ته لاره کوي او هلته د خپل هيواد د خيري ګرېوان له انسان سره راز ونياز کوي.

ماتم ته مي راغلي دي وعدې ددې نونو
داتوري شپې به چاته سپينومه چې ته نه يې

يا داچې:

په کې مې خرک د ارمانونو دبېړۍ لټوم
هم پر ساحل هم پر توپان باندې غزل وليکم

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

***
ستا پـه نـوم دي د کـوځې کاڼـي رااوري
ښـه دی ښـه دی چې په بده ورځ دي یاد یم
***
پـــه دا مـاتـو وزرونــــو بـه درځـمه
لا تـر څـو بـه زنـدانـي د غــم آباد یم

یا داچې:

ما پـرېږده پـه ټولـۍ د لیـونو کې به درځمه
پـه شرنګ دلیونتوب کې مي د ځان خوبونه وینم
شیـبه د لیونتوب مـي کله ځوانه سي په زړه کي
د سیـوري پـه ګـودر کي د پیزوان خوبونه وینم
یــو زړه د جهاني یـې دی لیدلی د غم سانـدو
پـه اوښـکو شپه بیده کړم د ګریوان خوبونه وینم

یا داچې:

لکه برېښـنا هسي د ژونـد پر مزار وځلېده
معلومه نه سوه چې پر کومه خوا روانه سوله
د جهانــي زړګـیه کله بــه ورځـو ورپسي
چې دامید شمع مو کوچ له شبستانه سوله

زه به خپلي خبري راټولي کړم، په دې مانا چې د راز و نیاز په غزلیزه برخه کي عاطفه سم حکومت کوي. د عاطفې د حاکمیت په قلمرو کې له بوړبنوونکي احساس او د خیال او تصور او ایماژ پرته نور سرتېري نشته او نه هم په رباتونو کي د کوم واسکټ والا د شتون تراهه شته. دا داسي امن او خوندي قلمرو دی چې انسان له خپله ځانه سره یو کوي او یا پـه بل عبارت د انسان د فزیکي اومعنوي موجودیتونو واټن صفر کوي، هغه حساس لوستونکي تامل ته را بولي، فکر کولو تېر وخت ته، اوس ته او د راتلونکي په اړوند هغه ته دا اند ښـنه مجسموي چې ژوند څومره لنډ اوتنګ، نری او باریک دی. موږ لا د ژوندانه جام پر سر نه و اړولی چې ژېړی مازدیګر شو، څه یاران مو د تورو خاورو میلمانه شول اوموږ ورته په لاره کې یو ، خو د جام پورته کولو اوستوني

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته د وروړلو شيبه ځومره خوندوره، څومره رنګينه او څومره له کرشمو ډکه وه چې اوس همدا مهال په پناه کېدو ده، نو د رازو نياز شاعر مور، ته د همدې شيبې داستان وايي. (۱۰)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

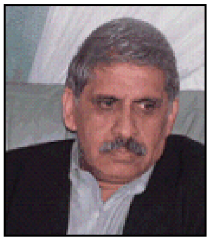

اکبر کرګر

د جهاني د بغاوت په جهان کې يو درنګ

حميد بابا وايي:

سر زما سرکوزي نه مني د تاج
ګنه تاج زما و سر ته دی محتاج
تاج و تخت چې ګدايان شړي له دره
بادشاهانو څخه اوسي لا علاج
زه يې خر د ډېرانه ګنم په حال کې
دا چې ناست دی بې پروا په تخت و راج

(۱)

د سر خبرې:

د لومړي ځل لپاره مې په پنځوسمو کلونو کې عبدالباري جهاني په يوه علمي سيمينار کې وليد. هغه مهال په پوهنتون کې په زده کړه بوخت وم. سيمينار د کابل پوهنتون د کتابتون د سيمينارونو په تالار کې جوړ شوی و. هلته د جهاني له خبرې سره اشنا شوم. هغه د ((اسيايي استبداد)) په باب مقاله لوستله. ((اسيايي استبداد او اسيايي توليدي ډول)) د هغه د مقالي نوم و او بيا چې کلونه تېر شول په راډيو کې مې کار کاوه

خبر شوم چې جهاني د تلويزيون مرستيال ټاکل شوی دی، زه يې دفتر ته د مبارکۍ لپاره ورغلم، ځان مې ور وپېژانده او تر روغبړ وروسته يوه شېبه کښېناستلو، خو لږه شېبه په سکوت کې تېره شوه. زه ژر راپاڅېدم او بېرته خپل دفتر ته ولاړم. يوازې دوه ورځې وروسته خبر شوم چې جهاني

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دنده پرېښوده او پاکستان ته ولاړ، له هغه ځايه امريکا او بيا مې د هغه اواز او د هغه شعر او ادبي پروګرامونه د کلونو په لړ کې کله ناکله له امريکا غږنه اورېدل.

خو له هغه سره د اشنا کېدو لومړۍ شپه، د هغه د ((شېوه توليد اسيايي او استبداد اسيايي)) مقاله د استبداد مفهوم، د افغانستان تاريخ، فولکلور او پښتني روايات د هغه په شعر کې يو له بله سره غوټه شوي ومېندل.

نو په دې ډول کله چې جهاني تاريخ او تاريخي ځېرنو ته ځي نو ((استبداد)) څېړي او کله چې لړه شېبه په دې چوکاټ کې تنګېږي، نو بيا د شعر په وزرو الوزي پرواز کوي او له اسمان څخه لاندې نړۍ ته ګوري. په نړۍ کې د افغانستان په دښتو غرونو او سيندونو سترګې ګنډي او بيا په کندهار او د هغه په تاريخي عظمت تمرکز کوي. هلته خواره واره ولسونه ګوري، د هغوی معرکې او جګړې ګوري. کله په کې ((کرمی او فتح خان)) له ((رابيا ګلې)) او نورو برېښو ځوانانو سره په هل او تکل کې ويني او کله هم د ((خشکيار او شاترينې)) د مينې کيسه کوي. کله هم د ګرګين پر تېر د هوتکو د ګوزارونو انځور کاږي. کله هم په کې د لوی احمد شاه بابا د تورې او غورځنګ داستان وايي. سرود او حماسه ترې جوړوي او کله هم په ميوند کې د ملالۍ له ټپې نه سندرې جوړوي او د غه سندره داسې په تاريخي رواياتو کې رانغاړي چې بيا ترېنه تعويذ جوړوي او هر پښتانه ته يې په غاړه کې اچوي چې د دېوانو او پيريانو په وړاندې ورته سپر وي.

(۲)

جهاني او د هغه غزليزه لاره:

يوه ورځ مې د يوه ملګري سره د جهاني پر شعر خبرې کولې. د جهاني د شعرونو درې څلور ټولګو پاڼې کله ناکله اړوم رااړوم. ملګري پر دې ټينګار کاوه چې جهاني د غزل شاعر دی، خو زما رايه دا وه او اوس هم دا ده چې د جهاني د نورو شعرونو حجم د غزل په نسبت لږ نه دی، خو دا جوته ده

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په غزل کې جهاني نه خو د ميرزا خان انصاري او نه خو د حمزه پر پل تللی دی. په غزل کې د جهاني نړۍ جلا ده او نوي خبرې لري چې بايد پرې وګړېږو.

غزل

په ژوند مې نصيب نه سوې جنازې ته دي درځم
د يار د وصل خيال هديرې ته دي درځم

يوه تشه وعده يې د ځوانۍ په بيه غواړم
سوالګر نه يم اسمانه چې کاسې ته دي درځم

منم چې تر منزله يې سکروټې دي کرلې
دا لار په ما ودانه ده کوڅې ته دي درځم

يوه لحظه دي مخ له رقيبانو پټومه
لمبې خاموشه نه سې تماشې ته دي درځم

دا ستا د مينې اور دی چې محفل رنګينومه
پانوس رنګه بلېږم بدرګې ته دي درځم

اختيار يې له اقرار سره جوړه را ښخه يو وړ
يو نذر د خليل يمه چړې ته دي درځم

سنګسار مې رسوا نه کړې ميخانې د خلوتونو
يو شور لا جوړومه غرغرې ته دي درځم

د هوښ پر لارو نه دی جهاني منزل د وصل
جنونه ځان تيار که زولنې ته دي درځم

د جهاني صيب هغه شعرونه چې له افغانستان څخه بهر ويل شوي، په ډاګه او ځرګنده توګه د مهاجرت او له وطن څخه د جلاوالي له يأس او حرمان څخه ډک دي او له بې ريښې توب څخه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېښته په کې ځلېږي. هغه د غزل په شعري فورم کې هم له ډېر لیریک او عاشقانه مضمون څخه کله ناکله بهر کېږي او د خپل احساس په پل حماسي هغه خپلوي.

هغه په زغرده او په رسا اواز له اجل سره پنجه ورکوي او د خپل رواني پردیوالي د جبران لپاره دا دعا کوي:

یو مې سوال ځواب د قبر په پښتو کړه

بل لحد پر کندهـار در څخه غـوارم

په غزل کې داسې مفاهیم لکه: ((جنازه ، هدیره ، سوالگر نه یم اسمانه، سکروټې دي کرلي، لمبې خاموشه نه سي، اختیار یې له اقرار سره جوړه راڅخه یوور، یو نذر د خلیل، سنګسار مې رسوا نه کړې، غرغرې او جنونه ځان تیار که زولنې ته دي درځم)).

او یا په دې را وروسته غزل کې چې پوره نوی والی لري او یو ډول شاعرانه بغاوت په کې ځای شوی دی، داسې مفاهیم او عبارات لکه: ((پیاله نسکورول او نه تشول، نصیب بدلول، له تقدیر سره شخړه، د زندان نړول، ازلي لېونتوب، گرېوان څیرول، د سر سودا منل خو د سر ټیټول نه غوښتل، سجدې ته نه جوړه ککرۍ، د تندي ماتول، یاغي چې فریاد نه کوي، اسمان کښول، د غره په ژبه غوښتل، جنون پارول، پرهار شوړول او دا اسطوره وي بیت چې وایي:

چې هر محراب ته ځمه ستا جلوه په کښې بلېږي

د یــار د تصـویـر خــاله هېرومه خــو دي نـه

جهاني له ډېرو کلونو وروسته د طالبانو د حاکمیت په دوران کې کندهار ته ځي، هلته د طالبانو په موجودیت کې هر څه پردي ویني، دی لکه د نورو لیک لوست کسانو په څېر نه چې یوازې د طالبانو پښتو ویلو ته خوشحاله شي، بلکې له پېښې سخت متاثره شو او د بغاوت ولولې یې بیا په تن او روان کې غزونې وکړې:

چې زما د لېونو چیغو ځـواب ورسره نسته

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا زه یم بدل سوی یا دا غرونه بېگانه دي

خمار مي نه ماتېږي شرابونه بېگانه دي

ساقي راته اشنا دی، خو جامونه بېگانه دي

او داسي نور...

په دې ډول غزلي فورم کې شاعر نه یوازي دا چي یوه خپلواکه لاره خپلوي، بلکې یو خوشال خاني روح په کې غزوني کوي او یا د نازکخیاله حمید بابا دا شعر را تداعي کوي چي وایی:

سر زما سرکوزي نه مني د تاج

ګنه تاج زما و سر ته دی محتاج

بل مثال:

پیالې نسکورروم دي تشومه خو دي نه

نصیبه بدلوم دي قبلومه خو دي نه

تقدیره زولنې دي د جانان تر کوڅې ورمه

زندانه نړوم دي تېرومه خو دي نه

ازل مې لېونتوب دی له نامه سره کړلی

ګرېوانه څیروم دي ټولومه خو دي نه

د سر سودا منمه خو چې سر تیتول غواړي

قاصده ستنوم دي ورلېږمه خو دي نه

خالق مې ککرۍ سجدې ته نه ده پیدا کړې

تندیه ماتوم دي لګومه خو دي نه

یاغي یم د فریاد لپاره نه یمه راغلی

اسمانه کښېنوم دي ژړومه خو دي نه

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غـــــره پــــــر ژبـــــــه غـــــوا ړم د شـــــــيريني د نـــــــوم ذكـــــر
جنونـــــــه پـــــــــاروم دي ويدومــــــــــــه خـــــــو دي نـــــــــه
زخمونـــــــه د حبيـــــــب دي د طبيــــــب كـــــوڅې تـــــــه نـــــه ځـــــم
پرهــــــــاره شـــــــوړوم دي رغومـــــــــــه خــــــــو دي نـــــــــه
چـــــې هـــــر محــــــراب تـــــه ځمــــــه ســـــتا جلـــــوه پكـــــې بلېــــږي
د يــــــــار د تصويـــــــــر خالـــــــه هېـــــــرومه خــــــــو دي نـــــــه
چـــــې شمېـــــــر د جهانـــــــــې د ګناهونــــــو بانــــــدي كېــــــږي
زاهـــــــده رنـــــــدوم دي خپلومــــــــــه خــــــــو دي نــــــــه
(۳)

بيا هم له وطن څخه د ليري والي ستونزه:

له بلې خوا د دې شعرونو د راسپړنې لپاره يو بل شان نزول (شرح نزول) د كتاب له اهدايه جملو څخه ميندلی شو: د كتاب په لومړي مخ كې يې كښلي دي.

((اهدا: د پايكوبونو او سركوبونو د زخمي نغمو دا ناسازه مجموعه زما ښكلي كندهار ته چې زما معشوق دی، چې زما مسجد دی، چې زما كور دی، چې زما ګور دی، اهدا كوم)).

همدارنګه شاعر د خپل تحت الشعور په مرسته غواړي ځان له خپل هيواد او كلي كور څخه په پرديوالي كې وژغوري او د دغه پرديوالي سره مبارزه وكړي. د هغه شعر ددغه پردي جهان په وړاندي يو سرغړاوی دی او د هغه پرضد توغ او جنډه پورته كوي.

مـــــا خـــــــو دا نـــــــه ويـــــــل شـــــــينكی اســــــمانه
چـــــــې بـــــــــه د اور لـــــــــــه پاســـــــــه اورراځـــــــــــي
زمـــــــا د غيـــــــرت شـــــــمله بـــــــه كښـــــــته ګـــــوري
زمـــــــا هــــــــــديري تــــــــه بــــــــه پېغــــــــور راځـــــــي
اســــــمانه مــــــا خــــــــو داســــــــي نــــــــه غوښــــتله

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

چـــــــــي د ښــــــــــــــــارونو جنـــــــــــــــــــــازي بـــــــــــــــه ژاړم
چـــــــي مـــــــــي پـــــــه کليـــــــو کـــــــــي بـــــــــلا لنګـــــــــه ســــــــي
چـــــــــي د څوانيـــــــــــــــــــــپ د څوانيــــــــــــــــــو هـــــــــــــــــــديرې وژاړم
اســـــــــمانه مـــــــــا خـــــــــــــا و داســــــــــي نـــــــــه ويلــــــــه
چــــــــــي د کابــــــــــل ګرېـــــــــــوان تــــــــــه اور تــــــــــوی کــــــــه
زمــــــــــا پــــــــــه جــــــــــونګړه کــــــــــي بـــــــــــلا وکـــــــــــره
زما په ستوني کي ښامار لوی که

چـــــــي مـــــــــي پـــــــه کليـــــــو کـــــــــي بـــــــــلا لنګـــــــــه ســــــــي
چـــــــــي د څوانيــــــــــــــــــو هـــــــــــــــــــديرې وژاړم
اســـــــــمانه مـــــــــا خـــــــــــــا و داســــــــــي نـــــــــه ويلــــــــه
چــــــــــي د کابــــــــــل ګرېـــــــــــوان تــــــــــه اور تــــــــــوی کــــــــه
زمــــــــــا پــــــــــه جــــــــــونګړه کــــــــــي بـــــــــــلا وکـــــــــــره
زمــــــــــا پــــــــــه ســــــــــتوني کـــــــــي ښـــــــــامار لـــــــــوی کــــــــه

شاعر د هيواد تراژيدي د خپل ارمان او هيلو سره مخامخ کوي او له دې تناقض او له دې شخړې يوه بورېنوونکي غمجنه نغمه جوړوي او د شعر په بڼه يې موږ ته وايي.

واقعيت خو دا دی چې جهاني په خپل شعر کې هماغه پښتني صداقت او رښتينوالی لري. سره له دې چې په کلونو کلونو هغه له خپل ټاټوبي لېرې پاتې شوی، خو د هغه د شخصيت اصلي خښتې په پښتني ماحول کې د همدغه چاپېريال په فرهنګ او رواياتو کې ايښودل شوې دي. ځکه خو هغه په لاشعوري توګه د خپل درون او باطن سره صادق دی.

خو کله چې هغه د شعر دنيا ته راځي يو ډول اشراقي حالت پرې لاسبرې کېږي او د دې لپاره چې د موجود او بدل ماحول په وړاندې عکس العمل وښيي، نو شعر وايي.

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نومورې هغه شعرونه چې په بهر کې يې ويلي او کښلي دي په ربښتينې توګه د ناخوالو په وړاندې پيامبرانه اواز او د خاپوړو د کوڅې او مالت سره ناپايه مينه په کې ځای شوې ده. دغه دوه متضاد حالتونه شاعر ته موقع ورکوي چې کله ناکله د هغه په شعر کې په شعريت او انځورګرۍ باندې د هغه پيغام غالب شي او په ډاګه يې ووايي:

بيا يې په محفل کې نن له پام ښخه لوېدلي يو
ګوره د ساقي تر نظر ښنګه ورغلي يو
هره شبه مو رته زنداني خوبونه مه راوړه
شرنګ د زولنو ته له کنعان ښخه راغلي يو
نن دي عبرتونه له هوښيارو سره وخاندي
موږ د لېونيو په اتڼ ور کښېوتلي يو
پل چې مو د پله پر سرا ايږدي رقيبه پښه نيسه
موږ چې له ازل ښخه راغلي يو ښاغلي يو
مه راځه ساحله چېرې موږ چېرې دا ستا سکون
موږ يې سمندر ته د توپان په شپه لېږلي يو
هره ورځ د ستورو په حساب لمبې په خوله کې وړو
موږ له خپلې ژبې لکه شمعې سوځېدلي يو
موږ خو بې اختياره د نعمت پر خوان ور پرېوتو
ګوره چې سخي کور به لا څو ورځې منلي يو
پرېږده جهاني له دې وزره د پرواز تمه
غشي د نصيب چې پر شهپر باندې ويشتلي يو

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو له دې خبرو سره سره:

په غزل کې جهاني هم د خوشحال او غني په څېر له زاهد او ملا او کاذب متقي سره چې د شاعر د ازاد پرواز په وړاندې خنډ دی، د شاعر د خيال او انځورونو کښلو په وړاندې د شاعر فکر او اند ښېنه ګډوډوي، درېږي او له هغه سره چمبړ کېږي. کله ناکله دا سې هم پېښېږي چې ټول شعرونه يو شان نه وي، بلکې نااېډولي رامنځته کېږي او دا طبيعي خبره ده چې د يوه سړي څلور پنځه زامن ټول يو ډول نه وي. له بله پلوه غزل کله هم د خپل معياري اندازې اوږدېږي. ان له اوو او لسو بيتونو اوږي او اوږدېږي. په لاندې غزل کې د موضوع وحدت او د يوې مسالې تعقيب لږ څه درونډ ښکاري او يا په بل عبارت وروستي درې څلور بنده په کې بې انډوله کېږي.

غزل

اسمانه بيا لکه چې نوي افساني جوړوې
چې سر پر سر مې پرهارونه پر سينې جوړوې
که دې مجنون د تورو زلفو رابللی نه يم
وايه حلقه پر حلقه چا ته زولنې جوړوې
خونې منګول دې شاهدې د فيصلې ورکوي
د غمازانو په خوله ولې بهانې جوړوې
شيخه اخر به سې رسوا د ميفروش پورونه
ترڅو به پټې په خلوت کې ميخانې جوړوې
درڅخه ورکې دې ساقي زما د ازل فيصلې
چې د اغيار د پاره ډکې پيمانې جوړوې
اوښکې يې ستا له بې فرياده سوځېدلو نه دي
پتنګه ولې په لمبو کې اشيانې جوړوې
له هر قدمه سره ښخ دې فريادي عرضونه
جنونه څو لا په دې لار کې هديرې جوړوې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جهانـــــــــي رنځـــــــــوري شپـــــــــې د ختمېـــــــــدلو نـــــــــه دي
طبيبـــــــــه ولـــــــــي رقيبانـــــــــو تـــــــــه پلمـــــــــې جـــــــــوړوې

د جهاني په غزلو کې داسې نمونې او مثالونه ډېر زيات دي چې يوه پارچه او کوټلې او مظبوطه اند ېښنه انتقالوي. د فورم له مخې لوستونکی نه پرېږدي چې د شعر له لوستلو مخه واړوي او د هغه په وړاندې بې پرې او بې پروا پاتې شي.

پوښتنه پيدا کېږي چې ولې جهاني په شاعرانه دنيا کې له زاهد سره لاس وګرېوان دی؟ خبره ځرګنده ده. د جهاني زاهد متصوف او رندانه زاهد نه دی چې خپل ټول ژوند د عشق په لار کې داو کړي، بلکې د شاعر مطلوب زاهد هغه متظاهره د تقوی دعوېدار خو په اصل کې بې تقوی د دوزخ او جنت ټيکه دار خو په اصل کې دوزخي د خير او شر محتسب خو د شر او فساد سرچينه زاهد دی، نو ځکه خو شاعر په خپل شاعرانه سفر کې د عقل او منطق هتکړۍ ماتوي او د دغه دروغجن او فريب کاره پرضد راپاڅېږي، غرغره قبلوي او پنجره ماتوي.

دا چې جهاني اعلاموي چې د جهاني:

د جهاني محفل ته مه راوړه اغزني کيسې
موږ لېونيو په اورونو کې لمبې ماتې کړې

شاعر د خپل نسل او د خپل ولس د نماينده په توګه اواز پورته کوي. د ناخوالو، بدمرغيو، جفاګانو، ظلمونو او تېريو په وړاندې لکه چې د ژوندانه بهير وښوده او همداسې وشو ل. په داسې ډول غزلو او شعر کې د ولس او د ولس اراده په يوه زړه او يو جسم کې تجلی کوي، راټولېږي او د هغوی د ارزوګانو او هيلو پيغمبر شاعر شوی او د هغه په ژبه د ټولو د ټټر او زړه اواز را پورته شوی دی.((شاعر ويونکی او ناقل راوي دی. د انسان شعر د انسان د نبوت د شعور محصول دی.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

اليوت وايي: شاعر يو كاتاليزور دی. يونګ هم ويلي دي چې ښه شعر د شاعر له لاري ويل كېږي او نه د هغه په وسيله، يعني هر ښه شعر وجود لري، خو يو داسي ځوک راځي او هغه بيانوي. د ازل استاد وايي: ووايه (اقرا) د انسان نبوت هم توضيح ته احتياج نه لري او ډېر ښكلی هم دی، خو د هغه اجزاء هماهنګي او تركيب څه مانا لري؟ (۱) طلا درمس دويم ټوک.

د شعر د هماهنګۍ درې برخي له وزن قافيې او تصوير څخه عبارت دي چې په هغه كې په وزن او قافيه كې په كلي توګه هر ډول موسيقي ځايېږي. هر ډول تصاوير په كې ځايېږي او معاني هم په كې ځايېږي. شعر هغه مهال كامل دی چې د دغه اجزاوو ترمنځ هماهنګي موجوده وي.

غزل

زاهده تا مې د تقوا په نوم نشې ماتي كړې
ما دي د حورو د خوبونو سلسلې ماتي كړې
ته د دوږخ له وهمه غلی كړی شپه ژړېدې
ما د كوثر په مستو هيلو كې پيالې ماتي كړې
ته يې له قهره له خلوته راوتلای نه سې
ما د كرم په تمه زر ځله توبې ماتي كړې
تا خير و شر ته د حساب هتكړې واخستلې
ما د جنون په نوم د عقل زولنې ماتي كړې
ته په سجده كې لړزېدلې د حساب له وېري
ما بې حسابه دروازې د ميخانې ماتي كړې
څوك يې د مينې له زندانه غرغرې ته ووزي
چا يې د قهر له هيبته پنجرې ماتي كړې
چا د يوې جلوې په مينه ځوانۍ نذر كړلې (۲)
چا په تصوير كې له نقاش سره وعدې ماتي كړې
د جهاني محفل ته مه راوړه اغزني كيسې

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

مـــــــورډ لېونيـــــــو پــــــــه اورونـــــــو کـــــــې لمبـــــــې مـــــــاتې کـــــــړې (۴)

په وينا کې د شاعر ژبه:

د جهاني په شعر کې د ژوند پديدې، روحاني او اسماني شيان اخلاقي بڼه غوره کوي. پرته له دې چې غير طبيعي او يا ډېر خيالاتي شوي وي د طبعيت او ژبې ادبي کېدل د شعر په قلمرو او د ژبې او طبيعت د هستۍ شاعرانه تجربې معنوي او روحاني کوي، ټولې بشري ناخوالې چې د سرکښو غريزې غوښتنو او تمايلاتو څخه راټوکېږي په کراره سره نرمېږي، لطافت او معنويت پيدا کوي. پرته له دې چې د ژبې په پنجره کې بندي او له خوند او لذت نه بې برخې شي. هغه رنځ او کړاو چې ژبه او طبعيت يې ګالي تر دې خوند پورې نور هم صيقل کېږي چې د تن او روح تر وحدته پورې ورسېږي. خپله حق په همدې نړۍ کې ترلاسه کوي او د بلې دنيا په لټه کې نه پاتې کېږي. د جهاني په شعر کې د تن او روح طبيعت او اخلاقو په دا ډول وحدت او يووالي کې ژبه روان او تن تعلى پيدا کوي. هغه رنځ او کړاو چې په داسې ډول لطيف او معنوي شوی وي په نتيجه کې په يوه خوندور غم بدلېږي چې هغه ته د شعر په ژبه کې د عشق غم وايي، خو هغه څه چې غريزي خام او حيواني جنبه لري يا ځانګړنه لري او حيواني وي د عشق په ملکوتو کې خپله خدايي مينه ترلاسه کوي. اسماني کېږي او روحاني او نوراني کيږي. ژبه په دې لړ کې د شعر له موزونيت او موسيقيت نه خوند اخلي. هغه جسماني لذت چې له خامو او قهرجنو غرايزو څخه راولاړېږي او د اخلاقو په نوم او د اخلاقو په لار کې بايد سرکوب او وځپل شي، نو رنځ يې د ځان په بيه اخيستل کېږي. په داسې ډول شعر کې تن له روح او روح له تن څخه خوند اخلي او قانوني جواز پيدا کوي. په شعر او ادب کې شراب او نېشه او رندانه نظربازي ژبې او ادب ته لار پيدا کوي چې د وچو او زاهدانه اخلاقو حريم مات کړي او د زهد او زهد پلورونکي په زيره ملنډې ووهي. پرته له دې چې بې بندوباري او هرزه ګۍ رامنځ ته شي، نو خپل قلمرو او ساحې ته د هر ډول لغاتو او ګړنو ته د ننوتلو لاره نه ورکوي، نه د عوامو ولاړه او ناسينګار شوې (هرزه) ژبه او نه د شيخ او ملا وچه او بې مانا متحجرې ژبې ته د مداخلې اجازه ورکوي، نو يوازې د شعر او هنر په وسيله يو واري بيا له راجلا شوي طبعيت څخه بېرته هغه ته ورستنېږو. په شرقي فرهنګ کې د شيخ، زاهد، مې،

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

میخانه، تقدیر، سرنوشت، تقوی، توبه او نور داسې مفاهیم دي چې زموږ په کلاسیکي پښتو شاعرۍ کې ډېر زیات تکرار شوي دي.

په دوه لورو کې زیات: په یوه لوري کې صوفیانه، عرفاني او لاهوتي بیان له پاره کارول شوی دی، خو له بلې خوا زاهد، شیخ او داسې نور چې هر کله د ازادانه خیال او تفکر او د انسان د ازادۍ په وړاندې د یو دېوال او خنډ د سمبول په توګه وو او د وچو او جامدو او متحجرو قوانینو واعظان او چلوونکي وو، نو د هغو په وړاندې د شاعر قیام او پاڅون په واقعیت کې د وخت د موجوده حاکم او ایستا حالت په وړاندي قیام و.

په دویم لوري (استقامت) کې د دغه مفاهیمو کارونه او د استعمال تر زیاته حده په غزل کې شوی دی. په غزل کې صوفیانه مضمون بیان شوی دی او هم د رمز او سمبول په توګه د ناخوالو، بدمرغیو، استبداد، ظلم او سپکاوي پر ضد کارول شوی دی. جهاني دغه رمزونه او سمبولونه د هغه وراسته دېوال له پاره د هغه وراسته او نړېدلي او شړېدلي نظام له پاره کاروي.

د یوه لیکوال په قول: په واقعیت کې زاهد د هستۍ په نظام کې دومره ارزښت نه لري. دا ځکه چې شاعر په دې ډول د الوهیت ډېره عالي جلوه او ښکلا ښکاره کړې او یا د هغه له پاره هینداره ده. سره له دې چې وایي د اطاعت او عبادت په وسیله به د ګناه او ثواب د احتساب له لارې مراد ته رسېږي، خو دا حساب وکتاب دي هغه چا ته مبارک وي چې د حساب او کتاب خاوندان وي او د خپلې ګټې او تاوان په باب فکر کوي)). (۳) عرفان ورندي ص ۲۸۰

ریا یعنې دوه مخې نفاق اچول او د زاهدانه پردې شاته د خپلو غوښتنو او هوسونو پټول. زاهد باید په زرګونو باطني غوښتنې د نورو له سترګو پټې وساتي او ځان د ملایکې په څېر په هره ((نفساني)) غوښتنه بریالی وښیي، خو شاعر د دې وس او جرئت او شهامت لري چې د خپل هوس او غوښتنې په ډاګه ووايي.

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې ډول مورږ د جهاني رښتينواله وينو. جهاني په خپل قول کې صادق او رښتونی دی، لکه په مينه کې رښتونی، لکه په وينا کې رښتونی او لکه په هر څه کې، نو ځکه خو دوه مخي او منافقت غندي او د هغه د ليدلو زغم نه لري.

غزل

دا ډېر کاره کاته به دي ايمان لره بلا سي
زاهده هسي نه چې خلوتونو ته دي شا سي

پرون دي له محرابه پښې پر بله خوا کړې سوې
بېرېږم دي کوڅه کې دي لمونځونه نيمه خوا سي

نيمگړي اشاري دي شيخه سر به سره ساتو
جنون مې ياغي نه کې کنه چيغي به رسوا سي

سکون دی که توپان دی عقل نه ويني په سترگو
منزل يې معجزه ده چې مجنون پکښې ليلا سي

مستي ده لېونتوب دی صراحي راسره څرخي
معذوريم که له لاسه مې پياله نيمه خطا سي

بېگاه مې سوځېدو ته غلی غلی ژړېدلې
لمبه خاموشه نه کې چې هستي به مې تالا سي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

گرېوانــــــه لا يــــــــېـ غــــــواړې د سوالــــــــــگرو اوښـــــــکو لپــــــــي
د ســــــترګو پـــــه كچكــــول كـــــي مـــــي د تمــــــي ځــــاى پيـــــدا ســــي

منظــــــــور ســـــو جهانـــــــــي د لېونيــــــــو پـــــــه تېـــــولۍ كـــــــې
نصيبـــــه لـــــــه زندانــــــه بـــــه دي نــــن پورتــــــه غوغــــــا ســــــي

۲

جهاني او نظمونه:

يوه ورځ يوه سپين ږيري ليكوال او څېړونكي جهاني صيب د نظم شاعر وباله. هغه په دې خبره زه په فكر كې واچولم. وروسته مې داسې وانګيرله چې لكه نوموړي جناب شاعر او ليكوال د جهاني غزل او ازاد شعرونه نه دي ليدلي چې يوازې ناظم يې بولي، نو زما په نظر دا د هغه د كار يوه برخه ده.

كه لږ څه ځير شو له خوشحال نه وروسته په افغانستان كې په پښتو شعر كې په ځلو ښتمو كلونو او له هغه پس حماسي روح ډېر زيات ځاى نيسي. دغه روحيه له دوه لارو پښتو شعري ادب ته لاره پيدا كوي. يوه د پښتني فرهنګ او ټولنيز ژوند په تېره د غني پښتني فولكلور لكه لنډيو او نارو او نورو شكلونو او له بله پلوه د معاصر خوځنده او متحرك ژوندانه يون او حركت څخه. د دې كار سرلارى په عمده توګه لايق دى او د لايق اغيز په پښتو شعر كې د هيڅا له پامه ليرې نه دى. زما د خبرې مانا دا ده چې له ځلو ښتمو كلونو را وروسته په پښتو شعر كې حماسي نظم او د شعر نور فورمونه پياوړي شول. جهاني صيب د دغه كلونو د غورځو پرزو شاهد دى او تر اوسه پورې د همدغه فكري بهير اغيزې له ځانه سره لري.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو ژبه یو بل فکتور دی چې په شعر او په هنر کې صیقل کېږي. دا ښکارنده په واقعیت کې زیات ظرفیتونه لري او هرڅومره چې په دې لړ کې پنځونې او هستونې کېږي د ژبې لمن ورته پراخېږي. له بلې خوا کله چې په پښتو شعر خبرې کوو، نو اړه ده چې د یوې مسالې یادونه وکړو:

انسان د دې له پاره چې په حیا او عزت کې را څرګند شي، نو لباس اغوندي او ډېر ښه ځان پټوي او سینګاروي، خو ژبه هم داسې واخله. ژبه کله چې ښکلې شي او په ښو او غوره کلماتو کې خپل مطلب راونغاړي، نو هغه شعر شي. په واقعیت کې انسان چې کله له طبیعت نه را جلا کېږي او د طبیعت په وړاندې دریځ نیسي، نو خبرتیا پیدا کوي او له طبیعت څخه د انسان را جلا کېدل د دې جوګه دی چې انسان اخلاق لري، نور د طبیعت په څېر خشن او قهر جن نه وي. دغه اخلاق چې کله له طبیعت نه جلا کېږي او بېرته د طبیعت په وړاندې ځای نیسي، نو په خبرتیا او اګاهي بدلېږي، او دوړ او ناوړ افکارو په توګه له بهر نه په بشري ژوند باندې خپل حکم او فرمان چلوي.

((د هنر جریان هم له هغه ځایه پیل کېږي چې کله اخلاق او طبیعت سره یو وي. هغه طبیعت چې د خپلو اخلاقو سره داسې نغښتلی او ګډ وي چې د هغه موجودیت له اخلاقو پرته نه شي تصور کېدلای، نو هغه ټول قید او بند او نظم چې اخلاق یې د طبیعت په اوږو ږدي، ترېنه خوند اخلي. په هنر کې همدغه د لذت احساس موجود دی. په موسیقۍ کې اوازونه له دروني نظم او هماهنګۍ نه خوند اخلي او په شعر کې ژبه او کلمات دغه دنده ترسره کوي. په شعر او موسیقۍ کې اوازونه او کلمات نظم پیدا کوي، خو داسې بند او زنځیر نشته چې له بهر نه یې په نظم کې را وړي، بلکې له دننه څخه په هغه کې یووالی او هماهنګي را پیدا کېږي. دلته نظم د روني او ارګانیک دی)). (۴)
شعر و اندیشه، داریوش اشوري ۲۷۰ مخ

له بلې خوا د ټولنیزو او سیاسي پېښو تراغېز لاندې زیاترو هغو کسانو چې له ټولنیزو بدلونونو څخه یې نور انتظارات لرل له یو ډول هیجان او سردرګمۍ سره مخامخ شول. زړونه یې ساړه شول چې له هغو سره اوس هغه ډول رومبني هیجانات نشته او نه یې ایجادولای شي. دا ځکه چې فتح یا ماتې د بېلابېلو قشرونو او طبقاتو د خلکو له پاره په یو وزن او یو شان وجود لري. فتح حماسه زېږوي ماتې فاجعه. ټولنیزه حماسه او فاجعه د احساس د اوج ګیرۍ سبب کېږي چې (paroxysm

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

) هم ورته وايي. د احساس اوج ګيرى د هنري تخليق لازمه ده او له هغه پرته نه شو کولاى د ښو کارونو انتظار ولرو.

((که د شعر سطح د تخيل، ژبې د پيچلوالي او فکري پېچلوالي چې اظهار کوي لوړه وي، نو د خواصو په شعر بدلېږي. خاصه پسند يا عامه پسندوالى د يو شعر بل مطلب دى چې د شعر د ټولنيزوالي سره اړه نه لري بايد د غه مقولات سره جلا شي کنه، نو تحليل بې نتيجې وي، نو له دې کبله د ازادو او د قافيې او وزن څخه د ازادو شعرونو ايجاديدل يو طبيعي امر دى په معاصرو ادبياتو کې والت ويتمن په امريکا کې د دې ډول پيل کوونکى دى او وروسته بيا نور شاعران لکه پابلو نرودا په چيلي کې اوژان پرس په فرانسه کې ډېر زيات مشهور دي.

خو د وزن او قافيې د قيد له مينځه تلل د شاعرانه تخيل په اهميت او د شاعر د فکرې ژوروالي باندې زياتونه کوي او که د انګېرلو قدرت او فکري ژوروالي نه وي، نو هغه وينا خپل رنګ بايلي او په يوه معمولي نثري ټوټه بدلېږي)). (۵) کسرايي

دا سمه ده چې موزون او مقفى شعرونه په ډېره ښه توګه په حافظه کې ځاى نيسي او د ازادو شعرونو حافظه کې پاتې کېدل لږ ترسره کېږي، خو دا کوم هنري ملاک نه دى. دا نقد کېداى شي په خپل ذات کې د يو حقيقت حکايت وکړي، خو نه شي کولاى چې د ازاد شعر د پيدا ښت په لار کې منطقي خنډ شي. په ياد کې ساتل د هنريت ملاک نه دى، خو د جهاني په شعر کې موږ دا ځانګړنه وينو چې هغه د عوامو په ژبه د تخيل او چته مانۍ جوړولاي شي او دا سي يو شعري فورم کې يې رانغاړي چې هم ډېر ساده او عامه فهمه وي او هم شعريت لري، يوازي ساده وينا نه ده.

ځينې کسان په مشخص ډول د جهاني د شعري ژبې په برخه کې دا هم وايى چې جهاني تر زياته حده په شعر کې د پښتو ژبې د کندهار لهجه کاروي او يا د دغه لهجې تر زيات اغېز لاندې دى، زما په نظر دا دومره خبره نه ده. خبره په ښکلا کې ده او د جهاني شعر او هنر خپله لازمه ښکلا لري، نو که د لهجې خبره را پورته کېږي دا په پښتو ادبياتو کې د رنګينۍ له پاره بله زياتونه ده. له بلې خوا که د جهاني په شعر کې تصوير د تأمل او دقت وړ دى او يا په شعر کې د تصوير او د تصوير په ژبه او کلماتو نړۍ هستول يو څه تت بريښي، نو دا په ډاګه ده چې د جهاني شعر پياوړې موسيقي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري. موسيقي او موسيقيت او اهنګ او ترنم د جهاني د شعر او شاعرۍ زبردسته ځانګړنه ده. د هغه په شعر کې کليمات د رباب په نغمه کې روح پوه کوي او هغه په شور او مستۍ راولي، يو مثال:

ورکه مينه

د ژوندون وحشي موجونو — له اشنا مينې بېل کړی
د زمان ياغي بادونو — بل جهان ته يم راوړی
رايادېږي مي جونګړه — رايادېږي مي خيالونه
هسي ليري راته ښکار — لکه ورک ستېري خوبونه
نه د چا پر بېدو شونډو — څه مرموزه نغمه ناخي
نه د چا له پټو سترګو — د هوس ترانې پاخي
نه د چا پر سپينو لېچو — توري څوڼې راخپرې دي
نه د مړو کتو يادونو — سپينې کړي د چا شپې دي
نه د چا پر دنګه غاړه — لونګين په ورو ورو زانګي
نه مستي د مستو پېغلو — ماتې کړي دي ګلخانګې
نه هغه د سوما بوتي — نه هغه د غرو لمني
نه اوښبه نه يی هی هی دی — نه کبړدۍ دی چيری يلنۍ

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه شېلي نه يې باډاسکي — نه څپې پکښې مستېږي
نه خوشال له زوره ږغ کړه — په ښکاره چې خوله يې راکړه
نه له بخته فريادي دی — چې ملګرو ورته شاکړه
نه حميد په شنه زړګي کي — خيال د شونډو دی ساتلی
نه فراق د نوو خطانو — کړی شپه دی ژړولی
نه محفل شته د رندانو — نه قيامت د پايکوبونو
نه د شيخ په لاس عصا ده — نه فرياد له سرکوبونو
نه څه زيری د فردوس دی — نه هوس د کوثرونو
نه څه ويره د ګناه سته — نه وحشت له دوزخونو
نه جنون په خروښ راغلی — نه هوښياره بدمستي سته
نه د عقل ليونتوب دی — نه د بنګو هوښياري سته
دلته اور د ژوندون نسته — د ساړه جهنم کور دی
دلته هر څه ايرې کېږي — د حيات په نامه ګور دی
دلته هر څه سودا کېږي — دلته هر څه بازاري دي
دلته ويني بېګانه دي — دلته ميني ظاهري دي
زما د جګو غرو سندري — څوک يې نه سي اورېدلای
زما زيږه پښتو ژبه — دلته نه سي ګړېدلای
زه داستان د برباد يو — زما کيسې په وينو سرې دي

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

نــــه د چـــــا د لاري مــــــل يـــــم
زمـــــا هغــــه جنـــــت پـــــردی ســــــو
زمــــا هغــــه کــــورگی تبــــاه ســــو
هــــا نســـــیم لمبـــــه لمبـــــه ســــــو
هغــــه جــــام لــــه زهــــرو ډک ســــو
زمــــا وروســـــتي بخــــري مــــړه ســــول
زمــــا گـــــونگی احســـــاس مــــړ ســــوی

نــــه د چـــــا مـــــخ تـــــه بلېـــــږم
چـــــي مـــــي حـــــوری ورســــــتا یلي
چـــــي کیســـــي بـــــه مـــــي کـــــولي
چـــــي یـــــي وینـــــي وبښـــــولي
چـــــي مســـــتی یـــــي پـــــاڅولي
زمـــــا نـــــه مـــــه غـــــواړئ اورونـــــه
زمـــــا نـــــه مـــــه غـــــواړئ شـــــعرونه

۵)

د جهاني په شعر کې خیال، تصویر او عاطفه:

د جهاني په زیاترو شعرونو کې ان په ازادو نظمونو کې د تصویرونو او انځورونو په تناسب شور او احساس ډېر پیاوړی دی. شاعر تخیل او انځور کښنې ته اړه نه احساس کوي، بلکې نبغ په نبغه او په څرګنده او بربنډه توګه د خیر و شر جګړه بیانوي. ((د تخیل قدرت یعني هغه بشپړ شور او هیجان چې په کار لوېږي چې هغه احساسونه او شیان او بېلابېل تجربیات او په وختونو او زمانو پورې اړوند په یوه خاصه لحظه کې سره راټولېږي او یا یو له بل سره انطباق پیدا کوي او په یوه داسې ناپایه شېبه او محدود زمان کې یو پراخه ساحه انځور وي. د تخییل قدرت یوازې هغه سرکښې او له مرکز څخه د تېښتې او فرار او تیت پرک وس نه دی، بلکې د مخالفو حالاتو د تلفیق له پاره داسې قدرت دی او د طبیعیت په باب د انسان د بېلابېلو انګېرنو څخه عبارت دی. تخیل په سیده توګه له حافظې راولاړېږي. کله هم په زماني تداوم کې په حافظه کې خوندي ساتي او کله هم هرڅه غورځوي چې د حافظې ځینې برخې له مینځه یوسي او د تصویرونو په وسیله هغه یو د بل په خواکې کېږدي او یوه فکري او عاطفي کړۍ ایجاد کړي. (۲) طلا درمس ۸۴۷مخ

تصویر په نوم شعر:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

سږه د ژمي شپه ده زه ستا له يادونو سره

لکه ماشوم په وړانګو لوبې کوم

ستا د تصوير مخې ته ودرېږم

او دا يوه لحظه دي خپله کمه

هلته سينه کې غولېدلې زړګی وخوځېږي

او پردې مينې ته تړپونه وهي

تصوير ژوندی سې سترګې ورپوي

پر شونډو بيا ګرځي زاړه قولونه

بيا د سبا د لمر ختو په تمه

شپه تر سهاره شمعې ولګېږي

سترګې سوځي

خو يو ناځاپه د تصوير له سترګو

د ژوند او مينې رڼا وتښتي

قولونه مړه سي

زه او تصوير پاته سو

او زړه هم نه وهي زاړه تړپونه

دواړه لاسونه لېونې لاسونه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې ارادې د تصوير خواته ځغلي

تصوير څېري او ژمنۍ سکروټې

لمبه لمبه کې د کلو خيالونه

لاپې لمبه په سترګو وينمه خاموشه نه ده

لا د تصوير بې نوره سترګې زما پر لور کږې دي

چې په سينه کې مې د زړه په تل کې

ستا له تصويره سره مينه نوی اور بلوي

او په رګونو مې بخري ګډ سي

نور دې تصوير ته هم کتلای نه سم

يوه لحظه دې خپلولای نه سم

او دا د ژوند سره ملګري لمبې

دا په رګونو کې ژوندۍ بخري

دا د تيارو دا د رڼا ملګري

ستا د خيالونو له محله سره

په تصويرونو روبياري نه کوي

پورتنی ازاد شعر چې د انځور کښنې په زړه پورې بېلګه ده. د چا خبره د خوب او بيدارۍ ترمنځ د يو حالت شاعرانه تصوير دی چې لوستونکي ته پېښه په مخ کېږدي. حادثه له خيال نه هستېږي. ذهن عينيت ايجادوي او په تدريج سره لوستونکي داسي حالت ته راولي چې ګويا له يوې واقعي پېښې سره مخامخ دی. حادثه سره له دې چې ټوله د راوي په ذهن او خيال کې غځېږي، خو شاعر د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوستونكي پر ورېاندې د يو ډول مصنوعي خوب د غالبولو نه كار اخلي او لوستونكى او اورېدونكى له ځانه سره مل كوي، بلكې په حادثه كې ورته ګډون وركوي او بالاخره كيسه پاى ته ورنږدې كېږي. د جهاني دا ډول شعرونه په ډېرو ساده كليماتو او تصاويرو كې سينګار شوي دي خپل وزن يې هم د نويو معاصرو ادبياتو او هم د پښتو ژبې د قدرت په بركت ساتلى دى.

(۲)

جهاني په پښتو كلاسيک او معاصر شعر كې د يوه منځګړي په توګه:

د جهاني پايكوب د نوييمو كلونو ټولګه ده. په دې ټولګه كې زموږ د ټولنې د بحران او ببرحمانه وژنو پېښو انعكاس كړى دى. دا د يوه ولس د پايمالولو كلونه دي. دې پېښو په سيده او صيقل شوې توګه د جهاني په شعر كې خپل ياد خوندي كړى دى. په دې كې يوه رواني مساله ده. شاعر سره له دې چې په خپلو سترګو دا پېښې نه ويني، خو په خپل هېواد كې دومره زيات د ذهن حضور لري چې دا پېښې ذره ذره په خپل ذهن كې ساتي او د شعر په ژبه يې منعكسوي.

د مورچل ځوانه شعر د يوه توارد كيسه ده چې عين مضمون خو شاعرانو لكه صديق كاوون توفاني، اسحاق ننګيال او خپله عبدالباري جهاني تكرار كړى دى.

جهاني د ننګيال د يوه شعر په ځواب كې هم يو شعر يا اوږده قصيده لري چې مطلع او دوه اخيري بيتونه يې را نقلوو.

زما له خولې وركه پيغام شينكي اسمان ته
چې به ختمه پردى مېنه كربلا سي
نور به نه راځي پر موږ ياغي موجونه
توپاني به د رقيب د بېړۍ خوا سي

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا په پای کې وایي:

ماته ولي راکوې د مرګي زیري
ماته ولي رالېږې زخمي نظمونه
په ما ولي اوروې دا سوي کوکي
له ما ولي تښتوې اغزن خوبونه

دا غزل یې بله ښه نمونه کېدای شي:

کلونه کېږي له دې ښاره کیسو کوچ کړی دی
د آدم خان له شهبازونو درخو کوچ کړی دی
په هغه دښت کې د مجنون غرغري وچې سولې
د لېونیو له مزلونو اغزو کوچ کړی دی
نه په محفل کې بلېږي دل نه سوځېدل یادېږي
د پتنګانو له مذهبه لمبو کوچ کړی دی
خنګه به ستون سي له خزانه توروېدلی بلبل
چې له چمنه د ګډېدو وږمو کوچ کړی دی
اوس یې شړنګی د نیمو شپو سندري نه تخنوي
له سپینو لېچو سرو لاسونو بنګړو کوچ کړی دی
د زلېخا مینه د چا لمني نه توروي
اوس له خوبونو د یوسف قافلو کوچ کړی دی
د تور جادو افسون وهلي دي د غرو لمني
نن د شپېلۍ له منترونو نغمو کوچ کړی دی
جهاني څوک به په رنګېدو غزلونه لیکي
چې له ګودر څخه د پېغلو نارو کوچ کړی دی

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۷)

اسطوره او شاعر:

لوستونکی کله هم د جهاني په شعر کې ځای ځای د بشریت ژورو او تل ته داخلېږي او یا په بل عبارت سره شاعر د بشریت د ژورو تمایلاتو او ځانګړنو هم بې پروا او بې پرې نه دی پاتې شوی. په معاصرو ادبیاتو په تېره لویدیځو ادبیاتو د نقد او څېړنې په برخه کې د معاصرو علومو یعنې بشر پوهنې، اروا پوهنې، فلسفې او اسطوره پېژندنې څخه مرسته ترلاسه کوي. اسطوره پېژندنه او د اساطیرو راسپړنه چې په معاصره اروا پوهنه کې ډېر عمده ځای لري نن ورځ په هنر او هنري پدیدو کې د راسپړنې له پاره ترې کار اخېستل کېږي. جهاني هم کله چې د بشریت بنیادي کرکتر ته یې پام شوی، نو اسطوروي شعر یې کښلی دی.

انسان د اسطورو له لارې انساني فرهنګ د ایجاد پړاو ته داخلېږي. په دې پړا وکې انسان غواړي نړۍ او طبعیت په یو ډول لارو چارو ایل کړي. بیا د یو ډول ارباب النوعیت له دریځه غواړي طبیعي شیان او پدیدې تجرید کړي چې په دې ډول اسطورې مینځ ته راځي. د خدایت او خدا پرستۍ مفکوره او بیا د وحدانیت په ایدیا سره د ځمکې پر مخ د روح تاریخ او د معنا تاریخ پیل کېږي. د اسطورې په پیل سره انسان د خیر و شر او سپنتا وناسپنتا روا او ناروا په اخلاقي او حقوقي مانا سره رامنځ ته کېږي او حیواني ژوند انساني او ټولنیز هغه ته داخلېږي او فرهنګ رامنځ ته کېږي.

د خلقت په اسطوره کې چې په یهودیت او مسیحیت کې راغلي او په قران پاک کې هم په لږ بدلون سره یادونه شوې یو سرنوشت جوړوونکې برخه لري چې وایي: خدای ادم یا لومړنی انسان د یو تکلیف او یو انتخاب سره مخامخ کړ. هغه ته وویل شول چې د پوهې او د معرفت د ونې مېوه ونه خوري، خو ادم د خپلې جوړې یا حوا په وسوسې او د شیطان په نفوذ سره له دې امر نه سرغړاوی کوي او د پوهاوي د ونې مېوه خوري. سترګې یې ببرته کېږي. د هغه دروني سترګې ببرته کېږي او کله چې ځان ته ګوري چې بربنډ دی، نو شرمېږي، دا چې دغه بربنډ ذات د شرم او ګناه سره مخامخ کېږي، نو له همدغه ټکي د انسان تاریخ پیل کېږي. انسان په خپله ستونزه او ګناه باندې خبرېږي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ګناه يعنې له تکليف نه سرغړونه يا د شرع له حکم نه چې خدای فرمايلي دي سرغړونه ده. په بل عبارت دا د انسان د داسې اخلاقي موجود په توګه چې په ښو او بدو خبر دی د تاريخ پيل دی.

دا چې انسان په لومړي وار د خدای له امره سرغړونه کوي او خدای پرې منت کوي او په دغه لومړۍ ګناه سره له جنت نه رابهر کېږي او دا چې ادم ځمکې ته راځي، نو هغه سوله چې په ازل کې په پورتني عالم او کښتني عالم کې برقراره وه خپل ځای د نېکۍ او بدۍ جګړې ته پرېږدي او د ادم د زامنو يا زوزاد د ژوند کولو د ماجرا تاريخ پيل کېږي. (۸) عرفان ورندي در شعر حافظ **۵۱** مخ

زموږ په پښتو معاصر شعر کې دا او دا ډول نورې اسطورې په پوره عمق او ژوروالي سره منعکسې کېږي. زموږ معاصر پښتو شعر دغه اسطوره د بيا ځلي شاعرانه پالش او سينګار له لارې انساني پيغام په ډېره ښه توګه وړاندې کړی دی چې جهاني هم يو له دغو سرلارو څخه دی.

ابليس وخندل
خالق دا ښکلې دا رنګينه ځمکه
د هسکو غرونو د لعلونو له سيندونو سره
انسان ته وبخښله
او په سينه کې يې ورکښېښوو له خپله مينه
خو ده په زړه کې د شيطان په لمسه
د سرو او سپينو او د خاورو مينه وروزله
د همدې مينې په خاطر يې د ورور وينې توی کړې
د فرشتو له سترګو اوښکې راغلې
او شيطان ومسېده
د همدې مينې په خاطر يې ولسونه ايل کړل
د يوه لوی سپه سالار په نوم پوځونه جوړ سول
مځکې يې لاندې کړلې
جونګړې ونړېدې
د سرو او سپينو خزانې جوړې سوې
سپه سالار له خپله ښاره کلا وګرځول

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د بل ښار د خزانو په تمه وخوځېدئ
توري راووتلې
چړې په وينو سولې
سرونه ورغړېدل
کلي لمبه لمبه سول ښار او کوڅو اور واخيستئ
سپه سالار ښځي له ښاره څخه ليري يوړې
او په تاوده يې کړل د سود او د سودا کونجونه
کتار کتار ځوانان يې ودرول
د ټولو زړونه رپېدل سترګي يې هيښني پاته
او يو ګړی راوروسته
د لوی پېشوا په حکم
لکه برګونه د خزان سرونه ورژېدل
فرشتو وژړل شيطان له خوښۍ ونڅېدئ
پېړۍ پېړۍ د جنګ لمبو ښارونه وسوځول
د بې خبرو د ناپوهو خلکو
د بريتورو د غښتلو اتلانو
د زمرو په وينو
د غرو لمنې د ښارونو کوڅې ورنګېدې
او يوه شيبه څه کرغېړني شيطاني وسوسې
د کوم ظالم سپه سالار وزړه ته لار پيدا کړه
فوج يې را وباله لښکري يې را جمع کړلې
او د دښمن د ستر معبد خواته يې مخه کړله
د فرشتو زړونه بيا ورپېدل
او پر شيطان د خوشاليه جامې تنګي سولې
سپه سالار له خوني فوجه سره
په لار کي کلي درمندونه لوی ښارونه چور کړل
هر څه يې وسوځول
د غرو لمنې بيا په وينو سرې سوې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دښتونه ورنګېدل
هد برېږ کي سولې
له ښاره پورته سوې د ښځو ماشومانو چيغې
او د پوځونو له هيبته ځمکه سره تبې سوه
سپه سالار لکه خوني ځناور
سترګې يې سرې وې غړومبېدې له قهره
ايستلې توره د معبد پر لوري وخوځېدئ
او هلته پرې سول پر سجدو باندې پراته سرونه
يو ګړې وروسته معبد ونړېدئ
د خدای په مينه لمبې وخرخېدې
د ليري ليري هېوادونو د بچو سينو کي
د انتقام بخرې وځلېدل
د هر يوه په زړه کي
د تل له پاره د غضب اورونو ځاله وکړه
په اسمانو کي د ملکو ساندې پورته سولې
او د ابليس له کوره راغلل د قا قا دړغونه

وروستۍ خبرې:

۱- اوس چي کله خپلې خبرې را ټولوو، نو دې ټکو ته رسېږو چي جهاني د وېښتابه د پړاو شاعر دی. داسي چي که له يوې خوا د سليمان لايق، استاد بېنوا، خان عبدالغني خان او نورو سره محشور وو، نو له بلې خوا د ځوانو شاعرانو سره هم بې اړيکو نه و. سره له دې چي د جهاني په شعرونو کې د پښتو کلاسيک ادب خپل موجوديت او حضور په ښه توګه ساتي او د کلاسيک فورم په پل تللی دی، خو د نوي زمان او نوي دوران اغېزې د شعر نوي ډولونه بې قافيې، ازاد او نورو شعري ډولونو نمونې هم کمې نه دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- جهاني د لويديځ ادب سره په ځانګړې توګه د شعري ادب سره اشنا او لوستونکي او ژباړن دی دا يو بل غنيمت کار دی چې که له يوې خوا جهاني د کلاسيک پښتو ادب او نوی پښتو شعري ادب مينځ لاری دی نو د لويديځ او پښتو ادب ترمنځ هم دغه دنده ترسره کوي.

۳- روايت او داستاني نظم هم د جهاني د شعر بله ځانګړنه ده او په دې لړ کې خو تر دې حده ښکلا پنځونه کوي چې د پښتو کيسو او افسانو (نکلونو) نارو فورم هم د اوږدو نظمونو تکرار بند په توګه راوړي او په طبيعي توګه يې راوړي. د جهاني په شعر کې ادم خان بيا راژوندی کېږي، د درخو مينه بيا غځوني کوي، کرمی د خپلو شپېتو برېځو سره بيا يرغل کوي، دلی او شهی بيا د مينې داستان تکراروي، لنډه دا چې جهاني په خپل هنر کې نوې پښتنې دنيا يا پښتون جهان هست کړی دی چې هم ښکلی او هم نوی دی او هنر هم د طبيعت بيا زېږون او هستونه او پنځونې پرته بل څه نه شي کېدای.

۴- د جهاني په شعر کې د هېواد غميزه يوې داسې تابلو ته پاتې کېږي چې شاعر يې په خپله کاږي، خو له کنبلو وروسته ورته ګوري، بيا يې ذره ذره ځاري او چې په کوم ځای کې رنګ کم وي، نو د خپل زړه شريانونو ته ګوتې وروړي، خپلې ګوتې په وينو سرې کوي او هڅه کوي چې د تابلو تناسب پرې برابر کړي.

ما دغه خيړنه له لندن څخه بهر د پايکوب او ((د سباوون په تمه)) پر بنياد ليکلې وه، خو له نېکه مرغه کله چې زما ګران دوست امين باوري وليده، هغه راته د راز و نياز ټولګې يادونه وکړه. ما هم ترې د خپل عادت له مخې يرغمل ونيوله. په دې ټولګه کې جهاني يو ډول دی، د پخوا په څېر مست نه برېښي. دا مالومه ده چې پر هغه باندې د خپل شخصي يوازېتوب پېښې څومره ژور اغېز کړی دی. د نوموړي دا حالت نېغ په نېغه د هغه په شعر کې جوتېږي.
د جهاني د شعر په اړوند ما خپلې پوهېدنې او نتيجې لا د مخه جوړې کړې وې، خو په دې ټولګه کې له يوې سريزې سره مخامخ شوم چې په خپله د شاعر له خوا کښل شوې وه. د هغې په لوستلو سره زما وېره نوره هم د صحت او سقم په باب ورکه شوه او په دې ډاډه شوم چې زه د شاعر د شعر په اړوند ډېر لېرې وتلی نه يم نوموړی ليکي:
((زما په عقيده شعر د شاعر د احساساتو موزون او منظوم بيان دی. هر څو نه چې کلام موزون او ښايسته وي په هغه اندازه يې شعريت زيات وي. حتی تر منظوميت لا په شعر کې موزونيت لازم او

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

حتمي دی. ځکه کېدای سي یو کلام منظوم نه وي، مګر پرځای او ښایسته کلمات چې د شعر د ناوي سینګار دی داسي په کې اوډل سوي وي چي تر هر ډول منظوم کلام یې خوند او تاثیر زیات وي)). (۹) رازونیاز، ۹ مخ

د شاعر تبصره بیخي سمه او پرځای ده، خو دا باید زیاته شي چې د موزونیت سره باید شعر روح او سا هم ولري، په هغه کې باید عاطفه او احساس هم غځوني وکړي او شعر که د یوې پېښې په توګه ومنو، نو په واقعیت کې دا د یوې بلې دنیا جوړول دي. په دې نوې دنیا کې د عیني او واقعي دنیا مسایل د شعر په ژبه بیانېږي. د شعر ژبه سره له دې چې د کلماتو ژبه ده، خو دا داسي کلمات دي چې کله واوډل شي، نو په خپله غورځنګ او حرکت ایجادوي.

((یوازې ساده او ښایسته شعرونه دي چې د واقعیتونو نه سمه ترجماني کولای شي او یوازي دغه نظمونه دي چې د ژبې او ادب له تاریخ سره یو ځای ژوند کوي او کله کله خو د خلکو په کلتور او ژوند ته دومره ننوزي چې فولکلوریک رنګ واخلي)) (۱۰) سریزه، رازو نیاز- ۱۰ مخ

جهاني صیب په خپله سریزه کې د نظم خبره هم راخېستې ده. دې کې شک نشته چې د هغه د هنر یوه لویه برخه نظم هم دی او ځیني داستانونه یې په نظم اړولي دي. دا ستر کار دی، خو که دلته پر نظم خبرې پیل کړو، نو خبره به اوږدوه شي، ځکه په دې برخه کې موږ یوازي پر شعر خبري کوو نه پر نظم.

نوموړی په یوه برخه کې د ښایست او یا ښکلا یو بحث راپورته کوي او وایي: (موږ معمولا ښایستو شعرونو ته ښه شعرونه وایو. پر دې خبرې ټول شاعران، نقادان او ټول هغه کسان اتفاق لري چې د شعر له لوستلو او اورېدلو سره مینه لري، خو دا چې څه شی ښایسته دی او په خپله ښایست څه شی دی پر دې باندې ډېر لږ اتفاق موجود دی او حتی ویلای سو چي تقریبا هېڅ اتفاق موجود نه دی). (۱۱) ، ۱۰مخ رازو نیاز

((زه په خپله په شعر کې له بغاوت سره طبیعي مینه لرم، حتی د شعر د پیل کولو په لومړی مرحله کې چي تقریبا تنکی هلک وم او په ژوند کې نه له محتسب او نه له زاهد سره مخامخ سوی وم. د زاهد او محتسب سره په جنګ وم، می او ساقي مې ستایه، په داسې حال کې چې د بل په لاس کې مې هم می لیدلې نه و، تراوسه مې په شعر کې خوښېږي او د غني خان او کاظم خان سره مې علاقه هم ښایي د هغوی د انساني غرور او سرکښۍ د ستایلو له امله وي. د خپل ژوند په هیڅ پړاو کې مې د قدرت خاوندانو ته شعر نه دی لیکلی. دا افتخار به ترمرګه ساتم او زما د شعر په مقدس حریم کې به بندګانو ته سجدې کول تر مرګه پورې ناروا وي)). (۱۲) ، ۱۲– ۱۳ مخونه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما د خپلې لیکنې عنوان لا د مخه کښلی و، خو په دې فکر کې وم چې بدلون ورکړم، خو کله چې مې دا نظر ولیده نو په خپله لېږه پوهه یو څه ډاډه شوم او په دې وپوهېدم چې زیاتی مې نه دی کړی. (۱۱)

ماخذونه:

۱- عرفان ورندي در شعر حافظ

۲- طلا درمس

۳- شعر و اندیشه

۴-صور و خیال درشعر فارسي

۵- د پښتو ادبیاتو تاریخ روهي

۶- یونګ - خدایان و انسان‌مدرن انتونیو مورنو

۷- پایکوب

۸- د سباوون په تمه

۹- شپیلۍ

۱۰- مرغ امین کسرایي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاد حبیب الله رفیع

د استاد حبیب الله رفیع یاداښت

شعر الهام، د زړه غږ او د وجدان پیغام دی، خو دا شعر له ژوند نه رنګ اخلي او د چاپېریال او ټولنې ازانګه پکښې اورو. د شاعر نظر دقیق او تېز وي، ظاهر پسند او ظاهر بین نه وي، د ژوند د رنګونو برداشت په بل ډول کوي او د ژوند د پېښو پر یادښت باندې د فن عملیه تر سره کوي چې ناتراشلي او ناتوړلي یې نه را اخلي. شاعر لکه عطار او د شاتو مچۍ له ګلونو نه عطر او عسل جوړوي او یا لکه ماهر طبیب له عادي اوبو نه مقطرې اوبه جوړوي.

شعر خدایي داد دی، طبیعي او وهبي دی، کسبي او تعلیمي نه دی، له همدې کبله په هره ژبه کې لومړی شعرونه ویل شوي او بیا هغه ته قوانین او قالبونه ټاکل شوي او د بدایعو، صنایعو او ادبي ښېګڼو لټون یې شوی دی. ډېر کسان شته چې د ردیف، قافیې، عروضو، بحرونو او ادبي فنونو لوی عالمان، څېړونکي، پلټونکي او حتی ټاکونکي دي، خو شاعران نه دي او د شعر لوړېینه نه ده پرې شوې، البته توک بندي او د یو څو لفظونو نښلول دومره دروند کار نه دی، خو داسې څه په شعر نه شمېرل کېږي او د شعر واقعي مقام نه شي تر لاسه کولای، دا هغو مصنوعي غمیو ته ورته دي چې ځلک او بلک ډېر کوي، خو د الماسو برېښ، توان او متره پکښې نه وي.

شعر په یوه خاص حالت کې د شاعر په ذهن کې غځوني کوي او که شاعر یې هماغه وخت و نه لیکي نو د شعر دا ښکار یې له ذهنه الوزي او بل وخت دا توان ورسره نه وي چې هغه څه بیرته ووایي، نو له دې کبله شعر یو خاص کیفیت دی چې لا تر اوسه یې هم د تعبیر او پېژندنې لپاره الفاظ نشته او تر اوسه هم ادیبان نه دي توانېدلي چې د شعر لپاره یو کوټلی او ټاکلي تعریف او ددې کیفیت لپاره یو بیانوونکی تعبیر پیدا کړي.

شعر د خوند او که د ژوند لپاره؟

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې پوښتنې ځواب د نقادانو او ادبپوهانو ترمنځ یو تود بحث دی، خو زه فکر کوم چې شعر تش د خوند لپاره کومه معنا نه لري، شعر په یو نه یو ډول له ژوند سره اړه لري، خصوصاً په پښتو کې له هماغه لومړي پیله شعر له ژوند سره ځنګ پر ځنګ راغلی او نه یوازې زموږ او سني شاعران د شعر مضمون ته ارزښت ورکوي، بلکې زموږ کلاسیکو شاعرانو هم مضمون د شعر اساس او پیکر او ښکلي الفاظ یې د هغه رخت او زېور بللي دي.

د پښتو نازکخیاله شاعر کاظم خان شیدا چې شعر یې هم ښکلی مضمون لري او هم ښکلی بافت او الفاظ، له نن څخه دوه نیم سوه کاله وړاندې دا موضوع داسې روښانوي:

مضمون د شعر لکه پیــکر وي

رنګین الفاظ یې لکه زېور وي

ورته ضرور دي دا دواړه تـوکي

پیکر که ښــو دلــربا تــر وي

تر دې ټولو خبرو وروسته اوس راځم (ورکې مېنې) او د ورکې مېنې د شاعر شعرونو ته. زه دا شاعر له پنځلسو شپاړسو کلونو راهیسې پېژنم او پېژند ګلوي مې هم دده د شعر په سر او دده د شعر په اثر ورسره شوې ده، دده شعر زما خوښ و، نو ځکه مې دی هم خوښ و، ده شعرونه لږ ویل خو په دې لږو شعرونو کې به یې خوندونه ډېر وو، ځکه چې ده به هم له موضوع او هم له مضمون سره انصاف کړی و او هم له فن او هنر سره، دده په شعر کې د مضمون او شکل بافت متناسب، سامعه نواز او روحنواز و او له همدې کبله په کم عمر کې د شعر لوړ مقام ته ورسېد او د هیواد د ګوتو په شمېر شاعرانو کې و شمېرل شو.

زه (جهاني) ښیم، عبدالباري جهاني، هغه شاعر چې ښکلو شعرونو به یې هم مشاعرې او هم مجلې او جریدې ښکلې کولې. دده پخواني شعرونه له مستۍ او غورځنګونو نه ډک وو او اوسني شعرونه یې د پردېسۍ له سویو ازانګو څخه ډک دي، خو یو څه چې دده په شعر کې یې خپل ثبات او ټینګار ساتلی، هغه په هیڅ حال کې مایوسۍ او قنوطیت ته تن نه ورکول دي، نو ځکه دده د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعر پخوانۍ مستي د قهرمانۍ په مستۍ بدله شوې او هغه وخت یې که په لاسونو د خاورینو جامونو ماتولو کیسې کولې، اوس په سوکونو د پولادي ټانکونو ماتولو کیسې کوي، هغه وخت یې د بغاوت د فکر او ذهن زنځیرونه ماتول، اوس یې بغاوت د سره ښکېلاک د ملتونو د ښکېلولو او اېلولو له ځنځیرونو سره په جنګ دی. ما مخکې وویل چې جهاني زموږ د هیواد په معاصرو شاعرانو کې د ګوتو په شمېر شاعرانو له ډلي څخه دی، دا شاعرانه مبالغه مه ګڼئ، دا یو حقیقت دی، موږ تر ده په عمر کې مشران شاعران لرو، خو تر ده ښه او خواږه شاعران نه دي. د نور چا نومونه نه اخلم، دا زه په خپله هم شاعر یم، هم تر ده مشر یم او هم مې د کمیت او شمېر په لحاظ تر ده زیات شعرونه ویلي دي. په دې باب چې له شاعرانه تعالی او تصلف نه تېر شم او د یوه واقعیت بین نقاد او د علم او فن د موازینو په اساس قضاوت وکړم، نو په واز کومي وایم چې زما شعرونه سره له دې چې د پښتو ادب ذخیره او زېرمه ده او د کمیت په لحاظ د پښتو ادب په بهیر کې اضافه ګڼل کېږي، خو د کیفیت له مخې کوم نوی او فوق العاده زیاتوالی نه دی، لکه ما غوندې ډېر نور شاعران هم شته چې په پښتو کې شعرونه وایي خو د (جهاني) له شاعرۍ سره د یوه یوه کس شاعري سیالي کولای شي، نو ځکه باید په زغرده قضاوت وکړم چې د جهاني شعر په پښتو ادب کې د شکل، محتوا او کیفیت له اړخه یو ښه او په زړه پوري زیاتون دی، خو له دې سره سره ده تر اوسه کتاب نه درلود او شعرونه یې په کتابي بڼه نه وو خپاره شوي.

زما سره تل دا هیله وه چې دده د شعرونو مجموعه د چاپ غېږې ته ولوېږي او د هر چا لاس ته ورسېږي. څه موده مخکې ښاغلي (غروال) او بیا ده راته وویل چې زه خپل د شعر کتاب چاپوم، ته څه پرې ولیکه! زه دومره خوښ شوم چې له خپل ټول مصروفیت او سرګردانۍ سره سره مې بې اختیاره (ښه) ورته وویل او دا دی په دې خو کرښو مې خپله غاړه خلاصه کړه، خو دده د شعر حق مې ادا نه کړای شو.

زه ګران جهاني ته دده کتاب د خپرېدو مبارکي ورکوم او زموږ د سپېڅلي جهاد او ادب مینان یې لوستلو ته رابولم او د لوی خدای (ج) له دربار نه عاجزانه هیله کوم چې ډېر ژر دا (ورکه مېنه) په ګډه ومومو او د ازادۍ پر ځای یې د ابادۍ لپاره دی، زه او د هیواد ټول دردبدلي شاعران په مینه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

مینه ترانې ووایو او د خپلې دې سپېڅلي مور د خدمت لپاره ګامونه اوچت کړو، فکرونه سترې کړو، لاسونه تنګاکې کړو او د هجران ترخې شپې مو په خواږه وصال بدلې کړو.(۱۲)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پروين ملال

جهاني او د هغه شعري يون

دغه توري سپيني ږيري
دا ببر ببر لاسونه
دا سرې سرې دا غټې سترګې
له هيبته ډک مخونه
دا له زوره ډکي موټې
د فولادو مړوندونه
د فولادو په سينو کې
غيرتي ډبرين زړونه
دا زيږې زيږې خبرې
د زمريو اوازونه
په سرونو کې يې شور دی
په سينو کې توپانونه
دا کړې وړې بګړۍ به
يوه ورځ سره غونډ پرې
تر يو څو جرګو راوروسته
د توپان په دود خروښېږي
د کلو ترې درېږي به
بيا په وينو اوبه کېږي
د غليم په بنګلو کې
هلته بل ميوند جوړېږي

د جهاني له شعر سره زما اشنايي له دغه حماسي شعر څخه پيل کېږي. ښه مې په ياد دي چې د پښتنو او بلوڅو د پيوستون ورځ وه، راډيو ته غوږ وم او د پښتونستان په خپرونه کې په همدې مناسبت مشاعره کې جهاني صاحب دا شعر ديکلمه کاوه. شعر دومره اغېزمن و، چې تر ننه پورې

LARAWBAR
WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې درې نیمې لسیزې تیرې دي، زما په ذهن کې ژوندی پروت دی او اوس هم هغه شیبې رایادوي. ښايي جهاني به تر دې وړاندې هم شاعري کړې او دا به يې لومړی شعر نه وي، خو يوه خبره روښانه ده چې دغه کلونه د جهاني د شاعرۍ لومړۍ دوره ټاکي. چې داسې ده، نو راځئ وو ايو جهاني هغه شاعر نه دی چې شعر يې له خالیوخو يا خاپوړو څخه پيل کړی وي. هغه شاعر دنيا ته راغلی او د خپلې شاعرۍ په لومړۍ دوره کې دومره ځواکمن دی چې په همدې مشاعره کې د مرحوم استاد روهي، شهيد سيلاب صافي او استاد لايق د ستاينې او ډاډ ورکړځي. د همدې حماسي شعر په ژوره کتنه دا هم ويلای شو چې د جهاني شعر د تخيل او تخنيکي لزوماتو له اړخه د لومړنيو شيبو څخه پر مخ شعر دی او تکاملي حرکت يې داسې نه دی چې صعود او نزول يې وارد واره په ذهن ننوزي، تکاملي سير حتماً لري، خو دومره نه چې ډېر بحث ورباندې وشي. له ورکې مېنې څخه تر (راز و نياز) پورې چې هغه کوم يون کړی دی، نو د يوه متعهد او بېباکه رياليسټ په توګه يې د وخت، ټولنې او انسانيت په وړاندې خپل رسالت سرته رسولی دی. هغه دلته مستانه او بېباکه دی، لکه د خوشحال خان خټک په شان هر څه په ډاګه وايي، نه له غمازه وېره لري او نه له رقيبه؛ هر څه چې اوري او يا يې ويني، په هماغه شيبه کې يې د ذهن کارخانې ته سپاري. د تخيل، مفکورې، عاطفې او احساس تر پروسيجر يې تېروي او خپل ولس ته يې وړاندې کوي.

هو ! هغه يوازې په سمبولونو، کنايو، استعارو او تشبيهاتو په موهبت نه دی نازول شوی، بلکې د دې صنعت خاوند هم دی چې له ماحول سره د هيندارې په ډول چلند کوي. د هغه ناطق او غيرناطق انځورونه د کاغذ په پاڼو کې ابدي کوي، د هغه د تخليق اړخونه دومره رښتيني او صميمي دي، چې له غم جانان څخه نيولې تر غم دوران پورې د هر څه حساب ورسره دی. د جهاني شعر ته کتنه په حقيقت کې د افغانستان د څو لسيزو تراژيديو، حماسو، هجرتونو او د افغان ولس دربدريو ته کتنه ده. زما باور دی چې د ده شعرونه به د افغان ولس په دغه تاريخي پړاو کې هر وخت مطالعه کېږي. لکه وړاندې چې مو وويل د جهاني شعر په تخنيکي لحاظ له لومړيو شيبو څخه پوخ شعر دی. د ده هنري يون موږ يوازې د ده د شعر په محتوا، بيان او زمان کې احساسولای شو، راځئ چې يو څه وخت په ورکه مېنه کې تم شو.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ورکه مېنه) د شاعر لومړۍ چاپي ټولګه ده، په دغه ټولګه کې د شاعر هغه شعرونه چې په ګران افغانستان کې دی او بیا هجرت ته اړ شوی، چاپ دي شوي دي. همدغې لومړۍ چاپي ټولګې جهاني ته د پښتو شعر د معاصر یون د سرلار دریځ ورکړی دی. نبایي په ورکه مېنه کې به داسي شعرونه هم وي، چي یوازې ښه شعر ورته وواېو، خو ځیني شعرونه یې دومره ځواکمن دي، چې د انسان د زړه په دهلېزونو وار له واره ننوزي، پر زړه یې بې تختنه پاچاهي کوي او پر حواسو یې د پېریانو ځېې راولي. د ورکې مېنې د شعر د خم ځنی پردېسي په څښېدو ده او له وطن څخه د لیرېوالي احساس په کښې د سوزه ډکه شپېلۍ ږغوي. د مستبدو قدرتونو په وړاندې مقاومت، حماسه او بغاوت، لکه د ځنځیرونو د کړیو په شان په کښې جاروتی دی. په ورکه مېنه کې موږ له داسې ځواکمنو حماسي شعرونو سره مخامخ کېږو، چې د هغه په لوستو مو وار له واره ذهن ته دا پوښتنه راځي چې ایا د دغو زیږو شعرونو خالق به رومانوي ښکلا انځورولای شي، خو بیا چې په دې شعر کې د نازکخیالۍ او شعریت پلې ته ګورو، نو راته ثابتېږي چې هغه د مینې او ښکلا د وینبو هنګامو په لمن کې ژوند ورکوي او د رزم او بزم نغمه ږغوي. د جهاني په دغه ټولګه کې زما په نظر تر نورو ټولګو حماسي په هغه اوج کې دی چې په دغه زماني مقطع کې شاعر ته د حماسي شعرونو د سرلاري دریځ ورکوي، لکه دا نمونې:

واېه شین اسمانه تا کوم بل چېرته لیدلی دی
داسې ارادې چــي تــوپانــونــه خپــلولای سي
داســې ولســونــه چــي سېلونــه ایلــولای سي
داسې کلک سوکونه چې ټانکونه اوبولای سي.

یا دا:

خــرنګه هلمــنده زمــوږ د چیغــو زور دي ولیــدئ
وینښې دې خپې سوې، ساړه ښاخکي دي اورونه سول

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

مستې دي سوې غاړې د کلونو له خمار څخه

ختم دې خوبونه سول، سرکښه دې موجونه سول.

یا دا:

زما کند هاره د زمرو وطنه

زما د سرکښو پښتنو وطنه

څونه یاغي یې، صدقه دې سمه

د نافرمانو جنګیالو وطنه.

یا دا:

هسکه پامیره د غرونو میره
بیا دې پرتې دي واوري پر ږیره
بیا دې لمن ده له کیسو ډکه
د چا له فتحې، د چا له ویره
لا دې لړزېږي له قهره موتې
لا دې سینه کې زلزلې پاڅي
لا دې مستېږي جنګ ته رګونه
لا دې پر ګارو سېلونه ناڅي

له ورکې مېنې څخه چې تر پایکوبه راسو، نو داسې احساسوو، چې د رزم د تود سنګر څنې د تغزل په لاره کې د راز و نیاز د سوز او ګداز خوا ته یو څه نژدې کېږو، د مقاومت او حماسې انګازې په دې غونډ کې هم شته او له شوره نه دي لوېدلي، خو د مینې او مستۍ، بېلتون او وصال، سوز او ساز نغمې، د ادب روحنوازۍ سره په کښې سندرې بولي. هغه څه چې په دې غونډ کې نوي راڅرګند ېږي، هغه د معرفت او عرفان څرکونه دي، چې د لفظونو په سپېڅلتوب کې ځان ښکاره

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي. عرفان او معرفت په نړیواله سطح د هرې ژبې په ادبیاتو کې ځانته مقام لري چې د جهاني په شعرونو کې هم د معرفت ځرکونه لیدل کېږي.

ته مې سُر د لېونتوب یې

ته زما د جنون راز یې

هم ناظم یې، هم مې نظم

ته هم سوز یې، هم ګداز یې

زه له کومې فنا تښتم

چې اغاز ته مې انجام یې

دومره پوه یمه چې ته یې

هم وجود یې، هم جلوه یې

تصویر ستا د جمال زور دی

محفل ستا د لمبې شور دی.

زما په نظر کوم ادبیات چې عرفان او معرفت ته لار نه لري، وچ او بې روحه وي. معرفت د ادب د سپېڅلتوب جوهر دی او شاعر د دغه جوهر پېژندونکی، شاعر د معرفت د لارې هغه مالک نه دی چې د طبیعت بېلې بېلې دورې یې طی کړې دي، له نفس سره یې جهاد کړی، عبادتونه یې کړي او دې مقام ته رسېدلی دی. شاعر د الهام خاوند دی او الهام خدایي موهبت دی، چې شاعر ته ورکړل شوی دی. هغه د دغه الهام په وسیله د اشراق او شهود کوڅو ته ننوتلی، د ځان او له هغه سره د پاک ترونې د اړیکو زړه وړونکې نغمه ږغوي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه رباب ته مي شهباز يې

زه نغمه يم، ته مي ساز يې

زه مجنون، ته مي جنون يې

زه محل ته مي ممتاز يې.

د شاعر په تېره ټولګه او بیا په پایکوب کې چې بل ځانګړتوب وینم، هغه د شعر په ژبه د خپلو هم عصرو یا سیالو شاعرانو سره د زړه خواله ده، چې کېدای شي د ده زخمونه او یا له هېواد څخه لیرېوالي درد به پرې تسل مومي. هو ! کله چې انسان د یوازېتوب او لیرېوالي په کړۍ کې محدود پرې، نو هغه چاته ږغ کوي، چې د ده د دردونو درک او دده درد احساسولای شي. جهاني په دې ټولګه کې هم تنوع لري او هم یې د بیان انداز شاعرانه او له ښکلا سره مل وي.

د سباوون په تمه د شاعر درېیمه ټولګه ده چې د مرحوم پوهاند علامه عبدالشکور رشاد په لیکنه پیل کېږي. هغه د (یاغي او مبتکر شاعر) تر سرلیک لاندې تر څو خبرو وروسته وایي: زه چې د ده ترانې وایم یا یې اورم، نو ګومان کوم چې د ده پر نغمو مستۍ ناځي او د ده ترانو ته ښاپېرۍ اتڼ اچوي.

د علامه رشاد مرحوم د عالمانه او شاعرانه نظر وروسته د نورو معاصرو لیکوالو لیکنې راغلي دي او بیا د جهاني د شاعرۍ په سباوون کې دې ته ملتفت کېږو چې دلته انساني غمونه، دردونه او محرومیتونه په یوه بله جامه کې چې رنګ، نژاد او جغرافیایي کرښې نه پېژني، ځان راڅرګندوي. د پښتو له فولکلوریک ادب څخه نیولې، د لرغوني یونان تر اسطورو پورې د ایراني ادبیاتو له ژباړې، تر انګرېزي ادبیاتو پورې د ده د شعر موضوع جوړوي. دلته شاعر د اوج خوا ته په ډېرې چټکۍ روان دی او د هغه مطالعې او مشاهدې په نوي رنګ او انداز کې نمود او اظهار ته لاره پرانیستلې ده. جهاني دلته جهاني شاعر دی. د (طلاق، زما لار، فینسي څه مخ ته دې ښه سه) او نورو داسې شعرونو کې د ادب ښکلاییز صنعت د پیغام او ابلاغ سره سره د ساد ګۍ په پیرایه کې ډېر ښه ساتلی، چې په زړه ننوزي. د (طلاق) د شعر یوه برخه به راواخلو:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلور کلن زوی را سره دی پر لار

او یو رسا وړوکی ځوان ښکارېږي

مور يې و ده ته حرف په حرف يادوو

په کلماتو چې دی نه پوهېږي

ده ته د لوبو سامانونه ښيو

خو نن یوه کلمه پټه ساتو

هغه خبره چې زما زړه سوځوي

نن مور طلاق اخلو او دا خبره

زما ستونی سوځي، راته خوله سوځوي

راځئ چې د فرانکه سیناترا د وروستۍ سندرې (زما لار) څو بیتونه هم غوره کړو:

نژدې سوی یم د ژوند وروستۍ شېبې ته

مخامخ یم د ژوندون وروستۍ پردې ته

واوره دوسته زه يې سپينه درته وايم

چې په څه لرم باور، هغه به ستايم

په سباوون کې شاعر د پښتو په فولکلوریک ادب کې هم د خپل تخیل ځواک د لومړي ځل لپاره ازمويلی او د پښتو متلونه يې د نظم په خوږه ژبه د تحليل او تفسير تر پولو پورې رسولي دي، چې يوه نمونه به يې راواخلو:

که د خره په نصيب سوي وای ښکرونه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیرول بـه یـې نسونـه د غـوایـانـو
سل کلن کورونـه وران پـه یوه ورځ کړي
خـدای دي ژغـوره له ظالـمو حاکمانو.

د جهاني په دې ټولګه کې د محتوا تنوع، غنیتوب او ابتکار تر نورو وړاندینیو ټولګو زیات دی او ورسره ورسره د رنګونو سیوری هم ډېر دی. دلته چې هرې خوا ته د سترګو تور اوړې، نو د ښکلا او هنر درشلونه ورته هرکلی وایي او د استعارو، تشبیهاتو، کنایو او سمبولونو په تفسیر یې د ښایست خوښونې ذوق ته تسکین رسېږي، لکه دا بیتونه:

چې د زلفو شپې یې خال په غېږ کې واخیست
د فلـک پـه شبستان کـې قمـر وسـو
تبـسم یـې د غوټـیو خـولـه کـړه پـټه
د ښکـلا هجـوم یـې کـور د اذر وسـو.

یا دا:

د ښو پر خوکه ژوند دی پاتېـدلای سم، که نه سم
لکه اوښکه پر باړخو دي رغړېدلای سم، که نه سم

زما د پلونو ښېـې د اغزو له ختګه مه خـاره
بوی رنګه پردی سوم د غونچو له ښاره ووتم

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

اغـزي دي د تناكـو رنگـولو تـه راوزي

مجنونه دې د ښتو نوته راځې كه نه راځي

شپېلۍ د جهاني څلورمه چاپي ټولګه ده، چې په غزلو، سندرو، ازادو او منظومو شعرونو غني ده. شاعر دلته په غزل سرايۍ کې خپل ځواک ازمايلی چې د ختيځې شاعرۍ روايت دی، هغه د شاعرۍ په دغه ډول کې هم برياليی ښکاري. غزل په روانۍ او سادګۍ سره وايي او د هغه انګازې د زړونو كورونو ته رسوي، د شاعر دا ټولګه هم له تنوع ځخه ډکه ده، خو د مستۍ او بېباکۍ څپې په کښې هم په شور او زور کې نه دي، لکه په وړاندينيو ټولګو کې، ممکن دليل يې دا وي چې دلته شاعر د ژوند په هغه مقام کې دی چې بايد دغه توکو ته پام وكړي او بله خبره دا چې د ده د شعرونو له طرحو څخه ښکاري، هغه دا چې د ده د ذهن ذخيرې د ډېرو موادو څخه ډکې شوې دي او اوس کولای شي چې د خپل شاعرانه بيان انداز ته ډېرې لارې ولټوي او پر خپل تخليقي صلاحيت باندې ډېرې نوې او بکرې تجربې وکړي. دلته د هغه تنده يوازې په غزل، ازاد نظم او نورو باندې نه ماتېږي، بلکې غواړي قصيدې ووايي او د اسطورو په افسانوي ښارونو کې خپل د خيال وزر بيا بيا پرانيزي. په کيسو او نکلونو کې د تړلو خورجينونو رازونه په سوځنده لمر کې د مهار کړيو اوښانو په کتار کې په نښه کړي او داسې ښکلی انځور ورځخه جوړ کړي:

سـره غرمـه، سـوځنده لمـر و، سـور بيابـان و
کمکـۍ اوښـه وه پـه پـای کـې د کـاروان
درونـد يـې بـار وربانـدې ايښـی د سـامان و
غوټـه کـړې يـې پـه مـور پسـې پېـزوان و
چـې هـر څـو يـې پـه کولـه رباطونـه
نـه مزلونـه خلاصـېدله، نـه دښـتونه
پـه ژړا ژړا يـې ږغ کـړل خپلـې مـور تـه
خدايـه څـه مهـال بـه ورسـېږو کـور تـه.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شپېلۍ کې د معرفت څرکونه هم تر پخوانيو ټولګو ډېره ځلا لري او د شاعر په غزليز تخيل کې د حق او حقيقت ذرې د رڼا د غېږې را اوچتېږي، څو نمونو ته به تم شو:

قاصده لاره مې پيدا کړه، منت مه باروه
هره ناره چې نن وهمه، تر جانانه ورځي
ما د کليم له کوره راوړله د نيل خيالونه
اوس مي په طور کې هر اواز تر لامکانه ورځي.

يا دا:

د وصال په نوم ايره سي، سوځېدل يوه پلمه ده
د اورې بقا کيسه ده، د فنا خبري نه دي
د غونچو پر پاڼه پاڼه آئينې د جانان اوري
دا راځي له کومه لوري، زما و ستا خبري نه دي.

جهاني د شپېلۍ په سوځنده نغمو کې د ښايست په ټاپوګانو کې خپل يون ته لورى ورکوي او ځان تر کوه طوره رسوي. (کوه طور) د شاعر پنځمه چاپي ټولګه ده، چې په غزلو پيل کېږي، ازاد او نوي نظمونه په کښې د داستانونو او متلونو لاره پرانيزي. هغه دلته هم خپل وطن، ټولنې او انسانيت ته متعهد دى او يوه شېبه يې نه هېروي. د رومانتيزم د زړه وړونکو او روحنوازه انګازو سره د التزام او مسووليت لمنه ټينګه نيسي او د رياليزم د کاروان له جرس سره يون کوي. داستان او متلونو ته د شعر ژبه ورکوي، د راز او نياز کوڅو ته ځي او د بي بي رابيا يا رابعۀ مصرۍ تر بورجله ځان رسوي. دلته هم شاعر د شعر د طرحې په برخه کې برلاسى دى. متنوع او بکر موضوعات په شعرونو کې رانغاړي. شعري ځواک او د تخيل اوچتوالى يې د اوج پر لورې روان دى او پر ذهن يې د خيالونو باران اورېږي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله یـوازي ستا ښـکلا پـه ټول جهان کـي وینم
کله دي سترګي په هر ستوري د اسمان کي وینم
ذره ذره دي په عالم کـي، هـم په ځـان کي وینم
تــه لکه غـشی د ازل ســم پر سیــنه لګــېږي
ښایستې خنګه مي پر سترګو باندي ښه لګېږي

او یا دا بیتونه:

دا تــــه راتــــه راتلــــي، کـــه دي خیالونــــه رالېــــږل
پـــر زړه بانـــدي مـــي يـــو پـــه يـــو يادونـــه اورېـــدل
دا تــــه يـــي پـــه ژړا، زه دي ورو ورو پخـــــلا کومـــــه
تـــه ســـترګي کـــړي راپورتـــه زه دي اوښـــکي پاکومـــه
د نـــــاز پـــــه ســـــوګندونو دي ســـــلګۍ کراروم ـــــه
پـــه ســـرو ســـترګو موســـکۍ ســـي، درنـــه هېـــر ســـي څـــه ويـــل
پـــر زړه بانـــدي يـــو پـــه يـــو يادونـــه اورېـــدل.

د خیال تر دي غني بارانونو چي يو څه تېر شو، د جهاني په دي ټولګه کي هم د عرفان او معرفت څپي په پوره شور او ځوږ سره يو د بل له غېږي راپورته کېږي او له ازله تر ابده د يو جرس يا يوې نغمې رازونه بیانوي.

پــه تنهــاکو کــي مــي کــړل ســـتړي د اغزيــو د کــور غشــي
پــه خلــوت کــي مــي پیــدا کــړي، نــور بــه ذکــر د رابیــا ســم
لــه خلیلــه تــر منصــوره هنګامــه د نــار او نــور ده

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه پــــــتنړ، تـــــه مــــــې لمبــــــه يــــــې، اوس بــــــه څرنګـــــه تنهـــــا ســــم
لــــــه ازلـــــه تــــــرا بــــــده يــــــو جــــــرس، يــــــوه نغمــــــه ده
د حيــــــرت پــــــه قافلــــــه کــــــې کلــــــه طــــــور، کلــــــه ســــــينا ســــم

او بيا چې د هغه لافاني ذات سره د خپل ځان او د هغه د اړيکو رنګين داستان بيانوي، نو د خپل فاني وجود اقرار په دې ټکو کې کوي:

دومره پوه يم، ته به يې او زه بـه نه يم

ستا لمــبې به اسمانـي، زه به ايره يم

ته باقي يـې، زه شبېه غوندي تېرېږم

د بربښنا په څېر پرکېـږمـه ورکېـږم

او بيا چې زمـوږ د دور منلی جهاني د حجتـه الـوداع، بې بې رابيا، کـوه طـور لـه ذهنـي سفره راستنېږي، نو د راز او نياز درشل خلاصوي، هغه راز او نياز چې له مجازه نيولې تر حقيقتـه پـوري د جلال او جمال په سندره پای ته رسېږي او د حقيقي ښايست په رڼا پسې د پتنګ پـه شـان پـه سـوو وزرونـو الـوزي او ځان يوه مقام تـه رسـوي. هغـه مقام چې ده تـه د جانـان د کوڅـو لـوری او لاري ورښيي. راځئ چې د جهاني راز او نياز نومې ټولګې ته پښه نيولي سو، چې څه وايي؟

کله چې لوستونکی راز او نياز پرانيزي، نو وار له واره په هغه باندې عاطفي ږغ کېږي، ځکه چې هغه دا مجموعه خپلې مرحومې او معصومې مېرمنې ته اهدا کړې ده، چې ناڅاپي ابدي بېلتـون يې د شاعر پر روح باندې ناڅاپي زلزله راوستلې ده. د کتاب لـه پيـل څخه چې د نـورو شـاعرانو منظومې پېرزوينې جهاني ته په کښې راغلي، تېر شو، نو د لوستونکو د ذهن کړکيو او دهلېزونو ته د تراژيديو سيوری لاره کوي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

هو ! غم او دوک چې د انسان د ژوندانه د حقیقتونو یو حقیقت دی، د پردېس جهاني پر جونګړه هم مېلمه شوی او هغه د دغه غم کړنې د شعر په ژبه انځور کړې دي. دا سې ښکاري چې دلته د ده په شاعرۍ کې په لومړي ځل هغه تراژيدي ځان ښکاره کړی:

د خوبونـــو تــــر محلـــــه لکـــــه ســــتورى هســــي راغلـــــم
هـــــم دي اوښـــــکه د يعقـــــوب کـــــړم، هـــــم دي تـــــور د زليخـــــا کـــــړم

د خيـــــال پـــــه رنګولـــــو پســـــي بيـــــا راغلـــــى يـــــم
رنګرېـــــز نصـــــيبه نـــــن درتـــــه پخـــــلا راغلـــــى يـــــم
جلـــــوه دي پټومـــــه لـــــه نظـــــره د اغيـــــارو
جانانـــــه کـــــوه طـــــور تـــــه دي تنهـــــا راغلـــــى يـــــم

د غمونـــــو لـــــه محبســـــه د خپـــــل خيـــــال جنـــــازه وړمـــــه
د شـــــبنم پـــــر اوښـــو راغلـــــم، د شـــــبنم پـــــر اوښـــو ځمـــــه
ماتـــــه مـــــه تويـــــوه اوښـــــکې، ماتـــــه مـــــه رونـــــوه شـــــپې دي
د ازل کنعـــــان تـــــه ولاړم نصـــــيبونه خرڅومـــــه.

جهاني په دې ټولګه کې په پوره مانا هغه شاعر دی چې د کايناتو انځورګر او د ښايست مفسر دی، په (ته هم ښکلې، هم ښکلا يې) شعر کې خپله نظريه د قران پاک د السجد اووم ايت ته (الذي احسن کل شی خلقه) ته نژدې کوي او د پښتو د کلاسيک شاعر کاظم خان شيدا له نظريې سره يې پيوندوي چې وايي: (د خدای پاک د جمال په وجه کاينات ښکلي دي). د جهاني د دې شعر څو بيتونه دا سې دي:

زه دي ويـــــنم کرشـــــمې دي د هـــــر ګـــــل پـــــر پـــــاڼو څـــــاخي
لـــــه شـــــبنم ســـــره اورېـــــږي، لـــــه رنګونـــــو ســـــره پـــــاخي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

هـــره ځانګـــــه دي جـــــونګړه لـــــه هـــــر بـــــوی ســـــره پیونـــــد یـــــې
د غونچـــــو پـــــر لمـــــن اوســـــې، پـــــه غوټیـــــو کـــــې څرګنـــــد یـــــې

ښـــــکلا ســـــتا د جمـــــال عکـــــس، ښـــــکلی ســـــتا د قلـــــم زور دی
لـــــیلا ســـــتا د کمـــــال برخـــــه، مجنـــــون ســـــتا د لمبـــــې شـــــور دی

تـــــه د هـــــرې مینـــــې کـــــور یـــــې، تـــــه د هـــــر محبـــــوب وصـــــال یـــــې
تـــــه د هـــــرې ښـــــکلا رنـــــګ یـــــې، تـــــه د هـــــر ښایســـــت کمـــــال یـــــې

د هســـــتۍ پـــــر لمـــــن خپـــــور یـــــې، لکـــــه لمـــــر د عـــــرش د بامـــــه
ټولـــــه ســـــتا د نـــــوم نـــــاره ده، لـــــه منصـــــوره تـــــر خیامـــــه.

دا و د جهاني شعري یون ته ډېر لنډ نظر. باید ووایو چې دا نیمګړې لیکنه د جهاني د ټولې شاعرۍ، چې هستمنه ځواکمنه شاعري ده، د جزئیاتو د هنریت او شعریت د شرحې نماینده ګي نه شي کولای. که چېرې مورږ د هغه د شاعرۍ پر جزئیاتو باندې خبرې کړې وای، نو په دې لیکنه کې به مو د هغه د یوې حماسې یا قصیدې حق هم نه وای ادا کړی. ګلونه ډېر، خو زموږ ځولۍ تنګه وه، په دې وروستیو کرښو کې به دومره ووایو چې جهاني په خپلو شعرونو کې د یوه لوی ملت غم، درد، مینه، جګړه، سوبه، مظلومیت او مقاومت ابدي کړی دی، هغه خپل د شعر لوستونکی لاس نیولی د رنګونو او خیالونو جهان ته بیایي. د بوډۍ په ټال کې یې کښېنوي او د حال سندرې ورته بولي. راځئ د جهاني شعرونه د سیند د هغو مستو او سندریزو څپو سره تشبه کړو، چې یو د بل د غېږې رازېږي او د مځکې په غېږ کې له (السته) تر ابده د شور نغمه ږغوي. عمر یې ډېر او تخیل دې یې اوچت وي. (۱۳)

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

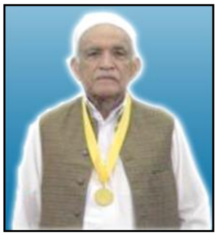

ډاکټر اسرار

د جهاني شعر

د ښاغلي جهاني د شعرونو دا نوې چاپ کېدونکي مجموعه راته د پیرمحمد کاروان په لاس د څو کرښو لیکلو لپاره راکړل شوه. زه د جهاني له خواږه او رنګین شعر سره د ده د ړومبي کتاب (ورکه مېنه) په لوستلو سره اشنا شوی وم، په کوم مې چې یوه مختصره غوندې تبصره لیکلې او په (سپېدې) پښتو کې چاپ شوې وه. په دغه لیک کې ما ویلي و چې د جهاني د شعر د ښکلا راز د هغه د شعر په روانۍ، د جذباتو چپو او په سپېڅلې رنګینه ژبه جوړو شویو ښکلو روماني تصویرونو کې دی. په نظم کې یې هم د غزل علامتونه، لکه جام، خم، ساقي، میکده، میخانه، پېمانه، مې، شراب، زلفې، رخسار، شونډې او داسې نور کارولي او شاعرانه تصویرونه یې پرې رنګین کړي دي. جهاني دغه رنګین اسلوب برقرار ساتلی دی. په دې نوې مجموعه کې ګڼ شمېر ازاد او نیم ازاد نظمونه او یو څه غزلونه شامل کړل شوي دي. داسې ښکاري چې ازاد شعر د جهاني د خیال د نیلي د ځغاست خوښ میدان دی، ازاد نظم چې د قافیو، ردیفونو او بحرونو په غیرموجودګۍ کې د کومې خوږې رنګینې ژبې او په شاعرانه فضا کې د شعور د رڼو پلوشو، د تخیل د لوړتیا او د جذبې د ریښتینتوب غوښتنه کوي، جهاني د هغې خیال ساتلی دی، ولې ازاد نظم که هر څو د وزن، بحر او عروضو د پابندو نه ازاد وي، خو د داخلي ساختي تنظیم، د خیال د وحدت او تاثیر د وحدت نه ازادي یې ښکلا او قیمت کموي. ازاد نظم ته نظم وایي ځکه چې په دې کې به یو قسم له داخلي او ساختي وحدت او آهنګ موجود وي، که دا نه وي نو بیا به ورته د نظم د نوم ورکول مناسب نه وي. د جهاني ازاد نظمونه سیوا د یو څو نه نور ټول په دې کنډه پوره خېژي. د جهاني غزل هم رنګین روماني مترنم او مقصدي دي، ولې په غزل کې یې د اسلوب ځانګړتیا د نظم هومره جوته نه ده. د جهاني سوچ، فکر او خیال د نوي وخت د تقاضو سره سم مترقي او ریالیستي دی. د خپلې خاورې، وطن او قام سره یې پوخ تعهد یا کومټمنټ (**Commitment**) دی چې د قام او وطن د درد ورلره نغمه خوږمنه او اغېزمنه کړې ده.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شعرونو د يو کتاب په سريزه کې د دغه کتاب د ښېل ښېل نظم او د ښېل غزل د جاج اخيستو په ځای زه د کتاب په هکله د يو مجموعي تاثر د پېش کولو په حق کې يم، ما چې د جهاني د شعر په هکله کوم ښه تاثر کړی دی، د هغې د امتحان د پاره ما دا مسوده خپلو څو معاصرو ملګرو ته وار په وار د لوستلو او د رايې د پاره ورکړه، چې وګورم زموږ هغه معاصر ملګري، چې جهاني يې نه ليدلی، نه اورېدلی او نه يې د دې نه وړاندې لوستلی دی، د ده د شعر په هکله څه وايي؟ ملګري قيصر اپريدي ورته د الجهاد نماينده شاعر ووايه او راته يې وليکل چې:

(ښاغلي عبدالباري جهاني هم د انسان د داخلي او خارجي محسوساتو يو داسي نماينده قلمکار دی، ځوک چې د بشري الميو او طربيو تفسير او تفصيل د غزل په نازکو شونډو بيانوي. ولې چې په غزل کې يې د الجهاد ماده راټينګه شي، نو د نظم خورا پراخه اغېز واخلي او چې د جذبې او شدت زور يې په دې هم مطمئن نه شي، نو بيا د ازاد نظم په فضاګانو ورګډ شي، ده د رديف او قافيې زيان قبول کړی، خو د اظهار تقاضا نه ضايع کوي).

ملګری پريشان داودزی وايي:(عبدالباري جهاني هم په ننني پښتنه شاعرۍ کې د خپل افغاني فکر او نظر د سپېڅلتوب او د شعري فن او اسلوب د انفراديت په اساس په مستقبل کې د ياد وړ سخنور دی. ښاغلي عبدالباري جهاني چې د کورنۍ افغاني جګړې کوم زخمونه خوړلي، نو موږې په خپل روح کې جذب کړي دي او بيا يې دغو ژوبلو احساساتو د غزلي شاعري د توريو ګلګونه جامه ور اغوستې ده. ښاغلي که يو شعار ورته خيال هم منظوم کړی دی، نو د شعار اندازې له عيبه يې محفوظ ساتلی دی او زما په عقيده هم دغه خوبي د عبدالباري جهاني د شاعرۍ د ذکر وړ خاصه ده).

ملګری مشتاق مجروح وايي چې: (دومره ښه شاعري ما د افغانستان د شاعرانو نه وه ليدلې).

د مردان محمد اقبال ليکي چې: (دومره مترنم الفاظ يې استعمال کړي دي څه ته چې شعري لفظونه وايي، جهاني په خپله حواله د ولس او د ولس په حواله د خپلې مشاعرې خبرې کوي، په خپله آينه کې وطنوال او د وطنوالو په آينه کې د معاشرې تور سپين، برګ چوپړ، رانه او تت عکسونه ويني، بيا د دغو عکسونو خط و خال د لفظونو په رنګونو د خيال په ښايستونو او د

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهې مشاهدې او تجربې په هنر داسې په پام او احتياط وړاندې کوي، چې هر چاته په کې خپله څېره هم هغه شان ښکاري، څه چې يې کردار او عمل وي. د سپرلو په وږمو کې ورته د خپلې خوږې خاورې د ليلا وربښميني زلفې يادېږي او د خزان په سپېرو بادونو کې ورته د خپل ولس وران ويجاړ کورونه او ربړې ربړې پاره پاره زړونه يادېږي. شاعري کوي، د خپل وطن د جدايۍ غم هم اخيستى دى. د وينو سېلاب ته د بند وهلو تابيا هم کوي، ورور وژنه يې هم وژني، د خويندو ميندو د پړونو لوپټو د حيا غم يې هم خوري، خپل جذبات يې په قابو کې دي او چيرته هم د ذهني انتشار يا د جذباتي چپاو ښکار شوى نه دى).

ښاغلي م، ر شفق راته وليکل چې: (د عبدالباري جهاني دا تو له شاعري خپلې خاورې، خپل هېواد او خپلې ټولنې سره د شاعر د کلک تړون څرګندونه کوي. د ده شعرونه د احساس بخرې دي. د ده جذبې د ضمير پلوشې دي. جهاني يو ملي شاعر دى، د خپلو روايتو، تاريخ او ثقافت په رموز رسېدلى او د خپل ولس په نفسياتو ښه پوهېدلى شاعر دى، د هغه په وطن اور بلېږي. دغه مست او ښايسته وجود نه ورتېرېږي او نړېږي، ګير چاپېر ماحول ويني وينې دى، سترګې يې دارې وهي، د زړه نه يې څړيکې پورته شي، خو فکر يې دومره روغ، شعور يې دومره پوخ دى، چې د ايمان او عقيدې پښې يې چېرته هم نه دي لوېدلې. تکو تورو بوږنوونکو شپو کې هم د سبا پلوشې ويني، ښه په اخلاص او يقين سره وايي چې د ظلم کاسه به نسکورېږي. استعماري دسيسې به خاورې ايرې شي او په شېرينه څمکه به بيا يو ځل د خوشحالۍ اتڼ جوړ شي.

بيا به شنې پيالې وي ډکې له سرو ميو

د حميد د ترانـو دور بـه بيـا سـي.

اندېښ شمس القمر چې په رايې او داد ورکولو کې ډېر محتاط يادېږي، راته وويل چې: (دا خو ډېر ښه شاعر دى، ژبه، لفظونه، محاورې او تخيل يې شاعرانه دي. ما چې د افغانستان کوم شاعران لوستلي دي، جهاني د هغو ټولو نه په بل رنګ دى، ښه رنګينه او مړه شاعري يې کړې ده).

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې یو څو ملګرو د تاثراتو په رڼا کې زه دا په یقین سره ویلای شم چې د جهاني په شعر کې دومره اغیز او راښکون دی، چې که هر څوک یې لولي او اوري، نو خوند به ورکوي. د جهاني په شعر کې دا خوند او اغېز د جذبې صداقت، د تخیل لوړتیا، د ژبې رنګیني او د اظهار ځانګړی انداز پیدا کړی دی. مضمون او خیال که هر څومره هم اوچت او ښکلی وي، خو چې په نامناسب، بې جوړه، بې خونده، غیر فصیح یا بازاري ژبه کې وړاندې شوی وي، نو د شعر قیمت یې پرې کمېږي او جمالیاتي ذوق یې نه قبلوي. د جمالیاتي ذوق او حسن تسکین خوشحالي او اطمینان د آرټ پخوانۍ او بنیادي وظیفه ده. که یو فنکار او نقاد دا بنیادي خبره هېره کړه، نو که هغه هرڅومره هم علمي، نظریاتي فلسفیانه، اخلاقي او مذهبي خیالات او مضامین وړاندې کوي او د بحث لاندې یې راولي، هغه به په خپل ځای علمي، نظریاتي فلسفیانه اخلاقي او مذهبي ارزښت (اهمیت) لري، ولې فني او جمالیاتي ارزښت به یې له لاسه ورکړی وي. د آرټ او فنپارو د څېړلو او سنجولو لپاره ډېرې نظریې او طریقې منځته راوړل شوي دي. کومې چې د بېل بېل اړخ نه د آرټ جاج اخلي. دا بېلابېلې طریقې (میتودونه) په خپل خپل ځای د اهمیت وړ دي او په آرټ پوهنه او شعر پوهنه کې د لوستونکو مدد کوي، ولې د یوې فنپارې په هکله اخري فیصله د هغه نقاد وي، کوم چې د لوستونکي په زړه او دماغ کې پټ ناست وي. زه په خپل زړه او ذهن کې د پټ ناست نقاد له خوا د لوستونکو په زړونو او مزغو کې پټو ناستو نقادانو باندې زېری کوم چې جهاني د خپلو خوږو رنګینو او خوږمنو نغمو مجموعه تاسو ته ډالۍ کوي، هیله لرم چې خوښه به مو شي. (۱۴)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمود اياز - کوټه

د تخیل پر اړخ ګیلري یو اجمالي نظر

د جهاني د فکري او تخليقي قوتونو کوټلی جاج اخيستل زما په خيال زښت ګران کار دی، ولې چې د دوی د شعري هنر، د دوی په شاعرۍ کې د الهام او ابهام ښايست او د دوی پـه شعر کـې د دوی د تخيل د ناتمامي دنيا سيل کول، هغه هم د موصوف د شعري ټولګي د قرائت په رڼا کې که ناممکن نه دی نو ګران کار خو ضرور دی. که په دقيق نظر د دې تکړه شاعر د شعري کاوشونو پلټنه وشي، نو په خصوصي توګه هغه لوستونکي چې کوټلې مطالعه لري په دې ويلو به مجبور شي چې جهاني د شعر ويلو په اړه خپل يو فکري نظام لري. په کومه نړۍ کې چې هغه اوسي، د هغې نړۍ په هکله هغه خپل ويژن لري او ورسره- ورسره د شاعرانه احساس يو خوږ او شېرين تصور هم د جهاني د نظم د کوټلي مطالعې قاري په ورين تندي د دې حقيقت اثبات کولای شي، چې د موصوف له شاعرۍ څخه د نعره بازۍ بې ځايه تاثر نه را ولاړېږي. که ريښتيا ووايم، نو د نعره بازۍ تور پر يو شمېر شاعرانو په اسانۍ سره لګول څه، بلکې لګول شوی دی. داسي شاعران په عمومي توګه مدام د عارضي وخت لپاره د داد اخيستلو پامتدار وي چې زه يې د شعر د عظمت په اساس يوه ډېره لويه تاواني سودا بولم، ولې يو مجسمه ساز کله هم خپله مجسمه په قيمت نه خرڅوي، ځکه چې د هغه په خيال د هغه د مجسمې قيمت څوک پرې کولای نه شي.

د شعر په اړه داسي رويه زما په نزد يوه شرمناکه رويه ده، د نومورې د شعري رياضت او شعري تجربو د کماحقه مطالعې پس زه په دې ويلو وارخطا نه يم، چې جهاني د غزل په مقابله کې پر نظم باندې زيات ګرفت لري. داسي محسوسېږي لکه د هغه په ذات کې چې يو فطري نظم ګو شاعر ميشت وي، ولې چې د هغه په ځينو نظمونو کې د هغه علامتي اظهار د بلاستايني وړ دی. په دغه تناظر کې دومره ويل به مناسب وي چې د موصوف لپاره د هغه ريښتينی احساس او فکر د لوی وياړ او افتخار باعث ګرځي، ولې هغه چې د خپلې شخصي تجربې او مشاهدې په رڼا کې د

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

تخلیقي سفر پر کومو لارو سم شوی دی هغه هره لار تر هغې مېنې پورې رسېږي، چې د جهاني "ورکه مېنه" ده.

که زه دې "ورکې مېنې" ته د جهاني ورک جنت ووایم نو زیاتوب به نه وي ولې چې دا د شاعر د شعور او ادراک هغه مقدسه مېنه ده، کومه چې هغه د لټولو پس و درست بشریت ته په سوغات کې ورکول غواړي، دا ځکه چې هغه دې حقیقت ته رسېدلی دی چې د خوف او وحشت په دې نابلده دنیا کې د بشر لپاره سا اخیستل هم یو ډېر لوی عذاب دی. د یو شخصیت مسلک چې لېونتوب او مذهب یې عقیدت او محبت وي. د داسې چا له داخله به مدام همدغسې ازانګې را پورته کېږي، کومې چې د موصوف د نظمیه شاعرۍ توری- توری موږ ته په خپل شېرین ترنم کې اوروي. په دغو دردېدلیو نغمو او سندرو کې هم د دې ستړي وطن د زخم- زخم وجود ملهم شته او هم پکې د یو لازوال احتجاج یوه لازواله مبارزه- داسې سندرې او نغمې موږ لامحاله له دې تریخ حقیقت سره اشنا کوي چې بتان ماتوم.

نن چې په نړۍ کې له بشریت سره د دهشت ګردۍ یا ترهګرۍ په نوم کومه لوبه روانه ده، زه یې په خپل شخصي فکر ډېره وېروونکې او له غضبه ډکه لوبه ګڼم. د دې تریخ حقیقت نه هیڅوک انکار نه شي کولای چې نن یواځې بشر نه، بلکې د بشر احساس هم وارخطا او وېرېدلی غوندې ښکاري. نن چې دنیا له کوم غیر یقیني حالت، ستړیو او ستونزو سره مخامخ ده. د زندګۍ جنت په یو "دارالاوهام" بدل شوی دی. د دغې بې حسې فضا په ردعمل کې محبت او عقیدت د نفرت په تور خوب او لوګي کې داسې ورک شوي دي، لکه د دنیا پر دې ویره سارا چې محبت هیڅ وجود نه لري، خو ریښتیا دا ده چې محبت نن هم په خپله شپېلۍ کې بشریت ته د مستۍ او لېونتوب هغه نغمه اوروي چې موږ یې د ازلي سندرې په نوم پېژنو. د جهاني ځینې نظمونه کټ مټ د محبت د همدغسې شپېلۍ په څېر ما محسوس کړی لکه هغه ازلي سندره چې راته اوروي کومه چې د محبت او لېونتوب نه را زېږېدلې ده.

د درنو- درنو وسلو په دغه بېځایه منډه کې بنیادم نن خپل اصل شناخت بایللی دی، ولې چې هغه د خپل اصل رول نه مخ اړولی او د مادیت پرستۍ او ظاهرپرستۍ احرام یې اغوستی دی، ځکه د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

محبت او عقیدت له جوماته چیري لري خپلي ورځي او شپې تېروي، د همدغه صورت حال په اړه زموږ عبدالباري جهاني پوښتنه کوي چي دغه احسن تخلیق چي موږ یې د انسان په نامه پېژنو، اخیر په کوم لوري مخه کړې ده؟ همدغه سوال زما په فکر د نن تر ټولو اهم سوال دی. د جهاني شعري روایت په اصل کي زموږ لپاره د دې ناترسه او ناروا دوریوه منظومه لساني خاکه ده. ګوا د محرومیو په چارپېرچل کي د یو کامل امید، د مثبت جهت د جواز په اړه د دغي شاعرۍ تر ټولو لویه حواله ده، ولي چي هغه دا پخه عقیده لري چي د لېوانو دا خونړۍ ځنګل بیرته په یوه ښکلي جنت کي بدلېدلای شي او د انقلاب له لاري دغه بدلون صرف او صرف شاعران راوستلای شي، ولي هغه خبر دی چي د شعر په مقدسه ژبه کي دغه فطري طاقت او قوت موجود دی، چي هغه د ټولنیز شعور په را بیدارولو کي د ذهنونو او زړونو خیري او زنګونه د همېشه لپاره صفا کولای شي. موږ په معنوي لحاظ د شاعر د دغي فلسفي لنډیز په څو توریو کې داسي را غونډولای شو، چي د نړۍ او بشریت سره د تړلیو رشتو په تناظر کې چي شاعر کوم خوبونه لیدلي دي هغه بې تعبیره نه دي، ولي هغه چي په کوم سپېڅلي احرام کي دغه حیات نغښتی لیدل غواړي همدغه د هغه د فکر و نظر اعجاز دی.

که شعر د یو مقدس تصور د تفسیر دویم نوم دی یا د لوړي درجې یو آرټ دی، نو بیا به دومره ویل مبالغه نه وي، چي شعر ویل له عقل سره هیڅ علاقه نه لري. دا د وجدان او الهام شی دی، شاید دغه وجه ده چي په یوه پوره پېړۍ کي که هم یو لوی شاعر (لوی ذهن) پیدا شي، نو دا تر یو غنیمت عظیم کم سوغات نه دی. و هر چا ته شاعر ویل د ادب په مذهب کې د یوې ګناه کبیره مترادف عمل دی. حال دا چي د یو څو شاعرانو د شاعرۍ نه پرته زه د پښتو د شعري روایت څخه مطمئن نه یم. نن هم زه د یو شمېر شاعرانو د شعري کاوشونو ښکاره ملحد یم، سوب یې دا دی چي د ګوتو په شمېر یو څو مجموعې داسې شته چي هغو ته شاعري ویل کېدای شي. پورتنی ذکر شوی مجلس ما د هندوانو د دغې عقیدې په تناظر کې وکړ، د دوی دا پخه عقیده ده چي: "چرته چي د یو شاعر فکر او سوچ رسېدلای شي هلته د لمر وړانګې هم نه شي رسېدای" او که زه دا ووایم چي د لفظونو زرګري که ناممکنه نه ده، نو ګرانه ضرور ده. کتاب خو پرېږده د یو مضمون یا یو نظم په صورت کې یو فنپاره خپرول لا هم د یو تخلیق کار لپاره تر یو لوی چیلنج نه کمه خبره نه ده، ولي چي د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغې فنپارې سره- سره د فنپارې د تخليق کار نوم هم خپرېږي، ځکه د تورو د معنوي ارزښت او استعمال په اړه د ليکوال سنجيدګي ډېره ضروري ده. په همدغه تناظر کي زه د ګران جهاني د نظم د برخي يو کوټلی اجمالي جاج اخلمه، خو خبره بايد چي په دې توريو سره پيل کړم چي د جهاني نوم په هغو څو شاعرانو کي راځي چي موږ يې د ښو شاعرانو په صف کي دروو.

د جهاني د نظمونو د روايت دغه قرائت له لوستونکيو څخه د محويت د کيفيت غوښتنه کوي، که چېري په دغه صورت کي لوستونکی دغه شاعري ولولي، نو و دې حقيقت ته به لامحاله ورسېږي، چي توري هم خبري کوي، ولي چي دا توري د الهام له لارې را وارد شوي دي، په دې شاعرانه الهام کي يو داسي غني جهان آباد دی، چي په هغه کي د هستۍ او مستۍ سره - سره د کيف او سرور يوه خوږه او شېرينه دنيا مېشته ده. د دې تريخ حقيقت اثبات د جهاني منظومې په خپله کوي. که چېري شاعري د مستۍ، بدمستۍ او لېونتوب د تفسير دويم نوم وي، نو موږ د دغې بېباکۍ احساس د موصوف شاعر په شعري تجربو کې په شدت سره محسوسولای شو او که شعر يو مقدس تصور دی نو هم د دې شاعرۍ د ګلبڼ څخه هغه شېرينه فطري خوشبويي را اورېږي چي د ذهن او قلب د تسکين لپاره د دوا او دارو کار کوي. د جهاني شعري جلال او کمال د هغه فن او تجربه او د هغه فکر او سوچ د محبت او عقيدت غمازي کوي. د هغه د احتجاج په پس منظر کي هم موږ د محبت او سرور شېريني نغمې اورېدلای شو چي همدا د جهاني يو ځانګړې صفت دی.

زما په شخصي فکر جهاني خودشناس دی او له خپلي خودۍ سره په خوا کي ميشت دی، ځکه هغه په دې عارضي جبر، مايوسيانو او محروميتونو باندي په کټ- کټ خاندي، ولي چي هغه په نېستۍ کي د هستۍ شرابخانه په خپلو سترګو ليدلې ده. هغه د عدم د خلوتګاه اسودګي په خپلو سترګو ليدلې او په وار- وار يې د طلب پر دښت خپل پلونه ليدلي دي. همدغه دښت په حقيقت کي د هغه د طلب هينداره ده. په ځينو نظمونو کي لوستونکي ته داسې مصرعې پرله پسې په مخه ورځي او په ردعمل کي ناګهانه د بيدل له حيرته ډکه سايه ورته ولاړه وي او کله- کله د قاري پر شونډو دغه توري ناګهانه و ښويېږي چي د نازکخيالۍ جراثيم خو د جهاني په شعر کې هم جوت دي. کله- کله سړی داسي احساسوي، لکه ځيني مضامين چي د لاشعور څخه د خدای پر دې شاګرد نازل شوي وي. د شعر تجزيه او مشاهده کره کتونکي له ډېرو مشکلاتو سره مخامخ کوي،

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولي چي په حقه معنا د يو شاعر د فکر و نظر احاطه کول يا د هغه د تعقل او تصور د تخيل د جهان و حقيقت ته رسېدل ماته له ناممکناتو څخه ښکاري. زه خو وايم که يو تجزيه کوونکی د شاعر د عالم امثال و عکس يا سايې ته هم و رسي، نو داسي څوک زما په اند تخليقي شعور هم لري او د يوې فنپارې د تخليقي قد و قيمت او معيار تعين هم کولای شي، په سرسري نظر د ادبي فنپارې يا تخليقي کاوش جاج اخيستل په هيڅ صورت امکان نه لري.

عبدالباري جهاني ځای پر ځای د عقل نفي کوي، د عقل نفي په اصل کي د مستۍ او بدمستۍ اثبات دی يا په بله معنا د عقل د ارتقاء دويم پړاو دی، جهاني لېونی دی مجسم لېونی دی، هو يو داسي لېونی چي د شپېلۍ په شېرينه ژبه پوهېږي، ځکه له شپېلۍ سره بې کچه مينه او عقيدت لري او دا سپېڅلي هيله يې د ستايني وړ ده چي دی غواړي دا شپېلۍ مسلسله و غږوي، ولي چي د جانان سندره صرف او صرف د شپېلۍ په ژبه خوند کوي.

په مجموعي لحاظ چي زما په ذهن کي د موصوف شاعر د شعر په هکله کومه خاکه جوړېږي، هغه دا چي جهاني هم يو داسي شاعر دی، چي د هغه سهار ښکاره ملحد معلومېږي، کوم سهار چي بې نوره او بې سروره وي. زما په خيال که جهاني يو شاعر نه وای نو بيا به يې د خپل ذات د اظهار لپاره يوه آرټ ګيلري پرانيستې وای يا به مجسمه ساز وای او په کاڼو کي به يې ورکې خبرې لټولای. ګوا په يوه نه يوه صورت کي به يې بيا هم د محبت او عقيدت بيرغ پر سر باندي د ابدي خير لپاره رپېدلای، ولي چي د هغه په ذات کي د محبت او عقيدت يو ښکلی جهان اباد دی. که زما په نظر څوک ورته وګوري نو د محبت يو نه ختمېدونکی لېونتوب، مستي او بدمستي د جلال او کمال په کيفيت کي د دغه شخصيت په داخل کي په مسلسل رقص اخته ښکاري. د حبيب جالب په هکله چا ويلي و چي جالب يو مادرزاد ولي و. که زه دومره ووايم چي جهاني يو پيدا ايشي شيخ دی نو مبالغه به نه وي.

زما په خيال د لېونتوب همدغي لازوالي استعارې د هغه په شاعرۍ کي يوه نوې روح پو کلې ده. د دوی په شاعرۍ کي بې شمېره مرغلرې شته، خو زموږ الميه دا ده چي موږ مرغلري هم د کاڼو په بيه نه اخلو، په همدغه تخيلاتي جهان کي ځيني نادرې قيمتي فنپارې شته چي موږ يې په لټولو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر لاسه کولای شو. دغه آرټ ګیلري ځیني داسي عکسونه او منظري هم په خپله لمن کي لري، چي زیارت کول یې ثواب لري، خو زما د دې مبحث معنا دا نه ده چي دغه آرټ ګیلري یا تخیلاتي دنیا بېخي لاجوابه ده. د هر ښه شاعر د شخصیت تجزیه موږ د هغه د شاعرانه کلام د روش او طرز فکر په رڼا کي کولای شو، ولي چي د داسي شاعر کلام د هغه د فطرت عکاسي او ترجماني کوي. د عامو شاعرانو شاعري په اصل کي د ښو شاعرانو د شاعرۍ د ازانګې نه زیات قدر و قیمت نه لري. د جهاني په شاعرۍ کي موږ په مایوسۍ کي امید او په افسردګۍ کي د همت یو ژوندی احساس په غورځنګ وینو، ځکه له مایوسیو څخه کله هم مغلوب نه ښکاري.

زه خپله د تشریحي او تاثراتي تنقید پامتدار نه یم، ولي دغه تنقیدي روایت په اوسنیو رجحاناتو کي هیڅ معنا هم نه لري، ځکه له ذکر شوي روایتي وطیرې څخه ما په شعوري او ارادي توګه ډډه کړې ده. په دې لیکنه کي ما صرف د لېونتوب یا بدمستۍ د استعارې په تناظر کي د دوی د شاعرۍ د یوې ګوښې پر لور ستاسې پام را ګرځولی دی. له نورو ګوښو سره خو زه نژدې لا هم نه یم تېر شوی، د هغه پر بشپړ فکري نظام خو ډېري خبرې کېدای شي. د نظم د روایت او سخنګویۍ په اړه د جهاني ځانګړي ترکیبونه لوستونکی د هغه د شاعرانه ادراک او لوړ شعور پر لور را پاموي. د مثال په توګه د یوه نظم ترکیبونه ستاسي مخي ته ږدم: لکه "د تقوی خونې، د امید پلونه، د ګناه سکروټې، د پرهېز په ساړه اورکي، د هستۍ غوغا، د ریا ستونی، د پټ خولي میني شور، د لڅي ګناه زور، بې رقصه پایکوبي، بې کتابه عبادت". دا ترکیبونه ما د موصوف د "بغاوت" نظم نه را نقل کړي دي چي واقعي شاعري پکښې ده. د توریو له ښکلا سره د ترکیبونو نادر انتخاب لوستونکی حیرانوي. دغسې "پښېمانه به سې، سبزه کوبې، چي شپېلۍ بنده نه کړې، زما کندهاره" او ځیني نور نظمونه د جهاني د خپل ټاکلي معیار په تول پوره خېژي، ولي چي په دغو نظمونو کي سړی هماغه شور او زور، هغه مستي او بدمستي، هغه نور او سرور محسوسوي چي د موصوف شاعر د شعر ویلو خاص وصف دی. دغه رنګه "رسوا رازونه، زرغونه کالي" او ځیني نور نظمونه د موصوف شاعر د ټاکلي معیار په حساب تت او خام ښکاري.

د جهاني صاحب د شاعرۍ د لوستلو پس نه یم خبر چي اخیر ولي؟ د لوستونکي په ذهن کي د هوریس دغه قول چي "زه چي په کومه ورځ پیدا شوم په هماغه ورځ د شرابو پیاله و زېږېدله" د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوې شېريني ازانګې په خبر په رقص اخته وي. شايد د مستۍ او بدمستۍ په همدغه احساس کي د جمالياتي حس ټول لذتونه نهام دي. کله- کله زه داسي محسوسوم لکه جهاني صاحب چي هم زما غوندي د دې سپېڅلي غوښتني يوه لا حاصله غوښتنه په خپل زړه کي ژوندۍ ساتل غواړي، زموږ دغه مشترک قدر به زما په خيال د يوې شاعرانه غوښتني مترادف وي، ولي چي موږ دواړه دا غواړو چي "په ژوند کي موجود شور، دغه موجوده غوغا بېخي ناکافي ده. موږ غواړو چي کشکي زموږ سيوريو هم له موږ سره خبرې کولای. خپله دغه ناقصه تجزيه په خپل دې نيمګړي شعر تمام ته رسوم:

يو نوی شور شايد چي ختم اضطراب کړي زما

بلا وهلې سايې ولې نه کوي خبرې؟ (۱۵)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر شېر حسن حسن

د جهاني د شعر او شخصيت سلاست

کلونه کېږي چې د ادبسي په ګاونډي مسکو کې ژوند کوم، خو ادبسه مې د لومړي ځل لپاره د جهاني له برکته وليده. زه اديسې ته د جهاني له راتګ نه په دريم هېواد کې خبر شوم، خو دده له هنر، شعر او شخصيت سره زما ژورې مينې ادبسې ته ورسولم او د هغه په ليدو مې سترګې خوږې شوې، هلته مې په هغه درنه او پرتمينه غونډه کې برخه واخيسته، چې د اديسې د ښار او سېدونکو پتمنو افغانانو زمورږ د غښتلي، رسېدلي، ژبور او زړه ور شاعر، نامتو ليکوال، تکړه ژورناليست، غښتلي تاريخ پوه، زيرک ژباړونکي، هېوادپال افغان او د ټولو کلماتو په ريښتينې معنی فاضل، غيرتي، درانه او مهربان انسان ښاغلي عبدالباري جهاني سره د ليدو کتو، د هغه د کلام او پيغام د اورېدو او د هغه د شخصيت د جمال او کمال سره د اشنا کېدو په وياړ يې رابللې وه. غونډه ځکه درنه او پرتمينه وه، چې رابلونکو يې د جهاني د شعر او شخصيت سره په پوره اخلاص او صداقت ژوره مينه درلوده.

ما دغونډې برخه والو ته هم ددې خبرې لنډه يادونه وکړه او دادی اوس هم هغوی ټول ستايم او مننه ورڅخه کوم، چې دغه پرتمينه غونډه يې نه د کوم مال او ثروت د ترلاسه کولو په منظور، نه د مقام او چوکۍ د حصول په هوس او نه پر سينه د کوم نښان او مډال د ځړولو په نيت رابللې، بلکې يوازې او يوازې د خپل رنځېدلي ولس د وينو په زور د روزل شوي، ساتل شوي او پايېدلي فرهنګ سره په لېونۍ مينه يې زحمت ګاللی او د افغان منلي او وياړلي شاعر جهاني د ليدو کتو او اورېدو محفل يې ښايسته کړی و.

تر دې دمه د ښاغلي عبدالباري جهاني سره زما مخامخ ليده کاته يوازې د څو لحظو لپاره و او پرما باندې دده د شعر، ژبې او قلم له ساحرانه اغېز سره سره مشکله وه چې ويلي مې وای، زه جهاني پېژنم.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ادبسه کې د مېشتو افغانانو د فرهنګي مېنې، هڅو او همت برکت و، چې ما ولیدل ښاغلی جهاني په مخامخ مجلس کې تر کتاب لا زیات خوږ ښکاري. جذاب، محبتي او الهام بخش شخصیت لري، متین او ډاډمن دی، قانع، راضي، مستغني او نېکمرغه نما لري. افغاني غرور یې د هیکل نور او پرتم زیات کړی دی، خو مدمغ او کبرجن نه دی، متانت او تواضع له نورو څخه جلا کړی او شخصیت ته یې جلال وربښلی دی. دی ملنګ دی خو قناعت یې تر خرقې لاندې اطلس دی او که هر څومره ملنګ دی، خو نه د ځان د خیر ملنګ، بلکې د جهان د خیر ملنګ د انسان د خیر ملنګ، د افغان او افغانستان د خیر ملنګ دی. په خبرو، ناسته پاسته او مخامخ برخورد کې مرموز نه دی، په زړه او خوله یې یو ده، درونډ، سپېڅلی او رښتینی دی او د شخصیت سلاست یې دده د شعر په شان دی او په ټولو ګران کړی دی.

د ښاغلي جهاني د شخصیت ټولو خواوو، دده د نظم او نثر په هنداړو کې پوره انعکاس پیدا کړی دی. جهاني به د ژوند په ډېرو چارو کې ځان ازمویلی وي او ښایي له هرې ازموینې څخه یې د کامیابۍ لړو ډېره نتیجه هم ترلاسه کړې وي، چې دی ور ځینې راضي وي، خو دده نوم او معرفت تر هر څه د مخه په شعر پورې تړلی دی او دی له فطرته مورزادي شاعر دی.

اوس موږ شاهدان یو، چې د فاضل شخصیت ارواښاد عبدالرحمن پژواک هغه اټکل څومره پر ځای او رښتیا ختلی دی، چې کلونه او وختونه پخوا یې ویلي و: «عبدالباري جهاني یو استعداد دی، چې که چېري زموږ د اسیر محیط د قید او بند څخه ازاد پاتې شي، خپل رازونه به د سپېڅلو پیامونو د شعارونو په څېر جهانیانو ته ورسوي، چې د ننني بازاري شعارونو بازار مات کړي.»

په دې کې شک نشته، چې پر افغانستان د نازل شوي لمر ګرمو وړانګو، د باروتو او ګولیو لمبو، بهاندو وینو، د شهیدو کانو بوټو ځګېروي او اوږدې جلاوطنۍ به دده د شعر مېوه ډېره پخه کړې او خوږه کړې وي، خو دی ځکه مورزادي شاعر دی، چې سرکښي او بغاوت دده د شعر د بیلتون ننبه ده او دی په خپله لیکي چې سرکښي یې له وړوکتوبه عادت دی. بغاوت او ژړا دوه متضاد او نه جوړېدونکي څیزونه دي، خو د ښاغلي عبدالباري جهاني په شعر کې د دوو مینانو په څېر داسې غاړه غړۍ دي، چې د مرګ په پوله ژوند ښنونکي نوشدار ور څخه جوړ شي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جهاني همزولی، دده همصنفی او ملګری لیکوال محمد معصوم هوتک لیکي چې: «جهاني له وړوکتوبه له شوخ طبعۍ سره سره د ډېرو نازکو عواطفو څښتن و او په برنده ځوانۍ کې یې څو ګښته لیدلی دی، چې په لپو لپو اوښکې یې ګریوان ته تویولې.» له ده سره په لنډه پېژند ګلوۍ کې کولای شم ووایم:

دا عجبه شان سرګښه ککرۍ ده

چې د اسمان سره ږغرې وهي

خپلو سرو وینو ته اور غواړي

خو د یتیم ماشوم پاپۍ مچوي

د خپل شهید وطن پر ګور ژاړي

پر ورکه مېنه یې د اوښکو باران

د پایکوبونو ښار سمسور غواړي

دغه یاغي ملوک نومېږي د بدرۍ ملوک

د کوه طور د نور ملوک او د شپیلۍ ملوک

د سباوون په تمه ژاړي د کېږدۍ ملوک

د ښاپیریو د اتڼ او د سپوږمۍ ملوک

ځي د بدرۍ وطن ته

د ښاپېریو ښار ته

د لمر د کلي پر لور

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شپو په ورځو

په تیارو په سرو غرمو روان دی

ویجاړ ټاټوبی د افغان کور د وروری غواړي

شرنګ د پازیبو په ګودر د ښت کې کیږدی غواړي

ځانته د وسپنې خپلې زور د ځوانۍ غواړي

د رباتونو د زمان او د بدرۍ په ژبه

د راز او نیاز سندرې وايي او بدرۍ غواړي

سره له دې چې مخکې مې وویل جهاني له ازله زړه‌بدلی شاعر دی، خو پردیسۍ او جلا وطنۍ دده پر شخصیت او دده پر روان له ډېرو خواوو اغېز شیندلی او دده شعر ته یې ځانګړی سوز او ساز وربښلی دی. اول خو دا چې دی په پردیسۍ کې د اروا ښاد پژواک په قول زموږ د اسیر محیط له قید او بند څخه ازاد پاتې شوی دی او د اروا ښاد علامه پوهاند رشاد په قول، دی له رسومو بغاوت کوي او د فکر شهباز یې په نویو معناګانو پسې د پراخې نړۍ د کهکشان صحراته ډېرې هسکې الوتنې کړې دي او بې ښکاره نه دی راستون شوی.

دوهم دا چې جهاني که پخوا هر څومره جهاني و، دا یې د طبیعت خبره ده، خو په پردیسۍ کې د نړیوال فرهنګ له ګڼو اړخونو سره د جهاني نږدې رابطه، د انګریزي ژبې په پراخه او غني ورشو کې د نړیوالو ادبیاتو او شهکارونو ژوره مطالعه، څېړنه او ددې په څېر نورو ډېر څیزونه ددې باعث شوي، چې جهاني پښتو ادب ته د نړیوالو ادبیاتو په موازاتو کې نوې لاره او لیکه وباسي. د جهاني په شعر کې په ورکه مېنه پسې ویر او د کلي، کور او کوڅې ناستالجي (**Nostalgia**)، په پایکوبونو او ګودرونو پسې ژړا هغه ژوره ښکلا ده، چې ښایي یوازې به یې په پردیسۍ کې د جهاني د شعر ښارګوټو ته لار پیدا کړې وي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

جهاني ته د بل د جنتي وطن نعمتونه، جامونه، شرابونه، غرونه، ښارونه، جوماتونه او محرابونه بېګانه دي او خپل کنډواله وطن ته د «زما جانان جانان وطنه» او «زما چمن چمن وطنه» د ترانو په اذان د عبادت سينه سړوي. نامتو شاعر سليمان لايق جهاني ته کلونه پخوا د يوه ځوابيه نظم په ترڅ کې ليکي:

دا ته څومره زړه وريې

يادوې سترې خوبونه

د مغرب په جنتو کې

در يادېږي لغړ غرونه

دا ته څومره زړه وريې

چې په سويو پسي ژاړې

د بېغمو په دنيا کې

د غمونو کېږدۍ غواړې

لا دې سترګې ښايسته دي

چې په خيال کې وطن ګورې

د خيالونو په زانګو کې

هغه ښکلي چمن ګورې

د جهاني په شعر او شخصيت کې د بغاوت، متانت، مردانګۍ او اوښکو تويولو نمونې دده په کلام کې خورا ځلېدونکې او څرګندې دي، دی وايي:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې اسمان یې د منصور په دود رقیب دی

چې د دار پر سر ختلی شـوی زه یم

یا وایي:

جهاني به دي ملنګ وای په محراب کې

ملا جانـه کـه خيرن دي ضمير نـه وای

او یا داچې:

زه یو پردیس یو نا امیده شاعر

زما اسویلي د اوربدلو نه دي

زه د نصیب ښکاري ویشتلی مرغه

نور مې وزر د الوتلو نه دي

زما د خیالونو نړۍ ونړېده

نه جهاني نه یې جهان پاته دی

زما دارزو پسرلی ورژېدئ

نه یې نسیم نه یې باغوان پاته دی

د وړاندیز په توګه د جهاني د شعري غونډو له ټولو تنظیموونکو او کوربنو څخه هیله کوم، چې د جهاني په اواز کې دده د ثبت شویو اشعارو ټول CD یا DVD ډیسکونه یوه ټاکلي ادرس ته، چې زما په اند تر ټولو غوره به د لراو بر ویب پاڼې د مسؤل چلوونکي، ځوان عبدالله احسان ادرس وي،راټول کړي. دا کار به ددې سره مرسته وکړي، چې په راتلونکي کې د جهاني ساحرانه شعر دده

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خپل ساحرانه اواز او انداز کې دده دکتابونو سره یو ځای د تل لپاره دده د شعر او شخصیت علاقه مندانو ته ورسېږي.(۱۲)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحمت شاه سائل

د جهاني په شعر کي ژوند او فن

شعر د لفظونو نه تصوير جوړول دي، هغه تصوير چې هم ځان او هم قام، وطن، تاريخ، ثقافت، مينه او خلوص پکې ښکاري. زموږ د شعر د هنر سره وابستګي زموږ طبيعي مجبوري هم ده او زموږ د هنري کمال حاصلولو تنده غري حصه هم په ګوته کوي. د شعر په هنر کې که موږ هرڅومره او هرڅنګه اضافي د نويو تجربو سره کوو، خو د شعر هنر موږ نه دی پيدا کړی، دا د قامونو د رسمونو، رواجونو، کړه وړه او ثقافت د شريکو جذبو نه زېږېدلی او د سوونو او زرګونو کالو نه زموږ په لاس کې دی. دا هنر چې د موزوني طبعي د خلکو لاس ته راشي، نو د لفظونو نه د اسې تصويرونه جوړ کړي، چې دا ګونګی نه، بلکې ګويانه وي، نه يوازې د خپل وخت خلک حيران او متاثر کړي، بلکې د راتلونکو زمانو د خلکو لپاره هم د مشال او حوالي کار ورکوي. د نورو هنرونو په مقابله کې د شعر هنر ممتاز او منفرد ځکه دی چې دی د ژبې څښتن دی او د ژبې لرلو باوجود که دی خپل اظهار نه شي کولی او څوک نه شي متاثره کولی، نو دغسې هنر په نورو خلکو کې سا نه شي اچولی، ځکه هغه خپله مړ شوی دی او زما په خيال د شعر هنر که مړ پيدا کېږي، نو د هغې نه يې نه پيدا کېدل ښه دي. هر شعر کې ژوند، زور، ښايست او سينګار هله پيدا کېږي چې د تخليق کار د ټولو جذبو محور، مينه او خلوص وي او په خپله يې د ټولو تجربو په رنګونو کې ځان، خپلې جذبې او خپل احساسات رنګ کړي دي او چې شعر د دغو ټولو تجربو په رنګونو او ښايستونو سينګار کړی شي، نو په منتشرو ذهنونو او کاڼو زړونو کې هم لارې جوړوي. داسې لارې چې ګلونه او رنګونه په کې غوړېدلي وي او فطرت او روح په کې سره په شريکه سندرې وايي.

شعر د ابلاغ د ټولو نه زياته زوروره ذريعه ده. کله کله د سړي په ذهن او زړه کې تېر شوي او هېر شوي حالات او واقعات هم د خپلو موسمونو سره داسې غاړه غړی کړي چې سړی پرې د حيرانۍ د اظهار نه اخوا کومه تبصره هم نه شي کولی. د شعر هيڅ معنا نشته، خو چې د چا د کومې جذبې سره ولګېده، هم هغه جذبه ورته ژر ژر خپله يوه معنا پيدا کړي او هم په دې طريقه يې ځان ته ژوند

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړ او یو مقام برابر کړی دی. دې هنر یو داسي تماشا ځان ته جوړه کړې چې که سوونو خلکو ولوست، یا یې واورېد ، د سوونو خلکو په زړونو کې کور جوړ کړي او که زرګونو خلکو واورېده او یا یې ووایه د زرګونو خلکو په زړونو کې کور جوړ کړي او هم دغه سوونه او زرګونه خلک یې په خپل خپل انداز کې معنا هم کوي او اشتهار هم. هر څو که د شعر د هنر د ابلاغ توان ډېر دی او ذرایع یې هم بې حسابه دي (د انسانو په صورت کې) خو دا د شعر د هنر په قیمت پورې تړلې ده چې دی د چا په لاس کې دی، دی مړ زېږوي او که ژوندی. ما اوس اوس د شعر د ابلاغ خبره وکړه، دا د شعر د ابلاغ توان او زور دی چې زه چېرته پیدا شوی او عبدالباري جهاني چېرته پیدا شوی دی. هغه ته تر اوسه زما کور کلی نه دی معلوم او ماهم تر اوسه د هغه کور کلی نه دی لیدلی. هغه چیرته زما کتاب او شاعري ولوستله، ښه پرې ولګېده او زما سره یې نه یوازي رابطه پیدا کړه، بلکې خپل ناچاپ کتاب (پایکوب) یې د لوستو لپاره هم راولېږه او دا یې هم ولیکل چې په دې څه ولیکه. ښاغلی عبدالباري جهاني د یو پښتون نه سیوا زه اوس هم نه پېژنم، چې دی د کوم ځای او سېدونکی دی، اګر چې د لب لهجې نه یې ښکاري چې دی د افغانستان اوسېدونکی دی او بس.

ما د جهاني شاعري په دې نیت هرګز نه ده کتلې چې په دې به زه څه لیکم او چې د هغې د پاره په کې مواد پیدا کړم. په دې خیال مې هم نه ده کتلې چې دی د کوم فکر او کومې نظریې څښتن دی، بلکې که د دې وطن او خاورې سره زما څه تعلق نه وای، نو نوره به مې هم په صفا ذهن لوستې وه، خو د دې خاورې دې وطن او دې قامولۍ او ژبې او د شعر د هنر سره د تعلق او تړون دغې بې وسۍ او کمزورۍ د سر نه په دې مجبور کړی وم چې زه د خپل دغه تمجید په رڼا کې د دې د فن او هنر جاج هم واخلم او دا هم وګورم چې په کومه خاوره د ځوارلسو پنځلسو کالو کوم مرګونی طوفان تېر شو، یا تېرېږي، ښاغلی جهاني دې هر څه ته په کوم نظر ګوري او اوس د دې په زړه او ذهن کې او د ده په سر کې د خپلې خاورې او خپل ولس د سحرونو او ماښامونو د پاره د ژوند ژواک، مینې، بېلتون او دیدنونو دپاره کوم خوبونه او کوم خیالونه او کوم امیدونه شته او که هغه هم د جنګ دي، بلا وهلي او وژلي دي؟

ما که د جهاني د شاعرۍ نه نور هم څه زده کړه، ولې یوې خبرې یا نکتې په کې ماته نوی ژوند، نوې ولوله او د خلوص ډکه مینه هم راکړه او لا یې هم راته وښودل، چې یو فنکار، یو شاعر چې د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلې خاورې د خپل وطن، خپل قام او خپل ثقافت، خپل تاریخ او خپل مستقبل سره د مینې کومه وظیفه په غاړه لرلې ده د هغې نه په داسې حالتو کې هم غاړه ده غړولې ده، که نه؟ ده نه یوازې خپله وظیفه ترسره کړې ده، بلکې په ډېر ډاډ او امید یې د وطن د ښایست د تصویر په مخې دغه نوکارې ډېرې وختې ګڼلې دي او دغه مخ ته یې د نوو فالونو او نوو رنګونو ورکولو د کلک یقین اظهار کړی دی، دا که هر څو د شاعر د دغې مینې شاعرانه مجبوري ښکاري، خو زما دا یقین او ایمان دی چې دغه تصویر به د هر جهاني افغاني د ذهن او زړه په کور کې موجود وي، ځکه چې د هر قتل نه پس یوه تجربه زېږي او د هرې تجربې نه پس د قتل جوهر او امکان کمېږي او د شاعر احساس که هر څو د وینو سېلاب اخیستی دی، خو د ده احساس چې د کوم یقین اظهار وي، په هغې کې د خلکو، قام او ولس جذبې هم شاملې دي. جهاني چې کوم کتاب راغونډ کړی دی، هغه ته یې (پایکوب) نوم ایښی دی. پایکوب د نوم او معنا د دواړو له لحاظه ماته د شاعرۍ په کتاب مناسب نوم نه ښکاري، زما له نظره که شاعري ډېره د خپل درد د لحاظ د نوکو په څوکو شي او چغه شي، نو هم د خپل فني نازکیو او باریکیو د چوکاټ نه، نه شي بهر کېدای او دا خبره د دې کتاب د هر نظم، هر غزل او هرې سندرې نه واضحه ده.

ښاغلي جهاني په دې کتاب کې په فني ډول د غزل حق هم ادا کړی دی، د نظم هم او د سندرې هم. ده ازاد نظم هم لیکلی دی او پابند هم. ازاد نظم ځینو خلکو تقریباً د هر څه نه ازاد ګڼلی وي، زما له نظره د ازاد نظم هم خپلې پابندۍ وي، نور یې څوک مني او که نه، خو کم از کم د یوې (لې) پابندي خو په کې په کار ده چې دغسې د دې نظم خپل موسیقیت هم برقرار وي او خپل نهضت په کې ځایېدای شي. جهاني په خپله دې شاعرۍ کې د خپلې خاورې، خپل قام او خپل ولس د هر زخم او هر درد قصه په دومره مؤثره لهجه، فني هنر او فني غیرت راځای کړې ده چې که په بیا بیا لوستو یې سړی نه مړېږي، نو دغه درد او دغه غیرت هر ځل د سړي د اوښکو تویېدو او اوښکو ټینګېدو سبب هم کېږي.

ښاغلي جهاني اسحاق ننګیال ته دوه نظمونه لیکلي دي. دواړه د لوستو سره تعلق لري، خو په اخري نظم کې هغه خپل شاعر ملګري اسحاق ننګیال ته لیکي چې ماته زخمي نظمونه مه رالېږه او زما نه پرې خپل ازغن خوبونه مه تښتوه. د فن دې کمال ته وګورئ چې په خپل کور کې د کومې

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويښې شوګيرۍ اظهار کوي، دا نظم هغه په ډېر خوند ، درد او سوز سرته رسولی دی. خو په پنځم بند کې هغه وايي:

دا پر څه مي تو يوې پرديسي اوښکي
دا پر څـه مـي خوږوې زاړه زخمونه
لا مـي ولـي مسافر زړګـي تـه ښيي
پـر شنېـليو د سکـروټـو کاروانونـه

او هم په دې نظم کې هغه ملګري شاعر ته وايي چې ماته خپل ايمان وايي چې بيا به سپرلی شي او د يخنۍ نه چې کومې توتکۍ تېرېدلې دي، دا به لکه په سېل وتلي بېرته راشي او همدلته هغه د خپل تاريخ ژورو ته کوزېږي او وايي:

بيا به ناځـي پـه لاسو کي ګيلاسـونـه
هر ګل بـوټـی هره څانګه بـه سوما سي
بيا به مستي په شپېلۍ کي وي سندري
مـرور قسمت بـه بيرتـه راپـخـلا سـي.

د ښاغلي جهاني د يو نظم عنوان (تياره سباوون) زه په خپله په شعر کې هم او په عنوان کې هم سباوون بس هم د سبا صفت هم ګڼم او علامت هم. ښاغلي جهاني چې کوم عنوان خوښ کړی دی، شايد هغه د (صبح کاذب) په معنا کې استعمال کړی دی، خو په پښتو کې هر لفظ د سړي په ذهن کې يو عکس هم جوړوي. موږ که د صبا کاذب معنا دروغژن هم وکړو، نو موږ چې د صبا نوم کوم تصوير ته مخامخ کوي، دغه معنا زموږ په ذهن کې سم عمل نه کوي، بلکې مفاد پرست خلک چې د کوم صبا ذکر کوي، هغې ته صبا ويل هم صبا کاذب ويل هم او دروغژن صبا ويل هم ماته ښه ځکه نه ښکاري چې په دغې کې هم د صبا د علامت يو شک پټ وي. دغې حالاتو کې صرف يوه بوږنوونکې شپه ويل مناسب ښکاري، په دې نظم کې اګر چې شاعر د ريبار نه د علامت په طور

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

مواد او معنا پيدا کړي دي، نو پيدا کړي خو يې په سمه طريقه دي، خو د استعمال په وخت کې په کې د فني کمال پيدا کولو د پاره پاتې راغلی دی، مثلاً ريبار ته په دويم بند کې وايي:

دا زخمي زېري به لا څو پټوي
ريباره ستـرګي دي رازونـه وايي
د سحر باد يـې جنـازې راوړلـې
نسيم په سرو سترګو ويرونه وايي

خو په درېيم بند کې چې شاعر ريبار ته دا وايي چې ريباره تاته به سباوون ښکاريږي، خو...

ريبـاره تـا تـه سبـاوون ښـکـاري
زما يې د خيال نيمګړي شپې ماتي کړې
تـه يـې د سترګـو نـوې زېـرې غواړې
زما پـه لېمو کـې يې لشې ماتـې کړې.

يو خو ريبار چې کوم خبر راوړی دی، شاعر اګر چې دغې ته د زخم زېری ويلی دی، خو زما په خيال يو خو زېری هم د خوشحالۍ د خبر لپاره مخصوص وي، دويم شاعر چې ريبار څنګه په ړومبي او دويم بند کې پېش کړی دی، هغه داسې دی چې هغه دغه خبره د غمه په خپله نه شي بيانولی او ريبار دغه خبره نه ويل، شاعر په خپل شعر کې ځای کړې هم ده، خو شاعر بيا هم ريبار ته وايي چې ريباره تاته (سباوون ښکاري) همدغه وړه غوندې نکته ما ته د جهاني غوندې پوهه او روزلي شاعر د پاره صرف يو شاعرانه غفلت ښکاري او يا د خپل درد او جذبې د شدت هغه زورورتيا چې دی يې د خپلې فني وظيفې نه بې نيازه کړی دی.

زه بيا هم د دې وړو کې نشان دهۍ د پاره ښښنه غواړم، دا هم ورسره وايم چې که جهاني د يو دغسې لوړ مقام شاعر نه وی، نو ما به يې د پټېدو جرم هم په سر اخيستی وای. د ريبار سره په دغه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخاطبه کې چې بیا شاعر څه د زړه د درده وایي، هغه د لوستو سره تعلق لري، خو په پنځم بند کې چې ښاغلي جهاني د خپل وطن کومه غم لړلې نظاره پیش کړې ده، هغه په فني ډول بې مثاله او د اظهار له رویه نه هېرېدونکي ده چې وایي:

هغه دي پورته سوې لمبې د کلي

هغه دي ورانې سوې کوڅې د جانان

په لاله زار کې خزان وغوړېدئ

د ګلو ښار ته ورشېوه سول زاغان

په اووم بند کې هغه د لوستونکي په زړه او ذهن کې داغه عکس داسې لمبه لمبه خور کړی، چې نه زړه د دغه عکس نه خلاصېدای شي او نه عکس د زړه نه وتی شي، وایي:

شپه د سهار په غېږ کې وغوړېده

زریني وړانګې رخصتونه غواړي

د ښار په منځ کې بلا لنګه سوله

باج کې زلمیو نه سرونه غواړي

دغسې ښاغلي جهاني نور نظمونه هم په دغسې کمال سرته رسولي دي او په دې نظم کې داسې درد محسوس کېږي، لکه سړی چې خپل زخم ته د درد د شدت نه ټکور هم نه شي ورکولی.

دغسې په (تصویر) کې هغه په فني کمال د تصویر په سترګو بلل د غړولو یو داسې جانانه توان پیدا کړی دی، چې د لوستونکي په ذهن کې همدغه تصویر سترګې وغړوي او بیا چې د تصویر په

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهانه د شاعر د جذبو او کیفیتونو کوم صورتحال جوړېږي، په هغې کې د جانان د مینې سره د خپل وطن ناسازګار حالات داسې په ټوپونو ټوپونو تر منځه راشي، چې نه یوازې د یو جوړ کړې او ژوندي تصویر د سترګو نه رڼا وځاځي، ولې هغه ځپلي امیدونه په یوه فني سندره کې په ځای پاتې شي. دغسې (ابلیس وخندل، اشیانه، جلوه، د غرور ځلی، غني خان ته، نړېدلی بت) او داسې یو په یو نظمونه او سندرې او غزلې د لوستو سره تعلق لري، خو د (مورچل ځوانه) نظم کې چې شاعر د خپل وطن ځلمی د لاس نه نیولی دی، د شعوري عمل نه یې تېر دی، د خپل وطن کوڅه ورته په ګوته کوي، د خپل پلار نیکه هدیره ورته ښیي او د هر هر ځای نه چې جنازې راپورته کېږي، دا ورته په ګوته کوي. د شاعر فني کمال د کتو دی چې د دې ځلمي په ځوانمردۍ ټکونه نه کوي. هغه ته دا وایي خو ورسره دا هم ورته ښیي چې د دې هر څه مطلب څه دی؟ د وطن د ضرورت شعور ولره او د دې ېبځایه ګولیو په سباني تاوان هم ځان پوه کړه، دغسې د دې نظم د هرې مصرې خوند او په یو تسلسل کې د مقصد رواني د شاعر په فني کمال ګواهي ورکوي.

زه که د ښاغلي جهاني د هر نظم ذکر کوم او صرف د خپلې خوښې بندونه او مصرې رانقل کوم، نو خبره به ډېره اوږده شي او زه به په لوستونکي خامخا د خپل ذوق د ورتپلو بېځایه کوشش کوم. په لنډو ټکو کې به دومره ووایم چې د جهاني یو نظم، یو غزل، یوه سندره چې چا وویل، نو که په کتاب لوستو کې ترې څه څیز هم پاته شو، نو ذمه وار به یې زه یم، ځکه چې په دې کې یو نظم او یو شعر د پرېښودو نشته.

د شعر او ټولنې د ضرورتونو په هکله به دومره عرض وکړم چې هر څو که هرې ټولنې ته د سندرې او شعر ضرورت دی، خو زموږ زخمي زخمي او وینې وینې وطن او ټولنې ته د جهاني غوندې سترګورو شاعرانو او په فني ډول کمال ته د رسېدلو شاعرانو ضرورت دی. ځکه چې زموږ د هر زخم نه څڅېدونکي وینه د شعور او مینې نه ډکې سندرې غوښتنه کوي. زما ایمان او عقیده دا ده چې موږ په قومي سطح هم او د شعر د هنر په سطح هم ټول عمر خپل ماتم په سندرو کړی دی او دغه خیال مو تل داسې سندره کړی دی چې:

وخت که هرڅو په مونږه هرڅومره ستم کړی دی

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ په سندرو د لوټ شوي ژوند ماتم کړی دی

موږ په سندرو ځکه ماتم کوو چې موږ ژوندی قام یو ، موږ ژوندي خلک یو او هیڅ یو مرګ ته په اسانه سر نه ټیټوو او ماته د ښاغلي جهاني ټوله شاعري هم د دغې جذبې ژوندي عکسونه هم ښکاري. زما یقین دی چې لوستونکي به زما د رایې تائید کوي. (۱۷)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

زرين انځور

جهاني خو دا ځل له "شپېلۍ" سره

"که د غليم په وينو سره تووره مې رانه وړله
موري د ورور په وينو سره لاسونه نه لرمه
که د ناموس د غليم خويندې مې سرتوري نه کړې
پر غليمانو مې د خويندو ستر نه پلورمه
که خپل مورچل مې په سرو وينو لمبولی نه دی
ستا د پلو د دښمنانو سنګر نه ساتمه"

ښاغلی شاعر عبدالباري جهاني د پښتو د نوي شاعرانه دوران، په هغو نوميالیو شاعرانو کې راځي چې پر خپلو شعرونو يې دغه شاعرانه بهير ښکلی کړی، رنګين کړی او ځلولی دی. له دغې شعري ټولګې څخه وړاندي چې دا دی د "شپېلۍ" په نوم ستاسو په لاس کې ده د شاعر درې نورې ټولګې هم خپرې شوې دي: "ورکه مېنه"، "پايکوب" او "د سباوون په تمه" او هغه ټکي چې ښاغلی جهاني يې زما په نظر، زموږ په معاصره شاعرۍ کې زيات ځلولی او د ده د شعر هنګامې يې هرې خوا ته خپرې کړې دي، په دې ډول شمېرلی شو:

١- د جهاني په شاعرۍ کې، د افغانستان د مقاومت د شاعرۍ ډېرې سترې او لومړنۍ بېلګې خوندي دي. جهاني هغه شاعر دی چې پر افغانستان د کمونېزم او سور يرغل په وړاندې د مقاومت د پيلامې هنګامې يې تودې کړې، دغه بېلګه يې له غميزې مخکې زمزمه کړه خو لکه وروستيو حالاتو ته چې يې ويلې وې، داسې يې د مقاومت سندرېزه ډالۍ ترې جوړه کړه او د "ناشناس" خواږه غږ نور ښايست هم ورکړ:

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د مستو پسرلی دی، دا د اور سبزه کوبې ده
هره پاڼه خماري ده، هر ګلاب مو شرابي سو
را ایستلي توره راغی، د ساقي د وینو تږی
زمونږ مستي چې ولیدله شیخ پخپله خماري سو
د ګناه په خم کې رنګ سول د زاهد د پګړې ولونه
پر هډوکو یې لړزه ده، تینګ ایمان یې شیطاني سو
په موج خېزه هیبت راغلې د فلک سېلابي کړږي
زمونږ بېړۍ یې ډوبوله خپل توپان یې توپاني سو
د خزان له هر سرکوبه، سل پایکوبه پورته کېږي
هره ترخه نسترن دی، هر یو ځوز مو ګلابي سو
اوروي صدفي څاڅکي، ښخوي د مستۍ تخم
هر نرګس ته یې جام ورکړ، هر یو بوټی یې یاغي سو
رپېدوي د زړو تارونه د ګناه شېرینه تنده
ړنګوي د تقوا غرونه هر کلنګ یې فرهادي سو

د روسي یرغلګرو او د هغو د برېښو په وړاندې د جهاني د شعرونو هنګامې، د افغانانو د سپېڅلي جهاد او مقاومت د ادبي سنګر په ډېرو ارزښتمنو تاریخي بېلګو کې د حسابولو وړدي، لکه:

وایه شین آسمانه تا کوم بل چېرته لیدلي دي
داسې ارادې چې توپانونه خپلولای سي
داسې ولسونه چې سېلونه ایلولای سي
داسې کلک سوکونه چې ټانکونه اوبولای سي
دغسې سینې چې فلکي سېلاب راګرځوي
دغسې طغیان چې یاغي سوي سېلابونه خوري

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغسي ناره چي اسرافيل ورڅخه وربږدي
دغسي قيامت چي دوږخونه خوري اورونه خوري
(ترپايه)

او يا لکه چي په "زما کندهاره" نومي مشهور شعر کي وايي:

زما کندهاره د زمرو وطنه
زما د سرکښو پښتنو وطنه
ځونه ياغي يې صدقه دي سمه
د نافرمانو جنګيالو وطنه
بيا دي ترنک توپاني سوی وينم
بيا دي ارغند په مستېدو راغلی
بيا ارغسان دي څه موجونه وهي
بيا دي هلمند په خروښېدو راغلی
بيا د زړې توري د خرپ يادونه
بيا دي په سترګو کي اورونه وينم
بيا له ايوب سره لښکري راغلي
بيا د رېديو داستانونه وينم
لکه چي بيا دي څه يرغل ته نيت دی
لکه چي بيا دي غورېدو ته زړه سو
لکه چي بيا دي څه په زړه کي ګرځي
لکه چي بيا دي خوځېدو ته زړه سو
زما کندهاره د زمرو وطنه
زما د سرکښو پښتنو وطنه
ځونه ياغي يې صدقه دي سمه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نافرمانو جنګيالو وطنه
ستا د پايلوچو تر پګړيو واري
ستا د تېرو تېغونو جنګ وګرځم
ستا له غرور څخه کاږه تګونه
ستا قهر وګرځم، ستا ننګ وګرځم
بيا د ملالې ميوندۍ خرڅنبه
بيا تورپېکۍ د فرنګ خونه سوځي
بيا د بابا د پاني پت هنګامه
بيا شاه محمود اصفهانونه سوځي
بيا د ګرګين پر کور مرګۍ مېلمه دی
بيا د ميرويس په نامه وغورځېږي
بيا د اشرف د انتقام لمبه ده
بيا دي د قهر ويني وخوځېږي
بيا دي لمن له شهيدانو ډکه
بيا د کوچني غازي زانګو زنګوي
بيا دي په وريځو کي سېلونه ګرځي
بيا يې په غېږ کي زلزلې ويښوي
زما کندهاره د زمرو وطنه
زما د سرکښو پښتنو وطنه
خونه ياغي يې صدقه دي سمه
د نافرمانو جنګيالو وطنه

د ښاغلي جهاني د دغه ډول شعرونو بېلګي ښېخي زياتي دي چي د افغانستان د معاصرو ادبياتو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خېړنه کي به د مقاومت د لومړنيو، لوړو او سترو بېلګو په توګه، د مقاومت په ادبي تاريخ کي مطالعه او څېړل کېږي.

۲- د ښاغلي جهاني د شاعرۍ د ګرانښت يو بل راز په دې کي پروت دی چي دغه شاعري له پيل څخه له يو ډول مستۍ، ياغي توب او "مستانه نافرمانۍ" سره ملګرې ده، د همدغه ټکي په پام کي ساتلو سره، جهاني د افغانستان په معاصره شاعرۍ کي ځانګړې دريځ لري. زما په نظر دی د افغانستان د معاصر پښتو شعر د دوو نسلونو تر منځ د ارتباط د کړۍ په توګه بايد په پام کي ولرو، د معاصر پښتو شعر د منځنۍ دورې د پای او د نوي شاعرانه دوران تر منځ د پيوستون د کړۍ په توګه. د داود خان د جمهوريت په دوره کي) چي د شعري سخت سانسور دوره هم وه (د ده د شعر هنګامې پيل شوې او شاعري يې له پيل څخه له نوښت او مستانه ولولو سره ملګرې وه. د جهاني په شاعرۍ کي دغه "مستانه نافرماني "د دوو کليشو او چوکاټونو په وړاندي راڅرګنده شوه:

الف:- د وخت د سرکاري او حکومتي چوکاټونو او "سرکاري شاعرۍ" په وړاندي.

ب:- د ټولني د هغه وخت د يو شمېر عنعنوي چوکاټونو په وړاندي.

جهاني په خپلو لومړنيو شعرونو کي هم د دغو دواړو چوکاټونو په وړاندي ودرېد او همدغه خبره ده چي فاضل استاد پوهاند رشاد يې "ياغي او مبتکر" شاعر بولي.د شاعر د مستانه شاعرۍ بېلګې ښېخي زياتي دي، خو راځئ يو څو نموني يې ولولئ

مــــــــوږ لېونـــــــــو تـــــــــه د حســـــــــاب خبـــــــري مـــــــــه يـــــــادوه
ســــــتا تــــــر دوږخ پـــــــــوري پېـــــــرې دي، دلتـــــــه شـــــــپې پاتـــــــه دي
تـــــــه د ګنـــــــاه بخـــــــري مينځـــــــې د پرهېـــــــز پـــــــه او ښـــــــکو
زاهـــــــده پټـــــــي دي پـــــــه وينـــــــو کـــــــي لمبـــــــې پاتـــــــه دي
د جهـــــــاني شـــــــونډو تـــــــه نـــــــه راځـــــــي توبـــــــه زاهـــــــده

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

چـــــي د قســــــمت پــــــه ميخانــــــه کـــــي پېمـــــانې پاتـــــه دي

او يا دا چي:

دلتـــــه ســـــرونه بـــــې لــــه کـــانو بـــل څـــه نـــه پېژنـــــي
دغـــــه واعـــــظ او دا کتـــــاب پـــــه مدرســـــو کــــي ښـــــه دي
مـــــا لا تـــــازه لـــــه خپـــل جانـــان ســـــره وعـــــدې نـــوي کـــړې
زاهــــده ســــتا حـــوري غلمـــان پـــــه جنتـــــو کـــــي ښـــــه دي
منـــــزل تـــــه لاري د خلـــــوت پـــــه تـــــاريکو کـــــي نـــــه وي
څـــوک چـــي د حـــق نـــارې وهـــي پـــه غرغـــرو کـــي ښـــه دي

۳- لکه څنګه چي مخکي اشاره ورته وشوه، په افغانستان کي د ثور د غميزي او بيا د روس د يرغل په وړاندي، د جهاني شعر هم، د افغانستان د مقاومت په ادبي تاريخ کي د يادوني وړ ځای لري. په افغانستان کي د روسانو له ماتي او بيا تش په نوم د "جهادي او اسلامي "حکومت له جوړېدو او د شر او فساد له رامنځته کېدو او د ټوپکوالۍ تر واکمنۍ وروسته، د افغانستان په خپل منځي جګړو کي چي څومره بدمرغۍ رامنځته شولې، دغو پېښو، د جهاني پر شاعرۍ هم خپل اغېز وکړ، له جګړې کرکه، له شعارونو کرکه، يو ډول ژوره ناهيلي، وير او ماتم د دغو شعرونو ښکلي ځانګړني جوړوي. هغه دا ځل هم شينکی آسمان مخاطب کوي دا ځل هم کندهار ته سرودونه او ترانې ليکي، خو د رزم د هغه مقاوم اړخ پر ځای د وير او هغه د ښاغلي محمد معصوم هوتک په وينا "قنوطيت" په کي راڅرګندوي:

مـــــــا خـــــــو دا نـــــــه ويـــــــل شـــــــينکی اســـــــمانه
چـــــــــي بـــــــــه د اور د پاســـــــــه اور راځـــــــــي
زمـــــــا د غيـــــــرت شـــــــمله بـــــــه کښـــــــته ګـــــــوري
زمـــــــا هـــــــديرې تـــــــه بـــــــه پېغـــــــور راځـــــــي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

آسمانه ما خو داسي نه غوښتله
چې د ښارونو جنازې وژاړم

چې مې په کليو کې بلا لنګه سي
چې د ځوانيو هديرې وژاړم
آسمانه ما خو داسي نه ويله
چې د کابل ګرېوان ته اور تو ی که
زما په جونګړه کې بلا وکړه
زما په لستوني کې ښامار لوی که
ما چې ميوند ميوند ناري وهلې
ما يې په غېږه کې ګلونه غوښتل
ما چې هلمند ته ترانې ليکلې
ما يې په غاړه اتڼونه غوښتل
ما چې ټانکونه په سوکونو وهل
هغه مې خپر وطن سمسور غوښتئ
ما چې سکروټي په غاښو چيچلې
ما مې سرو وينو ته اور غوښتئ

(شعر تر پايه)

هغه وخت که شاعر، د مورچل ځوان، د وطن د دفاع لپاره له پرديو او د پرديو له نانځکو سره جګړې ته هڅاوه، اوس د انتقام او جګړې پر ځای، ځولۍ ورته غوړوي چې له مورچله راکوز شي :

ځوانه دا ځوک يې چې ګولۍ اوروي
د خپل نيکه او خپل ابا پر کلي

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې هديره کې دې خپلوان پراته دي
څوک يې پرون څوک يې پخوا ويشتلي
د خدای د پاره ځوانه مه اوروه
د خپل ابا پر مېنه سره اورونه

۴- د جهاني د شعر په شهرت او محبوبيت کې د ټنګ ټکور او موسيقۍ ونډه هم د يادولو وړ ده. جهاني لکه چې خپله له موسيقۍ سره ځانګړې مينه لري، ځينې شعرونه يې د موسيقي يو خاص کيفيت لري. په تېره بيا د هيواد د نوميالي هنرمند سندرغاړي ډاکټر صادق فطرت (ناشناس) خواږه غږ د دغو شعرونو ښکلا نوره هم زياته کړې ده. ما د "جهاني او ناشناس" په اړه يو جلا مقاله هم کښلې او د خپلو خبرو په يو ځای کې مې کښلي دي:

"يوه ورځ چا خبره راته وکړه: د جهاني شعرونه ځکه دومره شهرت ته رسېدلي دي چې د ناشناس له سندريز غږ او د ټنګ ټکور له څپو سره يو ځای شوي دي. بله ورځ يو بل چا راته وويل: د ناشناس د سندرو د ښايست او ارزښت يو اساسي علت دا دی چې هغه د خپلو سندرو لپاره د شعرونو په انتخاب کې ډېر زور او "سختګير" دی. هغه د سندرو لپاره د نومياليو شاعرانو د شعرونو غوراوی کوي لکه: خوشال بابا، حميد مومند، رحمان بابا، استاد حمزه، جهاني او...
زما په نظر دغه داوړه خبرې بې ځايه نه دي. د جهاني د شاعرۍ په شهرت کې به د ناشناس د سندريز هنر له اغېز څخه سترګې پټې نه کړو. دغه راز د ناشناس د سندريز هنر په ښايست او ځلولو کې هم د جهاني په څېر شاعرانو د شعري پياوړتيا له اغېز څخه سترګې نه شي پټېدای لکه دواړه چې يو د بل بشپړوونکي وي"...

۵- د ښاغلي جهاني پر شعر د محتوا او هنر له هغې پياوړتيا سره سره چې مخکې خبرې پرې وشوې، تر يو وخته د فورم، وزن او چوکاټ له پلوه يوه داسې "کليشه" غالبه وه چې د هغه شعري ښکلا ته يې د هنري تنوع پر ځای، يو رنګې وربخښله او "مونوټون" کاوه يې. دا په خپل وخت کې د پښتو په نوې شاعرۍ کې يو نوی ګام و چې د يو ډول څلوريزو له نظم په چوکاټ کې وړاندې کېده او د ازادې شاعرۍ پر لور لومړني ګامونه وو چې په تېره بيا د حماسي شعر لپاره د وخت

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوره انتخاب و، خو بیا بیا تکرار یې نوښت کماوه او په تکراري چوکاټونو یې بدلاوه، داسې ښکاري چې شاعر وروسته بیا د دغه تکرار پر ځای د چوکاټونو رنګارنګۍ ته هم خپله پاملرنه اړولې ده. په را وروسته شاعرۍ کې یې د نوي غزل او آزاد شعر پر لور هم په زړه پورې ګامونه اخیستي دي.

د جهاني غزلیزه شاعري، په پرله پسې توګه د ښکلا او پیاوړتیا پر لور روانه ده او له یوې تولګې ځخه بلې ته د لا زیات ښایست لرونکې ده:

دا میکده په نخښه دلو ارزي
ساقي دا جام دې په ښه دلو ارزي
چې لېونتوب ته عقل و تخنوي
دا زولنې په شرنګېدلو ارزي
چې یې کیسې د مینې تخم کري
هغه وزر په سوځېدلو ارزي

او:

خمار مې نه ماتېږي شرابونه بېګانه دي
ساقي را ته اشنا دی خو جامونه بېګانه دي
سجدې ته یې د یار کوڅې ته نه یمه بللی
پردی قاصد راغلی پیغامونه بېګانه دي
دې ښار کې ربابونه د سنګسار په غېږ کې غواړه
نغمې ګوتو کې ژاړي شهبازونه بېګانه دي
چې زما د لېونو چیغو جواب ورسره نسته
یا زه یم بدل سوی یا دا غرونه بېګانه دي

سجدې د جهاني پر تندي مه غواړه زاهده!

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــــــــه دې سرکښــــــــه ښـــــــار کــــــي محرابونـــــــه بېګانــــــــه دي

تر دې ځایه پورې نږدې ټولې خبرې د ګران شاعر عبدالباري جهاني د هغو پخوانیو شعري ټولګو د بېلګو پر بنسټ وشوې، چې مخکې خپرې شوې دي: "ورکه مېنه"، "پایکوب" او "د سباوون په تمه"، اوس خو دا دی شاعر "شپېلۍ" راته غږوي او دا ځل د شپېلۍ د سندریز غږ له ښایست سره د خپــــــل شــــــعر ښایســــــت یـــــــو ځـــــــای کــــــوي.

په دې توګه نو دغه "شپېلۍ" د شاعر ځلورمه خپرېدونکې شعري ټولګه ده. سره له دې چې د "شپېلۍ" ټول شعرونه د سریزې د کښلو لپاره زما مخې ته نه دي پراته، خو زه باور لرم چې ټول او یا زیاتره به یې ما په جرمني، هالنډ، ډنمارک او سویډن کې د ښاغلي جهاني په ویاړ د بېلابېلو افغاني کلتوري ټولنو په غونډو کې د ګران شاعر په خپل غږ کې اورېدلي وي. له نېکه مرغه په دغو غونډو کې زه هم حاضر وم او د یو څو یې ویډیویي پیټې (کیسټې) هم لرم.

د "شپېلۍ" د شعرونو په اړه او یا خو غوره ده ووایم چې د جهاني د را وروسته شاعرۍ په هکله، څو ټکو ته په لومړي ګام کې پاملرنه پکار ده:

۱- لومړنۍ خبره دا ده چې په دغه مجموعه کې زموږ د ښاغلي شاعر، د شعري یون د پرمختګ ډېره غوره ننداره کولای شو. شاعر په دغو بېلګو کې د ښایست نوي نښې نښانې او نمونې زموږ مخې ته ږدي او د پښتو شعر بهیر ته یې ډالۍ کوي. د شاعرانه ژورتیاوو او لوړ تخیل نمونې د هغه په نوې شاعرۍ کې لا زیاتې شوې دي:

کلونــــــه تېـــــــر ســــــوله کیســــــــې د ښــــــاره نــــــــه راوزي
زېــــــرې بــــــه نــــــه غــــــواړو ګیلــــــې لـــــــه ښــــــاره نــــــه راوزي
نــــــه د زړې مینــــــې داســــــتان دی نــــــه د نــــــوي کړیکــــــه
رویبــــــار ګــــــونګی دی خــــــاطرې لـــــــه ښــــــاره نــــــه راوزي
د پتنګـــــــانو وزرونـــــــو ســـــــو ځېدل هېـــــــر کـــــــړي
زمـــــوږ مانښـــــامونو تــــــه ډېـــــوې لـــــه ښـــــاره نـــــه راوزي
دا د عمرونــــــو جنــــــازه دلتــــــه چــــــا وتومبلــــــه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ږغ د ربـــــــــاب او د نغمـــــــــــــي لـــــــــــه ښـــــــــــاره نـــــــــــه راوزي
کلابنـــــــدي ده نـــــــه وتـــــــى نـــــــه راوتـــــــلاى ســـــــي ځـــوک
مېږونـــــــه چيـــــــري دي شـــــــملي لـــــــه ښـــــــاره نـــــــه راوزي
او يا لکه چي په يو بل غزل کي واي:

دا ځـــــه جنـــــون دى تـــــر منزلـــــه رغږېـــــدل چـــــي نـــــه وي
دا ځـــــه منـــــزل دى پـــــه لمبـــــو کـــــي ســـــو ځېدل چـــــي نـــــه وي
زاهـــــده خولـــــه دي د دوږخ پـــــه کيســـــو ســـــترې کړلـــــه
دا ځـــــه خليـــــل دى تـــــر انګـــــاره پـــــوري تلـــــل چـــــي نـــــه وي
ښېـــــمانه نـــــه يـــــم شـــــيخه مـــــه رايـــــادوه قولونـــــه
دا څه توبه ده په زر ځله ماتېدل چي نه وي

(ترپايه)

۲- د شاعر په نوي شاعرۍ کي د جولي او منځپانګي (فورم او مضمون) دواړو تنوع تر پخوا زياته راڅرګندېږي. دلته هم منظومې وله شعرونه شته، هم د قصيدو ښلګي په کي وينو، د ښکليو او لوړو غزلو ننداره هم کولاى شو او بې له شکه چي دغه غزلي د شاعر د پخوانيو دريو ټولګو له ښلګو زياتي لوړي او ښکلي دي. د آزاد شعر ښلګي هم په کي وينو چي له هنري پلوه د لا زياتي پـــاملرني وړدي.

۳- څرنګه چي په دغو شعرونو کي د هيواد د حالاتو ژوره انځورګري شوې ده او له بده مرغه د وطن حالات داسي دي چي د ښادۍ پر ځاى يې د وير شېبې زياتي او درني دي، شاعر هم زياتره د همداسي شېبو شاهد او انځورګر دى. ما چي مخکي د کومي "ناهيلۍ" يادونه کړې وه، په وروستيو ښلګو کي نه يوازي دا چي دوام کوي، دغه د نا اميدۍ درد لا ژور او غمګين دى. په دې لړ کي کېداى شي دا ښلګه ياده کړو:

اوس به څه ليکي شاعره راته وايه

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

راته وايه اوس به څه ليکې شاعره؟

۴- د شاعر په وروستيو شعري ټېلګو کي د هغه منظوم داستاني او حکايتي شعرونه د لا زياتي پاملرني وړ دي. زه د ښاغلي جهاني د شعر په بېلا بېلو غونډو کي د دې شاهد يم چي د غه لنډ منظوم داستانونه دومره اغېزناک دي چي د ګران شاعر له نورو ډېرو خوږو شعرونو څخه هم، له زياتي بدرګې سره مخامخ شوي دي او بيا بيا يې د اورولو ټينګار شوی دی.

په دغو کيسو کي يې نظمونو کي د نموني په توګه د "موږک شېر"، "د پيشو توبه"، "شيخ نصرالدين"، "چرګ او باز"، "مهار کړي اوښان" او يو شمېر نورو يادونه کولی شو چي د کيسې په څنګ يې لنډ شاعرانه پيغام هم د غور وړ دی، چي په ډېر منطقي انجام کي راځي، لکه:

چي د بل پــه متــو غـټ ســي يــا زمــری ســي
پــه هغه ګــړي لــه قــام څـني پــردی ســي
چي يې عقل خدای موږک غوندي کوچنی کړي
يــوه ورځ پر خپل بادار باندي غــورځـی کـړي

يا:

له ازله مــو نصيب راغلی خــوار دی
چي لوېدلی مو د بل په لاس مهار دی

جهاني د پښتو د اوسني شعر له نوميالیو مخکښو شاعرانو څخه دی، جهاني د افغانستان د ولس د ژوند په ډېر غمګين پړاو کي، ډېر پرتمين شعرونه زمزمه کړي او لا يې زمزمه کوي، په دغو زمزمو کي به هماغه جهاني وګورئ خو دا ځل له "شپېلۍ" سره، او د سندريز غږ له ښايست سره. ورته غوږ شئ، وايې ورئ، ويې لولئ او خوند ترې واخلئ:

جهاني مه بوله ساحل ته لامبوزن لاسونه
د دې ياغي مالت وګړي په بلا پسي ځي. (۱۸)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد رسول باوري

هرات، پښتانه اوستره لوبه

د تاريخي ارونو په تله کي

د هر هيواد تاريخ په هغه هيواد کي د ميشتو ولسونو ژوند ليک او د عبرتونو درس دئ او مورخين د هغه ژوند د ليکونو او عبرتونو ليکوالان دي. هسي چي د هيوادونو برخه ليک د زماني واټن په پيچومو کي بېلا بېل يون او تلون کړئ او يا منلئ دئ، مورخينو بيا دا يون او تلون ليکلی او نويو نسلونو ته يې رسولی دی. ثرګنده خبره ده چي مورخين په هيوادونو او ټولنو کي د پېښو لړۍ هغسي چي درک او اخستنه يې وي، را نقل او څرګندوي. ټول تاريخي آثار د مورخينو د ذهنونو پنځوني دي، خو د دې پنځونو څخه يو شمېر يې رښتيني تاريخي آثار ثابت سي او يو شمېر نور يې يا د پېښو ساده بيان او يا د ليکوالو د احساساتو ټولګي سي.

د دې لپاره چي رښتيني تاريخي آثار وپېژنو، اړ يو چي د تاريخي آرونو تلي ته يې وا چوو چي سره له ناسره بېل سي. دې موخي ته د رسېدو لپاره اړ يم چي د خپل نظر وړ ټکي په درېو برخو کي سره راټول کړم. لومړی د يوې سريزي په توګه د پخوانيو مورخينو له نظره د تاريخ منزلت او مقام ته ځغلنده کتنه ؛ دوهم د شلمي پېړۍ په ترڅ کي د نړيوالو تاريخي ليد لورو لنډ جاج او دريم به د (هرات، پښتانه او ستره لوبه) نومي کتاب څو بېلګي وڅېړم.

تاريخ د يوه تفريحي هنره نيولې بيا د وياړونو تر يوې ټولګي او د يوه مسلکي مضمونه بيا تر علمي ډيسپلينه پوري د ودي او پرمختيا بېلا بېل پړاوونه شا ته پري ايښي دي.

د يو شمېر نورو علمي څانګو په څېر يې لوړي ژوري تېري کړي او په بېلا بيلو مهالونو کي بېلابېلو فيلسوفانو، پوهانو او مورخينو له لوري په يوه يا بل ډول ټولني ته ور پېژندل سويدي. له هيرودوته بيا تر توسيديدسه، له ابن خلدونه بيا تر هيګله، له ګوردن چايلده بيا تر بوسراپ پوري يې په اړه نظر يې وړاندي سوي او څېړل سويدي. په ډېرو لرغونو پېړيو کي تاريخ د يوه داسي

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

مضمون په توګه کارول کېده چې د تېرو ویاړنو او حیرانوونکو نکلونو ټولګه وه او په اساطیرو کې به یې کله ناکله د تاریخي پېښو څرک هم لګېده. تر هیرودوت وړاندې په زیاته پیمانه تاریخي ویاړنې ویل کېدې او ژبه پر ژبه به د ولسونو له لوري لېږل کېدې، خو هیرودوت په لومړي ځل د تاریخي پېښو د بیان لپاره تاریخ وکاراوه او تو سېدېدس بیا یو ګام وړاندې ولاړ او د لومړي ځل لپاره یې مادي آثار د تاریخي پېښو د بیان لپاره د اسنادو په توګه وکارول. هغه یوازې د هومر پر اودیسه او ایلیاد تکیه ونه کړه، بلکې په ایجن او شا اوخوا ښارونو کې یې وران سوي کلي او کورونه د ترای د جګړې د شاهدانو په توګه یاد کړل، په هر صورت تاریخ لا هغسې چې یو ډیسپلین یې اړتیا لري نه و منل سوی.

که د لرغونو پېړیو او د تاریخ لیکنې له ډېرو ساده میتودونو را تېر سو، نو په منځنیو پېړیو او بیا په اسلامي نړۍ کې ابن خلدون (۱۳۳۲ - ۱۴۰۶ میلادي) هغه مورخ او فیلسوف دی چې د انتقادي نظریو او بل اندۍ له امله نه یوازې دا چې په اسلامي نړۍ کې نامتو سو، بلکې د نړۍ د نامتو مورخینو په ردیف کې یې خورا غوره دریځ وګاټه. هغه د غیر عادي بحثونو څخه بیا د حضرت عیسی علیه السلام د شپږ سوه زریز لښکر په څېر پېښو پوري زیات مسائل په ځانګړي انداز وڅېړل.

د ابن خلدون په باور تاریخ د خوړو او یا تر خو الفاظو ټولګه نه، بلکې د پېښو رښتینی بیان دی، دا بیان د هغو اصولو له مخې کېږي چې تاریخ یې لري.

د هغه په باور تاریخ لیکنه درې اصله لري: لومړی اصل یې د (موضوع یا **(Object** په نوم یاد کړی دی. دوهم یې (مسایل یا **(Problems** او دریم اصل یې هم د موخې یا **(Goal** په نوم یادوي. نوموړي په خپله مقدمه کې دا درې واړه اصول تر بحث لاندې راوستي او توضیح کړي دي.

د نوموړي په باور د تاریخ موضوع یا اوبجیکټ د پېښو رښتینی څرک معلومول او د هغو حدود او ثغور څرګندول دي. هغسې چې پېښه سوېده، نه هغسې چې مورخ یا راوي یې لیکي او یا یې غواړي؛ مسایل یا ستونزې هغه نتایج او حاصلات دي چې د پېښو څخه را زېږېدلي دي، په دې برخه کې دا پوښتنې جوابېږي چې دا پېښې ولې او څنګه زېږېدلي دي؟ او موخه یا هدف د پېښو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بطن کي د محرکه ځواک او واک پېژندل دي چي د ابن خلدون په باور د هر خوځښت او حرکت تر شا ستنه.

د همدې پېړيو د لويديځي نړۍ يونانمتو فلسفي مورخ هيګل نومېږي (۱۷۷۰-۱۸۳۱ میلادي) د هيګل په نظر تاريخ ليکنه درې پړاوونه لري: لومړی ابتدايي تاريخ ليکنه ده چي مورخ يوازي د پېښو بيان او توصيف کوي، دا بيان د پېښو بيان نه، بلکي هغه څه دي چي د مورخ ذهن يې بيا راپنځوي يا په بله مانا په حقيقت کي هغسي بيان دی چي د مورخ متاثره سوی ذهن يې غواړي. د هيګل په باور د هيرودوت او توسيديدس تاريخي ليکني د دې ډول ښه بېلګي دي؛ د هيګل په باور د تاريخ ليکني دوهم پړاو انتقادي تاريخ ليکنه ده. په دې ډول تاريخ ليکنه کي مورخين د پېښو پيوندونو ته پام کوي، د پېښو پيوند او يو له بل سره د پېښو تړاو او علت العلل را برملا کوي او دريم پړاو فلسفي تاريخ ليکنه ده. د هيګل په باور دا پړاو په رښتيني توګه هغه کُليت ته د مورخ ور ګرځېدل دي چي د پېښو په بطن کي يې د محرک په توګه اغيزه کړېده.

په وروستيو پېړيو کي تاريخ د نورو علومو سره يوځای د ودې او پراختيا لوړو پوړيو ته ورسېد. تاريخ نه يوازي دا چي د ځانګړو فلسفي بحثونو او تيتو ليدلورو را ووت، بلکي د اصولو ښتنسو او علمي معيارونه يې خپل کړل، خو د دې تر څنګ يې د علمي ډيسپلين په توګه وېش او تقسيم هم قبول کړ، د محتوا له اړخه يې ځانګړي زياتي سوې او د سبک له مخي يې آرونه څرګند او ټاکونکي سول.

د محتوا له اړخه د تاريخ د علم ځانګړي زياتي سوې، خو د ټاکونکو او څرګندو آرونو پلي کېدل پر ټولو څانګو د تاريخ د علم غوړ او روښانه دريځ پياوړی کړ. د تاريخي څېړنو هغه آرونه چي د يوه هيواد په تاريخ کي کارول کېږي، د تاريخي څېړنو هغه آرونه د بدلون پرته د يوې سيمي په تاريخ او يا د يوې وړې ټولني په تاريخ ليکلو کي کارول کېږي. مورخين اړ دي چي په تاريخي څېړنو کي ټولو هغو آرونو ته پام وکړي چي په تاريخ ليکنه کي معيار ګرځېدلي دي. که مورخ د يوه ګوند، سياسي شخصيت، علمي مضمون او يا ساينسپوه ژوند ليک ليکي، هغه اړ دی چي د تاريخي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپرنو آرونه په پام کي ونيسي، که داسي و نه کړي نو ليکنه به يې د يوه تاريخي اثر په توګه ونه پېژندل سي.

په تاريخي خپړنو کي د منابعو پر بنسټ د پېښو رښتينوالی څرګندېدل خورا مهم او ارزښتمن اصل دی. همدا لامل دی چي په تاريخ ليکنه او تاريخي خپړونو کي د مؤثقو منابعو او اخځونو درلودل مهمه اړتيا ګڼل سوې ده. اخځونه او منابع هم پر بېلا بېلو برخو وېشل کېږي، د بېلګي په توګه لومړی لاسي منابع، کاپي سوي اسناد، مادي شواهد او داسي نور توکي.

د دې تر څنګ د پېښو پر علت العلل د مورخ برلاسی هم د خورا مهمو آرونو څخه شمېرل کېږي. پېښه ولي وسوه، څنګه وسوه او پايلي يې څه دي؟ د منابعو پر بنسټ دې پوښتنو ته ځوابونه ويل د تاريخي خېړنو خورا مهمه برخه ده. زماني تسلسل او د پېښو تقدم او تاخير د تاريخ ليکني يو بل مهم فکتور دی چي په تاريخي خپړنو کي د دې اصل پرته تاريخي متن نه سي بشپړېدلای. د دې اصل يو بل تړلی اړخ د مکان يا ځای اصل دی، چي په تاريخي خپړنو کي د دې اصل د بيان پرته پېښه يوازي د يوې کيسې او نکل رنګ اخلي، نه تاريخ. په دې ډول د تاريخ بېلا بېل ارونه او اصول سته چي د هغوی په کارولو سره تاريخ د يوه علمي ډيسپلين په توګه خپل دريځ او مقام تلپاته ساتي.

دې آرونو ته په پام سره به د عبدالباري جهاني هغه تاريخي اثر چي (هرات، پښتانه او ستره لوبه) نومېږي تر تاريخي نقد او بحث لاندي ونيسو، وبه وينو چي د تاريخي نقد په تله کي به دا اثر کوم دريځ وګټي؟ د دې کتاب هغه متن چي زه يې لرم پېژندنه يې داسي سوې ده: د کتاب نوم: هرات، پښتانه او ستره لوبه؛ ليکوال: عبدالباري جهاني؛ خپروونکی: صحاف نشراتي مؤسسه؛ دريم چاپ: ۱۳۸۴ ل کال؛ د چاپ شمېر: زرټوکه؛ د چاپ ځای: يونايټيډ پريس کوټه ؛ کمپوز: نجيب الله وصال؛ د ټايټل طرحه: د اداري له خوا ؛ او بيه: ۱۲۰ کلداري.

دا کتاب هغو پښتنو ته چي د خپلو پلرونو د تورو د ميدانونو عقل او تدبير او خاوري سره ليونۍ ميني د کيسو اورېدلو ته تږي دي، اهدا سوی دی. دا کتاب د ليکوال د يادښت، د کتاب فهرست او وقايې پرته (۳۸۸) مخه دی. د هرات، پښتانه او ستره لوبه کتاب ليکوال په دې اثر کي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمدتًا درې اړخونو (مکان ، زمان او پېښې) ته پام اړولی چې لومړی اړخ يې د هر تاريخي کتاب په څېر د ځای او مکان مسئله ده. هرات د يوه تاريخي سيمې او ښار په توګه د دې کتاب د بحث مرکزي او محوري ټکی دی. که د تاريخي پېښو لړۍ او نړۍ ته پام وکړو، پيوند سويدي، د دې لپاره سوي چې هرات محور سي. د پېښو مرکزي ټاټوبی او د پېښو او د هغو د پنځوونکو او بازي کوونکو تړاو هم په ځانګړې توګه د هرات پر شا او خوا را ګرځي. په دې اثر کي مکان ځانګړی او مشخص دی او د تاريخي آرونو له مخي مکان د پېښو د زېږېدلو د ټاټوبي په توګه خورا مهم او رغنده اصل دی. د مکان ور ها خوا د زمان خبره هم په تاريخي ارونو کي دومره ارزښتمنه ده چې نه پاملرنه تاريخي متون او اثار د شک تر بريده رسوي.

په دې اثر کي د زمان فکتور هومره محدود نه دی ساتل سوی لکه مکان چې محدود ساتل سويدی. په دې اثر کي زمان د ډېرو پخوانيو پېړيو بيا تر وروستيو پېړيو پوري پر له پسې پالل سوی دی، خو هغه تشه چې د دې ډول موضوعي تاريخي رسالو او يا کتابونو په نسبت يې لري دا ده چې زمان د مکان پر محور نه دی را څرخېدلی، بلکي د هيواد او کله ناکله د سيمې د عمومي تاريخ پر ګامونو ګام سوېدی. ښه به وای که دا اثر د زمان له مخي هم داسي پالل سوی وای لکه د مکان په توګه چې محوري پالل سويدی.

داسي برېښي چې د دې اثر زماني تسلسل له هغو سرليکونو څخه متاثره دی چې زموږ د هيواد او يا سيمي د عمومي تاريخ په اړه معمول ګرځول سويدی. ښايي ليکوال هم د دې معمول څخه د وتلو هڅه نه وي کړې. ګمان کېږي چې د کتاب په اوډلو او تدوين کي همدې لامل اغېزه کړې او ليکوال دې ته اړ سوی وي چې د مقالو د ټولګو په څېر د هري برخي اخځونه د هغه بحث په پای کي وليکي. ښه به وای که د توضيحي او ارجاعي پاورقيو په توګه د هغو اخځونو يادونه سوې وای چې اړتيا يې ليدل کېدل او د ټولو اخځونو فهرست يې لکه چې دا کار سوی هم دی، د ټول کتاب په پای کي ليکل سوی وای.

که د دې نيوکو څخه راتېر سو ، په ټوله کي د هرات، پښتانه او ستره لوبه، د يوه تاريخي اثر په توګه د ستايلو زيات ټکي هم لري. تر ټولو لومړی دا ټکی د يادولو وړ دی چې متن د اخځونو په

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

حواله تدوین سویدی، چي دا کار تاریخي ارونو ته د لیکوال ژمنتوب ثرګندوي، په تېره بیا هغه چي د پخوانیو اثارو او یا په بله مانا د پښتو د مهال لیکل سوي اخځونه د ثبوت او سپیناوي لپاره کارول سوي او پر بنسټ یې د پښتي عینیت واقعي کړی دئ.

د هرات، پښتانه او ستره لوبه د هغو ارونو سره هم په تول برابر دی چي د مورخینو په قول د پښتو علت العلل بیانوي. په متن کي د پښتو ښېلا ښېلي خواوي او اغېزمن فعالیتونه د ټاکلي پښتي په تړاو یاد سوي دي. کله ناکله د ځینو تاریخي تېروتنو په اړه د روښانه استدلال او پر اخځونو د متکي بیان ځرک هم لیدل کېږي. دا ځرک که زیات هم نه دی، خو په خورا ارزښتمنه توګه د لوستونکو پام راګرځوي. د دې سره سره چي د پښتو بیان انتزاعي نه دی خو د پښتو د اوډلو او تدوین چاري داسي تر سره سوي، چي ته به وایې لیکوال هوډمن دی چي لوستونکی د ځان سره هغه فکري لوري ته بوزي چي لیکوال یې لري. دا ډول تدوین او اوډنه له یوه زیان سره ځو ګټې هم لري. زیان یې دا دی چي لوستونکی فکر کوي چي د لیکوال تر اغېزې لاندي راغلی، خو یوه ګټه یې دا ده چي د منابعو پر بنسټ لوستونکی رښتیني لوري ته بیا یې. بله ګټه یې دا ده چي د لوستونکي له تزلزل او لار ورکی ځخه را باسي. انګلیسي نامتو مورخ تاینبي هم د پښتو لوری د ځرګندو پایلو تر بریده جایز ګڼي.

یوه بله خبره چي هرات، پښتانه او ستره لوبه یې په ځان کي نغښتي دا ده چي لیکوال د دې کتاب د لیکلو انګېزه د هیواد د معاصر تاریخ یوه خورا مهمه پېښه یاده کړې ده، ښایي د اوسني نسل یو شمېر لوستونکي به هغه پېښه چي هرات ځنګه د طالبانو لاس ته ورسېد، هېره کړې وي او یا یې بابیزه وګڼي، خو د دې ارزښتمن کتاب تالیف په خپله د هغي پېښي دروندوالی او ارزښت را بر ملا کوي. دا به هغو لوستونکو او څېړونکو ته خورا مهم او د زیاتي پاملرني وړ وي چي داسي یو ارزښتمن اثر د یوې داسي پېښي د انګېزې پر بنسټ لیکل سوی چي هغې پېښي د خپل مهال د نویو او نورو پېښو لوری بدل کړ.

د هرات، پښتانه او ستره لوبه، تاریخي اثر یوه خورا مهمه ځانګړنه دا ده چي د یو شمېر لاسوندونو متنونه یې د ضمیمو په څېر د لوستونکو په وړاندي ایښي دي. د دې چاري نه یوازي دا

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي د کتاب تاريخي ارزښت زيات کړی، بلکي د يو شمېر مورخ څېړونکو لپاره د مرجع او اخځ په توګه يې د دې اثر ارجحيت هم څرګند کړيدی. د کتاب په پای کي د اخځونو فهرست او ببيلوګرافي د لوستونکو لپاره د شک ځای نه پرېږدي او هر لوستونکی يې په بشپړ باور لولي او ګټه ځني اخلي. د ښاغلي جهاني د دې اثر په اړه د ليکلو زيات مطالب سته خو د ((مشت نمونۀ خروار) په توګه د همدې تاريخي ارونو پر بنسټ دا پايله تر لاسه کوو چي د هرات، پښتانه او ستره لوبه د يوه موضوعي او رښتيني تاريخي اثر په توګه د بشپړ باور وړ تاريخ دی. په پای کي له لوی څښتن تعالی (ج) څخه ښاغلي جهاني ته خوشاله ژوند او د برکتي قلم توان غواړم. (۱۹)

د الفبا په ترتيب د اخځونو فهرست:

- باوري محمدرسول. د تاريخ او مورخ په اړه لنډي څرګندوني. د مقالو ټولګه، سلام ټولنه ۲۰۰۲

جهاني عبدالباري. هرات، پښتانه او ستره لوبه، ۱۳۸۴ -

ساپی ضمير. تاريخ چيست؟ کابل پوهنتون ، کابل ۱۳۵۴ -

- شفا شجاع الدين، مايه، بعد از هزار و چهارصد سال. نشرات زردشتيان. ۲۰۰۴

- فروغ السادات اخضري، تطابق عوامل انحطاط دول. ابن خلدون. دانشګاه تهران، ۱۳۷۷

مير حسين شاه، تاريخ نويسي در شرق. پوهنتون کابل،پروګرام ماستري تاريخ ۱۳۲۷ -

- هيوز مارني، پنجا متفکر کليدی در زمينۀ تاريخ. مترجم:رضا بديعی، انتشارات رسالت تهران، ايران ،۱۳۲۵ ش

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

لال پاچا ازمون

د جهاني سمبولیک تمثیلي نظمونه

د شعر انګېزه د نظم پر لاره د ننوتو یو ور هم تمثیل دی. تمثیلي نظمونه پر لوستونکي یا اورېدونکي اغېز پرېباسي او د هغه عواطف او احساسات راپاروي. په تمثیلي نظمونو کې دوه ټکي ډېر د پام او مطالعې وړ دي: یوه مانا او بل هم په لفظونو کې یو حرکت او غلی شور. پر دغو نظمونو د پوهېدا او له هغوی څخه د خوند اخستو لپاره هم تر بل نظم قوت زیات وي. د لوستونکي یا اورېدونکي پام هم تر عادي نظم زیات را اړوي. په تمثیل کې معمولا اصلي حالت وړاندې کېږي. یوه کیسه په داسې بڼه په کې وړاندې کېږي چې رښتینولۍ ته یې زیان و نه رسېږي.

زموږ استادانو لیکوالو او شاعرانو تمثیل کیسه یې نظم ګڼلی دی. مذهبي او فولکلوریکې کیسې یې را اخستې او هغه یې د تمثیل په بڼه داسې وړاندې کولې چې د کیسې روح ته یې په کې زیان نه رساوه. په تمثیلي نظم کې دا هڅه کېده چې یو مضمون یا یوه مانا داسې وړاندې شي چې د لوستونکي یا اورېدونکي سترګو ته یو صورت یا شکل داسې ودرېږي چې په هغه کې له ده سره خبرې وشي، حرکات یې محسوس شي، حسي کلمې د عیني انځورونو په جوړولو او تمثیلي برخه کې ښکلا ییزه او معنوي برخه اخلي. هغه کلمې چې حس شي، د هغوی رنګ او بڼه په ذهن او زړه کې ډېر ژر ځای نیسي. د حسي کلمو اورېدون د وینا په اهنګ او موسیقۍ کې هم ښه ونډه اخلي. که موږ وغواړو چې زموږ وینا دې د خلکو زړونو ته ژر لاره پیدا کړي، نو غوره داده چې خپله وینا په حسي کلمو کې ونغاړو.

د ارستو په نظر د شعر د تاثیر یو سبب هم تمثیل دی. په تمثیل کې هغه احساسات او عواطف نغښتي چې په انځور کې نه ښکاري. په تمثیل کې ډیالوګ د لوستونکي یا اورېدونکي پر احساساتو جوت اغېز ښندي. انځور یوازې د یو څه بڼه وړاندې کوي خو تمثیل احساسات راپاروي. د تمثیل په رامنځته کېدو کې تخیل لاس نه لري، هغه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

تمثیل چې د رنګینو لفظونو په اوډنه کې رامنځته شوی وي، الفاظ په کې پریو داسې رنګین لړ پېیل شوي وي چې ارزښت او ښکلا یې له ورایه په ډاګه شي. هغه په وار وار لوستل کېږي او په زړونو کې ځانګړی ځای لري.

د تمثیلي نظم یوه ځانګړنه دا ده چې په هغه کې تصویرونه متحرک وي. بې سا شیزونه په حرکت راولي، ژبه ورکوي، په خبرو یې راولي او د زړه خواله ورسره کوي. د تمثیلي نظمونو ویونکي تل هڅه کوي چې د طبیعت ناز او کرشمې وغړوي، له هغوی سره وغږېږي او خپل پیغام پرې ولېږدوي. د دغو نظمونو ژبه او وزن ډېر روان او زیاتره مهال یې غبرګ دوولس یا یوولس څپیزه یاد مثنوي په قالب کې وي او یا تر یوې مطالعې لاندې یووزن او قافیه ترپایه پالي.

زموږ د زمانو پیاوړي شاعر جهاني د تمثیلي نظمونو دغه ښېګڼې او ځانګړنې په خپلو نظمونو کې ساتلې دي. دده هغه نظمونه چې هغه زموږ د ولس حکایات په خپلو موزونو الفاظو کې را اخلي په هغوی کې تمثیلي ځانګړنې ډېرې جوتې دي. دده خپلې رواني موزونې او اهنګوالي ژبې او طبعي په ځواک د نظم ژبه ډېره خوږه او روانه کړې ده. د دده دغه تمثیلي نظمونه هغه مهال د شعر قلمرو ته ننوتل چې شاعرانه رنګ یې واخست، په ښکلو ترکیبونو یې دغو تمثیلي نظمونو ته موسیقیت، ښکلا او رواني وروبښله. ددغو تمثیلي نظمونو بهرنۍ او داخلي موسیقي روانه او یو غلی شور لري. د لفظونو تکرار او د متجانسو کلمو اوډنه دده د نظم ژبه لا ښکلې او روانه کړې ده. د جهاني یوه کامیابي په دې کې ده چې دی د خپل ولس پر ذوق او نبض پوه دی. حکایات یې هم له ولسه رااخستي او هغه یې بیرته په ډېره روانه او ښکلې ژبه د تمثیل په بڼه وړاندې کړې دي. په دغو نظمونو کې یو شمېر سمبولیکه بڼه لري، لکه حیوانات یې غږولي دي، دغه سمبولونه عام دي، پر عامو سمبولونو سربېره شاعران ځانګړي سمبولونه هم کاروي. دغه سمبولونه د شاعرانو شخصي تجربې ښيي. جهاني په دغو تمثیلي نظمونو کې زیاتره عام سمبولونه کارولي دي چې دلته یې یوه بېلګه را اخلو:

درې غـــــــواېي یـــــــوه ځنګلـــــــه کـــــــي او ســـــــېدله
تـــــــل بـــــــه درې واړه ملګـــــــري ګرځېدلـــــــه

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ځنګله کې به یو ځای سره روان وو
یو یې تور، دوهم ابلق، دریم یې سپین و
د زمري یې زړه په غوښو پسې شین و
(کوه طور، ۲۴۷م)۱

په دې تمثیلي سمبولیک نظم کې د حیواناتو پوهه او دریغ وړاندې شوی دی. هیله ده چې بشره بڼه یې ولولئ. یو شمېر یې په ولس کې هغه خواره نکلونه دي چې په کلیو او بانډو کې به د نکلچیانو له خوا په تمثیلي بڼه وړاندې کېدل:

پخوانیو زمانو کې یو پاچا و
د لښکر په زور غښتلی پر هر چا و
چلېدله یې حکومت په ملکونو
ورته پاته په پاچهي وه له نیکونو
هم په زور یې په زرو کې لاس بر و
خدای ورکړي اقلیمونه بختور و
ډېر شوقي و د مېلو او د ښکارونو
د شرابو د مستیو د سازونو
همېشه به و په ښکار پسې وتلی
تش لاسونه یوه ورځ نه و راغلی
له لیندی چې به یې خوشې کړله غشي
سوري کول یې د هوسیو زړونه تشي
تري خطا نه سو یو غشی په کلونو
پر ملکونو یې کیسې وې د ښکارونو
یوه ورځ ورنه خطا یوه هوسۍ سوه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـــــه ځغســـــــتا رهـــــي پــــــر لــــــوري دغونـــــدۍ ســــوه

کوه طور، ۲۹۲)۲).

په دغه منظوم نکل کې چې هوسۍ له پاچا ورکېږي، پاچايې په لټه کې وي، تنده او جل يې اخلي، پرځنګله پېښېږي، په ځنګله کې ورسره بيزو مرسته کوي، د اوبو ځای ورښيي، پاچا د بيزو دغه نېکي هېروي او د ټوپک خوله يې لورته نيسي. دلته اوس د بيزو او پاچا تر منځ خبرې له پند او عبرته ډکې دي چې د تمثيل برخه يې ښکلې کړې ده:

چـــــې ناځاپـــــه يــــــي ترســــــترګو يــــــو ځنګــــــل ســــــو
د پاچـــــــا پـــــــه زړه کــــــــي اور د مينــــــــي بــــــــل ســــــو
پــــــه ځنګلـــــــه کـــــــي ور ښـــــــکاره يـــــــوه بيزوســــــوه
د پاچـــــــــا تــــــــــاخوا تــــــــــه د لاس پـــــــــه اشاروســــــوه
بيــــــزو وړانــــــدي پاچـــــــا وروســــــــته ورپســــــــي ســــــو
پــــــه قــــــدم قــــــدم اوبــــــو تــــــه ور نــــــږدي ســــــو
ور پــــــه ګوتــــــه پــــــه ځنګلـــــــه کـــــــي يــــــي چينــــــه کــــــړه
پــــــه ســــــړو اوبــــــو وريخــــــه يــــــي ســــــينه کــــــړه
هــــــم پاچـــــــاهم يــــــي ښايســــــته نيلــــــۍ اوبــــــه ســــــو
سمدســــــتي خــــــداى تــــــه د شــــــکر پــــــر ســــــجده ســــــو
لــــــه ســــــجدي وروســــــته لينــــــدۍ يــــــي کــــــړه راپورتــــــه
دمــــــرګ غشــــــي يــــــي کــــــړ وارد بيــــــزو لــــــورتــــــه
پــــــوري وورى يــــــي لړمــــــون د بيــــــزو ســــــورى کــــــړ
ور خبـــــــر يـــــــي پـــــــه يـــــــوه غشـــــــي زړګـــــــى کـــــــړ
ښـــــاخ پـــــر ښـــــاخ بانـــــدي تـــــر ځمکـــــي را لويدلـــــه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو په يو يې اندامونه ماتېدله

په رګو کې يې لاوينې خوځېدلې
د پاچا پر لوري يې سترګي واړولې
ويل روح مې دا دی الوزي له تنه
جواب راکه دا يو وه لرم پوښتنه
اوربدلی مي له پلاره يو وصيت دی
نه پوهېږم چې دروغ که حقيقت دی
پر ښايسته نيلي چې سپور زغره په تن يې
راته ښکاري چې پاچا د دې وطن يې
ښکاري وويل: پاچا د دې جهان يم
مګر ته خنګه راپوه سوې زه حيران يم؟
بيزو خلاصه کړله خوله ويل سلطانه
زر کلني تجربې نه دي ارزانه
تجربه ده موږ ته پاته له پلرونو
له کلونو له پېړيو له قرنونو
نامردي ده همېش کار د پاچاهانو
پاچهان وهي سرونه د دوستانو
لار چې هر خوک ورته وښيي په دار دی
چې هر خوک ورسره ښه وکړي سنګسار دی
چې خوک لاس د دوستۍ ورکړي غوځوي يې
چې ژوندی پر لاري وينې ښکاروي يې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـــــــــه دنيـــــــا کـــــــي چـــــــي يـــــــې نـــــــوم د شـــــــــهريار دی
يـــــــا قاتـــــــل د خپلـــــــو ورونـــــــو يـــــــا د پـــــــــلار دی
پـــــــــه نصـــــــــيب چـــــــــي يـــــــــې درکـــــــــړي پـــــــــا چهي ده
ســـــــــتا پـــــــــه ختـــــــــه کـــــــــي اخبنـــــــــلي نـــــــــامردي ده
کـــــــــه دي زمـــــــــا احســـــــــان پـــــــــر ســـــــــترګو وای منلـــــــــی
د پاچـــــــا لـــــــــه نســـــــــله نـــــــــه وې زېږېـــــــــدلی

(کوه طور، ۲۹۳-۲۹۲ م) ۳

جهاني ددغو سمبوليکو تمثيلي نظمونو پايله بيا هم د ولس له انده په لنډيز سره وړاندي کړې ده. متلونه او پخي خبري يې په کې ځای کړي دي. دغه منظوم تمثيلي، سمبوليک نکلونه يوه ښکلې پايله لري. يوه بله بېلګه يې ده چې په هغې کې د شيخ او موږک تر منځ اړيکه وړاندي کوي. شيخ پر خپلې تقوا او شيخۍ له موږکه، پيشو، سپي، لېوه او باالاخره شېر جوړوي، خو چې موږک د شېر ارزښت نه لري او نه دغه موقف ساتلی شي، نو بيرته موږک کېږي. دغه تمثيلي نظم په سمبوليکه ژبه د هغو خبرو بنه وړاندې کوي چې په مصنوعي ډول دريخ ته رسي يا مصنوعي دريخ نيسي.

د جهاني يو بل کمال چې د دغو نظمونو په وړاندي کولو کې يې لري، هغه دادی چې دی په پيل کې د نکل د پېښېدو ځمکه په تصويري بڼه وړاندي کوي. په دې کار دی د انځور او تمثيل تر منځ اړيکه ساتي:

د لوی ښـــار خخه دبـــانـــدې يـــو دره وه
جـــوړه کـــړې يـــوه شيخ پکـــښې د بـــره وه
پر سجدو به خدای ته پروت و په خواستونو
تـــولـــي شپـــې يـــې تېـــرولې پـــه نفلونـــو

WWW.LARAWBAR.COM

(شپېلی، ۲۱۷م) ۴

د دغه تمثیلي نظم په پیل کې دی ځای او د نکل د اتل، دنده، څېره او دریځ ښیي. لوستونکي ته هم دا مهمه ده چې د نکل ځمکه او اتل وپېژني. تر دغې سریزې او پېژندنې وروسته د نکل پیل ته ور پرانستل کېږي:

یوه ورځ یوه موږک په حجره کي
شل او سل ځله ازار کړ په سجده کي
چي به شیخ کله ورتیت سو و سجدې ته
د موږک لکۍ به ورغله وخولې ته
شیخ کرار ور څخه وکړله پوښتنه
ما پر څه ازاروې په بخت پمنه
موږک وویله شیخه ستا قربان سم
د مرګي مخ ته دي سپر بلاګردان سم
د پیشو له لاسه ډېر یم کړېدلی
شوم نهر یم، وړی ترې ژړ زبېښلی
د ظالمو پیشوګانو له ناتاره
یوګړی وتلای نه سمه له غاره
ته دعا وکړه چي زه غتېه پیشو سم
نور به هر ګړی بېغمه له حملو سم

د نظم پایله داسې وړاندې کوي:

چي د بل په متېو غټ سي یا زمری سي
په هغه ګړي له قام څخه پردی سي
اول غوښني خوري د خپلو قریبانو

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښــــــــــخوي داړي پـــــــــــه خپلــــــــــو پــــــــــه يـــــــــــارانو
دايـــــــــــې هېـــــــــره وي چــــــــــي نــــــــــن تــــــــــه تېرېــــــــــدل ســــــــته
چـــــــــي هســــــــــــکېږي يـــــــــــوه ورځ کښېـــــــــته کېـــــــــدل ســـــــته
چـــــــي يــــــــې عقـــــــل خــــــــداى مــــــــورېک غونــــــــدي کــــــــوچنى کــــــــړي
يــــــــوه ورځ پــــــــر خپــــــــل بــــــــادار بانــــــــدي غــــــــورځى کــــــــړي

په دې پايلې سره سمبول راسپړل شوى دى. (شپېلۍ، ۲۱۸-۲۲۴م) ۵

جهاني کولاى شول چې دغه نکل له همدې ځايه: يوه ورځ ... پيل کړي، خو ددې لپاره چې د نکل ځمکه وښيي او د نکل ودانۍ ته ور کېږدي نو په پيل کې يې په انځوريزه بڼه د نکل ځمکه ښودلې. ده په دغو تمثيلي نظمونو کې د ولس د ژبې او محاورې خيال پوره ساتلى دى. هماغه طبيعي ژبه يې کارولې ده، قربان سم، بلاګردان سم زموږ د ولس محاوره ده، د يوشمېر تمثيلي نظمونو حکايات يې له کتابونو را اخستل شوي او حواله يې هم پرې ورکړې ده:

پخوانيو زمانو کې يو پاچا و
پر رعيت باندې ظالم لکه بلاو
حکايت يې په بوستان کې دى راغلي
د سعدي له خولې تر موږ رارسېدلي

(کوه طور، ۳۰۲م)۶

دغه ډول تمثيلي نظمونه ده پر خپلې ارې ښکلا نور هم ښکلي کړي دي. د دغو نظمونو

بريالیتوب يو په دې کې دى چې جهاني د نظم ويلو يو ښه استعداد لري. الفاظ ورسره لکه ملغلرې په لمن کې پراته دي، دغو الفاظو يې پر ژبه کور جوړ کړى دى. بل برياليتوب يې دادى چې جهاني

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل فولکلور لوستی او اورېدلی دی. دی په دې برخه کې مطالعه لري. د داسې يو حساس ذهن ښتن طبيعي خبره ده چې د نظمونود ليکلو ښه استعداد لري. هغه چې وايي ، د لمدې ختې لږې اوبه دارو وي، د جهاني ژبه او قلم همداسې لږ څه تحرک ته اړتيا لري. پر خبرو چې راشي نو بيا داسې موزون الفاظ له خولې را باسي چې هغه نېغ زړونو ته لاره کوي.

ددغو ولسي حکاياتو د موزونولو او تمثيلولو يوه ګټه داده چې ولس ته بيرته هماغه خپل مال په رنګينو جامو کې سپاري، لکه يو لوخ ماشوم چې په ښکلو جامو کې راونغښتل شي. د شاعر کمال دادی چې څنګه وکولای شي خپلې ټولنې ته پر هغوی د اغېز له کبله داسې يو څه رامنځته کړي چې د هنر په ژبه او ښايست د هغوی ذهني کچه لوړه کړي، ذوق يې خړوب کړي او دده په زړه او ذهن کې يومنلی او له اغېزه ډک شور په څپو او مستۍ راولي.

د سفوکل په باب يوه خبره ډېره مشهوره ده چې ده تر پايه تراژيدي وليکله، خپل لوری يې بدل نه کړ، دا ځکه چې دی له يوې خوا د خپلې تراژيدۍ سره ملګری و او بل دا چې د تراژيدۍ د وړاندې کولو لاره يې پيدا کړې وه، پر ټولنه د اغېز لار يې پېژندلې وه، دا ورته څرګنده وه چې ټولنه او وګړي يې له تراژيدۍ پرته بل څه نه مني او لا ښه اغېز پرې کوي ، نو ده په دې لاره کې ځان ښه و ازمايه او بالاخره يو شهکار يې رامنځته کړ. له دې څخه دا پايله راوځي چې پر ټولنه د يو څه اغېز، د ټولنې فکري او ذهني کچې لوړولو په موخه د يو اثر رامنځته کول د شهکار او ټولمنلي اثر د رامنځته کېدو لامل ګرځي. داډول اثر رامنځته کول د ليکوال لوری څرګندوي. د هغه ذهني اوفکري کچه او هنري استعداد لاپسې لوړ اوتاندوي.

جهاني هم له طبيعت او ټولنې سره په مطالعه او خبرو بوخت و ، باالاخره يې يوه داسې لار هم وموندله چې دده لوری يې څرګند کړ ، دی يې په دې برخه کې د يوځانګړي سبک ښتن کړ ، که څه هم تر ده وړاندې يو شمېر ولسي ناظمانو دغه ډول حکايات په نظم ليکلي، خود جهاني سبک په کې بېل دی.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

جهاني هڅه کړې ده چې په دغو تمثيلي نظمونو کې د حکايت رښتينولۍ او اړې ښې ته زيان و نه رسېږي. دده د برياليتوب يو راز په دې کې دی چې دی نه غواړي په تصنعي او تکلفي ژبه د حکايت روح ته داسې زيان ورسوي چې لوستونکی يا اورېدونکی ستړی کړي.

دده دغو تمثيلي نظمونو د وينالمن پراخه، رڼه او ښکلې ده. جهاني هڅه کړې ده چې خپله ژبه داسې ساده او الفاظ په داسې بڼه وکاروي چې په خپلې ښکلا کې حکايت ته زيان و نه رسوي او نه لوستونکی يا اورېدونکی پر نيمه لار پرېږدي. دده يوه برياليۍ هڅه داده چې ولس ته خپل تېر ژوند، تېرې کيسې، تېر نکلونه په ژوندۍ بڼه داسې په مخ کې ږدي چې د سمبولونو په ژبه دده ته لوری ورښيي. د هنر يوه ځانګړنه همداده چې د ولس احساسات او عواطف له تېر سره په رابطه کې داسې وړاندې کړي چې له هغه يوه نوې لار راووځي. جهاني په دې کيسه يي يا حکايتي نظمونو کې سمبولونه او اسطورې په تمثيلي بڼه وړاندې کوي. دی د همدغه تمثيل له مخې ټولنې ته يو لوری يا فکر ورکوي. بريالي ليکوال هم هغه دي چې هغوی د هنر په ژبه ټولنه يوه لوري، موخې او فکري ودې ته را وبولي. د دوی پيغام لوڅ نه وي. د دوی ژبه او الفاظ د لوستلو او زړه ته د سپارلو وړ دي. د شعر او شاعر يوه ښېګڼه داده چې دوی له طبيعت سره داسې اړيکه پالي چې له نورو بېله ده، دوی کلمې په خبرو راولي او په هنري منطق د زړه خبره کوي.

د جهاني دغه حکايتونه چې ده تمثيلي او تصويري بڼه ورکړې، په دې ټولنه کې موجود وو، خو دومره عام او په زړه پورې نه وو، لکه څومره چې جهاني په خپلې شاعرانه ژبې بېرته ټولنې ته وړاندې کړل. ځينې نظمونه دده د خپل ذهن او تجربې زېږنده دي. دده کمال ددغو نظمونو په وړاندې کولو کې دادی چې لوستونکی يا اورېدونکی داسې نه انګيري چې ګوندې دا حکايت دده د ټولنې نه دی او يا په ټولنه کې د ولس له خوا را منځته شوی نه دی.

د جهاني يو بل لوی کمال د دغو تمثيلي نظمونو په وړاندې کولو کې دادی چې د خپلې ټولنې حکايات يا ددې ټولنې په غېږ کې رامنځته شوې تجربې، دده ليدلورې، د همدې ولس په ساده ژبه او هغو الفاظو کې ونغښته چې ولس يې کاروي. ددغو لفظونو کارولو د حکايت اړې ښې ته يې خپل صورت ورکړی او بل دا چې د جهاني د سبک په ځانګړنه کې يې ونډه اخستې ده. په دې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارسره د دغو نظمونو لوستونکي یا اورېدونکي په دې نظمونو کې خپله ټولنه ویني. د هنر یوه ښکېنه همداده چې د خپل چاپیریال بڼه وړاندې کړي. د یو لړ الفاظو په بار بار او په بېلابېلو انځورنو کې راوړل د لیکوال او شاعر لاره او سبک ځانګړی کوي. د جهاني د دغو تمثیلي نظمونو یوه بله بریا په دې کې ده چې دی خپل فولکلور ته په ځانګړي درنښت او ارزښت قایل دی، پالنه یې کوي او د ساتنې لپاره یې دغه لاره نیولې ده. جهاني غواړي چې له خپلې ټولنې سره بېرته په خپلې ژبې او د دوی پر تجربو خبرې وکړي.

دده په دغو تمثیلي حکایتي نظمونو کې د حکایت پیل په هغې بڼې شوی، چې عوام یې یو بل ته اوروي. دی یودم یا ناڅاپه حکایت نه پیلوي، بلکې د حکایت رښتینولۍ زبات ته د کتابونو حواله ورکوي او لیکي یې:

کتابــونــو کــې راغلي دا بیان دی

د نمرود د پاچهۍ پکې داستان دی

ددغه مذهبي حکایت بڼه په کتابونو کې په نثر راغلې، زموږ ولسي ناظمانو هم دغه حکایت یا په بشپړ ډول را اخیستې او یا یې نغوته ورته کړې ده. نمرود اوس زموږ په ذهن کې د یاغي، مغرور او د خدای(ج) له خوا د ځپل شوي انسان په توګه مجسم او سمبول ګرځېدلی دی. جهاني ددې لپاره چې د غرور بڼه وړاندې کړي، نو د نمرود ژوند او ښېره یې په تمثیلي بڼه وړاندې کړې او دی یې د غرور د سمبول په توګه وړاندې کړی دی. جهاني یوازې دانه دې کړې چې د نمرود حکایت یې وړاندې کړی، بلکې توپیر یې له هغو سره چې د نمرود کیسه نورو ته وړاندې کوي دادی چې دی د نکل پایله وړاندې کوي ، خپل برداشت لیکي او یو شاعرانه نصیحت هم کوي:

هربنـــــده چـــــي دغـــــرور پـــــر نیلـــــي ســـــپور ســـــي
مـــــخ یـــــې تـــــور ســـــي ورتـــــه مـــــخ د درد او ور ســـــي
غـــــرور حـــــق دی د ښبـــــتن چـــــي کبریـــــا دی
د بنـــــده غـــــرور دوې ورځـــــي دی فنـــــا دی

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

ازل هـــــــر ســـــــــړي تـــــــه ایښـــــــــې خپلـــــــه لومـــــــه
نمرودیـــــــــان کـــــــــړي د غوماشـــــــــي د نـــــــــېښ شـــــــومه
چـــــــي یـــــــې ورلـــــــي د اســـــــمان پـــــــر لـــــــور لېښـــــــکري
اســـــــمان خرنګـــــــه ورمـــــــاتي کـــــــړې وزري
چـــــــي یـــــــې حکـــــــم چلېـــــــده پـــــــر عقابـــــــانو
د غوماشـــــــي مســـــــخره ســـــــود ســـــــیالانو

(کوه طور، ۳۲۲م)۷

دغه حکایت په داسې روانه ژبه او داسې الفاظو کې وړاندې شوی چې لوستونکی د یوې تلوسې په تار له ځانه سره بیایي، مانا او محتوا یې له الفاظو نه ده ځار کړې. د حکایت د منظومولو شرایط یې په ښه بڼه انځور کړي دي. دغه نظم یوه بله ښېګڼه دا لري چې د مثنوي په ارت چوکاټ کې په دوولس څپیز بحر کې په ښه روان وزن او اهنګ لیکل شوی. ژبنی او وزني دروندوالی نه لري. د حکایتونو د منظومولو یو اصل دادی چې وزن او آهنګ یې باید روان وي. ژبنی او وزني دروندوالی باید و نه لري او نه داسې الفاظ په کې وکارېږي چې هغه د لوستونکي ذهن له اړې موضوع نه بلې خوا ته یوسي.

د جهاني د دغو تمثیلي نظمونو یوه ښېګڼه هم داده چې دی په نظم کې استاد دی، د نظم په روانۍ او آهنګ په برابرښت کې لوی لاس لري، نو لوستونکی یا اورېدونکی دده په نظمونو کې داسې ثقلت نهویني چې پر دوی ښه اغېزه و نه کړي. شعر او په ټوله کې ادبیات په کلمو یا لفظونو کې یو پټ سندریز شور انځوروي. شاعر د لفظونو جادوګر دی، په داسې ژبه غږېږي چې هغه له عادي ژبې سره جوت توپیر لري، کلمې په انځوریزه بڼه د لوستونکي مخ ته ږدي. کلمې یا لفظونه داسې اوډي چې یو منظم اهنګ او وزن لري. زموږ شاعر جهاني یوه بریا دا لري چې د لفظونو په اوډون او اهنګینه بڼه وړاندې کولو کې پوره لاس او ژبنی مهارت لري. دی لفظونه په یوه ځانګړي اهنګ او موسیقۍ کې اوبي. په دې برخه کې د جهاني یو کمال دادی چې د موسیقۍ له سر وتال او لې سره

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلد دی. د کلمو یا لفظونو له فقر سره لاس او گرېوان نه دی او نه یې ژبه د کلمو له پلوه غریبه ده. ژبه او غږونه یې له سر و تال او لې سره اشنا او یوه خبره په اسانۍ سره منظومولی شي. ځینې نظمونه له غور پرته نه شو سپړلی یا پرې سمدستي نه رسېږو خو له اهنګ او موسیقیت نه یې ډېر خوند اخلو. د ماشومانو په خبرو تر مانا پوهېدولو د هغوی د ژبې اهنګ ډېرخوند راکوي. کلمې یا لفظونه پر خپلې ښکاره موسیقۍ یا وزن سربېره یو پټ سندریز شور یا اهنګ هم لري. مورږ د دغو لفظونو له مانا نه د هغوی له پټ شور او موسېقۍ نه خوند اخلو. رنګونه به فرض کړو، د رنګونو په لیدو یا کتو کې یو شور او اهنګ نغښتی چې همدغه شور او اهنګ یې زړه او سترګې په مستۍ او حرکت راولي او احساسات راپاروي.

جهاني یو له هغو شاعرانو څخه دی چې د یو حساس ذهن څښتن دی، دده په شاعرۍ کې د احساساتو دغه برخه ډېره په زړه پورې او غني ده. که د یو څیز رنګ پر زړه کېناست او زړه و مانه، نو د زړه او سترګو حرکات منظم کېږي او یوه ځانګړې ښه مومي. د حساس او شاعرانه ذهن څښتنان دغه حرکت په الفاظو کې انځوروي، خو هغه چې شاعر نه وي، هغه یې د وجود د غړیو په ښورولو کې څرګندوي، د جهاني ذهن بیاحساس دی، د هغه احساسات تاند دي. دده د الفاظو په موسیقۍ کې یوه پارونه نغښتې، که څوک یې وغواړي یا و نه غواړي په اورېدو یا لوستو یې د وجود غړي په حرکت راځي. ((دا د نه منلو خبره نه ده چې زموږ حواس غړي د شعر له ښکلا او هنره اغېزمن کېږي او په شور او هیجان راځي. دغه اغېز د څرګندو حواسو له لارې له تصور او تعقله رامنځته کېږي. په هغه شعر کې چې د شرابو ستاینه شوې یاد شرابو د ستاینې لپاره ویل شوی وي، دا چې د هغه ګرمي او تریخوالی مو په خوله کې دی او کولای شو احساس یې کړو، ولې د دماغ د جوړښت او مزاج له مخې د دغه کیفیت اغېز او د خلکو تر منځ خوند او شور یې توپیر لري، خو دغه اختلاف په شعر پورې تړلی نه دی. په بېلابېلو ادبي فنونو، نقاشۍ او موسېقۍ کې همدا ډول دی. داسې خلک شته چې د رنګونو ښکلا ښه درک کولای شي خو د اهنګونو ښکلا ییز تشخیص نه شي کولای ...)) نقدادبي، ۵۹)۸(

پردې بنسټ ویلی شو هغه څوک چې شاعر وي لکه زموږ جهاني هغه د الفاظو په رنګ او خوند پوه وي، اوډون یې لکه یو نقاش چې د رنګونو په یو ځای والي کې مهارت لري، همداسې شاعر

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې د الفاظو په ځرګندولو او موسيقيت کې لري. يو پټ او ښکاره شور چې د رنګونو په امتزاج کې نغښتی، همداسې د الفاظو په اوړون کې هم ښه رابرسېره کېدای شي. د جهاني له دغو تمثيلي نظمونو څخه داسې ښکاري چې دی تر ليکلو وروسته يو ځل بيا دغه نظمونه په لوړغږ له ځانه سره لولي. دی پخپله هم د خپلو نظمونو کره کتونکی دی، تر کره کتنې وروسته دی دغه نظمونه وړاندې کوي، هڅه کوي چې دغه نظمونه روان وړاندې کړي. د ولس په ژبه ببرته له ولس سره وغږېږي. له تصنعي صنعتونو او تخيلي انځورګری نه تېرېږي. دلته ده ته د حکايت امانتداري مهمه ده. په لوی لاس د حکايت روح ته په تصنعي صنعتونو او انځورګری زيان نه رسوي، په لفظ لفظ حساب کوي، ولسي ترکيبونه او متلونه کاروي. جهاني هڅه کړې ده چې مذهبي حکايت که څه هم ده به په کتابونو کې لوستي وي خو هغه يې د يو لوستي په ژبه نه، بلکې د ولس په ژبه او ګاڼه کې وړاندې کړي دي:

د طالع جام يې په هغه ورځ نسکور سو

چې د کبر او غــرور پر نيلي سپــور سو

په دې بيت کې د کبر او غرور پر نيلي سپرېدل او د طالع جام نسکورېدل هغه الفاظ او ترکيبونه دي چې زموږ د ولس په ژبه زياتره مهال کارېږي.

دی يوه بله هڅه هم کوي چې په دغو نظمونو کې طبيعي منظرکشي وکړي او د لوستونکي ذهن دمه کړي:

په حرم کې يې زرګوني ښايستې حوري

ځليــدې لکـــــه رنګيــني ملغــلري

په باغونو کې هـــر وخت مېوې پرېماني

د شرابـــو وې ويـــالـې پکې روانــې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه منظرکشي له ارې موضوع ببېله نه ده او نه د لوستونکي ذهن بل لور ته اړوي، بلکې دی په دې منظرکشۍ سره هڅه کوي چې لوستونکي ته یوازې موضوع په وچو او سپېرو الفاظوکې وړاندې نه کړي چې لوستونکی ستړی کړي او حکایت پرېږدي. دده هڅه داده چې په داسې منظر کشۍ سره موضوع نوره هم په زړه پورې کړي.

په یوه بل تمثیلي نظم کې چې د مثنوي په چوکاټ کې په دوولس څپیز بحر کې لیکل شوی دی، نکل لکه د یو ولسي نکلچي په څېر په روایت پیلوي:

پخوانیو زمانو کې یو پاچا و

پر رعیت باندې ظالم لکه بلا و

دی ددغه حکایت حواله د سعدي پر بوستان ورکوي. ده کولای شول چې دغه حکایت یې نېغ په نېغه د سعدي په بوستان پیل کړی وای، خو ددې لپاره چې ولسي بڼه ورکړي او دا وښیي چې ده دغه نظم له ولسه اورېدلی نو د ولس د نکلچیانو په څېر یې پیل د نکل په مرکزي کرکټر کړی دی.

جهاني هڅه کړې چې ددغو نکلونو راویان هم ولس وښیي او ترکیبونه هم د ولس وکاروي. که کومه تشبیه کاروي نو هغه هماغه تشبیه وي چې د ولس پر ژبه پرته وي او ډېره یې کاروي، دغه ډول تشبیه تصنعي نه وي:

چې دهقان حاضر په مخ کې د سلطان سو

لکه پاڼې د خزان داسې لړزان سو

د تمثیلي نظمونو یوه ځانګړنه داده چې تصنعي صنعتونه نه مني، ځکه د تصنعي صنعتونو په کارولو سره تمثیل تتبرېږي، دی ددغه تمثیلي نظم پایله داسې راباسي:

نه زده کېږي دومره څه له عالمانو
لکه واوري چې څوک عیب د ناپوهانو
له دوستانو یې عیبونه تېول پټېږي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کـــــه تـــــه بـــــد کوي پـــــر دوی بـــــه ښـــــه لګېـــــږي
تـــــول عیبونـــــه دي دښـــــمن تـــــه څرګنـــــد ېږي
چـــــې هغـــــه تـــــه آیینـــــه غونـــــدي ښـــــکارېږي
دوســـــتان نـــــه دي چـــــې دي تـــــل کـــــړي صـــــفتونه
دوســـــتان هغـــــه دي چـــــې وایـــــي دي عیبونـــــه

(کوه طور،۳۱۰-۳۱۳م م)۹

په وروستي بیت کې متل توضیح شوی دی. د جهاني په دغو تمثیلي نظمونو کې د کلمو او ترکیبونو تکرارحسن هم شته چې دغه تکرار د نظم موسیقي پیاوړې او خوږه کړې ده. په دغو تمثیلي نظمونو کې جهاني د وزن، قافیې، ردیف، بدیعي لفظي او معنوي برخو په شاعرانه کارونې سره د نظم بهرنۍ او داخلي موسیقي خوږه کړې او د لغوي **Lexical** ، نحوي **Syntactical** او فکري **Philosophical Level** برخو پر اوډون یې خپله وینا داسې اهنګینه کړې او ښایسته کړې چې لوستونکی نه ستړی کوي او تر پایه یې له ځانه سره بیایي. (۲۰)

اخځونه:

۱- جهاني عبدالباري ،کوه طور،پنځمه شعري ټولګه ،نارنج خپرندویه ټولنه، کندهار، دویم چاپ، ۱۳۸۵ل کال.

۲- جهاني عبدالباري، شپېلۍ، نارنج خپرندویه ټولنه– کندهار،۱۳۸۵ل

۳-زرین کوب ډاکترعبدالحسین ، نقد ادبي، جلد اول و دوم، موسسه انتشارات امیر کبیر، تهران ، ۱۳۸۲ل

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نجيب منلی

عبدالباري جهاني

په ۲۰۰۲ کال کې مې تر هغه وخته د عبدالباري جهاني د خپرو شوو ټولګو او ثبت شوو شعري بنډارونو له منځه ځو د پرش شعرونه راواخيستل، فرانسوي ژبې ته مې و ژباړل او په پاريس کې چاپ شول. د جهاني د شعرونو دغه غورچاڼ ته مې د ده د يوې ټولګې نوم «د سباوون په تمه» غوره کړ. د سريزې په نامه مې يو څو کرښې پرې وليکلې. د شاعر د معلوماتو له پاره مې هغه سريزه پښتو کړې وه. جهاني ته د ارادت دغه ډالۍ د لوستونکو مخې ته ږدم. مقصد مې دا نه دی چې څوک دې ترې څه واخلي، مقصد مې د يو ستر شاعر دغې ادعا ته د تعظيم سر ټيټول دي چې هر نن يې د پرون سبا دی. هيله ده چې په همدې سترګه ورته وګورئ.

د پښتو ادبياتو تر ټولو پخوانی شعر د اتمې پېړۍ دويمې نيمايي ته رسېږي خو د پښتو ادب په واقعي ډول د شپاړسمې پېړۍ په اخر کې په پرمختګ شروع وکړه او څو داسې اثار يې منځ ته را وړل چې د هند د نيمې وچې او د منځنۍ اسيا په ادب کې د قدر وړ ځای لري.

کله چې سړی د پښتو ادبياتو او د پښتني ټولني تاريخ ته ګوري نو دا ترې جوتېږي چې ادبيات هغه وخت په فوق العاده توګه پراختيا مومي چې ټولنه له ستونزو سره مخ وي او شته والی يې تر خطر لاندې وي. تر پنځلسمې پېړۍ وروسته چې مغولو د پښتنو ځای نيولی و او پر هند يې پاچاهي کوله نو يو وخت داسې يو ملي سياسي، مذهبي او نظامي غورځنګ راوټوکېد چې د نوو مهاجمينو په مخ کې يې د پښتنو مقاومت څرګند اوه او داسې يو ادبي خوځښت هم راپيدا شو چې د دې ملت فرهنګ يې بېرته تازه کړ. په اووه لسمه پېړۍ کې نابغه جنګيالي شاعر خوشال خټک، په اتلسمه پېړۍ کې احمد شاه بابا چې د نوي افغانستان بنسټ يې کېښود او په صوفي وزمه شاعرۍ کې هم وځلېد، د نولسمې پېړۍ په پای او د شلمې پېړۍ په پيل کې د ازادۍ غورځنګ د خپلو ليکوالو او شاعرانو له ټولۍ سره د تاريخ داسې صحنې دي چې د يو ولس سياسي بقا په کې د هغه ولس د خلاق نبوغ له غوړېدو سره هم مهالې وي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شوروي اتحاد پر ضد جنګ او د هغه بېلابېل، بدل شوي شکلونه، که هغه د رټل شوي کمونيزم او «ازادي بخښونکي» اسلاميزم ترمنځ جګړه وه، که هغه شخړه وه چې ورو لېوانو په کې د رنګ شوي وطن د زبېښل شوي لاش پر سر سره وخوړل، که هغه د تورو کارغانو سيلونه وو چې د ايمانونو د ژغورلو په نامه يې د افغانانو تنې د تياره فکر تورتمونو ته وروسپارلې او که هغه امريکايي سوله وه چې د داوودي ګلو رېبونکو [1] يې تر هر طاعون او هرې وبا نه زيات د افغان ماشومانو ژوندونه ورېبل ، دا ټول د افغاني شاعرانو له پاره د خپلو هيلو او رنګو شوو جونګړو د ستايلو يوه بله موقع وه.

عبدالباري جهاني د هغو شاعرانو له ډلې څخه دی چې اثار يې د دريو لسيزو د هغو بدمرغيو تغمې لري چې افغان ولس يې زموللی دی.

د جهاني له اثارو سره زه په ريښتيا د پاريس په يو تياتر کې مخ شوم. هغه خونړۍ ګډوډي چې په ۱۹۹۲ کال کې په افغانستان را خوره شوه د يوې ريښتينې فرهنګي خونړيزۍ سره مله وه. څه تخليق کوونکي، روڼ اندي، پوهان، ليکوالان، شاعران، سندرغاړي او نور هنرمندان چې په هېواد کې وو د پرديسۍ پر لور روان شول. ناشناس، د افغاني موسيقۍ يو ډېر ښکلي غږ، په انګلستان کې واړول. د ۱۹۹۲ کال په ژمي کې يې يوه شپه په پاريس کې کنسرت ورکړ. ناشناس خپلو سندرو ته د شعرونو په انتخاب کې لوړ شهرت لري او زه هم د څو خوندورو نوو شعرونو د اورېدو په تمه وم. خو هغه جذبې ته ورته لذت مې لا په خيال کې هم نه وګرځېدلې چې په دغه ماښام مې په څو نوو سندرو کې وموند.

د جهاني شعرونه وو. څو مياشتې وروسته مې هغه دوه شعري ټولګې چې جهاني په ۱۹۸۸ او ۱۹۹۳ کې چاپ کړې وې تر ګوتو کړې. د ټولو شعرونو په لوستلو زما په لومړي احساس کې بدلون رانغی. ډېر ژر را ته دا فکر پيدا شو چې دا ارزښتناک غمي فرانسوي ژبو لوستونکيو ته هم وروښيم، خو زما تر خپل ذوق ور ها خوا ، جهاني د نوي پښتو ادب داسې څېره ده چې څوک ترې نه شي تېرېدلای.

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغان اکادمیسین محمد صدیق روهي د پښتو د معاصرو ادبیاتو په تاریخ کې ورته یوولس مخه وقف کړي او د پښتو ادبیاتو د تاریخ ستر استاد حبیب الله رفیع وایي چې «جهاني د هېواد په معاصرو شاعرانو کې په هغې ډلې کې راځي چې د ګوتو شمار شاعرانو له ډلې څخه دی.»

دی په (۱۹۴۸) کال په کندهار کې زېږېدلی او هملته یې تر بکلوریا پورې زده کړې کړې دي. د هغې ولسي شاعرۍ له چینې یې اوبه څښلي چې سندرغاړي او سازیان یې یوخوا بل خوا وړي او خپل لومړني شعرونه یې هلته تراشلي دي. بیا کابل ته راغی چې په پوهنتون کې بشري علوم ووایي. نوې زېږېدونکې دیموکراسي (هغه اساسي قانون چې له افغانستانه یې مشروطه پاچاهي جوړه کړه په ۱۹۶۴ کال کې نافذ شو) د هېواد په مرکز او په تېره بیا په پوهنتون کې له جم و جوشه ډک فکري او فرهنګي ژوند د خپراوي له پاره مساعده زمینه وه. جهاني په کې د داسې یوه شاعر په توګه ځان ښکاره کړ چې د هغه وخت د یو مینه وال په وینا (شعرونه یې نښېدل). هغه مهال یوازي په سلو کې لسو افغانانو لوستل او لیکل کولای شول. اخبارونو او مجلو په ګرانه تر څو سوو لوړ تیراژ درلود خو لاس په لاس ډېر ګرځېدل. جهاني په کې په زړه پورې ونډه درلوده خو د هغه شهرت هغه وخت یو نوی وسعت وموند چې ناشناس یې له شعرونو ساز جوړ کړ او دا سندرې د کابل راډیو خپرې کړې. د ۱۹۷۹ کال په دسمبر کې شوروي یرغل مهاجرت ته اړ کړ. څه موده په پاکستان او نورو هېوادونو کې سرګردانه و او د څو کلو راهیسې د امریکې په متحدو ایالاتو کې اوسېږي او د امریکا غږ راډیو په پښتو څانګه کې د ژورنالیست په توګه کار کوي.

د پردېسۍ کلونو یې قلم لا تېره کړ خو اوس یې شعرونه نه ناځي، د هېواد په دود ترې وینې څاځي. مګر بیا هم د جهاني شعر او په ټوله کې افغاني شعر په جنګ او د هغه په وحشتونو کې نوې ښکلا پیدا کړې. وینې ترې څاځي خو ژاړي نه. چیغې یې له درده اخوا نور څه وایي او د راتلونکي سباوون خبرې کوي. (۲۱)

---

[1] Daisy Cutter د هغو درنو بمونو نوم و چې د طالبانو د رژیم په وروستیو شپبو کې یې د هېواد په ګڼو سیمو کې بې شماره هستۍ وربېلې.

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهنمل محمود نظري

جهاني او طنز

عبدالباري جهاني په (۱۳۲۷ لمریز کال) کې د کندهار ښار د کابل دروازې سیمې ته نژدې د بامیزو په کوڅه کې د عبدالاحمد خان په کورکې نړۍ ته سترګې غړولي او زده کړې یې د کابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځۍ د تاریخ او جغرافیې په څانګه کې پای ته رسولي دي.

ښاغلي جهاني په پښتو ټولنه او علومو اکاډمۍ کې کار کړی او د دې تر څنګ یې د کابل مجلې د مسؤل مدیر په توګه دنده ترسره کړې ده. بیا امریکا ته مهاجر شوی او هلته یې د امریکا غږ راډیو په پښتو څانګې کې کار پیل کړ. ښاغلي جهاني د شعرونو پنځه ټولګې لري لکه ورکه مینه، پایکوب، د سباوون په تمه، شپیلۍ او کوه طور.

په نثري برخه کې د "قوماندان" په نوم یو ناول لري چې د تېرو دریو لسیزو ترخه او پرېشانه حالات پکې بیان شوي دي، "همداسې د هرات پښتانه او ستره لوبه" "د مشکو کاروان» یې دوه نور نامتو اثار دي،دغه ډول منظومې ژباړې هم لري.

هغه وایي:

چــې افسانې یې د پېرۍ پر لېمه شپې زنګوي
د سنګسارونــو تــر میدانه څې ښاغلي خلک

که تاریخ ته وکتل شي دلته ډېر ښاغلي خلک زېږېدلي دي، نو مونه یې د تـاریخ پـه غېږ کې پراته دي، د زماني زور ته یې سر نه دی ټیټ کړی، رښتیا یې ویلي دي د ادب په زېور یې سینګار رښتیا ویلي دي د هغوی دا رښتیا به تل پاته وي او د تـاریخ رنګینې پـاڼې بـه جوړوي چې لـه دې ښـاغلو څخه یو هم عبدالباري جهاني دی، دی وایي:

د هــر وګـــړي پـــه څـــېره کې بلاګانې وینم

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلتــــه هینداړو تــــه لا نـــه دي دربدلي خلک

د هغه یوه ځانګړ تیا داده چې په کوم سیاسي چوکاټ کې ښکېل نه دی، هغه آزاد دی ، آزاد سوچ کوي، رښتیا وایي، څه نه پټوي، د چا پلوي نه کوي، ټولو ته په یوه سترګه ګوري، څه تر ژبې لاندې نه پټوي، نو ځکه ځینې یې یاغي هم بولي

خالق مې ککرۍ سجدې ته نه ده پیدا کړې

تنـدیه مــاتــوم دي لګومه خــو دي نــه

هو ! دا ښاغلی جهاني دی، چې خپل ملي رسالت یې تر سره کړی دي، بدو ته یې بد او ښو ته یې ښه ویلي دي ، پر بدو کړو یې نیوکې کړې او غندلي یې دي. دې ډول بیان ته په ادب کې طنز وایي یانې هغه نه یوازې دا چې یو ښه شاعر او ښه لیکوال دی، بلکې یو ښه طنز لیکونکی هم دی، زه د جهاني صاحب دا طنزونه پر څلورو ډولونو وېشم:

۱ - په حیواني کیسو او نکلو کې د انسان له خولې رښتیا بیانول:

په دې ډول اثر کې شخصیتونه ژوي دي او دا چې دژوو ځای ځنګل دی نو هلته د ځنګل قانون یانې د زور تر قانون لاندې ژوند بیانېږي لکه:

یـــــــــــوه ورځ یــــــــــــوه مـــــــــــوږک پــــــــــــه حجـــــــــــره کـــــــــــي
شـــــــــــل او ســـــــــــل ځلـــــــــــه ازار کـــــــــــړ پــــــــــــه ســـــــــــجده کـــــــــــي
چـــــــــــې بـــــــــــه شـــــــــــیخ کلـــــــــــه ورتیـــــــــــټ ســـــــــــو وســـــــــــجدې تـــــــــــه
د مــــــــــــوږک لکـــــــــــۍ بـــــــــــه ورغـــــــــــله و خــــــــــــولې تــــــــــــه
چـــــــــــې د بـــــــــــل پـــــــــــه متـــــــــــو غـــــــــــټ ســـــــــــي یـــــــــــا زمـــــــــــرۍ ســـــــــــي
پـــــــــــه هغـــــــــــه ګـــــــــــړي لـــــــــــه قـــــــــــام څخـــــــــــه پـــــــــــردی ســـــــــــي
اول غـــــــــــوښې خـــــــــــوري د خپلـــــــــــو قریبـــــــــــانو
ښـــــــــــخوې داړي پـــــــــــه خپلـــــــــــو یـــــــــــارانو
دا یـــــــــــې هـــــــــــېره وي چـــــــــــې نـــــــــــن تـــــــــــه تېرېـــــــــــدل ســـــــــــته

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

چـــــې هســـــــــکېږي يـــــــــوه ورځ کښـــــــــته کېـــــــــدل ســـــــــته
چـــــې يـــــې عقـــــل خـــــداى مـــــوږک غونـــــدي کـــــوچنى کـــــړي
يـــــوه ورځ پـــــر خپـــــل بـــــادار بانـــــدي غـــــورځى کـــــړي

په دې ډول طنز کې چې کرکټرونه يې ژوي دي ليکوال يې په رښتيا ويلو او نيوکو نه ملامتېږي. په دې ډول طنز کې ليکوال يو سمبوليک ژوى لکه « لېوه (داړونکى) ؛ ګېدړه او مار (مکار) ؛ کوتره (سوله) او موږک (پست او کم عقله) ... ځخه کار اخلي، چې لوستونکى د حيواني کرکټر له نومه پوهېږي چې د ليکونکي موخه څوک دئ.

۲- د حيوانانو له خولې کيسې دي چې ډېر د نصيحت او ښوونې لپاره ويل کېږي. په دې ډول طنز کې پر زوروا کو کوټلي نيو کې کېږي او کله کله د حيواناتو له خولې يوه کيسه بيانېږي او په يوه ښه پايله ختمېږي، لکه د جهاني صاحب د باز او چرګ شعر:

ته ښاغلى يې په کـــــور کـــــې د خـــــانانـــــو
چې په ښکار وزې د خپلو همـــــنوعـــــانـــــو
ځان پاچا ګڼې په کـــــور کې د مـــــرغـــــانـــــو
خو په لاس کې يې غـــــلام د انسانـــــانـــــو
تر هغو به يې خـــــانـــــانـــــو تـــــه منلى

۳- جهاني صاحب د خپلې ژبې او ملت ويده فولکلوريک نکلونه، هېرې شوي کيسې او نا ويل شوي افسانې په طنزي بڼه چې يو پيغام لري، بيا را ژوندى کړي او ددې افسانو او نکلونو په هر بيت کې يې نه هېرېدونکي او زړه راښکوونکي طنزي توکي ځاى کړي دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويـــــــل ګـــــــــورئ دا بــــــــــې شـــــــــــرمه بـــــــــــې غيرتـــــــــه
دی پيـــــــــاده ځـــــــــي پـــــــــر خـــــــــره ناســـــــــته ده عورتـــــــــه
دا وطـــــــــن بـــــــــه لـــــــــه بـــــــــې ننګـــــــــو خرابيـــــــــږي
نـــــــه لـــــــه خلکـــــــو ، نـــــــه لـــــــه قـــــــوم څخـــــــه شـــــــرميږي
نـــــــــه معلـــــــــوم دی ورتـــــــــه قـــــــــدر د ميړونـــــــــو
نـــــــه بيريـــــــږي د عـــــــالم لـــــــه پېغورونـــــــو
د ميـــــــړه مقـــــــام کتـــــــاب دی ذکـــــــر کـــــــړی
خـــــــدای پـــــــه خپلـــــــه پـــــــه قـــــــران کـــــــي پېژنـــــــدلی

ترپايه

په دې ادبي طنز کې ډېري نبې تولنيزي سکالو ته چې خلک په هر شی پسې خبرې کوي نغوته شوې ده.

جهاني صاحب په دې کيسو کې ډېري کنايې چې دوې ماناوې لري، ياني يوه لنډه او بله ليرې مانا لري، ځای کړي دي لکه:خريي تر مخه او رهبر دی ؛ په پتو سترګو په خره پسې روان دی؛ خپل مغز په کار نه اچوی او نه خپلی سترګي؛ بيابان کي ګيدړان د کور زمريان..

۴- عبدالباري جهاني نيغ په نيغه د تولني د ريا کارو او غولوونکو له مخه دريا پرده پورته کوي، هغوی خلکو ته ښيي،د هغو د پروړو لاندي او به تېرول غندي او د ولس په سترګو کې خاورې اچول رسوا کوي. هغه تالی ځتي نه پرېږدي، له يوه هم خپله تربګني نه پټوي چې دا کار هر څوک نه شي کولي ، دا هوډ ، مهارت، ژوردرک او جرئت غواړي.

هغه د شيخ د ريا په هکله وايي:

را ايستلي توره راغـــی، د ساقـــي د وينـــو تـــږی

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ مستي چي يې ليدله شيخ پخپله خماري سو

د ګناه په خُم کي رنګ سول د زاهد د بګړۍ ولونه

پرهېږوکو يې لړزه ده ټينګ ايمان يې شيطاني سو

يا داچي زاهد ته په طنز وايي:

موږ لېونو ته د حساب خبري مه يادوه

ستا تر دوږخ پوري پېړۍ دي، دلته شپې پاته دي

ته د ګناه بخري مينځې د پرهېز په اوبو

زاهده پټې دي په وينو کي لمبې پاته دي

او يا دا چي:

دلته سرونه بېله کاږو بل څه نه پېژني

دغه واعظ او دا کتاب په مدرسو کي ښه دی

ما لاتازه له خپل جانان سره وعدې نوي کړې

زاهده ستا حوري غلمان په جنتو کي ښه دي

يا:

زاهده خوله دي د دوږخ په کيسو سترې کړله

دا څه خليل دی تر انګاره پوري تلل چي نه وي

پښېمانه نه يم شيخه مه را يادوه قولونه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا څه توبه ده په زړ ځله ماتېدل چي نه وي

یا:

زاهـــــده په تیارو کـــي د تسپو دېغونه اورم

کوثر ته دي روان کړو له شـــیطانه سره ځـــو

د روس په راتګ سره له نصیبه سر ټکوي چي ولي باید تل د بل مریان اوسو؟

له ازلـه مو نصـیب راغلی خــوار دی

چي لوېدلی مو د بل په لاس مهار دی

چي د مجاهدینو د دوران ناخوالي ویني بیا هم له رښتیا سترګې نه پټوي، کـه څه هم د طبعیت د قانون په اساس چې د روس د راتګ ضد و باید مجاهد یې نه وای غندلی خو هغه بیا هم رښـتیا نـه پټوي، وایي هغه ولس چې مجاهدو ته یې سترګې نیولي وې هغوی هم د ولس د وینو ترږي وختل او بې روده ولاړل.

اسمانــه مــا خــو داسي نــه ویلــه

چي د کابل ګرېوان ته اورتوی که

زمــا جــونګــړه کــي بلا وکـــره

زما په لستوني کي ښامار لوی که

یا:

هی توبه د هغه قـــام لــه بـــد مرغـــیو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې قسمت يې سي په لاس د ګاونډيو

قتلوي پـه يـوه بل تـربـور قومونـه

ځغلوي يې پـه ميراث پاتـه مالونـه

هغه د هر تـور تـغر پـه ليدو پښـه پـر پښـو نـه اړوي؛پـټـې ستـرګـې نـه تـرې تـېرېږي، خپـل د زړه غوټـه پرانيزي او هغه د ټولو سره شريکوي، په ويلو يې د خپل زړه بړاس باسي. کله چې کندهار ته ځي د طالبانو د نظام په ليدو په افسوس وايي:

خمار مي نه ماتېږی شـرابونـه بېګانـه دي

ساقي راته اشنا دی، خو جامونه بېګانه دی

هغه په پردي اتڼ کښېوتو زورواکو د ناخوالو ، جفاګانو او تېريو پر وړاندې دربېږي، ياغي کېږي او وايي: ځغله، دا د طبيب کار نه دی !

زخمونه د حبيب دي د طبيب کوځې ته نه ځمه

پرهـاره شـوړوم دي رغـومـه خـودي نـه

د ننني وضعيت د ناخوالو په هکله بيا هم پټه خوله نه کښېني او وايي:

مورې د لېـونيو پـه اتـڼ ورکښـېوتلـي يو

پل چې مو د پله پر سرا ېږدي رقيبه پښه نيسه

يا:

پـــــه وطــــــن کـــــي يــــــې پاچــــا د غلـــــو ســــــلطان و
يــــــو آفــــــت و نــــــازل ســــــوی لـــــــه آســــمان و
پـــــــه ښـــــکاره پـــــــر ولســــــونو مهربــــــان و

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـــــــــــتې د خپلـــــــــــو حاکمــــــــــــــانو نګهبـــــــــــــان و
ور معلـــــــــــوم و هــــــــــــــــــر کــــــــــــردار د ظالمـــــــــــانو
ور څرګنـــــــــــــــــدي وې تــــــــــــــــــولې د قــــــــــــــاتلانو
نـــــــــه يــــــــــې لنــــــــــډ کړلـــــــــه لاســــــــونه د بــــــــدانو
نـــــــــه يــــــــــې واورېـــــــــــدل عرضــــــــــــونه د خوارانــــــــــو
نـــــــــه يــــــــــې بېــــــــره وه لــــــــه خــــــداى، نــــــه لـــــه عذابــــــه
نـــــــــه لــــــــه ورځــــــــــي د حســــــــاب او لــــــــه کتابــــــــه

يا دا شعر چې زموږ د هيواد د سياست ناخوالې په ښه ډول بيانوي:

پـــــــــه دا مــــــــنځ کـــــــــي يــــــــو حـــــــاکم لــــــــه حاکمـــــــانو
چـــــــــي ملګـــــــــــــرى و د غلــــــــــــو داړه مــــــــــــــارانو
پــــــــه زړه ســــــــــخت و تـــــــــــر پړانګـــــــــانو تـــــــــر لېوانــــــــو
ور تـــــــــريخ کـــــــــړى يـــــــــې ژونـــــــــدون و د ښــــــــاريانو

چــــــى پـــــــه هـــــــر ځــــــاى کـــــــي حــــــاکم يـــــــا صــــــوبه دارو
پرېســـــــــــېدلي لکــــــــه خـــــــــوګ پـــــــه غوښــــــــو بـــــــاروو

يا داچې:

د دې وطن پـــــه نصيب نـــــه دي رسېدلي خلک
چې بې ميندلي دي په کانو بې ويشتلي خلک
دلـــــته چـــــي راغلي نو د رحم تمه مه تري کوه
د دې قصاب تېغــــونــــــو ويني ژړولــــي خلک

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نــه يــې د زخم نــه د درد په علاج پوه سو طبيب

پـــرون لـــه ســانـــدو ســره ووتل راغلي خلک

نور مو څه سر در خوږوم، دا ليکنه د جهاني صاحب په دې طنزي شعرونو ختموم:

لا ښېږي به په خلوت کې غلي غلي شرابونه

ريا کار به زاهدان وي نه به ته يې نه به زه يم

يا:

جهاني تمـــه د مـــردي د لېونتوب کيسه ده

پـــه هر ولات کې چې ښاغلي وي ناولي خلک. (۲۲)

انجنير عبدالقادر مسعود

جهاني يو نوښتګر او مخکښ شاعر

شعر هغه هنري اثر دی چې ښکلي او په زړه پوري کلام ته د خوږو ترکيبونو او ظاهري فورم او شکل ته اړتيا لري. د شعر ښکلا د شعر په معنا، کلام او احساس کې او د شعر د فورم او شکل په وسيله انعکاس مومي. شاعر بايد خپل شعري مطلب داسې تنظيم او ترتيب کړي چې شعر يې معنا ولري او يو ښکلی فورم او شکل پيدا کړي. دی بايد له هغو ترکيبي عناصرو څخه لکه احساس، عاطفه، تخيل، وزن، کلام او د ټولنې داسې نورو پديدو نه ګټه واخلي، چې شعر يې معنا پيدا کړي او د ده شعر ته يو ښکلی فورم او شکل ور په برخه شي، د ده د شعر اساسي معنا، مفهوم او موضوع روښانه او دی خپل هدف او پيغام په خپل شعر کې خلکو او ټولنې ته بيان کړي. اساسي اصل د يوه شعر په معنا کې نغښتې دی، جانبي موضوع يې فورم او شکل دی.

زموږ هيواد د لوړو شاعرانو، اديبانو او ليکوالانو ټاټوبی دی، چې زموږ خلک او هيوادوال د شعر او ادب سره له پېړيو پېړيو را هيسې يوه ځانګړې مينه او علاقه لري.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ په ټولنه کې د شعر هنر ته د شاعرانو ، اديبانو او ليکوالانو له خوا ډېره پاملرنه شوې ده. زموږ زياتره شاعران د خپل ښکلي او په زړه پوري کلام، فهم او ادراک او سپېڅلي احساساتو او عواطفو په وسيله ټولنيز اهداف او د ټولنې غوښتنې په ډېره انساني توګه بيان کړي دي. دوی په خپلو آثارو کې خپل دردونه، د ټولنې ناخوالې او د خلکو او هيواد سره خپله مينه او خلوص په ډېر عالي شکل انعکاس ورکوي. دوی د خپل علم او پوهې په وسيله د خپلې ټولنې ستونزې او د هيوادوالو خوږو او ترخو ته پاملرنه کړې او د حل لاره يې ورښودلې ده.

د ښاغلي عبدالباري جهاني له نامه سره زموږ هيوادوال او په تېره بيا پښتنانه اشنا او ورباندې وياړي. دی د پښتو د اوسنيو شاعرانو په منځ کې هغه ځلانده ستوری دی، چې د خپلو شعرونو په وسيله يې پښتو ادب تود او ځلانده ساتلی دی. جهاني صيب زموږ د هيواد يو تکړه، وتلی، پېژندل شوی پياوړی او خوږژبی شاعر، اديب، ليکوال، وياند ، ژباړونکی اوژورناليست دی.

دی د خدای بخښلي حاجي عبدالاحمد خان زوی دی چې په (۱۳۲۷) لمريز کال کې د کندهار په ښار کې زېږېدلی دی. لومړنۍ زده کړې يې د کندهار ښار د ميرويس نيکه په ليسه کې سر ته رسولي او بيا په ۱۹۷۲ کال کې د کابل پوهنتون د ادبياتو او بشري علومو له پوهنځي څخه فارغ شوی دی.

جهاني صيب زموږ د هيواد د پښتو ادب په تاريخ کې هغه ځلانده او غوره څېره ده، چې د ده شعرونو او اثارو زموږ پښتو ادب ښکلی، روښانه او پياوړی ساتلی دی. شعر ويل اسانه کار نه دی، ځانته يو ځانګړی استعداد غواړي او پر دې لاره تلل يو مشکل کار دی. خدای پاک جهاني صيب ته دغه استعداد او ذوق ور په برخه کړی دی. ده له کوچنوالي څخه د مشهورو شاعرانو شعرونو له لوستلو سره مينه درلوده او د ښوونځي په دوره کې يې خپلې شعري انګازې خپرې کړې، خو هغه وخت چې پوهنتون ته راغی نو دا انګازې يې نورې هم پياوړې او بشپړې شوې. د ده شاعري چې يو نازک او لطيف فن دی تر اوسه پورې دوام لري.

جهاني صيب هغه وخت چې لوړې زده کړې يې پای ته ورسولې خپل کار يې په پښتو ټولنه کې پيل کړ. په پنځه ويشت کلنۍ کې د کابل مجلې د مسئول مدير په توګه هم دنده تر سره کړې او دوه کاله يې د پوهنې په وزارت کې کار کړی دی. ده د انګليسي ژبې د زده کړې لپاره دوه ځله بيروت ته سفر

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې دي. کله چې په هیواد کې حالات بدل شول، په ۱۹۸۱ کال کې یې پاکستان ته کډه وکړه او هلته دوه کاله پاته شو. په امریکاغږ راډیو کې یې ازموینه په بریې پای ته ورسوله او بیا وروسته د امریکا متحده ایالاتو ته ولاړ او تر اوسه پورې هلته د مهاجرت شپې سبا کوي.

جهاني صیب د اوسنیو شاعرانو او لیکوالانو په منځ کې یو ځانګړی ځای او مقام لري.

دی نه یوازې د پښتو ادب یو پیاوړی شاعر او ادیب دی، بلکې د نړی له بېلا بېلو شاعرانو شعرونه او آثار یې په پښتو ژباړلي دي. د ده ادبي او فرهنګي شخصیت نړیوال شهرت او مقام لري چې نه یوازې په هیواد کې د ننه، بلکې په بهر کې هم د سترو او لوړو لیکوالانو او ادیبانو له خوا ستایل شوی دی. د جهاني صیب شعرونه د ولس د ژوند او حالاتو اصلي او واقعي تصویرونه انعکاسوي. د ده په شعرونو کې د پخواني، نن او سبا د حقیقي او عیني ژوند انساني هیلې، جسارت، مستي، یاغیتوب، عواطف او احساسات پراته دي، چې اوریدونکي، لوستونکي او لیدونکي یې بې اختیاره تر ژور اغېز لاندې راځي او احساسات یې راپاروي.

د ده په شعرونو کې د واقعي عشق، مینه او محبت، سوز او ګداز، د طبیعت د منظرو او ښکلا نه رانیولې تر ملي، اجتماعي، علمي، تصوفي او اخلاقي کچې پورې تصویرونه او مفاهیم نغښتي دي. د شعر هنر، د موسیقۍ هنر، شاعران، هنرمندان هغه فرهنګي شتمنۍ دي چې له یو بل سره تړاو لري. د موسیقۍ هنر د شعر د هنر په وسیله بشپړ، ځلانده او تازه کېږي.

د جهاني صیب شعرونه یو ځانګړی موسیقیت لري، خو کله چې د ده شعرونه د هنرمندانو

په خوږو او ښکلو او ازونو، طرزونو او کمپوزونو کې د راډیو او تلویزون له لارې د ساز په څپو کې مینه والو ته وړاندې کېږي، ښکلا یې لا پسې زیاتېږي. د جهاني صیب شعري کلام د ده د پاک او سپېڅلي زړه کلام دی، چې په نورو زړونو خپل اغېز لري. دی یو درونډ شاعر دی، ځانګړی قلم او ځانګړې ژبه لري. دی د نرم او لطیف مزاج او ملي احساس او د رواني طبعې شاعر دی.

دی د یو ممتاز او نازکخیاله شاعر په توګه د نیکو اوصافو او لوړو اخلاقو خاوند دی. دی د خپل وطن او ملت سره ځانګړې مینه لري. د ده په ذهن او روان کې ملي نظر او ملي احساس خوندي دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی آزادۍ، دموکراسۍ، ملي عدالت او ملي وحدت ته علاقمند او په دې لاره کې يې د خپل سپېڅلي قلم او خوږ کلام په وسيله ستر فعاليتونه تر سره کړي دي. دی له پښتو، پښتونوالي او پښتو ژبې سره يوه ځانګړې مينه او خواخوږي لري.

ده د پښتو ژبې او پښتو ادب د ودې لپاره لوی خدمتونه کړې دي، چې د ده نوم او ادبي هلې ځلې زموږ د پښتو ادب په تاريخ کې نه ورکېدونکي او نه هېرېدونکي دي. په پای کې وايم چې که د جهاني صيب پر شاعرۍ، ليکوالۍ او پښتونوالۍ هر څومره وغږېږو بيا به هم کم وي. (۲۳)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد معصوم هوتک

د نیمي پېړۍ اشنا جهاني

د افغانستان په معیار باندي پنځوس کاله (نیمه پېړۍ) ډېره اوږده زمانه ده. زموږ خلک ته بده مرغه اوږده عمرونه نه لري. پنځوس کلن په معمرو خلکو کي راځي. پنځوس کاله اشنایي پخپله یو استثنایي ارزښت دئ او زه ویاړم چي له جهاني سره مي پر اشنایۍ نیمه پېړۍ اوښتې ده. زه که اوس د دې اوږده دوران پر خاطراتو باندي څه لیکم، نو یې راسره ومنئ چي خبره به کتابو ته ورسېږي. زموږ پلرونه هم سره اشنایان او په تجارت کي یې ښه ډېره موده شراکت درلود. تجارتخانه یې، چي په حقیقت کي د جهاني د پلار ملکیت و، د کندهار ښار په کابل بازار کي د ملاګلداد کوڅې پر مخامخ واقع وه. زموږ پلرنۍ مېنه په همدا کوڅه کي وه او د جهاني د زوکړې ټاټوبی د همدې کوڅې په شمال ختیځ کي د کابل دروازې د کلا فصیل په پای کي د بامیزو کوڅه وه. ددې کوڅې په سر کي یو تاریخي کور و، چي یووخت د لوی احمدشاه بابا وزیر، اشرف الوزراء شاولیخان بامیزی پکښې اوسېدئ. دا کور د جهاني مورني نیکه اروا ښاد حاجي شیر محمد کاکړ په بیه اخیستی و او جهاني په همدې کور کي زېږېدلی دئ. زه تر ده یو کال مشر یم. د جهاني پلار مرحوم حاجي عبدالاحمد لودین د پاکۍ، عزت نفس، دیانت او صداقت یوه نمونه وه. زموږ په خلکو کي یوه وراشه سته چي وایي (له پلاني څخه مېږی لا هم نه دئ ازار سوی). د مرحوم حاجي عبدالاحمد په باب همدا وراشې په سلو کي سل صدق کاوه. ما ته ددې لیکني پر وخت هغه مهال را په یادېږي چي زموږ دوو پلرونه به هر ماځیګر د تجارتخانې تر تړلو وروسته د صوفیانو د مسجد پر سړک باندي، چي د کابل دروازې جنوبي لور ته غزېدلی و، قدم واهه او وروسته به یې د ماځیګر او ماښام لمونځونه د صوفیانو په مسجد کي اداکول. زه شاهد یم چي حاجي عبدالاحمد مرحوم به د قدم وهلو په ترڅ کي ډېره هڅه کوله چي مېږی یې تر پښو لاندي نه سي. د صوفیانو مسجد د کابل دروازې په جنوب کي د کارېز پر غاړه باندي د کندهار د یوه مصلح روحاني پېشوا ملا محمدرسول ساګزي، مشهور په صوفي صاحب، د یوه مخلص پیرو ملا عبدالباقي کاکړ په لاس ودان سوی و. ملاعبدالباقي کاکړ د تهذیب الواجبات لتخریب العادات مولف دئ. د حاجي

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالاحمد مرحوم له نامه سره خلکو د (میرزا) لقب هم زیاتاوه، دا ځکه چي د ملغلرو په شان یې ډېر ښکلی نستعلیق او شکست خط کیښ. په تجارتخانه کي یې د میرزا محمد هاشم په نامه یو تن د تجارتي چارو د کتابت کار سرته رساوه خود زیاترو مهمو اسنادو مسودې به حاجي صاحب پخپل قلم کښلې. د جهاني مورنی نیکه حاجي شیر محمد کاکړ ډېر وخت په چمن کي د مېوې تجارت کاوه او پر څنګ یې تجارتي کمیشن اجینسي هم پرانیستلې وه. په برتانوي هند کي یې ددغي چاري مسئول شخص ته (بلاونړ) وایه. په جهاني باندي پلار د هغه وخت له دود سره سم پر ښوونځي سربېره دخصوصي سبق لوستل هم پیل کړل. د تجارتخانې پر څنګ یې د عطارۍ یودوکان و، چي ښتن یې ملامحمد نور اخند نومېدئ. جهاني یې پر دغه ملاصاحب باندي د دیني علومو درس ته کښېناوه. پر دغه استاد باندي ما (هوتک) هم درس وایه، زما او جهاني لومړی هم سبقي له همدې ځایه پیل سوه. ملامحمدنور اخند د کندهار ښار ختیځ لور ته د لوی بالاکرز ترڅنګ د بختیارانو د کلي اوسېدونکی و. دی به هر سهار له لوی بالاکرز څخه دغه دوکان ته راتلئ او مازیګر به یې بیرته خپل کور ته ځان رساوه. لوی بالاکرز د کندهار له ښار څخه څلورپنځه کیلومتره لیري پروت دئ، خود هغه وخت په شرایطو کي هره ورځ ددې فاصلې وهل د ټینګ استقامت نخښه بلل کېدلای سي. ملاصاحب په دیني علومو کي د متوسطي درجې عالم و، خو پر څنګ یې د فارسي ادب ښه مطالعه درلوده. په ورځني ژوندکي هم د یوه منور شخص په توګه پېژندل سوی و. په زامنو یې پر دیني علومو سربېره مکتبي زده کړې هم کړې وې. یو زوی یې، عبدالباري اشنا، د کابل د ادبیاتو له پوهنځي څخه فارغ سوی و او د کندهار د پوهنې د مدیر په توګه یې څه موده کار وکړ. د (ادبیات) په نامه یې په پښتو ژبه یو کتاب هم خپور سوی و. جهاني د دیني علومو مبادي له ما سره یو ځای پر همدې ملا محمدنور اخند باندي ولوستله. په دغه وخت کي یې کورنۍ له بامیزوکوڅې څخه (ده خوجې) ته کډه سوه او پر ملامحمد نور اخند باندي ددرس ویلو سلسله یې وشلېدله، خوما نوره ادامه هم ورکړه. تر دې وروسته نو زه او جهاني یوازې د ښوونځي همصنفیان و او دې همصنفیتوب مو د پوهنتون تر شاملېدو پوري دوام وموند.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

جهاني له درس سره علاقه درلوده خو په جدي توګه يې ځان ورته وقف کړی نه و. دده د خپل بيان له مخې ما دغه لړۍ ترده په جديت سره تعقيبوله. په هيواد کې د ديموکراسۍ له راتګ سره سم (۱۳۴۲ش) ښوونځيو ته دنوو سياسي جريانا تو لاسونه راوغځېدل چې زه او جهاني يې دواړه څه موده د سياست لور ته ورکش کړو. د سياسي او اجتماعي کتابو مطالعه مو پيل کړه. د خارجي مطالعې ميدان بيا ده وګاټه او د هغې له برکته يې هغه خلا ښه پوره ډکه کړه چې دده له خوا رسمي زده کړو ته د نه پاملرنې له امله ايجاد سوې وه. د ليسې په وروستي ټولګي کي يې د انګرېزي ژبې زده کړي ته ملا وتړله او په لږ وخت کي دومره پر مخ پکښې ولاړ، چې د انګرېزي آثارو مطالعه يې پکښې پيل کړه. سياست ته خو زه بېخي جوړ نه وم، خوده هم ګلونه پکښې بوی نه کړل او د پوهنتون په لومړيو کلو کي يې خپله لار ځني رابېله کړه او د يوه مستقل ملي فرهنګي شخصيت په توګه يې په ټولنه کي ځان تثبيت کړ. ده پوهنتون ته د شاملېدو تر مخه په شعر ويلو پيل کړی و، خو پوهنتون ته له شاملېدو سره سم يې شعر د ژوند داسي نه بېلېدونکی جزء سو، چې تر ننه يې لا هم لاس نه دئ ځني اخيستی. ده د شعر د عروج پړاوونه په داسي سرعت سره ووهل چې په هماغه اولو کلو کي د پښتو ادبياتو تاريخ ليکونکو دده نوم تر ډېرو مشرانو ليکوالو او شاعرانو وړاندي وګاڼه. پر هيواد باندي د روسي ښامار يرغل دده شعر د افغانانو د ملي مبارزې د فرهنګي ډګر بيرغ کړ او په هيواد کي دننه او بهر يې د هر وطنپال افغان دلچسپي راوپاروله. نن ورځ جهاني د پښتو ژبي يو داسي شاعردئ چې د پښتو ادبياتو هر لوستونکی او څېړونکی يې له نامه سره اشنادئ. د پښتو معاصر شعر څېړنه به د جهاني د اشعارو له مطالعې پرته جدي نيمګړتياوي ولري. څرنګه چې ددې کتاب سمبالوونکي ماته دده د ژوند په باب د ليکلو لارښوونه کړې ده، ځکه نوزه دده پر شعر ډېر څه نه وايم، خودومره بايدووايم چې د جهاني ټول ژوند شاعرانه دئ. شخصي ژوند يې ،مزاج يې، عواطف يې، حب او بغض يې، احساسات يې، بس هرڅه يې شاعرانه دي. يو وخت د حوادثو خورا درنې شېبې په پټه خوله تېرې کړي خو بل وخت يې بيا تر ګل نازک عواطف په نري شمال باندي ورژېږي. کله يې د ژوندانه خورا درنو غمو تر سترګو يوه اوښکه لاهم نه ده راتوی کړې خو بل وخت يې بيا کوچنۍ حادثې تر سترګو سېلابونه بهولي دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه نسم کولای چي زما او جهاني د نیمي پېړۍ اشنايي دي په یوه مقاله کي بیان کړای سم خودومره ویلای سم چي زما په خپل ژوندلیک (اټوبیوګرافي) کي له جهاني سره اشنايي په یوه مستقل فصل کي بیان سوې ده. ژوندې اوږد ، قلم دې غښتلی او خوشالي دې ملګرې وي. (۲۴)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولي محمد نورزی

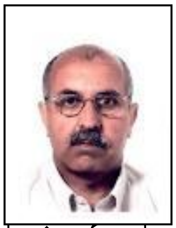

د جهاني د ليکوالۍ او شاعرۍ پر تګلاره

د ځينو افغانانو ليکلي نظرونه، نيوکي او انتقادونو ته يوه لنډه کتنه او د هغه په باره کي زما شخصي نظر او ارزونه په ننني نړۍ کي او د پښتو ژبي په پخواني تېر لرغوني او وسني تاريخ کي د پښتو ژبي شاعران که لږ نه دي نو ډېر هم نه دي. دا ځکه چي پښتو ژبه د تېري پېړۍ د وکدارانو او چاروا کو له پامه هم غورځول شوې وه او د دربار په انګړ کي يې خپل ځانګړی مقام نه و ترلاسه کړی. مګر د پښتو ژبي پو هياليان او د ادب مينه والو استادانو خپله اراده او عزم د خپلي ژبي د فولکلور، ادب او دود د تېر ميراث د پيا وړ تيا او ژوندي پا ته کېدو په هکله د ګرامري قواعدو او ليکدود نه نيولي بيا تر کيسو، نکلونو او متلونو پوري خپل تاريخي رسالت د ساتني او پالني په چوکاټ کي ښه روزلی دی چي نن سبا موږ د هغو استادانو له برکته د دوی د شعرونو د عاطفي، تخيل او ملي اندېښنو په چوپړ کي د تا ريخي پېښو د پلټني تا ريخ ګورو او د دوی د شعرونو د ښکلاوو، بد مرغۍ، خوشا لۍ، غم، وير، مينه، محبت او همدا رنګه د کرکي، نيک مرغۍ او نا خوالي په شعري ښه لولو او ورو چي د هغوی د ښکلا د غه تصوير او د انځور خيال د شعر په مختلفو بر خو کي احساسېږی چي ښلګي يې له ورا په ښکاري. ولي دا يو ځانګړی مثال د ادب او فولکلور په نړۍ کي په روښانه او ځلانده توګه د ليدلو وړدی. پښتو ژبه د ګرامري قواعدو پر بنا د ماضي، اوس او راتلونکو حا لتونو د سمون د ښه ليکدود لپاره په منطقه کي هغه يوا زينۍ ژبه ده چي پورتنۍ قاعدې او اصول يې ټوله د حا لتونو په شکل نه يوازي ښه پکښي سا تل شوي، بلکي په ډېر ښه ډول سره د هغوی د استعمالولو پړا وونه هم په جلا جلا ډول سره خپلي تکاملي مرحلې تېري کړي او د پر مختيا په حا لت کي ليدل کېږي.

د پښتو ادب د تېر وخت سالاران او مخکښ استادان لکه خوشحال بابا، رحمان بابا، حميد بابا او غني خان په لوړ همت او مټ د پښتو شاعرانه جونګړي ښه پا لنه کړې او تر هغوی وروسته ځو کاله را په دې خوا د پښتو ژبي د ودې او تکا مل مر حلې او ادبي لر غونتوب د نورو ادبي ستورو، لکه علامه عبدالحی حبيبي، ګل پاچا الفت، عبدا لروف بېنوا، قيام الدين خا دم، عبدالهادي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

داوي، صديق الله رښتين، عبد الله بختاني، محمدصديق روهي، حمزه شينواري او داسې نورو په مرسته پښتو ژبه يوه نوي تاريخي او تکاملي پړاو ته وواښته، د هغوی په مرسته د پښتو ژبې د غني کولو پراخ اوښتون او ملي ويښتيا ته لاره پرا نستله شوه چي د غه پياوړي او نه هېردونکي اديبان او پوهياليان ددې ژبې د درک د ژورو خيالاتو او پياوړو شننو او سپړنو په ترڅ کي د ادب د مرغلرو پوره او پېژندل شوي منلي خا وندان دي چي نومونه يې د تلپا تي پښتو په تاريخ کي د ادب د ملغلرو په نا مه يا دېږي او د خپل وخت زمريان هم دي.

ولي ددغو ټولو پاملرونو سره سره پښتو د ظاهر شاه او داود خان په دورو کي يوازي په سمبوليک شکل موجوديت درلود او په رسمي ادارو او موسسو کي د ېر لږ د پښتو ليکدود چلېده، يوازي پښتوټولني د پښتوژبې د ميراث او ژونديتوب لاره خارله، مګر دا د يوې ژبې د غنی کولو او ودې لپاره کا في نه و، را به شو د پښتو ژبې د شعر نړۍ ته.

که چېري مورږ د شعر په اړه څه وايو با يد لومړی پوه شو چي شعر څه شی دی، د شاعر احساسات څرنګه د شعر په بڼه کي را څرګندېږي او د شاعر د شعر پيغام څه شی دی؟ شعر د يوه شاعر د استعدادونو يوه الهي پېرزو ينه ده چي د عقلي ژوند داخلاقو احساسات او خصوصيات پکښې نغښتي وي او د شاعر د نفس د روحي او فکري ساختمان او جوړښت د احساساتو د څرګندوني هينداره بلل کېږي.

د پښتو ژبې شا عران پخپلو شعري ټولګيو کي هاند او هڅه کوي چي د پښتنو د طبيعي او اجتماعی ژوندون د چا پېريال ناخوالي او نيمګړ تياوو ته داسي بڼه ورکړي چي د شاعر د شعر پيغام او انګېزه د هغه د شخصي خواصو او احساساتو درک په يوه درسته او نظمي بڼه د شعر په چو کاټ کی منځ ته راشي، ځکه چي شاعر دغه شعري احساسات د ملت په زړه کي وينې او خپل غورځنګي احساسات و نورو وګړو ته داسي بيا نوي چي د شاعر روح او احساس کټ مټ د هغه تر اغېزي لاندي راځي، ځکه چي د روحياتو او اخلاقو د عقلي ژوند شعري نړۍ تـه لاره مومي او د هغي ټولني انځورونه د شعر په چوکاټ کي د عمل په ډګر کي د شاعر لخوا په شعري ژبه د بيانولو پړاو تکميلوي او ويونکي ته د علت او سبب د پوښتنو فضا منځ ته راوړي، ددې تر څنګ د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستونزو د حل لاره هم ور په ګوته کوي. د شاعر د شعرونو په معنی یوازي شاعر ښه پو هېږي، ولي ویونکي او د شعر اورېدونکي له شعر څخه په خپله ګټه الهام اخلي.

لکه څنګه چه ژبه د یوه ملت د خلکو د عقلي او روحي وسیلې یو مهم عنصر دی، نو د انسانانو د اخلاقي روحیاتو په درشل کي د اړتیاوو پر بنسټ د پوهولو لپاره یو مهمه وسیله هم ګڼل کېږي. ژبه د هر ملت پر عقلیت با ندي چي د هغه ملت د طبیعت او محیطي کلتور هم پکښي نغښتی وي رڼا اچوي او د هغه ملت د روحیاتو ښکلاوي د تا ریخي پېښو پلټني ته لاره پرا نیزي چي په دې حساب پښتو ژبه هم په خپل اجتماعي او طبیعي چا پېریال کي ځانګړي ا صول او تګلاره لري، نو په دې ډول که یو شاعر د پښتو ژبي د لغاتو او کلیماتو په قا موس کي وګوري او د هغې ژبي د سمبنت او بشپړتیا لپاره علمي څېړني او شنني وکړي لومړی باید شا عر په خپله د هغې ژبي د ادبي او علمي پو هي پوره وړتیا ولري او دده د تحقیق او څېړني د خیال او عقلیت دایره باید کمزورې نه وي، نو په کار ده چي شاعر ددې ژبي د طبیعت او عقلیت دواړي خواوي وڅاري او د ضرورت په وخت کي د یوه لایق او منلي څېړونکي په توګه په دغه چوکاټ کي خپلي پلټني ته لاره پیدا کوي چي دلته شاعر نه یوازي د یوه شاعر په شکل، بلکي د یوه پوره معیاري څېړونکي او سپنېدونکي په توګه خپله و جیبه سر ته رسوي، نو دلته به وي چي شاعر خپل تحقیقاتي او څېړنیز معلومات د یوه علمي چوکاټ په درشل کي را نغاړي او د سمون چاري یې په شعر کي لټوي چي دا کار د پیاوړي او وتلي شاعر عبدالباري جهاني له خوا په پوره اخلاص او صداقت سره سرته رسېدلی دی.

عبدالباري جهاني له کورکلي نه نیولې بیا د ښارونو په سطحه خپلي شعري ټولګي د زړو او ځوانو پښتنو لیکوالو په منځ کي خپله وجداني و ظیفه داسي سر ته رسولې چي د ګران هیواد په لر، بر او ډېرو لیرو نا ا منه جګړېزو سیمو کي له هلمند څخه کند هار، کابل او نورو سیموته سفرونه کړي دي او د ځوانو شاعرانو په منځ کي یې ګډون کړی دی چي په دې ترڅ کي جهاني صاحب په خپله خپل شعرونه هم ویلي او د نورو ځوانانو شعرونه یې هم او رېدلي دي چي دا په خپله د جهاني صاحب مینه د خپل ولس او وطن سره یو ښه ښکاره ثبوت او نمونه ده.

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

جهاني صاحب هيڅ وخت د دربار او زورورو توپکسالارانو او جګړه مارانو ته ځان نه دی نژدې کړی، بلکې د هغوی د ناوړه عمل د غندنې، کرکې او نفرت په باره کې يې خو ځلې د شعر په ژبه خپل پيغام په ډاګه بيان کړی دی. ددې لنډو يادونو نه مو هدف دادی چې جهاني صاحب دا ټولې کړ غېړنې ناخوالې په خپلو شعرونو کې رانغاړې او زموږ مخ ته يې د انځور او تصوير په بڼه ږدی.

هو ! جهاني صاحب د خپل ملت هېرې شوې کيسې، نکلونه او افسانې را ژوندی، کوي چې زموږ په هيواد کې يې دننه د تورو تيارو او وحشت ټغر غوړلی و. جهانی صاحب په خپلو شعرونو کې داسې يوه لهجه استعمالوي چې د ټولو پښتنو لپاره د قناعت وړ ده. د جهاني صاحب په شعري ټولګو کې يوازې يو مفهوم ډېر ښه ليدل کېږي چې هغه د افغانستان او افغان ولس درد، غم او د جنګ ناخوالې پکښې نغښتې دي. جهانی يو ملنګ ولسي شاعر دی چې د هر چا په زړه کې ځا نګړی ځای لري او د هيواد په مختلفو سيمو کې لکه خوست، ننګرهار، کابل، کند هار، هلمند، غزني او نورو ولايتونو، همدا رنګه د هيواد نه بهر په پېښور، کوټه او امريکايي او اروپا يي هيوادونو کې د پرديسو او مهاجرو افغانانو په منځ کې ډېر محبوب شاعر او د قدر او احترام وړ سړی دی، چې ددغو افغانانو د کلتوري او فرهنګي ټولنو لخوا څو واره په ستاينليک او کوروداني سره وياړل شوی دی، دا په خپله دده د شاعرۍ او ليکوالۍ يوه ښه بېلګه ده چې ددې شاعر د ښو اخلاقو او ليا قت د صفاتو ضمانت کوي او د هر چا د شک او ترديد ليد لوري ته د پای ټکی ږدي.

جهاني صاحب يوازينی شاعر دی چې نن موږ ور سره نژدې رغېږو، هم يې ښکلي شعرونه دده په خپل ږغ کې اورو او هم دی له نژدې وينو. دا د پښتنو لپاره ستر افتخار دی چې خپل دزړه او محبوب شاعر له نژدېويني او د زړه خواله ور سره کوي، ځکه موږ ډېر وخت د خپلې ژبې وتلي او پيا وړي شاعران تر مرګ وروسته پېژنو او بيا د هغوی په افتخار غونډې جوړوو او ستا ينه يې کوو، خدای دې جهاني صاحب ته اوږد عمر او ښه روغتيا ورکړي. (۲۵)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر حنیف بکتاش

د سرکښو او مخکښو نوښتونو شاعر جهاني

(د سوما له خمه اخلي نوش په نوش وروستي جامونه)

د جولای د میاشتې پر شپږویشتمه د سویډن هېواد د افغانستان د وتلي او نومیالي شاعر عبدالباري جهاني د ویاړلو انجمن و. پلازمېنې ستاکهلم ته د سویډن له بېلا بېلو ښارونو څخه یو شمېر بهر میشتو راغلو افغانانو د یوې درنې غونډې په ترڅ کې د ښاغلي جهاني د ادبي مقام لمانځنه وکړه. د ویاړنې غونډه د سویډن د قلم د کلوب په نوښت جوړه شوې وه چې مشري یې ډاکټر اکرم عثمان کوله.

دې غونډې ته له کاناډا نه لیکوال او څېړونکی ډاکټر صبورالله سیاه سنګ او له برتانیې نه د دغو کرښو لیکونکی هم مېلمانه وه. غواړم چې د دغې بریا لې او له محبته ډکې غونډې د جوړېدو په بهانه ددغه نومیالي شاعر هستونو او نوښتونو ته یو ځغلنده نظر واچوم چې له یوې خوا د دغه وتلي او منلي شاعر د لمانځنې ویاړ را په برخه وي او له بلې خوا د قلم د کلوب د تکړه فرهنګپالو نه د هغې مینې په خاطر مننه وکړم چې له ماسره یې په سویډن کې زما د اوسېدو پر وخت ښودلې وه.

ما په غونډه کې هم وویل چې ښاغلی جهاني د ویاړنې او ستاینې پوره شا یستګي او استحقاق لري. دده نوښتګرو هڅو نه یوازي په خپل وار پښتو شعر ته نوی روح ورکړی، بلکې دی یې د یوه مبارز شخصیت په حیث پېلوځی په لاس د تیارې پر ضد د سرجنګۍ د ډګر د سرکښو او مخکښو نوښتونو په یوې داسې څېرې اړولی چې د ډېرو سترګې وراوړي.

دوی په کوډلوکي وزرونه خلاص کړل

موږ ته زندان د الوتلو نه و

دوی له نري بارانه وتښتېدل

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ ته سېلاب د تېنګېدلو نه و

موږ د آزادو الوتو په خاطر

دلته قفس کې وزرونه مات کړل

چا د زندان پنجرې ماتې کړلې

چا په سوکونو کې لا سونه مات کړل

ما لومړی ځل عبد الباري جهاني د برش کاله وړاندې هغه وخت په کابل کې ولید چې لا یې په سر کې سپین نه وه لګېدلې. له هغه وخته مې د ده او دده له شعر سره پېژند ګلوي پیل شوه او تراوسه دده له ارزښتناکو هستونو نه خوند اخلم. له هغه وروسته څو کاله پخوا موږ په ګډه د بي بي سي راډیو پښتو خپرونې د پېلوځي ادبي مجلې دیوه بحث مېلمانه وو. دابحث تړلې نړۍ او ادبیات نومول شوی و. دا بحث چې په ترڅ کې یې زه د ده د فکرونو او اندازونو له نوو اړخونو او میدانونو سره اشنا شوم، زموږ تر منځ د اړیکو لاره له سره پرانیستله.

دده د انځورګرې شاعرۍ نړۍ ډېره پراخه ده.دده په شعر کې ژورې اند ښښنې، نوښتګره فضا، پېژندل شوې او نه پېژندل شوې موجونه او تاوونه او یوه داسې موسیقي نغښتې چې د ده شعري تکلونو او هستونو ته ځانګړې روح وربښي.

دده شعر د مضمون له اړخه ډېر پراخ دی. دده په شعر کې تاریخ، فلسفه، طبیعت، مبارزه، ښکلا، مینه، دودونه، افسانې، انګېرنې او ډېر نور ځیزونه خپله هنداره پرانیزي.

زما له نظره شعر د ژوند عکاسي ده، د ژوند انځور دی، د ژوند بیا هستونه ده خو په شعر کې دغه ټول ځیزونه په هنري ډول ترسره کېږي. په شعر کې واقعیتونه د روح پر پردې کښېنې، ذهني حالت غوره کوي، د اخلاقي نورمونو له چاڼ نه وزي، غبرګون را پاروي، د عاطفي نړۍ وړمې پرې کښېنې او کله هم د نفرت په لمبو سوځي، وزن پیدا کوي، ژبنیزه ښه نیسي او د موسیقۍ پر وړمو انسان ته رسېږي چې د جهاني په شعر کې دا خوځښتونه له ورایه څرګند دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ژوند مي نصيب نه سوې جنا زې ته دي درځمه

د يـار د وصل خيـا له هــديرې تــه دي درځمه

يــوه تشه وعــده يې د ځــوانــۍ په بيــه غوارم

سوالګر نه يم اسمانه چــي کاسې تــه دي درځمه

يـــوه لحـــظه دي مــخ لـــه رقيـــبانـــو پټــومه

لمبې خا مـوشه نه ســي تما شــې تــه دي درځمه

د جهاني شعر يو مبارز او بغاوتګر شعر دی. دی د بدلون غوښتونکی دی او غـواړي چې ژوند ته نوي دريځي پرانيزي. د همدي لپاره يې نقد ته کښني. دی هغه درواغجنه او مکاره فضا چې ژوند يې په اسارت کې نيولی غندي،دی چې کله ويني هېواد او ورسره يوځای خلک يې د خپلو او پرديو د دامونو ،تزويرونو، غولونو، انګېرنو، فرهنګي انجماد او اطلاعاتي ترور قربانيان دي د هغوی پر ضد په مېړانه مبارزې او سرجنګۍ ته راولاړيږي:

خا لق مي ککرۍ سجدې ته نه ده پيدا کړې

تنـديه ماتـــوم دي لګومه خــو دي نـــه

ياغي يم د فريـاد لپـــاره نـــه يمه راغلی

اسمــانـه کښـوم دي ژړومه خـــو دي نـــه

دی په شعر کې يو ياغي او بې پروا کرکتېر دی، خو دی خپله ارما ني نړۍ د شکو پر تهداب نه جوړوي. دی هڅه کوي چې خپلو فکرونو ته تاريخي او دوديز بنسټ ورکړي. دی د خپلې سپېڅلې او بې امانه مبارزې اتلان له تاريخي روايتونو او هغو داستا نونو او افسانو څخه را اخلي چې د پېړيو پېړيو په لړ کې د ده د تـاريخي ټاټوبي د زړورو او غيرتـي خلکو د اخلا قي نورمونـو او نرخونو، روحي غوښتنو او ولسي دودونو ښکاره انځورونه او سمبولونه دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی په دې ډول غواړي د راتلونکي پر لور داسي دريځي پرانيزي چې ولس يې بې ابهامه ترې د ليدلو او کتلو اراده وکړي. دی د يرغلګرو او ستمګرو پر ضد خلک پاڅون ته رابولي، د هغوی د توري او مېړانې ستاينه کوي، خو کله چې ويني هېواد يې د ځان ځانۍ او کورنۍ جګړې په ډګر اوښتی د ډزو د بنديدو غږ کوي او خلک سولې او ورورولۍ ته رابولي.

د جهاني په شعر کې موسيقي ځانګړی ځای لري.دا موسيقي دده په شاعرانه دوديزو هستونو کې که غزل دی که قصيده او يا چاربيته دومره ژوره او پخه ده چې د هر اورېدونکي او لوستونکي پام ځان ته را اړوي. کله چې دده شعر ته غوږ يې، داسي په خيال درځي چې کومې سندرې ته غوږ يې. دا سندره دې له ځانه سره بيايي او د خيال په تال کې دې زنګوي.

سندريزه فضا د جهاني د شعر فني اړخ نه دی، بلکې زما له نظره دی په خپل طبيعت کې سندرغاړی دی، خو د ده لوی کمال دادی چې دی د سندرې د طبيعت سپېڅلتيا داسي سا تي چې سړی فکر کوي کومې غرنۍ ورمې ته ناست يم.

شپخه مه راځه محشر دی مځکه سوځي اسمان سوځي

خم له اوره سره چوي پياله سوځي پيمان سوځي

د سکروټو مجمرونه د سينو ګرداب ته لويږي

په دوزخ کي پايکو بي ده خپه سوځي توپان سوځي

د جهاني د هڅو بل ډګر منظوم داستانونه دي چې هم دزاړه او هم د واړه پام ځان ته را اړوي. کله چې زه دده د منظومو داستانونو تماشې ته کېنم وينم چې دی هڅه کوي د يوې انځوريزې او سندريزې فضا په را منځته کولو سره د ډېرو ژورو اجتماعي، تاريخي او کله نا کله فلسفي ارزښتونو څېړنه او ارزونه وکړي او خپله نړۍ له لوستونکي سره ګډه کړي. فکر کوم چې بې ځايه به نه وي چې که دده منظومو داستاني ا ثارو ته د فلم جوړونکو پام را وګرځوو.

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

جها ني د خپل ژوند اوږده کلونه د نورو ژبو په تېره له دري اردو او انګليسي نه پښتو ته د شعرونو ژباړې ته وقف کړي دي. دده د دغې هڅې ا رزښت زه په دوو خيزونو کې وينم: يو دی په دې کار سره د نورو قومونو ادبي او هنري ارزښتونو ته د اشنايۍ بې تعصبه لار پرانيزي او له بله پلوه د يوې واحدې رواني فضا په را منځته کولو سره غواړي د خپل ځوربدلي ولس د يووالي اراده ډاګيزه کړي.

دی په خپلو ژباړو کې د مضمون امانت په بشپړ ډول ساتي او سندريزه فضا ترې نه ورانېږي.

لا ترخو به هره ورځ يو بند د عقل زولا نه کـــــي
څه سل کاله څه يوه ورځ يو ژوندي په زما نه کي
ترهغه دمخه راوړه پـه کاسو کي شــــرابونـــه
چې کوزه سي رانه جوړه د کلال په کارخا نه کي

جها ني تر دې دمه چې دا فغا نستا ن په يوه منلي، وتلي او ښا غلي شاعر بدل شي اوږده لاره وهلې، په لوړو او ژورو برابر شوی، ډېرې تجربې يې کړي او طبيعي ده چې د هر بل شاعر په ډول کارونه به يې بې له ستونزې او نيمګړ تيا هم نه وي. کامل ا نسان وجود نه لري يوازي خدای دی چې کامل دی. د اوس لپاره همدومره بس ده،ده ته د نوو بريا وو هيله کوم. (۳۲)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحیم الله ځیرک

عبدالباري جهاني او ادبي هڅې يې

عبدالباري جهاني د پښتو ژبې او ادب هغه پیاوړی، خوږ ژبی شاعر، لیکوال او ادیب دی، چې د پښتنو د نوي شاعرانه دوران یو ځوان پښتون او په هغو نومیالیو شاعرانو کې راځي، چې په خپلو شعرونو یې دغه شاعرانه بهیر ښکلی کړی دی. جهاني د پښتو ژبې هغه شاعر دی، چې د ژوند په هره برخه کې یې شاعري کړې او خپل قلم یې پکې چلولی دی، شعر یې د روان سیند په څېر په نویو زمزمو ورو، ورو بهېږي. په ظاهر کې خاموشي ښکاري؛ خو په باطن کې یې د توپان غوندې موجونه پراته دي، چې د هر اورېدونکي یا لوستونکي زړه ورکاږي او احساسات یې را پاروي.شعر یې روان دی؛ خوځیني داسې شعرونه هم لري، چې سړی ورباندې نه پوهېږي.

که د جهاني پرلیکوالۍ، شاعرۍ او پښتونولۍ باندې هرڅومره وغږېږو؛ بیا هم کم دي. ده د پښتو ژبې لپاره ډېرې هلې ځلې کړې دي او خپل قلم یې په کراره نه دی پرېښوولی ، چې غوره بېلګې یې (ورکه مېنه)،(پایکوب)،(د سباوون په تمه)، (شپېلۍ) او داسې نور دي

جهاني په خپله شاعرۍ کې نه یوازې غزلې، قصیدې او آزاد نظمونه لیکلي؛ بلکې ده په شعري بېلګو کې دغه منظوم داستاني او حکایتي شعرونه هم دپاملرنې وړ دي او هر سړی یې خوښوي. دغه لنډ منظوم داستانونه دومره اغېزناک دي،چې د شاعر له نورو شعرونو څخه زیات بدرګه شوي او خلک یې د بیابیا اورېدلو غوښتنه کوي. دغه کیسې د نظم په شکل لیکل شوي، لکه د پیښو توبه، کوه طور او داسې ډېرې نورې یې د نظم په څولۍ کې رانغاړلي او په ډېر مهارت سره یې لوی لوی پیغامونه پکې ځای کړي دي، لکه:

چې د بل په متو غټ سي یا زمری سي

په هغه ګړۍ له قام څخه پردی سي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې يې عقل خدای موږ ک غوندي کوچنی کړي
يـوه ورځ پـر خپـل بادار بانـدي غورځی کړي

يا :

له ازله مو راغلی نصيب خــوار دی
چې لوېدلی مو د بل په لاس مهار دی

د جهاني د شعر د فکري او هنري ارزښت له مخې او د هغه له پياوړتيا سره سره تر يو وخته د فورم، وزن او چوکاټ له پلوه، يوه داسې کليشه غالبه وه، چې د هغه شعري ښکلا ته يې دهنري تنوع پر ځای يوه رنګيني وربښله. دايې په شاعرانه دوران کې يو نوی ګام دی، چې په ځلور يز ډوله قالب کې وړاندې کېږي؛ په تېره بيا د حماسې لپاره د وخت ښه انتخاب هم دی.

لکه څنګه چې ګورو په دې وروستيو وختونو کې د شاعر آزاد نظمونه، پـه تېره بيا غزليزه شاعري يې د ښکلا او پياړتيا پر لور روانه ده، چې له يوې ټولګې نه بلې ته لا ښکلا مومي، لکه چې وايي:

خمــــار مــــــې نـــــه مــــــاتېږي شـــــرابونه بېګانــــــه دي
ســــــاقي راتـــــــه اشـــــنا دی خــــو جامونـــــه بېګانــــــه دي
ســـجدې تـــــه يــــې د يـــــار کــــوڅې تـــــه نــــه يمـــــه بللــــی
پــــــردی قاصــــــد راغلــــــی پيغامونـــــه بېګانـــــه دي
دې ښـــــار کــــې ربابونــــه د سنګســـــار پــــه غېــــږ کــــي غـــواړه
نغمـــــې ګوتــــــو کـــــي ژاړي شـــــهبازونه بېګانـــــه دي
چـــــې زمــــا دلبونــــو چيغـــــو ځـــــواب ورســــره نستـــه
يـــــا زه يـــــم بــــــدل ســــوی يـــــا دا غرونــــه بېګانــــه دي
ســـجدې د جهــــاني پــــــر تنــــدي مــــه غـــــواړه زاهــــده

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـــــــــــه دې سرکښـــــــــــه ښـــــــــارکي محرابونـــــــــــه بېگانـــــــــــه دي

د جهاني د شعر په شهرت او محبوبيت کې د ټنګ ټکور او موسيقۍ ونډه هم ډيادولو وړ ده. دده ډېری شعرونه يو ډول ځانګړې موسيقيت لري؛ خو کله چې د ډاکټر صادق فطرت (ناشناس) لـه خوا ږه اواز سره يو ځای شي، نو ښکلا يې لا پسې زياته شي؛ دبېلګې په توګه:

زاهده تا مې د تقوا په نوم نشې ماتې کړې

ما دې دحورو د خوبونو سلسلې ماتې کړې

يا هم:

ګوره ښايستې نجلۍ پښېمانه به سې

خوله تر قيامته څوک خولګۍ نه بولي

دا بې انصافـه دا هېرجـن خريـــدار

پرونـــۍ ښکلې ناوکـــۍ نـــه بـــولـــي

د يوې بلې خبرې يادول هم اړين بولم او هغه دا چې د جهاني دشعر و شاعرۍ د ګرانښت يو لامل دا هم کېدای شي چې دده شاعري لـه پيلـه تر اوسه پورې لـه يو ډول مستـۍ، ياغيتوب او مستانه سرکښۍ سره ملګرې ده.

جهاني پښتو شعر جهاني کړ او جهاني شعر يې پښتو کړ؛ دده نړۍ د بېلابېلو شاعرانو شعرونه په پښتو را وژباړل ؛ پښتنانه يې له نړيوال شعري بهير سره اشنا کړل او د نړيوال شعر پـه خصوصياتو يې پوه کړل، چې دا کار او هڅه يې د خورا ډېرې ستاينې وړ ده. په پای کې بايد ووايم، چې ښاغلی جهاني د پښتو ژبې نوميالی او مخکښ شاعر دی او خدای دې يې تل په خپلو هڅو کې همداسې بريالی لري. (۲۷)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالغفور لېوال

د ښاغلي جهاني منظومې کيسې

په ادبي قالبونو کې منظومې کيسې هومره زړې دي چې د پيدا ايښت تاريخ يې لا نه دی څرګند ، ځکه ګڼې زړې افسانې «اساطير» مذهبي روايات، حماسې او تاريخي پېښې د نظم په مرسته خوندي شوي دي.

د زاړه بابل «نني عراق» مصر ، هند ، چين، آريانا ، يونان او روم ګڼ روايات د منظومو کيسو په بڼه را پاتې دي چې لويه برخه يې په شفاهي بڼه له يوه نسله بل ته لېږد بدلي دي، تر ټولو زړه شفاهي منظومه کيسه لا نه ده پېژندل شوې، خو ليکلي هغه د نړۍ تر ټولو زړه حماسه يعنې ګېل کمش ده چې د ځينو روايتونو له مخې يې لرغونتوب له څلورو زرو کلونو څخه اوړي. دا چې دا کيسې ولې په نظم اړول شوي دليل يې دادی چې تر ليک مخکې پېر کې، حافظو ته د سپارلو يوازينۍ لار ګڼل کېده.

تر منځنيو پېړيو وروسته اروپا يو ځل بيا د منظومو کيسو او ډرامو شاهده وه چې په نوې بڼه او له ښکليو هنري انځورونو سره را منځ ته شوې له دانتې يې را ونيسه تر شکسپېر او ګويتې پورې ډېرو لويو شاعرانو منظومې کيسې او ډرامې راوپنځولې. د منظومو کيسو پر اهميت به له تاريخي پلوه ډېر نه ګړېږو ، خو مخکې تر دې چې د ښاغلي عبدالباري جهاني کيسو ته راشو ښايي يوې بلې ځانګړنې ته هم پام وکړو چې هغه له پخوانيو زمانو څخه د يو شمېر ديداکتيکو منظومو موجوديت دی.

په زاړه هند کې «بيدپا» فيلسوف د «کرينکا دمنکا» کيسې را منځ ته کړې چې وروسته په نظم او نثر د دنيا ډېرو ژبو ته وژباړل شوې او زموږ په فرهنګي حوزه کې «د کليله ودمنه» په نوم شهرت لري. دا د ګيدړې او شغال هغه کيسې دي چې د ټولنې د بيلا بيلو حالاتو تمثيل کوي او په خپل ډول کې د ادبياتو يو غوره ميراث دی. د داسې ديداکتيکو نظمونو يو تو پير له فورماليستي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعري کيسو او ډرامو سره دادی چې ناظم د کيسې انځوريز او ښکلاييز اړخ ته د پام پر ځای د کيسې محتوايي بشپړتيا ته ډېر پام ساتي او ټول زور پر منځپانګه اچوي.

په پښتو معاصرو ادبياتو کې د داسې کيسو يوه غوښنه برخه زموږ هم مهالي شاعر ښاغلي عبدالباري جهاني رامنځ ته کړې ده. له ده پرته ما د داسې منظومو کيسو ځينې بيلګې د اروابناد اسحق ننګيال او درويش دراني په کتابونو کې هم لوستي دي. زه باور لرم چې زموږ نورو پياوړيو معاصرو شاعرانو به هم پنځولې وي چې دلته يې له نوم يادولو څخه ځکه ډډه کوم چې ثبوت رانه پاتې نه شي.

ښاغلي عبدالباري جهاني د خپلو ځينو کيسو طرحه په ولس کې له موجودو شفاهي کيسو څخه اخيستې او داسې ښکاري چې ځينې يې پخپله طرح کړي دي، دواړه ډوله يې په زړه پورې دي، کيسې ديداکتيک جوړښت لري، مانا دا چې د شاعرانه او هنري سينګار پر ځای د موضوع تمثيل ته اهميت ورکړل شوی دی. د نظمونو ژبه خوږه ده، طنز په کې د مالګې په څېر په اندازه ګډ شوی دی او د ښاغلي جهاني جرئت او د بې ځايه دودونو پرضد يې د پروتست اراده ورڅخه له ورايه څرګندېږي. د داسې منظومو کيسو ليکل دغه ادبي ارزښتونه لري:

۱- د فولکوري کيسو يوه زېرمه له ورکېدو څخه ژغورل کېدای شي.

۲- د ټولنيزې اصلاح لپاره په زړه پورې مواد لري، موږ خپلو اجتماعي، فردي، دوديزو او اروايي کمزوريو، عيبونو او نيمګړتيا وو ته متوجه کوي.

۳- پر ادبي زېرمه يوه خوږه اضافه ده.

۴- له پښتو ادبياتو څخه نړيوالو ژبو ته د ژباړې په زړه پورې مواد دي.

۵- د ځوانو شاعرانو لپاره د شکل او محتوا په زړه پورې مواد را منځ ته کوي.

خو راځئ د ادبي جوړښت د سبک له پلوه د ښاغلي جهاني د منظومو کيسو ځينې ځانګړتياوې وشېمرو.

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمونږ شاعر د خپلو کیسو کرکټرونه داسې ټاکي چې په بریالیتوب خپل رول لوبوي، په نظم کې د یوه پرسوناژ حالت، د چاپېریال تمثیل او حتی د خېرې تمثیل د نثر په څېر اسانه نه دی، خو ښاغلی جهاني په پوره بریالیتوب دا کار په نظم کې کړی، وګورئ!

سره غرمـه سوځنـد لمر و سـور بیـابان
کمکې اوښه وه په پای کـې د کـاروان
درونـد یې بار ورباندې ایښی د سامان و
غوټـه کړی یې په مور پسـې پیـزوان و

یا

په قدم قدم نقـاش راغـی نژدې سـو
پــه ځیـر ځیر په ننداره د منظرې سو
په خېره یې د حیرت نښه ښکاره سـوه
پر شونډانو یې نرۍ مسکا خپره سـوه
ویل ښېــشکه د لکــونـو منظـره ده
خو افسوس چې ځږېدلـې سرچپـه ده

په لومړۍ بېلګه کې د هغه چاپېریال تمثیل چې کاروان په کې روان دی او پـه دوهمـه بېلګـه کـې د نقـاش د خېـرې حرکـاتو او حالـت بشـپړ بیـان هغـه هـم پـه نظم کـې د شـاعر د ځـواکمنې قریحـې ښکارندوی دی.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د منځپانګې له نظره کیسې داسې انتخاب شوي چې زموږ له معاصرو ستونزو او ژوند سره نږدې اړیکې لري، یعنې له تاریخي پلوه د مکان او زمان په پام کې نیولو سره زموږ نیمګړتیاوو ته داسې ګوته نیسي لکه څوک چې ترخه دارو د شاتو په ګوله کې وپېچي، بله بېلګه وګورئ!

د پښتون قام دی کهول د جاهلانو

پکښې غوړي دي مېلې د درویشانو

پکښې تل ګرځي فوجونه د پیرانو

کچکول نه پرېږدي خالي د ملنګانو

(تر پایه د شیخ نصرالدین کیسه)

د جهاني کیسې هغو ترخو واقعیتونو
ته ګوته نیسي چې زموږ ټولې فردي او ټولنیزې بدمرغۍ ورڅخه را زېږي. هو موږ افغانان، همدا اوس له داسې ستونزو سره مخامخ یو چې جهاني یې په یوه ځنګل، په کوم کلي یا د تاریخ په کومه ورکه برخه کې د زمري، خره، ګیدړ، شغال، درویش، شیخ، پیر، شیطان او ... کرکټرونو په مرسته تمثیلوي.

که څه هم د کلاسیکو موعظو په څېر کله کله د قافیوي ضرورت یا هم د مېسرو د وزني بشپړتیا لپاره زایدې کلېمې کارول شوي دی لکه:

دې کیسې ته مې غوږ نیسئ هوښیارانو

له ځوانۍ مې اورېدلې له پوهانو

خو په مجموع کې د جهاني ژبه خوږه او پسته ده. په یو شمېر هغو منظومو کیسو کې چې شاعر له بهرنیو سرچینو څخه اخیستي دي، له خپل ناشنا چاپېریال او د یو څه نابلدو کرکټرونو له

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

موجودیت سره سره د کیسو جوړښت داسې دی چې هر پښتون لوستونکی یې په پیغام پوهېږي. په ټولیز ډول دغه کیسې د پیغام لرونکې دي، یعنې د ښاغلي جهاني منظومې کیسې د پیغام، طنز او پند ښکلې مجموعې دي، په او سمهالي شعري بهیر کې د ښاغلي جهاني دغه کیسې داسې په زړه پورې اضافه ګڼلی شو چې راتلونکي نسلونه او زلمي شاعران به ورڅخه د غوره موډلونو په توګه ښه ګټه پورته کړي. (۲۸)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

عصمت الله زهير، پښين

پښتو کيسه ايز ادب او" قوماندان " ناول

د پښتو کيسه ايز ادب ياني د لنډي کيسي تل پاتي هغه بڼه ده چي پکي منثور او منظوم داستان، حکايت، ناول، ډرامه او نوي لنډه کيسه هم ورپکي هغه ټول عناصر موجود دي چي په تخليق کي يې د افسانه نګارۍ د هنر لاس وي.

په دې لړ کي يو شمېر څو داسي نو مونه هم لرو چي هيڅ له پروپاګنډې سره بلد نه دي او چي کله پروپاګند پيل کړي نو سمدلاسه يې پروپاګنډه څرګنده سي، زما په ګومان داسي کانه له فاروق سرور سره په "سګروټې" نوم لنډه کيسه کي هم وسوه چي بيا همدا غميزه کټ مټ سعد الدين شپون د "سمځي ياران" ناول کي تکرار کړه، د سمځي ياران د شپون صاحب د "شين ټاغي" په څېر ځانګړې مسلکي فکري ناول دی چي پر يو لړ تضاداتو سربېره پکي سيمه ييز توپيري تضاد يې تر نورو تضاداتو جوت ښکاري، په "سمځي ياران" کي د خود کلامۍ له لاري که څه هم د فلسفيانه انداز شعوري هڅي سوي دي مګر تلوسه او د ليکونکي نظرياتي پيچومی په پلو کي نور څه نغاړي خو په "قوماندان" کي جهاني صاحب د نړېدلي ټولني د ړنګ د بوال ليدلو ته خلک رابولي او په خلکو کي هغه ولولې راويښوي چي د خلکو د روڼ سباوون پيلامه ګرځېدلای سي، نو په دې دليل "قوماندان" په پښتو کيسه ييز ادب کي په هنري صفاتو پسوللی ناول بللای سو.

ناول چي د لوېديځ ادب ژانر دی، د ناول ليکنې چي څه لوازمات دي لکه فضارغونه، د کيسي منطقي ربط، د واقعاتو منطقي تسلسل، د کيسې ډرامايي نشيب او فراز او تر ټولو مهمه دا چي کردارنګاري هم له همدې هنرسره راټوکېدلي او غوړېدلې ده.

د پښتو تر لومړي ناول (افسانه عشق) وروسته دا لړۍ لکه څومره چي په کار وه، دومره غوړېدلې نه ښکاري. راحت زاخيلي د پښتو لومړی ناول ليکونکی هم د پښتو لومړۍ لنډه کيسه ليکونکی دی چي په اساسي توګه ناول ليکونکی ښکاري، د خپلو اصلاحي نظرياتو د اظهار د ښې وسيلې په توګه يې دا ژانر غوره کړی و، ځکه يې عصري پښتو کيسه ايز ادب د اوږدو طلسماتي او ډاروونکو داستانونو پرته د مغربي طرز ناول او لنډي کيسې سره بلد کړ، پښتو کيسه ايز ادب يې د سپينو او تورو ديوانو او شاپېريانو د کيسو پرته د ژوند د حقيقتونو ترجمان

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

وګرځاوه.

وروسته سید رسول رسا پښتو ادب ته ښځې ارزښتناک هنري ناولونه ډالۍ کړه، په همدې پیر کې د تاج سعید خټک ناول "پیتې" هم د یادونې وړ دی، د رسا صاحب وړاندې کیسه لیکل یا د کوم ځانګړې احساس ترجماني کول یې موخه نه برېښي، بلکې د یوې لوړې ماډرن سوسائټۍ لکه څنګه چې دده په "مامونۍ" ناول کې د رنګونو پټ پټونی تاوېږي راتاوېږي، داسې ښکاري چې د ناول ژانر یې هم د دغه سوسائټۍ د ترجمانۍ لپاره غوره کړی وي، خو د ژبې ماهر د مکالمې او کردار نګارۍ بادشاه دی د "رسا" په څېر په ناول لیکنه کې "نور محمد تره کي" هغه پړاوونه غوڅ نه کړل چې د ناول لیکنې پر هنري تقاضو تکیه کوي. د ښاغلي "تره کي" د ناول لیکنې هنري ارزښت هم دا دی چې کیسه ګویي یې د غیر فطري او غیرحقیقي کردارونو څخه لمن څنډې. ښاغلي تره کي چې په کوم پیر کې خپل ناولونه بشپړ کول هغه مهال هم افغاني ټولنه د تاریخ په یوه نازک اړخ ځنګېدله ،خوار خپلې خلک ورځ تر بله د رنځونو او کړاوونو سره لاس او ګرېوان کېدل.

د اوږدې ترپل سوي جګړې، جلاوطنۍ، ځان ځانۍ، شخصي واکمنۍ او بدګمانۍ فشار د کندهار ادبي فکري مکتب ته د کیسه ایز ادب اړتیا ور په ګوته کړه، خصوصاً د ناول او لنډې کیسې په اړه خو په دې بڼ کې هم لکه په کوټه او پښین کې ښځې ژړې پاڼې باد بدلې. د پښین کمی پروفیسر راز محمد راز پخپلو ځانګړو ناولونو پوره کړه، کندهار بختور سو چې دا غشی ښاغلي عبدالباري جهاني له لیندۍ څخه خطا کړ.

زما په فکر د "قوماندان" د مقبولیت راز هم دا دی چې په لومړي پلا د کندهار ادبي فکري مکتب ته یې د ناول لیکنې هنري تیکنیک ور کړ. "قوماندان" اصلاحي او که تبلیغي بڼه لري، خو ناول لیکونکی د کوم ځانګړې مسلکي فکر رهبري نه کوي. موږ "قوماندان" ته ورته موضوع د پښتو په دوو نورو ناولونو د(مینې ډالۍ) او (شین ټاغی) کې هم لیدلای سو، خو اساسي توپیر یې دا دی چې د قوماندان د لوستلو پرمهال په روڼو سترګو پټ پټونی پیل سي، د کیسې خوند په تلوسه واوړي، د مسلکي فکر د نظریاتو په ترپا کې پلاټ ضمني غوندې وګرځي، په شین ټاغي کې د متل او مکالمې برعکس جهاني د کردار نګارۍ داسې پړاوونه غوڅ کړي دي چې په اصطلاح لوستونکي واړه خوله پاته سي، ځکه چې قوماندان په پښتو کیسه ایز ادب کې په هنري صفاتو پسوللی یو ځانګړی ناول دی.

د پښتو ژبې ډېر ناول لیکونکي تر اوس مهاله لاد فولکلوریکو کیسو پر کرښو تېراند دي، خو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوماندان د تخنيکي لوازماتو له رويه ځانګړې بريښي او د پښتو د څو ګوتو په شمېر ناولونو کي له ورايه هسک ښکاري.

د نوي ناول ليکني په اړتيا کي قوماندان په اصطلاح د زوی زېږی دی او د ناول ليکني ډګر ته د " جهاني" راتلل به يو خو دکندهار په ادبي فکري مکتب کي د نوي زاويې او نوي سوچ لار راوښيي، د ناول ليکني نوي هنري نثر او د زېږون پيلامه به وګرځي او بل به د ناول لوستني رجحان هم سمسور سي.

"جهاني" په قوماندان کي د جهادي قوماندانانو هغه خلوتونو ته ورکتلي او د هغوی له مخ څخه يې پلو پورته کړی چي زموږ د روغ چاپېريال زاړه او ځوانان يې په جنسي لوړه اخته کړي دي، خو دلته يې د "حيات آباد "موضوع د يو نامعلوم مصلحت لپاره له پامه اچولې وه، ځکه په ناول ليکنه کي چي ژوند دکوم ګډ اشتراک څخه الهام اخلي ورپکي د ښځي وجود يو جوت او ارزښتناک رول لري.

د "قوماندان" سبک د جرمني د "هاهزش بول "و ناول "دکهتيابلوم بايللي ابرو " ته بېخي ورته دی چي د نوي انداز د ناول ليکني په زمره کي راځي.

"قوماندان" د يوه ځپلي او لوټ سوي ملت سمبول دی، ځکه خو جهاني صاحب ځيني پټي خبري په غير جذباتي انداز لوځوي چي د نوي مقاومتي (مزاحمتي) ادب پيلامه ګرځېدلی او د کندهار ادبي فکري مکتب د ذهني بدلون سره مخ په مخه ودرول سي. په "قوماندان "کي واقعات په منطقي تسلسل په يوه او بل پسي ځان راکاږي، ځکه خو جذبات نګاري ورپکي نه جوتېږي او رنګ او خوند ترخه په خوږو ځنګوي. (۲۹)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد قابل همدرد

د عبدالباري جهاني شاعري

ښاغلی عبدالباري جهاني د پښتو ادبياتو د معاصرې دورې د هغو شاعرانو په ټولۍ کې راځي چې په خپلو اشعارو يې شاعرانه ډګر رنګين کړی او پښتو شعر ته يې يوه هنري جامه وراغوستې ده او په خپلو اشعارو يې پښتو شعر ته يوه نوې خوشبويي وربخښلې ده. ده په خپلو اشعارو کې فولکلوريک مسايل خورا په ښه ډول خېړلي او که چېرې دده پر شعر باندې هغه د لطيف بهاند غوندې کره کتنه وکړې سړی به جهاني صاحب د افساني يا استورې جوړونکی شاعر په نوم ونوموي. جهاني د تېرو او اوسني مذهبي، ملي او تاريخي اتلانو په ملي کولو کې بې سارې لاس لري.

آدم او درخانۍ، شيرينۍ او فرهاد، ملوک اوبدرۍ جماله، ليلا او مجنون، نمرود او ابراهيم(ع)، يعقوب او يوسف (ع)، خضر، سکندر، جام او جم... داهغه څه دي چې د جهاني شاعري رنګينه کوي. د جهاني د شعر ځانګړتيا داهم ده چې په کلاسيک او لرغوني شعر باندې پوهېږي او د هغه شاعر شاعرانه تخيل ښه ورمعلوم دی اوبل دا چې دده په شاعرۍ کې د افغانستان د مقاومت ډېرې سترې بيلګې خوندي دي اوهمدارنګه دی د شوروي يرغل او د کمونيزم پر وړاندې مقاومت هم په خپلو اشعاروکې ځای کړی دی، يوازينی علت چې دی يې ډېر ځورولی همدغه تاريخي پېښې او حالات وګورئ، دغه موضوع يې په څومره ښه شاعرانه انداز کې بيان کړې ده، دی خپلې مورته خطاب کوي:

که د غليم په وينو سره توره مې رانه ورله

مورې د ورور په وينو سره لاسونه نه لرمه

که مې دښمن ته جنتونه سره تبۍ نه کړله

د خپل بابا په هديره کې لمبې نه کرمه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د جهاني شعر ته وکتل شي نو په دغه برخه کې بيخی زيات اشعار لري، خو لکه مخکې مو چې اشاره وکړه فولکلوريک اشعار يې هم زيات ويلي دي، خصوصا ګومل برخه يې زياته څېړلې ده، لاندې بيت يې د نمونې په ډول وګورئ!

پردی خر شل منه بار سي پر شا وړلای

پردی خر په خوړېدلو نـه پو هېـږي.

جهاني که له يوې خوا انقلابي څپو زيات تر تاثير لاندې راوستلی خوله بله پلوه همدغه د سنګر خلکو ته خپله لمن او ځولۍ غوړوي او خطاب ورته کوي چې د سنګر نه راکوز شي، وګورئ څومره ښه يې ويلی دي:

ځـوانـه داڅـوک يې چې ګولۍ اوروې؟

دخپـل نيـکه او خپـل آبـا پـر کلـي

دې هــديــره کې دي خپلوان پراته دي

څوک يې پرون څوک يې پخوا ويشتلي

يو بل مهم خصوصيت چې دده شعر يې زيات مشهور کړی هغه د شعر سندريز آهنګ دی چې مشهورو او تکړه سندرغاړو دده شعرونو ته نوره ښکلا ورکړې ده، له دې جملې څخه ناشناس يادولای شو چې وايې:

خمـــــار مـــــي نــــــه مــــــاتېږی شـــــرابو نه بېګانــــــه دي
ســــاقي راتــــــه اشــــــنادي خــــــو جامونــــــه بېګانــــــه دي
ســـجدې تـــــه يــــې د يـــاركوڅې تــــه نــــه يمــــه بللــــی
پـــــــردی قاصــــــــد راغلی پيغامونــــــــه بېګانــــــــه دي
دې ښـــــارکې ربابونــــه د سنګســــار پــــه غبـــږ کــــي غــــواړه

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نغمـــــــــې ګوتـــــــــو کـــــــــې ژاړي شـــــــــهبازونه بېګانـــــــــه دي
چـــــــــې زمـــــــــاد ليونـــــــــو چيغـــــــــو جـــــــــواب ورســـــــــره نســـــــــته
يـــــــــازه يـــــــــم بـــــــــدل ســـــــــوی يـــــــــا دا غرونـــــــــه بېګانـــــــــه دي
ســـــــــجدې د جهـــــــــاني پـــــــــر تنـــــــــدي مـــــــــه غـــــــــواړه زاهـــــــــده
پـــــــــه دي سرکښـــــــــه ښـــــــــار کـــــــــې محرابونـــــــــه بېګانـــــــــه دي

جهاني د پښتنو د اوسنيو شاعرانو له نوميالیو شاعرانو له جملې څخه دی چې د افغان ولس ژوند په ډېر غمګين پړاو کې بيانوي او ډېر پرتمين شعرونه يې زمزمه کړي اولا به يې زمزمه کړي. (۳۰)

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالقديم پتيال

په څېړنه کي د ښاغلي جهاني انتقادي روش

د سر خبري:

ځو روځي تر مخه يو چا دا پوښتنه مطرح کړه، چي ښاغلي جهاني ته مورږ بر بنه شاعر ويلای سو او که دېر تکړه ليکوال او مورخ؟ په رښتيا سره پر ټول مجلس خاموشي خپره سوه، ځکه دې پوښتني ته جواب ويل، يو څه ګران کار په دې دئ، چي نه خو تر اوسه د ښاغلي جهاني د شعر او شاعرۍ په باب کومي خاصي څېړني او ليکني سوي دي او نه هم د دوی پر څېړنيزو او تاريخي ليکونو کوم چا تر اوسه د يوې عادي يادوني زحمت پر ځان قبول کړی دئ، ځکه به نو په دېر سطحي ډول سره پرېکړه کول لږ نوکی ګران کار وي، خو د ټولو لوستو او نالوستو پښتنو په يوه سلا دا نظر دئ چي جهاني صاحب دېر لوی شاعر دئ او کله چي هر څوک د ښاغلي جهاني نوم اروي، نو په ذهن کي يې د شعر او شاعر الفاظ تداعي کېږي او که له حقيقته سترګي پټي نه سي، نو په دا اوس زمانه کي چي د جهان په هر کونج کي د ټولو پښتنو په منځ کي کوم پراخ او هر اړخيز شهرت او نوم د ښاغلي جهاني په برخه دئ، هغه د همدغي عالي او مبتکري شاعرۍ په وجه دئ، نه د دوی د تاريخي او ادبي څېړنو له خاطره.

نن روځ چي د پښتنو په تقريباً هر کور کي د ښاغلي جهاني يوه يا زياتي شعري مجموعې د لوستلو لپاره پرتې دي، د دې ګواهي ورکوي چي جهاني د شاعر په حيث پېژندل کېږي او په مجموع کي زياتره پښتانه کورنۍ د دوی له تحقيقي او تاريخي آثارو څخه ناخبره دي، مګر په داسي حال کي چي ښاغلی جهاني د څو ګوتو په شمار محققينو او مورخينو څخه ګڼل کېږي، چي په څېړنه کي د خاص روش خاوند دئ او د تاريخي او ادبي تحقيقاتو په ډګر کي د يو بېل انتقادي نظر درلودونکی دئ، چي وخت نا وخته يې خپلي دغه څېړنيزي ليکني يا په مستقل ډول او يا په خواره واره شکل سره پښتنو ته وړاندي کړي دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلي جهاني تر دې دمه د ادبي او تاريخي څېړنو په لړ کې په مستقل ډول يوازې دوه کتابونه (هرات، پښتانه او ستره لوبه) او (د مشکو کاروان) خپاره کړي دي او په متفرقه توګه يې په پښتو خپرونو کې ډېرې مقالې چاپ سوې دي او له دوی سره د ځينو مرکو له مخې ځرګندېږي، چې د څېړنې او تاريخ په برخه کې څو نور مستقل آثار هم لري، چې لا تر اوسه چاپ ته نه دي اماده سوي.

زه به دلته په دغه وړه مقاله کې په مشخصه توګه د دوی پر يوه يا دوو آثارو نه ږغېږم، بلکې په کلي توګه د دوی د څېړنې پر انتقادي روش يو ځغلند نظر کوم:

څېړنه په بېلابېلو ډولونو د نړۍ د بېلابېلو پوهانو له لوري تعريف سوې ده او هر يوه د خپل ليد لوري له زاويې څخه خاص تعريف ور ته ټاکلی دئ، مګر په دې ټولو تعريفونو کې يو مشترک ټکی سته. جان بيسټ څېړنه د علمي ميتود له تحليل څخه په صوري سيستماتيک ډول استفاده کول بولي. د (في دلتا کپا) په يوه تعريف کې ويل سوي دي، چې څېړنه د يوې ټاکلي موضوع په باب رښتينې ژوره او عالمانه پلټنه ده چې په هغه کې واقعيتونه، معناوې او تطبيقي موارد هم تر ازموينې لاندې نيول کېږي. (۱)

په پښتو ژبه او ادب کې د تخليقي بُعد پر خلاف، تحقيقي اړخ ډېر کمزوری او پروسه يې ډېره وړو ګټله کېږي. د دې خبرې به مو دا معنا نه وي چې ګواکې موږ به د پښتو اوسني تخليقي اړخ ته برائت ورکوو او پر معيار، اصولو، ټولو هنري او تخنيکي نورمونو او د وخت پر غوښتنو او تقاضاوو به يې برابر ګڼو، بلکې د کميت په لحاظ د پښتو معاصر ادب په اوسني پړاو کې تر تحقيق زيات و تخليق ته توجه اوښتې ده او خصوصاً ځوان پښت په دغه برخه کې ډېر پُرکاره ګڼل کېږي، خو له بده مرغه په پښتو ادب او تاريخ کې موږ ډېري کمي څېړني لرو، چې د علمي تحقيق په تول دي پوره وخېژي او بکر او نوي موضوعات دي را وسپړي. په دغه برخه کې خو زما د شخصي معلوماتو له مخه، ځوان ليکوال کوږ توجه لا نه کوي، نه خو د پوهنتون يو ځوان فارغ التحصيل او نه هم کوم بل ځوان ليکوال په دې ځان سترۍ کوي، چې يو ادبي يا تاريخي موضوع را وسپړي او د لوستونکو په وړاندې نوي معلومات کښېږدي، بلکې کله نا کله کومه ادبي يا تاريخي څېړنه کېږي، نو يوازې او يوازې د پخوانيو څېړنو جملې او پراګرافونه بدلېږي او نور نو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کټ مټ هماغه زړې ژاولي ژوول کېږي. کاندید اکاډیمیسن استاد روهي ډېره پر ځای خبره کړې وه، چي زموږ د اکثرو لیکوالو څېړني د ملنګانو هغه (کند) ګودړۍ ته ورته دي چي تقریباً ټولي ټوټې یې د ګدایي له لاري پیدا کړې او یوه ټوټه یې له بلې سره تناسب نه لري او یا د خپل دغه بحث په ترخ کي د یو بل چا خبره را نقلوي چي وایي، زموږ اکثره څېړني له کتابو شروع کېږي او پر کتابو ختمېږي (۲).

زه د یوه تحقیقي موضوع شاهد یم، چي د ارواښاد علامه حبیبي په اړه یو روڼنی سیمینار ترتیب سوی و او په هغه کي پرته له دوو یا درو مقالو څخه نوري ټولي مقالې سره ورته او ټولي هغه خبري وې چي کلونه-کلونه تر مخه موږ په مجلو او تذکرو کي لوستي وې، مثلاً په دغه سیمینار کي زیاتره مقالې داسي وې، چي علامه حبیبي د ملا عبدالحق اخوند زوی، د کندهار د څلورمي ناحیې د بامیزو په کوڅه کي زېږېدلی او پلانی پلانی دندې یې سر ته رسولي او داسي نوري تکراري خبري. جالبه خو لا دا وه، چي د مقالې سرلیک به خورا غټ ور ته ټاکل سوی و، مګر محتوا به د ده ژوندلیک و، دې ته ورته څېړني؟؟؟ په خورا پېرخ سره په پښتو ژبه کي پرتې دي، چي یو وخت بویه تر یوه غلبېل وایستل سي.

په تاریخي لحاظ پښتو ژبه او تاریخ تر بل هر څه زیات، د څېړني محتاج دي، ځکه په دغه برخه کي فقط یو څو کمو لیکوالو کار کړی دئ او د پښتو ادب او تاریخ په باب یې څېړني-پلټني کړي دي، خو دا کار د دې معنا نه لري، چي ګواکي نوره نو دغه لړۍ ودرېده او یا یې اړتیا نسته، بلکي د تحقیق د غوښتنو له مخي هیڅکله نه سي کېدای، چي یوه خبره دي خپل نهایي حد ته ورسېږي او د کاني کرښه دي ور ته وویله سي.

زموږ ځینو مشرانو پوهانو هر وخت په تکرار سره دا خبره کړې ده، چي پښتو ژبه تر هر څه زیات و تحقیق ته اړتیا لري، بویه چي پښتانه لیکوال دغه اړخ ته ډېره توجه وکړي، خوله بده مرغه داسي څه تر اوسه په عامه توګه نه دي محسوس سوي، چي پښتانه لیکوال دي د زړه له اخلاصه پر یوه ادبي یا تاریخي موضوع د نړیوالو نظریو او پرمختللو روشونو په نظر کي نیولو سره، تحقیق او څېړنه وکړي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوی استاد علامه حبيبي (رح) ، چي د پښتو ژبي د معاصرو ادبياتو سرلارى ګڼل کېږي، د خپل وخت له امکاناتو او صلاحيتونو څخه په استفاده د پښتو ژبي د ادب او هيواد د تاريخ په باب ډېري څېړني او پلټني وکړې او د لومړي ځل لپاره يې دې ولس ته نوي موضوعات او معلومات وړاندي کړل، خو د خپلي هري څېړني په ترڅ کي يې هرومرو دا يادونه کوله، چي تر دې دمه خو زما دغونه امکانات او معلومات ول، راتلونکي پلټني په آينده ګانو پوري اړه لري، خو دا ارمان يې پوره نه سو او خپله دغه خواشيني يې د پښتو ادبياتو د تاريخ په دوهم چاپ کي ښکاره کړې ده، چي پس له دېرشو کالو ، بيا هم دغه تاريخ چاپېږي او د ادبياتو نوی تاريخ نه دئ ليکل سوی. يوازي د ګوتو په شمار ليکوال د څېړني دغي خوا ته متوجه ول او دي، نور نو په هغه اندازه چي توقع کېږي، په دغه برخه کي چنداني کار نه کېږي.

څېړنه په واقعيت سره د زړه ويني څښل او ډېر ستوخ کار دئ، خو هغه څېړنه چي نوي څه لوستونکو ته وړاندي کړي او يا هم د يوه موضوع د رد يا تاييد لپاره له علمي ميتود او پراخ تحليل او څېړني څخه کار اخيستل سوی وي، نو به په رښتيني توګه سره پر اصولو ولاړه څېړنه ورته وويلای سو ، چي د همدغه اصل په مراعتولو سره ښاغلي جهاني هم په ادبي او هم تاريخي څېړنه کي کار کړی دئ.

په څېړنه کي د جهاني صاحب انتقادي روش:

الف : تاريخي څېړني

زه غواړم تر دغه سرليک لاندي په ډېره لنډه توګه د ښاغلي عبدالباري جهاني د هغو څېړنو او سپړنو يادونه وکړم، چي هلته يې زاړه او نوي موضوعات تر څېړني لاندي نيولي او په هغه کي يې له انتقادي روش څخه کار اخيستی دی.

لکه مخکي چي مو يادونه وکړه، زموږ بعضي څېړونکي د څېړني په نامه ځيني شيان سره پټلپس کړي او د يوه موضوع پېينه او پاره ور ونيسي او د تحقيق نوم ور کړي. پر رحمن بابا تر څو محدود

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

خېړنو ها خوا ته، نوري تړولي څېړني داسي دي، چي هغه زړې خبري يې را اخيستي وي او يوازي يې پراګرافونه او جملې ور اړولي را اړولي وي، نور نو نه د ده د شعري سبک په باب کومه نوې خبره وي او نه هم د ده د کلام پر ابعادو رڼا اچول شوې ده ... هماغه زاړه شراب په نوي جام کي او هماغه زړې خبري وي، چي رحمن بابا د پلاني زوی او په پلاني ځای کي زوکړی او په اشعارو کي يې تصوفي، اخلاقي، اجتماعي او... رنګونه ليدل کېږي.

خو ښاغلي جهاني په دغه برخه کي د يوه مبتکر ذهن خاوند او د يوه انتقادي نظر تښتن دئ، چي اول خو يې د هرې موضوع انجو بورې پلټلي او بيا يې په ډېر انتقادي نظر بحث پر کړی دی، چي دا په ذات کي د څېړني يو خاص روش بلل کېږي او په پښتو ژبه کي زموږ دغسي څېړونکي د ګوتو په شمېر دي، چي د خپل معقول تحليل په رڼا کي دي يې هر څه هم څېړلي او هم په انتقادي نظر تشريح کړي وي.

هر کله چي د ښاغلي جهاني د انتقادي نظر خبره کېږي، نو ور سره سم دا په ذهن کي تداعي کېږي، چي دوی په زياتره مسايلو کي له پوره جرئت څخه کار اخلي او د هغو محافظه کارو پر لاره نه ځي، چي سپيني شيدې ويني، مګر د نورو په وينا يې توري بولي. خصوصاً په دغه ډګر کي مورږ د جهاني صاحب په ځينو تاريخي څېړنو کي دغه موضوع ډېره وينو، چي په کامل جرئت او علمي صلاحيت يې هغه بتان مات کړي، چي پېړی- پېړی د مختلفو محققينو لخوا تراشل سوي او دربدلي دي. په دغه اړه مورږ د ښاغلي جهاني (هرات، پښتانه او ستره لوبه) تاريخي اثر يادولای سو، چي يو خو يې د ځينو تاريخي موضوعاتو په اړه له خپل علمي تحليل څخه کار اخيستی او د تاريخ ليکني په ډګر کي يې د يو مبتکرانه ميتود په رڼا کي يو نوی فصل پرانيستی او بل يې هغه حقايق په پوره تفصيل سره بيان کړي، چي ځيني نور مورخين او څېړونکي يې حتی له تشي يادوني څخه لا ببرېږي. اکثره اوقات پر ځينو تاريخي حقيقتونو زياتره څېړونکي ځکه سترګي پټوي، چي د مضر احتياط له وجي دا فکر کوي، چي نه ګانه يا په کوم قومي يا قبيلوي جنجالونو کي را ګير سي او يا د خلکو د انتقادونو له وجي تير باران نه سي. په ځانګړې توګه دغه ستونزه زموږ په سنتي ټولنه کي ډېره محسوسه ده او عامه ذهنيت دا دئ، چي هغه کسان، چي په تاريخ کي يې نوم په زرينو تورو کښل سوی وي، د هغو په اړه چي کومي مثبتي څېړني سوي وي، بس هغه د کاڼي کرښي دي

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

او که کوم زړه ور پیدا سي او په اړه یې هغه ټکي هم روښانه کړي چي مستقیماً د دوی پر شخصیت یو تور داغ وي، نو بیا دا خبره کېږي چي خیر دئ، خپله لمنه باید پر سر پورته نه کړه سي او ټول منفي نقاط باید همدا سي پټ پاته سي، خو جهاني صاحب په دغه سلسله کي نه د خپلي ټولني په سنتي عقایدو پسې تللی او نه یې هم د دغه ټولني د وګړو له تېرو منګولو څخه وهم په زړه کي پیدا کړی دئ. ښاغلي جهاني په خپل دغه تاریخي اثر کي هغه حقایق د تاریخونو او اسنادو او شواهدو په رڼا کي بیان کړي دي، چي بالاخره یې د یو وخت حاکم نظام دې ته اړ کړ، چي پر دغه کتاب د خپراوي بندیز ولګوي او د هغه وخت په پلازمېنه کندهار کي خو یې حتی لوستل یو ډېر ستر جرم ګڼل کېده، ځکه چي په دغه اثر کي هغه رښتیا ویل سوي ول، چي نور یې آن په لوستلو لا ببرېږي. پر دغه اثر ما یوه مقاله کښلې او دلته د موضوع د اوږدوالی په توسن نه غواړم چي په دې اړه بحث وکړم، خو دا یادونه ضرور غواړم چي په هرات او پښتنانه او ستره لوبه نومي اثر کي چي خصوصاً د غزنویانو د دورې په باب کوم څه لیکل سوي او خپرل سوي دي، هغه تشي د ګېډې خبري نه دي، بلکي په دغه اړه، پر نورو تاریخي متونو او سندونو سربېره پخپله د غزنوي دربار مورخ (ابوالفضل بیهقي) هم اعتراف کوي او د سلطان محمود او سلطان مسعود د عیش او نوش خبري په ډېر صراحت سره کوي.

د ښاغلي جهاني دغه تاریخي څېړنه او په هغه کي د دوی ځانګړی انتقادي روش دغه اثر ته جلا رنګ ور بخښي او له ټولو هغو تاریخي څېړنو څخه فوق العاده ګي پیدا کوي، چي فقط خوله پر خوله یې د یو چا په اړه مثبت روایات را نقل کړي او د موضوع یو اړخ یې څېړلی وي. مثلاً موږ او تاسي ښایي په ندرت سره له ځینو تاریخي څېړنو سره مخامخ سو، چي په هغه کي دي د سلطان محمود د (مال پرستی) او یا د دده د زوی د عیش او نوش خبري سوي وي، نورنو که ټول تاریخي آثار را وپلټو، ښایي دغه موضوع ته کوږټ اشاره لا نه وي سوې. په ځانګړې توګه د پښتو معاصرو تاریخي څېړنو او سپېڅو په لیست کي دغه موضوع یا د محافظه کارۍ او یا هم د مضر احتیاط له وجي او یا هم ښایي د ځینو مصلحتونو پر بنا په پوره تشریح او تصریح سره نه ده یاده سوې، خو ښاغلی جهاني په ډېر وضاحت سره وایي چي: (غزنوي پاچهانو د هرات، بست، زمینداور، کابل او نیشاپور په شان ابادو ښارونو څخه ظالمانه مالیات ټولول، د هند خزاني یې

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوټلې او لاسته راغلې پیسې او مالونه یې په عیش او نوش او اخلاقي انحرافاتو لګولې. ځینې مورخین په دې عقیده دي چې سلطان محمود خپل وزیر ابوالعباس فضل بن احمد الاسفرایني، چې د ده د پلار سبکتګین د زمانې څخه یې د دوی خدمت کړی و او لس کاله د ده د مالیې وزیر و، د یوه ښایسته پې مخي غلام پر سر وواژه. اسفرایني د ښایستو او پې مخو غلامانو ډېر سخت شوقي و او نورو ملګرو یې طبعاً د ده لاره تعقیبوله. په دې لړ کې وزیر اسفرایني ته یو وخت احوال ورسېده چې په ترکستان کې یو غلام او سېږي، چې د پرې په شان ښایسته دی. وزیر سمدستي خپل یو معتمد هغې سیمې ته واستاوه، غلام یې رانیوئ او د ښځو په جامو کې یې غزني ته ورساوه. سلطان څه وخت وروسته له دې کیسې څخه خبر سو او د اسفرایني څخه یې د دغه پې مخي غلام په باره کې پوښتنه وکړه، خو وزیر منکر سو. یوه ورځ سلطان ناڅاپه د اسفرایني کور ته ورغی او هلته یې دغه پې مخی غلام، چې د مشتري د ستوري په شان ځلېده ولید، نو هغه و چې پر اسفرایني یې خوله را خلاصه کړه او هغه یې په خیانت او غبن کولو تورن کړ، سمدستي یې زندان ته واستاوه او په شکنجو یې وواژه). (۳)

دغه راز د سلطان مسعود عیش او نوش او اخلاقي انحرافاتو په بحث کې وايي:

(مسعود د خپل پلار سلطان محمود په وخت کې د هرات حاکم و. د پلار په پټه یې شراب چښل او په خپل قصر کې یې د تېولو له نظره پټ یو اتاق جوړ کړی و، چې د یوالونه او چت یې ټول د ښځو او نارینه وو په بې حیا تصویرونو رنګ سوی و او ښځې او نارینه یې بې پردې په مختلفو حالاتو کې ښودل. دلته به هغه شراب چښل او د ده غلامانو به د پټو لارو ده ته نارینه او ښځې مطرباني ور وستلې....). (۴)

همدا ډول دوی د خپل بحث په لړ کې دا هم وايي چې: (کله چې سړی د غزنویانو تاریخ ته ګوري، نو ویني، چې هغوی بېله جنګونو، چې هغه هم صرف د حاکمیت تر لاسه کولو او خزانو د چورولو په نیت کېدل، بل کار نه درلود. هغوی چې به جنګ نه کاوه، نو بیا به یې شراب چښل او د نڅاوو ننداره به یې کوله، د شاعرانو قصیدو ته به یې، چې د دوی د دربارونو د عظمت او د دوی د پې مخو ساقیانو په ستاینه کې به یې ویلې، غوږ نیولی و).

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه اثر کي چي هر څه راغلي، هغه د معتبرو ماخذونو په حواله او د مختلفو تاريخونو د پرتلې او تجزيې په رڼا کي ويل سوي او د معاصرو پښتو تاريخي څېړنو په چوکاټ کي يې يو نوی انتقادي باب پرانيستلی دئ، چي بويه د ښاغلي جهاني له جرئته ډک دغه انتقادي روش، زموږ څېړونکي تحليل او په اړه يې ليکني وکړي (چي له بده مرغه د مختلفو وجوهاتو او بېځايه ملاحظاتو له مخي دا کار تر اوسه سوی نه دئ).

په دغه تاريخي څېړنه کي ښاغلي جهاني د هغو متعصبو مورخينو (چي البته دا پديده په ځينو ايراني ليکوالو کي موجوده ده) ، په باب د ډېرو تاريخي ماخذونو په رڼا کي نوي څېړني او پلټني کړي دي، چي د هغو تاريخي تېروتني او تېر ايستني يې په پوره وضاحت سره ښکاره کړي او د هغو مو رخينو او محققينو لپاره يې د ګمراهۍ دروازه تړلې، چي په پټو سترګو پر هره څېړنه د تاييد ټاپه وهي او ببله (چون و چرا) يې پر سر او سترګو مني. زما په ګومان پر دغه موضوع، زموږ بحث دونه اوږد ډېږي، چي نه به يې په دغه مقاله کي د دونه اوږدوالي ګنجايش وي او نه به هم په لوستونکو کي دونه حوصله وي.

دغه راز ښاغلي جهاني په ځينو متفرقه تاريخي څېړنو او ليکنو کي هم له يوه خاص انتقادي طرز او روش څخه کار اخيستی دئ، چي په هغه کي ځيني داسي موضوعاتو ته په انتقادي نظر اشارې کړي دي، چي سړي ته نوي موضوعات په لاس ورکوي.

ب: ادبي څېړني

زياتره پوهان پر دې موافق دي، چي ادبپوهنه درې عمده څانګې لري، چي لومړۍ يې ادبي تيوري، دوهمه يې ادبي کره کتنه او دريمه يې ادبي تاريخ دئ خو نوي نړيوالي نظريې دا هم وايي، چي ادبپوهنه پر دغو پورته درو څانګو سربېره ځيني نوري څانګې هم لري، چي په هغو کي د ادب تاريخ ليکنه، متن پېژندنه، سبک پېژندنه او ببيلوګرافي هم راځي، چي بيا نو دغه هره څانګه خاص ميتودونه او روشونه لري، چي موږ يې په دغه بحث کي نه څېړو ، خو ښاغلی عبدالباري

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

جهاني هغه څوک دئ، چې د ادب په ډېرو څانګو کې يې ليکنې کړې دي، مګر په دغو ليکنو کې د ده انتقادي روش د ده د ليکنې سبک ته يو خاص رنګ ورکوي.

ښاغلي عبدالباري جهاني که د سبک پېژندنې په برخه کې، يا د ادبي تيورۍ په عرصه کې او يا هم د ادبپوهنې په نورو څانګو کې څه کښلي دي، نو په دغو ټولو ليکنو کې يې د ادبي کره کتنې مالګه هم ورګډه کړې ده، چې دغه راز ليکنې د ده د يوه ځانګړي روش نمايندګي کوي. خصوصاً د سبک پېژندنې په برخه کې د ده زياتې ليکنې له خاصو انتقادي نظرياتو او افکارو څخه ډکې دي.

ښاغلی جهاني په عمومي توګه د پښتو ادبياتو او په هغه کې د کلاسيکې دورې، منځنۍ دورې او معاصرې هغې په اړه همېشه له ډېر محتاط تحليل او څېړنې څخه کار اخلي او خصوصاً په دغه برخه کې د لرغونو شاعرانو او د هغو د سبک او اشعارو په باب ډېر نوي نظرونه او مفکورې وړاندې کوي، چې زما په ګومان دا کار د دوی پر ادبي تاريخپوهنې او سبک پېژندنې ډېر ښه دلالت کوي، چې يو خو د پښتو ادب د مختلفو دورو په اړه ډېره ژوره څېړنه کوي او بل بيا د هرې دورې او مرحلې د شاعرانو په باب بېلابېل انتقادي نظريات لري او په ځانګړې توګه زياتره وخت پر هغو ادبي مورخينو نيوکه کوي، چې د يو شاعر په څېړلو کې له تلوار څخه کار اخلي او هسې په پټو سترګو د يوه او بل خبره را نقلوي او ځان نه سترې کوي، چې څېړنې او پلټنې وکړي او نوي موضوعات را وسپړي. د بولګې (بېلګې) په ډول ښاغلی جهاني چې د لوی احمدشاه بابا په باره کې کوم نظر او نوې څېړنه لوستونکو ته وړاندې کوي، هغه په رښتيا سره ډېر نوي موضوعات دي. لکه په خپله يوه مقاله کې چې په دغه اړه وايي: (د پښتو ژبې د شاعرانو پر دېوانونو باندې د مقدمو په ليکلو کې عنعنه داسې راغلې وه، چې يو شاعر به خامخا د خوشال خټک او يا د رحمان بابا پلوی بلل کېدئ او که به د دواړو پلوی نه و، نو بيا به د هندي سبک او په هندي سبک کې د بېدل پيرو بلل کېدئ.

په دې حساب احمدشاه بابا هم ځينو منقدينو د خوشال خان او ځينو د رحمان بابا پيرو بللی، په داسې حال کې چې د دې خبرې د اثبات د پاره چنداني دليل او برهان نه راوړي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چي يې ځوک د خوشال خان ختټک پيرو بولي، نو صرف د هغه يو څو حماسي بيتونه د مثال په توګه راوړي او کله چي يې د رحمن بابا د سبک شاګرد بولي، نو د هغه د ساده ژبي او تصوفي کلماتو په يادولو اکتفا کوي....).

بل ځای زياتوي: په داسي حال کي چي زما په عقيده احمد شاه بابا په شعر کي د دغو دوو لويو پښتنو شاعرانو څخه د يوه تقليد هم نه دئ کړی او خپل ځانته خپله بېله لار لري او شعر يې، خصوصاً د مضمون او کلماتو د انتخاب له پلوه، د دواړو سره توپير لري (۵).

په پورتنۍ مقاله کي ښاغلي جهاني په مختلفو دلايلو سره دا ثابته کړې چي لوی احمد شاه بابا ځانته خپله شعري طريقه او لاره درلوده چي نه د رحمن بابا او نه هم د خوشال خان د سبک پيرو و.

زموږ د پښتو ادب ځيني مورخين (بېله څو ګوتو په شمار ليکوالو څخه) دا قاعده لري، چي کټ مټ د يوه شاعر په اړه هغه خبري را نقلوي، چي په نورو ادبي تاريخونو کي بحث پر سوی وي. زه به تاسي ته د بېلګي په توګه يادونه وکړم، چي په زياتره ادبي تاريخونو او تذکرو او يا نورو ليکنو کي همېشه د ميرزا حنان بارکزي په اړه يو ډول خبره په ډېر تکرار سره کېږي، چي ميرزا د حميد مومند د سبک پيروي کړې او بيا د خپلو خبرو د پوخوالي لپاره څېړونکی د ميرزا حنان څو بيتونه راوړي، چي په هغه کي يې د حميد يادونه او ستاينه کړې وي، يا که نوکی غواړي چي خپله څېړنه نوره هم پخه وايسوي، نو ور سره دا هم يادوي، چي دی د کندهار په ادبستان کي د هندي سبک پيرو دئ. مګر دا نه وايي، چي د کندهار ادبستان څه دئ او په کوم دليل دی د ادبستان پيرو دئ.(۲) زه اوس دلته پر دې نه رغږېږم چي ميرزا حنان د چا پيرو دئ يا نه دئ، خو فقط دا يادونه کوم، چي په زياتره وختونو کي زموږ په څېړنو کي ډېره خواري نه کښل کېږي او په دې باره کي زياتره محققين ځان نه ستړی کوي، چي يو موضوع په نوي ډول سره وڅېړي، يا همداسي در واخلئ، د رحمان بابا د شعر په اړه هم تقريباً تر ډېره همدا خبري کېږي، چي دی صوفي شاعر و او بيا د خبري د تاييد لپاره د دوی يو يا دوه بيتونه راوړي، په داسي حال کي چي په دې باره کي ښاغلی جهاني يو بېل انتقادي نظر لري، دوی ذکر کوي چي:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

(دا چي ولي رحمان بابا د پښتو ژبي په شاعرانو کي صوفي شاعر بلل سوی دی او ولي تقريباً ټول منقدين په دغه برخه کي په يوه عقيده دي او هيچا هغه ته پرته له صوفي بل څه نه دي ويلي، يو علت يې ښايي صرف عامه افکار وي. رحمان بابا يو نېستمن سړی و او دا نېستي او غريبي يې له هغه غزل څخه څرګنده ده چي وايي زه په کور کي نه درهم او نه دينار لرم خو خلک مي دنيا دار بولي. د داسي يوه سړي په برخه کي چي په کور کي درهم او دينار نه لري طبيعي خبره ده چي د واده کولو او کور جوړولو توان به يې هم نه وي پيدا کړی او بيا په خپله قلندري د ډهلي له پاچاهانو سره سيالي کوي، خلک پرته له بزرګ او ولي څخه بل فکر کولای نه سي. هغه په داسي محيط کي په خواره جامه کي شاعري کوله چي تقريباً ټولو خلکو شعر د غيبي الهام محصول باله او ټول خلک په دې عقيده وه چي تر څو پوري چا پېغمبر په خوب کي ليدلی نه وي هغه شاعر کېدلای نه سي. د بلي خوا هغه ټول شعرونه دونه ساده او په ضمن کي ښايسته ليکلي دي چي هر دردمن د خپلو مشکلاتو لاره پکښي لټولای او په ژبه يې پوهېدلای سي. هغه د خپل محيط د انسانانو په روحياتو دونه ژور پوهېدلی دی او د انسان، په تېره بيا د خپل شا و خوا د اوسېدونکو دونه کمزورۍ ور ته معلومي دي چي اشعار يې هر چا ته د آييني حيثيت لري. ځکه نو خلکو فکر کاوه چي هغه به ولي او د خدای (ج) دوست وي او چي څه يې ليکلي هغه الهام ور ته سوی دی).

ښاغلی جهاني پسې زياتوي: (حتی راورټي خو وايي چي رحمن بابا له خلکو ګوښه په غرونو او دښتو کي ګرځېدئ او دونه زيات به يې ژړل چي مخ به يې په اوښکو زخمي زخمي سو يا په اصطلاح په مخ کي به يې اوښکو لاري جوړي کړې. راورټي ليکي چي د هغه دغي ګوښه ګيرۍ او د دنيايي چارو سره بې علاقه ګۍ، د سيمي ملايان له هغه سره مخالف کړل او ځينو يې پر هغه باندي د کفر فتوا هم ولګول. دا چي راورټي به دغه معلومات او د رحمن بابا د ژوند په برخه کي دونه دقيق اطلاعات له کومه کړي وي، هغه څه نه وايي خو کله چي د رحمن بابا په شان يوه سړي د ژوند حالات دونه په تاريکۍ کي پټ وي، چي تقريباً هېڅ پته يې هيچا ته نه لګېږي، نو بيا د دغه راز تياري په باب هر څوک ځانته د هر څه ويلو جرائت ور کوي، خو که څېري د رحمن بابا خپل ديوان ولټوو نو د داسي کلماتو سره چنداني نه مخامخ کېږو چي پر هغو باندي د تصوفي ادبياتو او يا لږ تر لږه بشپړه تصوفي ادبياتو نوم کښېښودل سي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ښایست زما د یار نه دي خبر څوک

که خبر شي پرې به نه ږدي دغه در څوک

د دنیـا چاري همـه واړه فــاني دي

بر ناحقه خاوري لوني پر خپل سر څوک

چي قبول شـي په درګـاه د مهـرویانو

د هغه په څېر به نه وي بختور څوک...الخ

د دې غزل څخه هغه کسان چي رحمن بابا یو متصوف شاعر بولي، دا نتیجه اخلي چي هغه د سیم و زر نه پرهېز کول غواړي. د یار په غم کي د قلندرۍ توصیه کوي. دنیا فاني بولي او خبره لا دا ده چي د عشق پر لاره بې رهبره سفر کول ناجایز بولي، نو ګواکي رحمن بابا یو صوفي شاعر دی، ځکه چي دنیا ته شا کول او د عشـق پـه لاره کي رهبر پیدا کـول د صوفیانو کار دئ او د دې غـزل څخه بېله حقیقي عشق څخه بل مطلب نه سي اخیستل کېدای. په داسي حال کي چي نه یوازي صرف د رحمن بابا په دې غزل کي صوفیانه افکاره نه لیدل کېږي، بلکې په بېخي لږو غزلونو کي یې د تصوف د افکارو څرک موندلای سو او په دې پېمانه تصوفي کلمات د پښتو ژبې د تقریباً هر پخواني شاعر په کلام کي میندل کېږي(۷).

دې تـه ورتـه نـوري څېړنـي هـم ښـاغلي عبـدالباري جهـاني د مختلفـو شـاعرانو او خصوصـاً د کلاسیکو هغو په باب کړي دي او هغه نظرونه یې په کامل دقت او دلیل او برهان رد کړي دي، چي پکښې له ډېري ببرۍ او تازیلي کار اخیستل سوی و او یـوازي یـو لـه بلـه نقل قولونـه را اخیستل سوي وي. د رحمان بابا او یا نورو پخوانیو او نوو شاعرانو پـه بـاب چي ښاغلي جهاني کومي څېړني کړي، هغه په ځانګړې توګه د ځوانو څېړونکو لپاره یـو ډېر ښـه لارښـود ګڼل کېدای سي، چي د هغه انتقادي نظرونو په رڼا کي د پښتنو شاعرانو او د پښتو شعر د شکل او مضمون په باب پوره - پوره څېړني وکړي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخپله د پښتو شعر د محتوا او د مختلفو الفاظو او ترکيباتو په باب هم ښاغلی جهاني يو جالب انتقادي نظر لري او وخت نا وخته يې په بېلابېلو ليکنو کې له خپل دغه انتقادي روش څخه کار اخيستی دئ. دوی خصوصاً په اوسني پښتو شعر کې د ټول هنريت او شعريت تر څنګ - څنګ دا خبره همېشه په ډېر تکرار کوي، چې هيڅکله بايد داسې و نه کړو چې لوستونکي يوازې د الفاظو او کلماتو په دام کې را ګير او پيغام او هدف ته مو هيڅ پام نه وي کړی. دوی د (خاوري بنده) پر شعري مجموعه د سريزې په ترڅ کې دا خبره په ډېر صراحت کړې ده، چې لوستونکي بايد داسې نه کړو چې يوازې د حيرت ګوته په غاښ ونيسي او په پيغام پوه نه سي. د پښتو شعر د تيورۍ او اساساتو په باب د دوی ځيني ليکني او نظريات له نوو معاصرو شاعرانو سره پوره مرسته کولای سي.

دغه راز د پښتو داستاني اثارو او د هغو پر چوکاټونو، شکلونو او موضوعاتو هم د ښاغلي جهاني ځيني انتقادي څېړني د ډېر غور او فکر وړ دي، چې دوی د نړيوالي داستان ليکني او جهاني داستان ليکوالو د نثر پر ډول، د موضوعاتو پر انتخاب، د داستانو پر چوکاټونو او اسلوبونو پوره رڼا اچوي او د خپل خاص تحليل په نتيجه کې د پښتو پر داستانونو په زړه پوري انتقادي نظريات او پيشنهادات وړاندي کوي.

په همدې ترتيب سره ښاغلی جهاني د پښتو فوکلور او په هغه کې د مختلفو اصنافو او ژانرونو په باب هم ډېري انتقادي ليکني لري او په دغه برخه کې يې د فوکلور د يو خاص ژانر (نکلونو) په اړه ډېري انتقادي څېړني کړي دي، په مشخصه توګه د (ملي هينداري) نکلونه يادولای سو، چې پر هر نکل يې ډېره تفصيلي، تشريحي او انتقادي څېړنه کړې ده. زما په خپل شخصي قضاوت سره دا څېړنه په واقعيت کې د پښتو فوکلوري نکلونو د پېژندني لپاره د سا حيثيت لري، ځکه چې ښاغلي جهاني دغه نکلونه په خورا پراخ ډول څېړلي، د هر نکل پر تاريخي پس منظر، اجتماعي اړخ، سياسي او مذهبي حالتونو، داستاني او هنري ابعادو او په مجموع کې يې پر ټولو منطقي او شفاهي شکلونو په ډېر وضاحت او صراحت بحث کړی دئ. په دغه برخه کې د دوی هغه انتقادي نظريات هيڅکله د هېرېدو نه دي، چې د دغو نکلونو په باب يې لوستونکو ته وړاندي کړي دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خلاصي په توګه ويلای سو ، چي ښاغلی عبدالباري جهاني د اوسنيو پښتنو خېړونکو او مورخينو په ډله کي د خاص نوم او مقام خاوند او په دغه برخه کي د دوی ځانګړی انتقادي روش هغه څېرکی دئ، چي ډېر کم ليکوال له دغه راز خلاقيت او صلاحيت څخه برخمن دي.(۳۱)

لمنليکونه:

۱:- د څېړني لاربنود ، استاد سرمحقق محمد صديق روهي، ۴۹ مخ، د کابل چاپ.

۲:- هماغه اثر، ۴۸ مخ.

۳:- هرات، پښتانه او ستره لوبه، عبدالباري جهاني، ۳۹ - ۳۱ مخونه، لومړی چاپ، پېښور.

۴:- هماغه اثر، هماغه مخ.

۵:- احمدشاه بابا د توري تر څنګ د قلم په ميدان کي، د جهاني مقاله.

۶:- په دغه برخه کي د پښتو ژبي وتلي او پياوړي محقق استاد محمد معصوم هوتک د ځينو نورو ليکوالو تر څنګ ډېري څېړني کړي دي. دوی د ميرزا حنان بارکزي د ديوان په سريزه کي (دغه ديوان د دوی په سريزه، لمنليکونو او مقابله چاپ سوی دئ) د ميرزا حنان د شعر او شاعری په باب ډېر په زړه پوري معلومات لوستونکو ته وړاندي کوي. دغه راز لوی استاد حضرت علامه حبيبي (رح) د کندهار د ادبستان د بحث په ترڅ کي د ميرزا حنان د شعر او سبک په باب نوي او بکر موضوعات را سپړلي دي، چي زما په ګومان هر کله چي، موږ د ميرزا حنان په باب ليکنه کوو، نو د حضرت استاد د دغي ليکني لوستنه حتمي ده، چي په دې سره به موږ ته هغه لاري هواري او هغه تياري روښانه سوي وي، چي د ميرزا حنان د شعري سبک او شاعری په باب په مخ کي راته پرتې دي.

۷:- د مشکو کاروان، د عبدالباري جهاني اثر، ۲۰-۲۱-۲۳ مخونه، ۱۳۸۴ لمريز کال، د کوټي چاپ.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸:- په دغه کوچنۍ مقاله کي يوازي او يوازي دا هڅه سوې ده، چي د نباغلي جهاني د ښېړني انتقادي روش ته اشاره وسي، نه دا چي د دغه خاص روش په باب څېړنه وسي، ځکه د دوی پر څېړنيزو انتقادونو او روشونو، څېړنه يو بېل تحقيق دئ، چي بويه دغه اړخ ته پاملرنه وسي. دا وړه ليکنه په دې نيامت سوې ده، چي ګواکي په دې يادونه سره به مو د محترمو ليکوالو پام دغي برخي ته را اړولی وي.

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالقديم پتيال

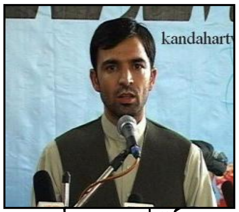

د خيام سُرونه د پښتو په تال کي

دا لاندي ليکنه د ښاغلي جهاني صاحب د (خيام سُرونه د پښتو په تال کي) نومي کتاب پر لومړي چاپ(۱۳۸۴ هـ ش) ليکل سوې وه چي دا دئ، اوس يې له ځينو زياتوونو، کموونو، اصلاحاتو او نوو کتنو سره يو ځای ښاغلو لوستونکو ته وړاندي کوم. (پتيال)

زه بې مــــيو بې مستيو ژوندون نه سمه کــولای
درانه پېتي د ژوندون مي بې شرابو نه سم وړلای
زه به بند د هغه آن يم چي ســـاقي مي راته وايي
دا يو جـام که پر سر پورته زه يې نه سمه چښلای

د سر خبري:

پښتو ژبه په مجموع کي د ژباړي له پلوه ډېره نېستمنه ده او په دغه ترڅ کي خو د منظومو ترجمو په برخه کي وروسته ښکاري. که څه هم د يوې ژبې د پراختيا او پرمختيا په لاره کي ترجمه خاص اهميت لري، خو پـه پښـتو کـي د ژبـاړي برخه کمزورې ښـکاري او هغه د علامه رشـاد (رح) خبره پښتو لا تر اوسه د ژباړي له نعمته بې برخي ده. که څه هم د پښتو ژباړي تاريخ تقريباً يوولس سوو کالو ته رسيږي، خو بيا هم دغه بهير ډېر تر شا پاته دئ. د پښتو ژبي لومړنۍ او څرګنده ژباړه د ابو محمد هاشم سرواني ده، چي تر دغي ژباړي وړاندي موږ د پښتو بلـه ژبـاړه پـه لاس کـي نـه لـرو، ښايي وړاندي به نوري ژباړي هم سوي وي خو څرنګه، چي تر موږ پوري نه دي رارسېدلي، نو ځکه د ابو هاشم ژباړه موږ د پښـتو پـه تـاريخ کـي لـومړنۍ څرګنده ژبـاړه بللای سو. ابـو محمد هاشم د

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلمند په سروان کي په کال **223** هـ ق کي زېږېدلی او په **297** هـ ق کي په بست کي وفات سوی دئ.

ابو محمد هاشم د خپل استاد ابن خلاد يو عربي شعر په پښتو داسي ژباړلی دئ:

ژبه هم ښه وينا کاندي چي يې وينه

د خاوند په لاس کي زر او درهمونه

ژبور ور لـــه ورځي ويــنا يې اوري

د درهم خاوندان تل وي په ويـاړونه

په دې ډول نو پښتو ته د نورو آثارو د را ژباړلو لړۍ په لومړي ځل له شعره پيل سوې او پښتو ته د لومړي ځل له پاره شعر را ژباړل سوی دئ. همدا ډول د ابو هاشم تر ژباړي وروسته موږ بله د پښتو داسي کره او پخه ژباړه نه لرو، چي له هري خوا دي په تول پوره وي، خو سوونه کلونه وروسته موږ ته د زرغوني کاکړي د "بوستان" د پښتو ژباړي بولګه د پټي خزانې په برکت رارسېږي، چي له بولګې ښخه يې دا اټکل کولای سو، چي ډېره پخه او په تول پوره ژباړه ده.

زرغوني کاکړي د شيخ مصلح الدين سعدي بوستان نومی کتـاب په پښتو نظم ژباړلی او نوم يې "بوستان د پښتو " پر اينبی دئ او په کال **903** هـ ق کي يې بشپړ کړی دئ، د دغه کتاب يوه نمونه د پټي خزانې ليکوال په خپله ادبي تذکره کي راوړې ده چي څو بيتونه يې داسي دي:

اوربـــدلي مـــي قصـــــه ده

چـــي لـــه شـــاتو هـــم خـــوږه ده

د اخـــتر پـــه ورځ ســـهار

بايـــزيد چـــي و رويـــدار

لـــه حـــمامه را وتـــلی

پـــه کوڅـــه کـــي تېرېـــدلی

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایـــــــــــــري خـــــــــــــاوري چــــــــــــــا لــــــــــــــه بامــــــــــــه
راچـــــــــــــــــــپه کـــــــــــــــــــــــــــړلې ناپـــــــــــــــــــــــــامه
مـــــــــــــــخ او ســـــــــــــــــــريــــــــــــــــــــې ســـــــــــــــو ککـــــــــــــــــړ
پـــــــــــــــه ایـــــــــــــــرو پــــــــــــــه خـــــــــــــــاورو خــــــــــــــــړ

دا ډول تر دغي ژباړې وروسته د اخوند درویزه ننګرهاري (**1048** هـ ق مړ) او د ده د پیروانو منظومي ژباړي په پښتو ادب کي خورا ارزښت لري چي د قصیدهٔ امالي پښتو ژباړه، د قصیدهٔ برده پښتو ژباړه، خلاصه کیداني او داسي نوري پښتو ژباړي دي.

د پیرو روښان او د هغه پیروانو هم لږ څه پښتو منظومي ژباړي کړي دي، همدا ډول حضرت خوشحال خټک او د ده کورنۍ او پیروانو هم ځیني پښتو ژباړي کړي دي، خو که په عمومي ډول ووایو نو پښتو ژبه د منظومي ژباړي په برخه کي ډېره نېستمنه ده.

موږ که د پښتو ادب لرغوني، منځنۍ او اوسنۍ دوره مطالعه کړو نو ښایي چي ډېر لږ منظومي ژباړي پکښي پیدا کړو، که څه هم د پښتو لومړنۍ څرګنده ژباړه له نظم څخه را پیلېږي، مګر زما خبره به دا معنا نه لري چي په پښتو کي منظومي ژباړي نه دي سوي، یوازي که د قرآن کریم د پښتو تفسیر منظومه ژباړه وګورو، نو ښایي د کمیت په لحاظ موږ ډېره پښتو منظومه ترجمه ولرو.

دغه راز د حمید ماشوخېل د (نیرنګ عشق) منظومه ترجمه هم د یوه ځانګړي هنري او شعري مزایاوو درلودونکې ده او زموږ زیاتره پوهان په دې باور دي، چي د دغي ترجمي ساری د پښتو ژبي په هنري منظومو ترجمو کي ډېر کم پیدا کېدای سي. همدا ډول په دیارلسمي او څوارلسمي هجري پېړیو کي هم ډېري پښتو منظومي ژباړي وسوې، چي په هغه کي داستاني او دیني موضوعات ډېر ول، چي دلته یې یادول او څېړل موږ له موضوع څخه لېري کوي.

د پښتو ادب په معاصره دوره کي د تخلیقي ادب په برخه کي پښتو ته څه ناڅه اثار را ژباړل سوي دي، خو د نظم برخه یې ښځي لږ تر سترګو کېږي. ځیني د ګوتو په شمار نظمونه او شعرونه پښتو ژبي ته را وژباړل سول، خو په هغو کي یې ځیني د انتخاب له ستونزو او ځیني نور بیا د ژباړونکو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

له نه مهارت سره مخ ول. په ځينو خارجي شعرونو کي سمه ټاکنه سوې نه وه او يا که به ټاکنه سمه سوې وه هغه بيا په پوره کمال سره ترجمه سوې نه ول. البته د پښتو ادب په معاصره دوره کي په افغانستان کي اروانښاد استاد بېنوا (۱۳۲۳ هـ ش مړ) ځيني منظومي ژباړي کړي دي او همدا راز ښاغلي محمدصديق پسرلي او مفتاح الدين صافي او ځينو نورو شاعرانو هم د شعر په برخه کي ترجمې کړي دي.

د ښاغلي جهاني منظومي ترجمې:

پښتو ژبي ته د منظومو ترجمو په بحث کي له يوه داسي شاعر او مترجم سره هم مخامخ کېږو، چي ژباړي يې هم د کميت او هم د کيفيت له مخي داسي منظومي ژباړي دي، چي په خپل دغه عالي کار سره يې پر پښتو ژبه او ادب باندي ډېر لوی احسان کړی دئ. دغه لوی نوم (عبدالباري جهاني) دئ. ښاغلي جهاني د شعر په انتخاب کي له احتياطه او په ژباړه کي يې له پوره کمال او هنر څخه کار اخيستی دئ.

ښاغلی جهاني يو هنرمند او شاعر دئ نو ژباړه به يې هم خامخا شاعرانه او په تول پوره وي او د شعر انتخاب به يې هم حتماً شعر وي، نه دا چي په نامه شعر وي.

زه ښه ډېر کلونه تر مخه د ښاغلي جهاني په شعري مجموعه (پايکوب) کي د دوی له يوې منظومي ترجمې سره مخامخ سوم، چي د مشهوري شاعري (مايا انجيلو) شعر يې پښتو ته را ترجمه کړی و، له هغه وخته مي نو د ښاغلي جهاني له ژباړو سره خاصه علاقه پيدا سوه. وروسته - وروسته بيا د دوی په نورو شعري ټولګو کي هم ځيني ژباړي راغلي او بيا به مي کله - کله په راډيو کي د دوی دانه مانه منظومه ترجمه اورېدله، خو څه وخت تر مخه بيا داسي هم پېښه سوه، چي ښاغلي جهاني پر يوه ځای دوه منظوم ژباړل سوي آثار خپرول او په دغو دوو اثارو کي يې پر دغه کتاب (د خيام سُرونه د پښتو په تال کي) ما ته هم د يوې لنډکۍ سريزي د کښلو وياړ را په برخه سوی دئ، چي د دې سريزي په پلمه دا دئ، د دوی پر نورو ترجمو هم د لږ بحث کولو موقع راته ميسره سوې ده او دوهم کتاب يې (بګهت ګيير د پښتو په بڼ) کي نومېږي، چي له بده مرغه پر هغه هم زموږ د ليکوالو له لوري څه نه دي کښل سوي، په داسي حال کي چي يو خو د يوه شاعر درست اثر د

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

مفلیسي او بېوزلي پښتو په نصیب سو او بل بیا پر تصوفي اړخ خو يې زما په ګومان بل پوره اثر لیکل کېدای سي.

سربېره پر دې چي ښاغلی جهاني د پښتو یو پیاوړی، مبتکر او لوی شاعر دئ او د پښتو ادب پر خزانه يې یوه ستره او نه هېرېدونکې اضافه کړې ده، د منظومو ترجمو په ډګر کي يې هم ځان د یوه بریالي او مخکښه اتل په حیث را پېژندلی دئ.

د نورو ژبو له ادبیاتو سره اشنا کېدل او په تېره بیا د هغوی تخلیقي آثار لوستل د یوه شاعر او د پښوریانو په اصطلاح د یوه فنکار پر تخلیقي اړخ ډېره ښه اضافه را وستلای سي، هلته سړی پوهیږي چي نور شاعران کومو موضوعاتو ته اشاره کوي، څرنګه ترکیبات، کلمات او الفاظ راوړي او یو موضوع په څه ډول طرحه کوي.

که څه هم موږ په پښتو ژبه کي د ښاغلي جهاني تر منظومو ترجمو مخکي نوري ژباړي هم لرو، چي د مختلفو لیکوالو او شعراوو له خوا ترجمه سوي دي، چي هغه په خپل ځای کي د خپل خاص بحث وړ دي او ضمناً د مقایسې په تاله کي هم له نورو ترجمو سره د تللو اړتیا ور ته سته. خو زه دلته په دغه سریزه ډوله لیکنه کي غواړم په لنډه توګه د ښاغلي جهاني پر متفرقه او مستقلو منظومو ترجمو یو لنډ بحث ولرم:

زه په لومړي ځل د ښاغلي جهاني د (پایکوب) او وروسته (د سباوون په تمه) نومي شعري مجموعو په ترځ کي پر ځینو ترجمو پېښ سوی یم، چي په هغه کي يې ځیني انګرېزي اشعار (غوره اشعار) پښتو ژبې ته را اړولي دي، لکه پسرلی سرکال وځنډېدئ، د زړه ماتو مهمانخانه، د ښځي یاغي چیغه، رښتوني مینه، زما لار، بېګانه په نیمه شپه کي، امریکا دي آباده وي، د بنګلو نجلۍ او د سحر ورمې هغه انګرېزي اشعار دي، چي ښاغلي جهاني په ډېر شاعرانه ډول سره پښتو کړي او د دغو اشعارو په ښه ترجمه کي له ښاغلي جهاني سره په انګرېزي ژبه د دوی پوهېدني او خپله د شعر په ډګر کي د دوی پراخي مطالعې، مشاهدې او تجربې دا مرسته کړې

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده، چي په پوره صداقت، امانت او هنريت سره له يوې بلې ژبې ښخه منظومه ترجمه وکړي. دلته د خپلې خبرې د مصداق لپاره يوه لنډه بولګه ښاغلو لوستونکو ته وړاندې کوم:

د اورګـــــــــادي لــــــــــه پټلـــــــــــۍ ســــــــــره ولاړ يــــــــم
تېـــــــــــــروم د انتظـــــــــــار ترخـــــــــــه وختونـــــــــه
وايـــــــم ګونـــــــدې کـــــــه تـــــــاتوبې مـــــــي بـــــــدل ســـــــي
نـــــــو ســـــــينه کـــــــي بـــــــه آرام وکـــــــړم دردونـــــــه
مـــــــا دا ټولـــــــه ســـــــره شـــــــپه کـــــــړه دلتـــــــه روڼـــــــه
نښـــــــدل مـــــــي راتـــــــه مخـــــــي تـــــــه خيالونـــــــه
پکښـــــــې خيـــــــال بـــــــه راتـــــــه ســـــــتا د بېلتـــــــون راغـــــــۍ
تصـــــــور بـــــــه مـــــــي ژونـــــــدي کـــــــړل مـــــــره زخمونـــــــه

(د سباوون په تمه، ۲۵۷ مخ)

د ترجمې د فن او اصولو د مطالعې په مبحث کي مورږ دې خبرې ته رسېدلي سو، چي د تخليقي اثارو ترجمه ګرانه ده او په دغه برخه کي خو کله-کله ځيني منثور ادبي اثار او لوړ اشعار داسي وي، چي کله بلې ژبې ته د ترجمې په پروسه کي انتقالېږي، نو د خپلې ژبې هغه اصلي خوند او رنګ يې هم ور سره پيکه کېږي او په تېره بيا هغه اثار، چي منظوم وي او په منظوم ډول بلې ژبې ته وژباړل سي، خو مورږ د ښاغلي جهاني د منظومو ترجمو تر دقيقې کتنې او هراړخيزې سپړني وروسته په جرئت سره دا قضاوت کولای سو، چي دا به سمه وي، چي هغه اشعار چي ښاغلي جهاني ترجمه کړي دي، په هغه خپله اصلي ژبه کي به خاص خوند او رنګ لري، چي ممکن د ترجمې په مراحلو کي به يې هغه اصلي روح له خپل کالبوته لږو ډېر بېځايه سوی وي او هغه هم د يوې خاصې ژبنۍ اړتيا پر اساس، خو کله چي په پښتو کي د دغه منظومې ترجمې وړاندي سوي دي، نو که له انصافه کار واخلو، ويلای سو، چي په دغو ژباړو کي له ډېر هنرمندانه او شاعرانه کمال ښخه کار اخيستل سوی دئ او ښنګه چي د يوه منظوم اثر د ترجمې قوانين دي، هغه ټول په نظر کي نيول سوي دي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه راز ښاغلي جهاني ځيني اشعار له اردو څخه هم ژباړلي دي، چي هغه يې هم کټ مټ هغسي ترجمه کړي لکه له انګرېزي څخه چي يې ژباړلي دي. د مشهور پاکستاني شاعر فيض احمد فيض (چي زما درد لره ژبه پيدا سي) په نوم نظم يې تاسو وګورئ:

زمـــــا درد يو بـــي آوازه شـــان نغمه ده

زمـــــا ذات يوه بـــي نومه شان ذره ده

چي زمـــــا درد ته کله ژبه ور پيدا ســـي

نو به خـــــــپل نوم او نښان را برملا سي

چي هستي مي د خپل ذات راته مفهوم سي

راز د نظم د جــــــهان راته مـــــعلوم سي

چي خــــــبر ســـم د دي پټ پوښلي رازه

ســـــم بادار د کاييناتو د ملـــــکونو

پـــا چاهـــــي کوم د دواړو جـــــــهانونو

(پايکوب، **138** مخ)

فيض مرحوم خو د اردو ژبي لوی شاعر دئ او په دغه ژبه کي يې د شعر په حواله ځانته ډېر اوچت مقام حاصل کړی دئ، خو دا چي په پښتو شاعری کي ښاغلی جهاني هم د يوه لوړ مقام لرونکی دئ، چي په ډېر زيار، خاص استعداد او پرله پسي رياضت سره يې دغه ځای تر لاسه کړی دئ، نو کله چي د اردو د دغسي منلي شاعر او د پښتو د دغسي وتلي شاعر نومونه د (تخليق او ترجمي) په چوکاټونو کي سره را يو ځای سي، په واقعيت سره دغسي شهکار ځني جوړ سي. زه خپله مخکني خبره دلته بيا لړنوکی تکراروم، چي هر هنري اثر په خپله ژبه کي ځانته بېل رنګ او خوند لري او د ترجمي په صورت کي حتماً تغير پيدا کوي، خو که دا ترجمه د ښه شاعر او مترجم له خوا

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسي، نو د هغه لومړي اثر خوند نه ورسره ځي، چي په پورتني شعر کي هم دغه موضوع زموږ دغه خبره په اثبات رسوي، چي دا سمه ده، چي د فیض صاحب شعر به په خپله ژبه کي خاص خوند لري، خو د ښاغلي جهاني د ترجمې رنګ بیا په پښتو کي د دغه شعر اصلي روح ته صدمه نه ده رسولې.

کله - کله ځیني کسان د ژباړي په وخت کي دونه د هغې ژبي تر اغېزي لاندي راسي، چي ځیني ترکیبونه، جملې او کلمات یې بالکل په خپله ژبه کي خلکو ته نا اشنا وي او په اصطلاح یوه پردۍ ژباړه رامنځته کړي، خو ښاغلي جهاني دغه ټول شیان په نظر کي نیولي او یوه بریالۍ هڅه یې کړې ده چي پر ژباړه یې د پردیو ژبو اغېز نه وي.

ښاغلي جهاني د (غرب تر آسمان لاندي) د نادر نادرپور شعر، چي په غالب ګومان له فارسي څخه به ترجمه سوی وي، د آزاد شعر په فورم کي په دې ډول ژباړلی دی:

د خاطراتو له کوڅو څخه مي

ستا د ګامونو آوازونه راځي

آه زما د لیري ولاتونو دوسته

لکه چي زما د پردېسۍ ښار ته دي لار کړې ده

دلته زما زړه کي د سهار مرغکۍ

د دې شرير جهان فضا کي راته

د وزرو د خلاصولو آرزو وپاروي

خو چي د شپې تیاره وزر خپروي

بیا د بوالونه زما د پټ زندان خبري کوي...

په دې ډول نو موږ ښاغلی جهاني د پښتو ادب په معاصره دوره کي هغه شاعر او مترجم بولو، چي په ډېر ځیراکت سره یې هم له انګرېزي، هم له اردو او هم له فارسي څخه په آزاد او مقفی ډول ډېر

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

اشعار پښتو ته په شاعرانه ډول را ژباړلي دي او د پښتو ادب د شعري ژباړي تشه لمن يې په خپلو ژباړو سره څه ناڅه ورډکه کړې ده.

د خيام سُرونه د پښتو په تال کي:

يوه بله د خوښۍ خبره دا ده چي پر دغو ژباړو سربېره ښاغلي جهاني د پښتو منظومو ترجمو په سلسله کي يو بل لوی کار کړی دئ او د دوی د هغه کار پايله د خيام د فارسي څلوريځو ژباړي دي، چي اوس يې موږ په کتابي بڼه لولو. موږ که څېړي په مفصله توګه د ښاغلي جهاني پر شعري ژباړو څېړنه کوو، نو د خيام د فارسي څلوريځو ژباړه به يې يو ډېر لوی څپرکی وي.

موږ په پښتو کي په تول پوره او د کيفيت په لحاظ بشپړه د خمريه اشعارو نمونه په لومړي ځل د زرغون خان نورزي (890 هـ ق شا وخوا) په (ساقي نامه) کي وينو، چي په ډېر استادانه ډول يې پښتو ادب ته يوه بشپړه پښتو ساقي نامه وبخښله. که څه هم ساقي نامې يا خمريه اشعار لومړی وار د عربو له خوا ويل سوي دي او عجمو، په تېره د فارسي ژبي شاعرانو له دوی څخه تقليد کړی دئ، خو وروسته ـ وروسته د ځينو پخو شاعرانو له خوا په فارسي ژبه کي په ډېر استادانه ډول ساقي نامې وويل سوې، چي په دغه ډله کي نظامي ګنجوي، ظهوري تهراني (1025 هـ ق مړ) او خواجه حافظ (791 هـ ق مړ) هغه شاعران دي، چي نسبتاً نورو شاعرانو ته يې ډېري پخې ساقي نامې ويلي دي او ځانونه يې په دغو ساقي نامو کي داسي مست او خراب ښوولي چي ګواکي له دين او دنيا څخه بې خبره دي. خواجه حافظ شېرازي خپله ساقي نامه داسي پيلوي:

بيـــا ســــــاقي آن آتــــــش تابنـــــــاک
کـــه زردشـــــت ميجويـــــدش زيـــــر خــــاک
بمـــــن ده کـــــــه در کـــــــيش رنـــــــدان مســــــت
چـــــه آتـــــش پرســــت و چـــــه دنيـــــا پرســــت
بيـــــار ســــــاقي آن بکــــــر مســــــتور مســــــت
کـــــه انـــــدر خرابـــــات دارد نشســـــت
بمـــــن ده کـــــــه بـــــــدانام خــــــواهم شــــــدن

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

خـــــــراب مــــــــــــی و جـــــــام خـــــــــــــواهم شـــــــــدن

(د پښتو ادبیاتو تاریخ، دوهم ټوک، د علامه حبیبي، **185** مخ).

په همدې ترتیب سره خواجوی کرماني (**753** هـ ق مړ)، مولانا عبدالله هاتفي هروي (**927** هـ مړ)، حکیم پرتوی (**941** هـ ق مړ)، ملا ظهوري (**999** هـ ق شا وخوا)، میر سنجر کاشاني (**1023** هـ مړ)، نورالدین ظهوري (**1024** هـ ق مړ) او... په فارسي ادب کې د خمریه اشعارو ښېلابېلي نمونې پرې ایښې دي.

خو عمر خیام په خپلو څلوریځو کې د خمریه اشعارو یوه ډېره ښه او پخه بولګه دنیا ته پرېښې دي او په خمریه اشعارو کې یو خاص سبک او رنګ خپلوي، چې بیا تر خیام وروسته د غه خمریه اشعار د مثنوي په فورم کې یو بل رنګ پیدا کوي.

خو که په عمومي ډول ووایو، نو پښتو ژبه هغونه ساقي نامې او خمریه اشعار نه لري، لکه فارسي ژبې چې درلودل او یا یې لري.

ما وړاندې هم وویل، چې موږ په پښتو کې بشپړه پښتو ساقي نامه په نهمه هجري پېړۍ کې د زرغون خان نورزي (**890** هـ ق شا وخوا) په برکت پیدا کوو، زرغون خان خپله ساقي نامه داسې را پیلوي:

ســــــــــاقي پاڅــــــــــه پیالــــــــــه راکــــــــــړه
مــــــــرور یــــــــار مــــــــي پخــــــــلا کــــــــړه
اوبــــــــه تــــــــویې پــــــــه لمبــــــــو کــــــــړه
اور مــــــــي مــــــــړ پــــــــه دې اوبــــــــو کــــــــړه
پســــــــرلی ســــــــو غنچــــــــه ګــــــــل کــــــــا
زلفــــــــي تــــــــاوې د ســــــــنبل کــــــــا

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلـــــــــــــبلان شـــــــــــــور و فغـــــــــــــــان کـــــــــا
کړېـــــــــــــــدن پـــــــــــــه ګلســـــــــــــتان کـــــــــا
زاهــــــــــــــــد وزي صـــــــــــــــومعې ځخـــــــــــــــه
شــــــــــــــراب پیــــــــــــري میخـــــــــــــانې ځخـــــــــــه
هــــــــــــر ســــــــــــــــرې پــــــــــــه میـــــــــــو مســـــــــــت دی
دې بهــــــــــــــــار کـــــــــــــــــي ګلپرســــــــــــــــــت دی

(د پښتو ادبیاتو تاریخ، دوهم ټوک، د علامه حبیبي ـ**182** مخ).

خو لکه څنګه چي ښایېدل، تر زرغون خان نورزي وروسته په پښتو ژبه کي ساقي نامو او خمریه اشعارو ته توجه نه وسوه او په مجموعي ډول د کوم شاعر له خوا نه و ویل سوې. اصلاً که مورږ د پښتو ادب د لرغوني دورې او منځنۍ دورې د شاعرانو په باب څېړنه کوو، نو داسي شاعر نه لرو چي په پراخه پیمانه دې یې خمریه اشعار ویلي وي او یو درست دیوان دې یې له خمري اشعارو څخه پرې ایښې وي (البته د هر شاعر له لوري به خمریه اشعار ویل سوي وي، خو داسي ساقي نامې یا خمریه اشعار یې نه دي ویلي چي په زرو بیتونه دي ور ته ځانګړي سوي وي).

د پښتو ادب په معاصره دوره کي ارواښاد غني خان، اروابناد بېنوا او ځینو نورو شاعرانو خمریه اشعار لیکلي دي، چي د خمریه اشعارو په څېړنه کي پوره بحث پر کېدلای سي، خو په اوسنۍ دوره کي ښاغلی جهاني هغه شاعر دئ، چي تر اکثرو شاعرانو یې ډېر خمریه اشعار ویلي او په دغه برخه کي یې ځانله یو ښېل مقام تر لاسه کړی دئ. تاسو د دوی د خمریه اشعارو دغه وړه نمونه وګورئ:

زه دیـن او دنیـا دواړه پــه یو جام ســودا کومــه
ســاقي داسي حریف دي بل لیـدلـی دی کــه نــه
ګرداب کي د مستیو مي مذهب را څخه ورک سو
تا ځـان داســي معراج تــه رسولی دی کــه نــه

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیر دا خو بېل بحث دئ او په دغه باب باید بېله لیکنه وسي، خو له دې نسبتاً اوږدې یادوني څخه مي هدف دا و، چي ښاغلی جهاني په اوسني وخت کي هغه شاعر دئ، چي ډېر خمري اشعار یې ویلي دي، مګر د عمر خیام د څلوریځو په ژباړو سره یې پښتو ژبي ته د خمریه اشعارو داسي بېلګه وړاندي کړه، چي د علاقه مندانو ذوقونه یې ور څروب او د پښتو ژبي د منظومي ترجمې برخه یې ور پیاوړې کړه.

په پښتو ژبه کي د خیام د رباعیاتو سلسله تر ښاغلي جهاني مخکي نورو ښاغلو شاعرانو او پوهانو را شروع کړې ده، چي په دغه لړ کي د خیام د رباعیاتو پښتو ترجمه په لومړي وار د مرحوم کاکاجي صنوبرحسین ده، چي د ښاغلي حنیف خلیل په قول، مرحوم کاکاجي (۳۲۲) څلوریځي ترجمه کړي دي، چي د پروفېسور سیال کاکړ په وینا ځیني یې د پېښور په یوه مجله کي هم خپرې سوي دي. د ښاغلي حنیف خلیل له قوله، د مرحوم کاکاجي (۳۰۰) څلوریځي موجودي دي او پاته یې له منځه تللي او ورکي سوي دي، خو دا باقي یې هم تر اوسه غیر مطبوع دي. د کاکاجي صنوبر حسین رباعیات تر اوسه په کتابي شکل سره د لوستونکو لاسو ته رسېدلي نه دي او دلته یې زه یوه نمونه د تبرک په ډول راوړم:

زه د یار سره په جام د شراب خوښ یم
که له سترګو نه مي درومي خوناب خوښ یم
هیڅ وفا را سره دې جهان و نه کړه
په دې وران جهان کي مست و خراب خوښ یم

دغه راز مولوي احسان الله خټک د خیام (۱۸۲) څلوریځي په کتابي شکل سره د ۱۹۲۴ م کال په اواخرو کي په پېښور کي چاپ کړي دي، چي د بولګې په ډول یې پر دغه یوه څلوریځه اکتفا کوو:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه شراب شته نه رباب زړه مي نالان دی

د رندانو مجلس وران لکه خزان دی

می پرستو خو مي پرېښول اوس يو اځي

محتسب دی چي تل مست او په لرزان دی

په همدې ترتيب سره ابوالخير څلاند د خيام رباعيات ترجمه کړي دي، چي د (عمر خيام څلوريځي) په نامه يې دغه څلوريځي په کتابي بڼه په ۱۹۸۴ م کي د کوټې د پښتو اکاډيمۍ لخوا چاپ سوی دئ. دغه يې د منظومي رباعي د ترجمې يوه نمونه ده:

که زه مړ سوم په شرابو غسل راکړئ

زکندن کي د شراب ذکر بيا بيا کړئ

په ميدان د قيامت کي که ما غواړئ

احاطه د ميکده کي مي پيدا کړئ

ښاغلي نجم الرحمن مواج هم په ۱۳۸۲ هـ ش کي د خيام (۹۲) رباعيات په پښتو ژبه ترجمه کړي او د کتاب په شکل يې چاپ کړي دي. پر دغه کتاب د ښاغلي استاد صميم د سريزي په ترڅ کي دا خبره هم اروو، چي انجنير سلطان جان کليوال هم د خيام ځيني څلوريځي ترجمه کړي دي. دلته د بولګې په توګه د ښاغلي مواج له ترجمه سوو رباعياتو څخه يوه څلوريځه راوړو:

کوم اسرار چي د جهان دي زموږ د وتر کي

ويلی نه شو، شي ګناه يې زموږ سر کي

يو مل نه لري چي دغه پوه وکړي

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه شو ويلی کوم چې شته زموږ خاطر کې

(د زياتو معلوماتو لپاره وګ: ګنجينهٔ ادب پارسي، د پروفېسور سيال کاکړ، ۲۰۰۷ ع کال چاپ).

دغه راز د اروېدو له قراره، استاد محمدصديق پسرلي هم د خيام ځيني رباعيات ترجمه کړي دي، چې لا تر اوسه په کتابي شکل چاپ سوي نه دي (والله اعلم بالصواب).

تر پورتنيو نېټو وروسته د ښاغلي جهاني له خوا ترجمه سوي رباعيات چاپ سوي دي او دا دئ اوس په کتابي شکل سره خپرېږي (۱۳۸۴ هـ ش).

د کومو پورتنيو ځلوريځو يادونه چې موږ پورته وکړه، چې د نورو ښاغلو شاعرانو لخوا ژباړل سوي دي، هره ژباړه يې پر خپل ځای ارزښت او قدر لري. خو بيا هم د دغو ترجمو په لړ کې ځيني ژباړې داسي سته، چې له هنري او ژبني اړخه د مقايسې په صورت کې د ښاغلي جهاني له ژباړو سره برابري راتلای نه سي او خپل هنري مقام له لاسه ورکوي، خو په عمومي صورت دغه ټولي ژباړې د پښتو ژبې د غنا او ارتقا په لاره کې خپل خاص اهميت او موقعيت لري.

دا چې زموږ موضوع په مشخصه توګه د عمر خيام د رباعياتو د ترجمو په باب ده، چې ښاغلي جهاني ترجمه کړي دي، نو دلته په لنډه توګه پر دغو ترجمو يو لنډ بحث کوو:

ښاغلي جهاني که له يوې خوا پښتو ته د ځلوريځو يوه درنه ذخيره راوړله، نو له بله پلوه يې ډېر پښتنانه په دغو ژباړو سره د خيام له شاعرۍ سره په داسي تصويري ډول بلد کړل، چې ځانونه له هغه سره په مستيو او رنديو کې شريک ورته ايسي.

يوه بله د يادوني وړ خبره دا ده، چې ښاغلي جهاني ته په منظومو ژباړو کې خدای ښه استعداد او کمال ور کړی دئ. دوی که په متفرق ډول پښتو ته ځيني اشعار را وژباړل، خو د (بګهت کبير د پښتو په بڼ کي) د اشعارو ترجمه يې پښتو ته داسي اهدا ده، چې تر عمرونو ـ عمرونو به پسوللې په ښکاري، مګر د خيام د ځلوريځو ژباړه يې بله داسي ستره پېرزوينه ده، چې هم پښتو او هم پښتنانه د شرقي شاعرۍ د يوې خاصي برخې د يوه خاص شاعر له شعرونو سره بلد سول.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسي ته به زه د بېلګې په ډول لومړی د عمر خیام فارسي څلوریځي او بیا د ښاغلي جهاني پښتو ژباړه راوړم، چي په دې ډول د ښاغلي جهاني د منظومي ترجمې څواک راته معلوم سوی وي:

صبحي خوش چه مست خیز ای ساقی
در شیشه کـن آن شراب از شب باقی
جـــام می بمن آور و غنیمت میدان
این یـکدمه نـقد را و فـــردا باقی

او دا هم د ښاغلي جهاني پښتو ژباړه:

سـاقي پورته سـه سهـار دی څـه تـازه نسیم چلیږي
چي د شپې دي در ته پـاته هغه می ته مي زړه کیږي
را ته ډکـــه مي پیاله کـــه دغه دم غنیمت بوله
دا یوه شېبه ده نـغده ســـبا هر څه چي پېښیږي

بله نمونه:

از دیر بـــرون آمـــد ناپـاک تنی
وز دود جـــهنم بتنش پیرهـــــنی
بســکشت صراحیم که عمرش کم باد
وانکه چی می لطیف و مردی چو منی

دا هم د ښاغلي جهاني ژباړه:

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

لـــــه خلوته را وتلی کـــــــــرغېږن لړلی ځان و
دوږخي جـامي اغوستي په زړه تور لکه شیطان و
صـراحي يې کړه را ماته خدايه عمر يې ورلنډ کې
هغه څه ښايسته شراب وه دلته ما غوندي انسان و

پورتنۍ ژباړي په پوره ډول د ټولو هنري او شعري مزاياوو درلودونکي دي او د خيام د خاص شعري او هنري روح او ځانګړي ادبي سبک تصوير لوستونکو ته پکښې وړاندي کېږي او همدا ډول که د دې ژباړي تخنيکي اړخ ته لږ پام وکړو، نو دا به را ته څرګنده سي چي ترجمه په ډېر قوت سره سوې ده او د فارسي هيڅ اغېز نه دی پر سوی، داسي ژباړه نه ده سوې لکه هغه د لوی استاد علامه حبيبي(رح) خبره چي "يک سلسله معلومات، يک سلسله کتابها" يې په "يو لړ معلوماتو، يو لړ کتابونو او... " ژباړلي وي، يا لکه "تصميم ګرفت" يې په "تصميم ونيوئ" ژباړلی وي.

ننني پښتو له دغسي اصطلاحاتو سره لاس او ګرېوان ده او په تېره بيا د ځينو کسانو له خوا چي ځيني ترجمې کيږي، نو دغسي پردي اصطلاحات په پېخرور سره راوړي او په زياته بيا که څه نا څه منظومې ژباړي کېږي، نو دغه تر ټولو، لوی مشکل وي، مګر ښاغلي جهاني خو اول په خپلو ټولو منظومو ژباړو کي خپله طبيعي ژبه کارولې ده او بل يې په ډېر صداقت سره هغه شعري الفاظ او کلمات ژباړلي دي او په اصطلاح آزاده ژباړه يې نه ده کړې چي يوازي دي يې د هغه د خيال يو څرک را نقل کړی وي.

زه به د خپلي خبري د اثبات لپاره لا يوه دريمه بولګه هم وړاندي کړم، چي پرېکړه را سره منل سوې وي:

هــــان تان بر مستان بدرشتی نشوی
يــا از در نيــکوان بـزشــتی نشـوی
می خور کی بخوردن و بنا خوردن می

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

گــــــر آنست دوزخی بهشتی نشوی

او دا هم د ښاغلي جهاني پښتو ژباړه:

پام چــي زړونه آزار نه کــړې د مستانو د رندانو
نه په تونده ژبه ستون سـې لـه چارچوبه د ښکانو
په پرهېز او په چـــــــښلو د سرو میو نه بدلیږي
نه ازل د دوږخـــــــیانو نه نصیب د جنــــــتیانو

په لنډ ډول که ووایم نو ښاغلي جهاني د خیام د څلوریځو په ژباړه سره د پښتو شعر تله خورا درنه کړې ده او د ادب تږي به د دوی دغه ستر احسان تل تر تله مني او دوی ته به د دغه ابتکاري کار کورودانی وایي.

زما خو دغونه وس و، چي د ښاغلي جهاني پر دغو ژباړو مي یو کوچنوټی نظر څرګند کړ او هیله لرم چي درانه پوهان به پر دغه کار نوري ډېري څېړني وکړي. په پای کي زه د ښاغلي جهاني د یوه کشر شاګرد په حیث دوی ته د دغه نوښتګر کار مبارکي وایم او دوی ته د اوږده او سوکاله ژوند دعا کوم. (۳۲)

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر اصغر خېل منګل

د خيام سُرونه د پښتو په تال کې

دا د هغه کتاب نوم دی چې څه موده د مخه د نارنج خپرندويې ټولنې لخوا چاپ شوی دی. کتاب د خيام رباعيات دي چې ښاغلي عبدالباري جهاني په پښتو ژباړلي دي.

حکيم عمر خيام د ختيځ لوی شاعر، فيلسوف او د فارسي ژبې هغه مستانه شاعر دی چې رباعيات يې د نړۍ په ګڼ شمېر ژبو ژباړل شوي دي.

زه نه غواړم د «خيام» په اړه څه وليکم، ځکه له يوې خوا د دې توان نه لرم او له بلې خوا باور لرم چې زياتو لوستونکو به د هغه رباعيات څو څو ځله لوستلي او خوند به يې ترې اخيستی وي، يوازې غواړم د پښتو د خوږژبي شاعر عبدالباري جهاني د نوښت په اړه څو کرښې وليکم.

جهاني صاحب زموږ د هغو پياوړو او نامتو شاعرانو له جملې څخه دی چې په شعر کې ځانګړی سبک لري. د هغه زيات شعرونه ملي او ولسي بڼه لري او اصلي مضمون يې ښکلا، تفکر، نوښت او ياغيتوب دی.

جهاني صاحب په دې وروستيو وختونو کې د شاعر او هنرمند په توګه په ډېر لوی ابتکار او نوښت لاس پورې کړی چې له دې لارې يې پښتو ژبې او ادب ته لوی خدمت کړی دی. هغه د لوی خيام رباعيات له فارسي څخه پښتو ته ژباړلي چې دا کتاب يې په ۲۰۹ مخونو کې په کندهار کې له نارنج خپروندويې ټولنې له خوا چاپ شوی دی.

بايد وويل شي چې د پښتو ادب په اوسني پړاو کې نورو ليکوالو او ادبپوهانو هم ځينې نظمونه ژباړلي چې ډېر د قدر وړ دي او بايد دا لړۍ جاري وساتل شي، خو هغه ژباړه چې جهاني صاحب په شعري ښکلا او هنري استعداد ترسره کړې، بې سارې ده. ژباړه هغه وخت پوره بلل کېږي چې د کميت او کيفيت په لحاظ په بشپړه توګه شوې وي. دا خبره په خاص ډول د شعر په ژباړه کې ډېر رول لري، ځکه چې د شعر په ژباړه کې تر هر څه لومړی په هغه ښه پوهېدل، لوړ هنري استعداد او

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه ذوق درلودل اساسي عناصر ګڼل کېږي چې خدای (ج) دا درې واړه نعمتونه د جهاني صاحب په برخه کړي دي. همدا وجه ده چې هغه د خيام رباعيات د شاعر او هنرمند په توګه په داسي روانه پښتو اړولي چې نه يوازي سړی په هغو ښه پوهېدای شي، بلکې زيات خوند هم ترې اخيستلی شي.

که څوک د خيام رباعيات په فارسي ولولي او بيا د هغه پښتو ژباړه چې ښاغلي جهاني کړې ده په دقت سره ولولي، نو فکر به ونه کړي چې دا دي ژباړه وي، ځکه چې د هغه ژباړه د کيفيت له پلوه داسي ترسره شوې چې يوازي ترجمه نه، بلکې شعري او هنري استعداد يکې له ورايه څرګند دی او همدا وجه ده چې د اصلی شعر او ژباړې تر منځ توپير چندان نه معلومېږي. راځئ د بېلګې په توګه دغه څلوريځه او بيا د جهاني پښتو ژباړه وګورو:

صبحی خوش چه مست خيز ای ساقی

در شيشه کـن آن شراب از شـب باقـی

جـام مـی بمن آور و غنيـمت ميدان

ايـن يکـدمـه نقـد را و فـردا باقـی

پښتو ژباړه:

ساقي پورته سه سهـار دی څـه تـازه نسيم چلېږي

چې د شپې دي درته پاته هغه مې ته مي زړه کېږي

راته ډکه مـې پيالـه کـه دغـه دم غنـيمت بولـه

دا يوه شيـبه ده نغـده سبا هـر څـه چې پېښېږي

او يا دا څلوريځه:

ای بس نبـاشيم و جهـان خواهد بود

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه نام زمانــه و نه نشان خواهد بود

زين پيش نبوديم و نبــود هيچ خلـل

زين پس چو نباشيم همان خواهد بود

پښتو ژباړه:

موږ به نــه يو پر دې مځکه، دا نـړۍ دا به جهان وي

نه به موږ دلته اوسېــږو ، نه به زموږ نوم او نښان وي

پخوا هم پر دنيا نه وو ، دغـه شپــې وې دغــه ورځـې

او چې ولاړ سو له دې سرايه، دا زمان دا به مکان وي

دلته په ډاګه څرګندېږي چې شاعر په ژباړه کې څومره له اسانتيا کار اخيستى دى، څلوريځې نه يوازې دا چې په روانه پښتو اوښتي، بلکې شاعر هغو ته د پښتو رنګ او ښکلا هم ورکړې ده، له دې ښکاري چې ژباړه په ډېر قوت او کمال ترسره شوې ده. دلته ښکاري چې ژباړونکى نه يوازې په پښتو ادبياتو کې لوړ لاس لري، بلکې د فارسي ادب له ژوروالي، خوند او رنګ سره هم خورا زياته اشنايي لري، خو له دې سره سره په ژباړه کې د فارسي اغيز نه ليدل کېږي چې دا د ژباړې اصيل توب او تخنيکي اړخ ته پام کول دي.

د ژباړې هنر همدا دى چې په پښتو کې ورته سوچه پښتو کلمات غوره شي او جهاني صاحب دا کار په بې ساري قوت او نوښت سره کړى دى چې په دې توګه يې يو ځل بيا د پښتو د شعري ژباړې نيستمنه لمن په خپلو بريالیو ژباړو څه نا څه ورډکه کړې ده. که څه هم د پښتو ژباړې تاريخ ډېر

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوږد دی، خو پښتو ژبه تر هر څه زيات ژباړې ته اړتيا لري چې دلته د علامه رشاد بابا خبره رايادوم چې ويلي يې و:

«پښتو لا تر اوسه د ژباړې له نعمته بې برخې ده» خدای (ج) دې وکړي چې زموږ اديبان، شاعران، عالمان او پوهان پښتو ته نه يوازې د شعرونو په برخه کې، بلکې د نورو علومو څخه ژباړې وکړي تر څو پښتو ژبه د نړۍ د نورو ژبو ترڅنګ د علم او تخنيک په ټولو برخو کې نوره هم غني او بډايه شي.

ما د خيام د ځينو رباعياتو انګليسي او روسي ژباړې هم ليدلي دي، خو د مضمون، مفهوم او خوند اصلي کيفيت ته دومره نژدې والی چې په پښتو ژباړه کې مې وليد، په انګليسي ژباړو کې يې نه و. کېدای شي يو دليل يې دا وي چې هلته د مې، ساقي، جام، پياله، زاهد، جنت، دوزخ، ژوندون او نور کلمات په هغه شاعرانه انداز چې په فارسي او پښتو کې کارول شوي، هلته نه وي کارول شوي.

ما د جهاني صاحب له شعرونو سره د مينې له مخې د هغه په دې نوښت څو کرښې وليکلې، باور لرم چې درانه پوهان، اديبان او د نظر خاوندان به د جهاني صاحب پر دغه ابتکار او نوښت ډېرې څېړنې او ليکنې وکړي. زه په داسې حال کې چې جهاني صاحب ته د دغه ستر کار مبارکي وايم، د پښتو ژبې د خدمت په لاره کې ورته د زياتو برياليتوبونو هيله کوم. (۳۳)

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالنافع ثناء

د جهاني صاحب شعري ترجمې

په دې مقاله کې هڅه سوې چې د جهاني صاحب د منظومو شعري ژباړو په تړاو دوې عمومي ساحې تر لنډ بحث لاندې ونیول سي چې لومړۍ برخه یې د شعر د منظومې ژباړې پر څرنګوالي او هنریت او دوهمه برخه یې په پښتو ادب کې د جهاني صاحب د شعري ژباړو پر اهمیت باندې تبصره ده.

په افغانستان کې د جهاني صاحب شاعري یو له هغو بریالیو شاعریو څخه ده چې د زړونو کورونه ستر نه ځني لري او بې اجازې لاره ورته کوي، په تېره بیا هغه مهال چې د رزمیه او حماسي شاعرۍ خبره کوو، نو جهاني صاحب د دې ډګر هغه نومیالی دی چې له دې مضمون سره یې هنریت په ډېر نادر او مبتکر انداز جوړه کړې دی. (داسي کلک سوکونه چې ټانکونه اوبولاې سي)، (دغسي سینې چې فلکي سېلاب راګرځوي)، (دغسي ناره چې اسرافیل ورڅخه وربږدي)، (دغسي قیامت چې دوږخونه خوري او اورونه خوري) او (د غلیم په بنګلو کې هلته بل میوند جوړېږي).هغه ناري دي چې زما د ذهن په محلونو کې د هري هیوادنۍ جذبې د پاربدني پر مهال بې اختیاره ازانګه کوي. په سوک د ټانک اوبه کول، په سینه د سېلاب راګرځول، له انساني ناري څخه د اسرافیل رېږدېدل، د قیامت لخوا د دوږخونو خوړل کېدل او په بنګله کې د میوند جوړېدل ډېر هیجان پاروونکي او په عین حال کې ډېر نادر هنري ترکیبونه دي. له دې سره جوخت په ټولنیزو، عشقیه او خمریه مضمونونو کې هم هغه د اوسني پېر په سالارو کې دي. د متلونو په منظومو (چې په خپل ځان کې د متلونو د شرحي تومنه لري)، اسطورو، داستانونو او ازادو شعرونو کې د هغه تجربې بریالۍ او سرلاري دي. د جهاني صاحب غزلیات او نظمونه د موسیقۍ د هر مقام محبوب مېلمانه دي او که د هر راګ دروازه ورو ټکوي، نو هغوی به پر سر او سترګو ځای ورکړي. هغه یوازې د همقافیه الفاظو د پیداکولو ماهر نه، بلکې یو جهانبین، مجرب، عالم، زړور، سخن سنج، سخن شناس او سخن چین شاعر دی. هغه که د نظم د ډګر شاغلی دی نو په نثر کې هم د خپل عصر د غښتلو په ډله کې دی. علامه رشاد بابا د جهاني صاحب په هکله ویلي وه چې د احتساب وېره یې

WWW.LARAWBAR.COM

(c) ketabton.com: The Digital Library

له زړه وتلې ده. دا خبره يوازې د جهاني صاحب په شعرونو کې صدق نه کوي، بلکې په نثر کې هم د بشپړ اثبات ځواک لري. ښه بېلګه يې (هرات، پښتانه او ستره لوبه) کتاب دی چې پکښې يې د احتساب څخه د وېرې د هغه کرغېړن طلسم د ماتولو جرئت کړی دی چې په پښتنو کې نسبت نورو ته ډېر محسوس دی. دا احتساب که د حکومت او يا حاکم طبقاتي قشر وي او يا هم د عقايدو، خواخوږيو، کرکو او يا سليقو وي. د جهاني صاحب يو لوی خدمت چې لر او بر پښتنو ته يې وکړ، د لوېديځ ادب ژباړل او ورپېژندل دي چې دا کار يې د خپلو هغو پياوړو او له هرې زاويې په تول پوره شعري ترجمو په مټ وکړ چې پښتو يې تر اوسه د کيفيت او کميت له اړخه ارمانجنه وه. زه شخصاً په دې باور يم چې که چيرې د جهاني صاحب نور ټول درانه او مغتنم خدمتونه يوې خوا ته کړو، يوازې د هغه شعري ترجمې دومره ځواکمنې دي چې د پښتو په خادمانو کې جهاني صاحب ته خپل ځانګړی مقام ور په ګوته کوي. اوس د جهاني صاحب د شعري ترجمو په اړه څو لنډې يادونې کوو:

شعر په کومه کچه د ژباړې تومنه لري؟

ژباړه د يوې ښځې په څېر ده. که ښايسته وي نو وفاداره نه ده او که وفاداره وي نو په يقين سره چې ښايسته نه ده. دا د يفګيني يفتوشينکو قضاوت دی چې په ټوليزه توګه يې د ژباړې په اړه کړی دی. هغه که د ساينسي مضامينو ژباړه وي او يا د ټولنيزو او نورو ساحو خو دا خبره هغه مهال ځان ته لا جدي او ښل رنګ اخلي کله چې خبره د ادبي توکو د ژباړو راسي. مشهور امريکايي شاعر رابرټ فراسټ (Robert Frost) په دې اند دی چې شاعري هغه څه ده چې د ژباړې پر مهال يې له لاسه ورکوو، يعنې بلې ژبې ته د شعر د ژباړې پر مهال د هغه خوند، کيف او روح له منځه ځي. د دې لپاره چې په موضوع کې د بحث د پرمختګ لاره پرانيزو، يوه شېبه به تم سو او د ژبې د دندو په اړه به د مشهور ادبي تيوريسټ لارنس پيراين نظر راواخلو. هغه په خپل کتاب (د شعر عناصر) کې ليکي چې د ژبې تر ټولو عام استعمال د معلوماتو د لېږدولو لپاره کيږي لکه وايو: اوس د سهار اته بجې دي. د ژبې دې ډول کارېدنې ته د ژبې د عملي دندې سرليک هم ورکول کېږي. د ژبې يو بله دنده د هڅونې هغه ده چې عموماً په تبليغاتي ويناوو او خطابو کې کار ورڅخه اخيستل کيږي او دريمه دنده يې د تجربو لېږدول دي چې د ادبياتو ژبه هم ورته ويلای سو. اوس نو دې ته په پام سره چې تجربه د احساساتو، جذباتو، عواطفو، خيالاتو او عقايدو يوه ټولګه ده، دا

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویلای سو چي د ادبي توکو ژباړه رشتیا هم نسبت د نورو برخو ژباړو ته د یوه درانه پیتي لېږدول دي. د یو ساینسي مطلب د ژباړې پر مهال یوازې خبر یا معلومات انتقالوو خو د ادبي تخلیقاتو د ژباړې پر مهال د متعددو توکو لکه احساساتو، جذباتو، عواطفو، خیالاتو او عقایدو د لېږدولو یو درونډ پېټی راد غاړې کېږي. که بیرته د رابرټ فراسټ خبرې ته وروګرځو، د سوال ځای دا دی چي ایا په یوه ادبي اثر کي ځای پر ځای سوي احساسات، جذبات او عواطف د ژباړې وړ دي او که نه؟ ډېری خلک دې پوښتني ته منفي ځواب لري لکه جوناتان میلر چي وایي: ((د ادبیاتو په اړه په زړه پوري خبره دا ده چي ادبي توکي د ژباړې له چینل څخه ژوندي نه سي تېرېدلای.)) خو د هر نظر په څېر دا نظر هم خپل مخالفین لري مګر له خپلو ځانګړو توجیهاتو سره چي په راتلونکو لیکو کي اشاره ورته سوې ده. لومړی خو ټول پر دې خبره هم په یوه خوله نه دي چي ګواکي ریښتینې شاعري دي کوم څه د مفهوم او یا مطلب په نامه ولري څو په بله ژبه کي د ترجمې په نامه ولیکل سي لکه امریکایي کمپوز جوړوونکی جان کیج چي وایي: ((زه د ویلو لپاره څه نه لرم مګر بیا هم خبري کوم. همدغه شاعري ده)) او یا د برتانوي شاعر هوزمین خبره: ((حتی که شاعري مانا ولري هم، چي اکثره وخت یې لري، ښه به وي چي مانا یې ونه ایستل سي، ځکه د بشپړ مفهوم اخیستنه به ځیني وختونه خوند له منځه یوسي.)) همدې تشویش ته ځینو نورو په دې شکل ځواب ویلی دی: ((ژباړه په شاعرۍ او هم په ژبه کي د راښکېلېدلو یو په زړه پوري متبادل دی چي زما د ژوند د ډېري برخي بوختوونکی او سېدلی دی. زه فکر کوم چي دوی یو بل ته غذا ورکوي.)) دا د میریلین هیکر نظر دی او په ډېر ښه ډول مورږ ته د شاعرۍ او په عموم کي د ادبي توکو د ژباړې لپاره د یوه دریځ نیولو ځرک او جواز په لاس راکوي. هغه په دې شکل چي که څوک کوم شعر ژباړي نو دې یوازې د الفاظو پر عمومي ماناوو بسنه نه کوي، بلکي وظیفه یې تر دې آخوا نور اړخونه هم د ځان کوي چي هغه په شعر کي پټ د الفاظو د اوډون، موسیقیت، وزن، څو اړخیزې مانا، تصویر او نورو لوازماتو د جادوګر ترتیب روح ته ننوتل دی. په ټولیز ډول ژباړن دوه عمده مسئولیتونه لري. په اصلي متن ځان پوه کول او په مطلوبه ژبه باندې د هغه ثبتول. د شعر د ژباړې پر مهال د لومړي ذکر سوي مسئولیت تر عهدې وتل د دوهم په پرتله ډېر حیاتي ارزښت لري که څه هم دوهم مسئولیت پر خپل ځای اهمیت لري او په راتلونکو لیکو کي به اشاره ورته وسي. په شعري متن باندې د پوهېدلو

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره د ساینسي او نورو مواردو پر خلاف د ذوق، شوق او له ذهن سره سره د عاطفي او روحي ښکېلتیا اړتیا هم وي ځکه شعر یوازي په یوه موضوع د خبرېدلو وسیله نه، بلکې د خوند اخیستلو، جذباتي پارېدني او د احساساتو د بوختولو وسیله هم ده. دلته ویلای سو چي د یوه عام ژباړن په پرتله د شعري ژباړي لپاره یو شاعر ژباړن ډېر مناسب وي او په خپله چاره کي یې تر مخکني هغه د بریالیتوب چانسونه ډېر وي. شاعر کولای سي د خپل ذوق، شوق، د شعر په عرصه کي د تجربې او شعري سمبولونو، اصطلاحاتو، کنایاتو او نورو افزارو سره د بلدتیا په مټ له شعر څخه نسبتاً جامع، دقیق او صحیح مفهوم واخلي. تر دې ګام د بریالي راتېرېدلو سره سم د مسئولیت دوهم پړاو راځي چي د شعر ژباړه او یا په مطلوبه ژبه ثبتول دي. که چیري د شعر ژباړه په نثر ترسره کېږي یعني یوازي موخه د هدف انتقالول وي، په دې صورت کي دا کار د خپل ضمني اهمیت او مسئولیت سره سره د منظومي ترجمې په پرتله آسانه او لږو خولو تویولو ته اړتیا لري. که چیري ژباړه په منظوم ډول ثبتیږي نو موضوع هم جدیت پیدا کوي او د دقت د اړتیا د ډېرېدلو تر څنګ د زیاتو خولو تویولو ایجاب کوي. هغه په دې ډول چي نه یوازي دا چي مفهوم باید را انتقال سي، ورسره په څنګ کي د شعر د اصلي متن د لفظي انتخاب، موسیقیت، سبک او انداز خیال هم باید وساتل سي او تر وسه په اصولي بڼه په ژباړل سوي متن کي ثبت سي خو دا کار بې له هغه چا چي په شعري لوازماتو کي پوره تجربه، معلومات او برلاسی لري، شونی نه دی. که خبره په بله بڼه وکړو، نو داسي به وایو چي په دې مرحله کي ژباړن هم د یوه شاعر وظیفه اجرا کوي او هم د یوه مترجم. ژباړن د شعر روح ته ځان اچوي، ځان ته په ذهني لحاظ د شاعر جامه اغوندي او د احساساتو، جذباتو، خیالي پروازونو او عواطفو څخه جوړه تجربه له ترتیب او انتخاب سره یو ځای ثبتوي. په دې ځای کي د الفاظو اوډنه، د هغوی د وزن او موسیقیت تامینول، د سلیسو الفاظو انتخاب او نوري دا ډول دندي هم د ژباړن له وظایفو څخه وي. همدغه ځای دی چي د شعر د ژباړي لپاره د جواز لاره هوارېږي. خو دا د دې مانا نه لري چي ژباړل سوی متن دي کټ مټ همغه کیف ولري چي د شعر متن په خپله لومړنۍ ژبه کي درلود. کېدای سي په یادو سوو شرایطو پوره کول یو ژباړن خپل کار په دونه بریالیتوب سره ترسره کړي چي ژباړل سوی متن به تر آر متن ډېر خوندور او له کیفه ډک وي او کېدای سي یو ژباړن و نه توانیږي خپله منظومه ژباړه په تول پوره

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

راولي. د دې خبرې ثبوت چې د شعر ژباړه د اصل متن کيف انتقالولای سي، د هند د مشهور اديب رابندرنات ټاګور د ګيت آنجلي شعري ټولګه يادولای سو چې لومړی په بنګالي ژبه ليکل سوې وه خو وروسته کله چې دده له خوا په انګريزي و ژباړل سوه، نو بيا يې هم په ځان کي همغه کيف او توان ساتلی و چې په پايله کي يې په ۱۹۱۳ کي د نوبل نړيوال جايزه وګټله.

د جهاني صاحب شعري ژباړې او د هنريت موضوع:

پورتنی بحث ايله د دې اجازه راکوي چې د جهاني صاحب پر شعري ژباړو لنډ وږغېږو. دلته دا اړينه ده چې د دې ليکني د سرليک د انتخاب تر شا پروت دليل روښانه کړو. د شعرونو د ژباړې په اړه د پورتني مجمل بحث په ترڅ کي دې ټکي ته ودرېدو چې د شعر د ژباړې لپاره هغه وخت ښه مجوز په لاس راوړو کله چې ژباړن په عين حال کي هم د شاعر او هم د ژباړن وظيفه پر غاړه واخلي، يعني په خپله ژباړه کي ټول شعري لوازم په پام کي ونيسي او په ژباړل سوي متن کي شعري روح وځلوي. که څه هم دې نتيجې ته رسېدنه تر ډېره ځايه زما شخصي درېځ دی چې پر يو شمېر پورته يادو سوو نقل قولونو تکيه کوي او مشخص پر همدې نظر ولاړ کوم څه د ماخذ په توګه نه دي رامعلوم چې د مفصلي لوستني لپاره يې حواله ورکړم. خو دا هم بايد په فکر کي ولرو چې هر څوک د دې ډول وړتيا او استعداد څخه نه وي برخمن، بلکي تجربه، علاقه او خدای ورکړی استعداد هغه څه دي چې دې ځانګړني ته د کانديدېدلو لپاره اړين شرايط دي. يو خو په عمومي ډول داسي بريالۍ شعري ژباړې نسبتاً په لږه اندازه ترګوتو کولای سو خو په پښتو کي يې بيا بيخي کمی محسوس دی. يوازي د ګوتو په شمارد شعرونو ژباړې يادولای سو چې په ژباړه کي دې هم د شعري خوند د محسوسولو فرصت راکوي او هم دې د شعر د آر متن د را انتقالولو رسالت په امانتداری ترسره کوي. په دې برخه کي د خدای بخښلي فاضل استاد عبدالرؤف بېنوا لخوا پښتو ته د رابندرنات ټاګور د ګيت آنجلي ژباړه (البته د هغې له اردو ژباړې څخه) د نمونې په ډول يادولای سو. خو دلته بايد يوه بل مهم ټکي ته ځير سو او هغه دا چې که څه هم استاد بېنوا د ګيت آنجلي په پښتو ژباړه کي هم شعريت ځلولی او ځيني خو يې ان د شعري تندي د ماتولو له لحاظه تر خپل آر متن هم خوندور بولي، خو دا ژباړه بيا هم منظومه نه، بلکي منثوره ده. که خبره د جهاني صاحب د ژباړو کوو نو پر دې به اعتراف کولو ته اړ سو چې د ده لخوا ژباړل سوي متون هم د هنريت په تاله پوره

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعرونه دي او هم د شعرونو ژباړي. ياني دا ژباړي هم په منظوم چوکاټ کي چي د شعر دايمي ځانګړنه ده بشپړ شعريت راباندي ښکي او په همدې حالت کي د آر متن چي په انګريزي، اردو او يا فارسي کي دي، بشپړ مفهوم په امانتدارۍ مخ ته راته ږدي. د دې لپاره چي خپله ياده سوې ادعا په دلايلو ثابته کړو، په لاندي کرښو کي د جهاني صاحب د شعري ژباړو د ځانګړتياوو تر سرليک لاندي بحث کوو. همدغه ځای دی چي د دې مقالې لپاره سرليک د (جهاني صاحب شعري ژباړي) غوره کړل سو.

بايد يادونه وکړو چي کله موږ وايو جهاني صاحب د شعرونو په ترجمو کي د هنريت جوهر ځلولی دی، تر هغه لومړی بايد دې ته ځير سو چي هغه د ترجمې لپاره د شعرونو د انتخاب پر مهال د خپلي سخن شناسۍ ډېر ښه ثبوت وړاندي کړی دی. هغه شعرونه چي جهاني صاحب په انګريزي، اردو او يا فارسي کي د ترجمې لپاره انتخاب کړي، پر خپل ځای د زور هنريت څخه برخمن شعرونه دي.

لاندي د جهاني صاحب د شعري ترجمې د ځينو هنري برلاسيو ډېره لنډه يادونه کوو:

دا څرګنده خبره ده چي د يوې ژبي اصطلاحات او شعري سمبولونه نسبت بلي ژبي ته توپير کوي. همدا راز په يوه ژبه کي داسي الفاظ وي چي په يوه وخت کي د خو بېلابېلو مواردو لپاره په کار لوېدلای سي او په بله ژبه کي بيا همدا لفظ يوازي د يوه مورد لپاره د کارېدلو جوګه وي. همدلته ژباړن رسالت لري چي اصطلاحات، سمبولونه او د الفاظو موقعيتونه د مطلوبي ژبي له تقاضاوو سره سم انتخاب او ترتيب کړي. جهاني صاحب دا رسالت په خورا ښه ډول ترسره کړی دی. د بېلګي په ډول به لاندينی مورد وړاندي کړو:

په شرقي لمني او غربي ګلونه ټولګه کي د (زما ښايسته سور ګلاب دی) تر سرليک لاندي د رابرټ برنس په شعر کي: **O' my love's like a red, red rose- That's newly sprung in June**

ترجمه: زما ښايسته داسي نازکه لکه سور ګلاب ښکارېږي- په جوزا کي غوړېدلې پر ملا غبرګه ورګه کېږي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې ځای کې که د آر متن سره سم په ترجمه کې هم د جون لفظ کارول سوی وای، نو خوند هومره ډېر نه راته لکه چې دا لفظ په ډېر ماهرانه انداز و جوزا ته اړول سوی دی. همدا راز په همدې ټولګه کې د راکیل سمر د ملایکې تر سرلیک لاندې شعر کې:

The Angel’s appearance was so sudden-Face framed by a “streetlight halo”

ترجمه: یو ناڅاپه مې په لار کې ملایکه زرغونه سوه- ښایسته مخ یې له نوره، ترې روښانه توره شپه سوه.

دلته که د **Streetlight halo** لفظ کټ مټ ژباړل سوی وای، نو بد خوندي به یې هر چا حس کړې وای. د دې تر څنګ په دې ځای کې د زرغونه سوه اصطلاح یوه پښتني اصطلاح ده چې د خبرې ښکلا یې نوره هم ډېره کړې ده. په همدې ټولګه کې د (زما ماشوم) تر سرلیک لاندې د جان پیرپونټ په شعر کې لولو:

Is ever-bounding around my study chair- هر ګړی مې پر زړګي باندې اوریږي.

په دې ځای کې د **ever-bounding around my study chair** لغوي مانا به وي چې (هر ګړی زما د مطالعې د چوکۍ شاوخوا ټوپونه وهي) مګر په هغه انداز چې دا مفهوم جهاني صاحب د پښتني اصطلاح یعني (پر زړګي باندې اوریږي) قالب ته اچولې ده، د قدر وړ دی.

موسیقیت یوه بله غوره ځانګړنه ده چې په دې ترجمو کې محسوسیږي. د بېلګې په توګه دا یو بیت: را ته وایې چې لاسونه تر سپوږمۍ سپې غزولای- له اسمان څخه سپوږمۍ سپې دلته مځکې ته راوړلای.* په دې ځای کې د (س، ږ، ځ، ځ او ز) د الفاظو امتزاج او ډېرون او تکرار د موسیقیت ښه نمونه ده.

په دې ترجمو کې د هنري روح څرک په هر بیت کې جلا جلا موندلای سو. د بېلګې په ډول: ما حساب د هرې لارې دی نیولی- هر قدم مې په احتیاط پکښې اوډلی.** په داسې حال کې چې انګریزي متن یې وایي: **I planned each charted course-Each careful step along the way**. دلته د حساب نیول او بیا د قدمونو اوډل یو ډول هغه شعري ښکلا ده چې د جهاني صاحب

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل ابتکار دی ځکه په انګریزي متن کی پر لاره د محتاط قدم اخیستلو خبره ده نه د (اوډلو) لفظ. د یوه جنجال (معما) د حل لپاره لومړی خانو ته حساب کېږي او بیا مهرې اوډل کېږي چې په دې توګه یاد سوی بیت یو ډول تصویر وړاندي کوي خو خوند یې لا هغه وخت ډېرېږي کله چې د قدمونو د اوډلو ترکیب ته ځیر کېږو. د دې تر څنګ پورتنی ابتکار د یوې بیلګي په توګه د هغو هڅو یوه نمونه ده چي په دې ترجمو کي د پښتني ذوق د خیال ساتلو په برخه کي سوې ده. جهاني صاحب یوازي دا هڅه نه ده کړې چي مفهوم را انتقال کړي او یوازي خلک په یو شي خبر کړي، بلکي دا کوښښ کوي چي د مفهوم سره سره شعري خوند هم وړاندي کړي څو خلک نه یوازي آګاهي ترلاسه کړي، بلکي ورسره په څنګ کي ذوق هم خړوب کړي او له خوند اخیستلو څخه برخمن سي. د دې خبرو په څنګ کي یو مهم د غور وړ ټکی دا دی چي جهاني صاحب په دې ترجمو کي خپل د شاعری ځانګړی طرز هم نه دی ورک کړی، بلکي که هر هغه څوک چي د شاعرانو د انداز د درک ځواک ولري، د جهاني صاحب ترجمې بې له دې یادوني چي ګواکي ترجمه ده، ولولي نو ارومرو دې پرېکړې ته رسېږي چي دا د جهاني صاحب خپل یو شعر دی او یا یې هم د طرز د کوم پیرو شعر دی. دا خبره پر دې دلالت کوي چي هغه د ترجمو د دې ثقیلي چاري په مقابل کي د یوه برلاسي او غالب فاعل په توګه برخورد درلودلی دی ځکه یې نو د ترجمو دې ابتکار ته بریالی ابتکار ویلای سو.

اهمیت:

په پښتو ژبه کي د اشعارو د ترجمې سابقه د نثر تر هغې لومړی ده*** خو له دې سره سره د نثر په نسبت لږ او بې کیفیته پاته سوې ده چي لامل یې تر ډېره ځایه د شعر د ژباړې ثقلت دی چي مخکي بحث ورباندي وسو. که څه هم ژباړه په هر زمان کي د هري ژبې له خورا مهمو اړتیاوو څخه وي ځکه د بشر د علمي تکامل پړاو نه ختمېدونکی او هره ورځ پر مخ تلونکی دی او په دې کار کي یوازي د یوې ژبي خلک کار نه کوي، بلکي د نړۍ د هر کونج خلک خپله ونډه پکښي اخلي، نو د دې لپاره چي د یو بل لاسته راوړني حمایه کړي او ګډ بشري علمي میراث ته متوازنه او بې الایشه وده ورکړي، اړینه ده علمي آثار د یو بل په ژبه سره وژباړل سي. کله چي خبره پښتو ته دربېږي، نو دلته دا اړتیا ډېره په دې خاطر محسوسېږي چي د دې ژبي علمي غنا نسبت د نړۍ نورو بډایه ژبو ته لږ ده نو مجبوره ده چي نه یوازي د علمي راکړي ورکړي په موخه، بلکي د کمیت په نظر کي

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیولو سره ډېري ژباړي ورته وسي. په عین حال کي دا خبره مهمه ده چي ژباړه باید متوازنه وسي یعني ټولي ساحې په بر کي ونیسي، هغه که ادبیات ، فلسفه ، ساینس او یا بل څه وي.

په معاصره دوره کي د اشعارو د ژباړي په برخه کي یو شمېر هڅي سوي دي چي له کمي لحاظه یې باید د یو نېک فال په توګه ومنو او د کیفي لحاظه د تکامل په پړاو کي د یوې کړۍ په سترګه ورته کتل به د مصلحت وړ وي. دلته اړینه نه ده چي د دې ترجمو تفصیلي یادونه وسي. بحث پر دې دی چي د جهاني صاحب ترجمې د پښتو لپاره څه اهمیت لري؟ لومړی خو باید دا حقیقت ومنو چي پښتانه له نوري نړۍ په تېره بیا غرب څخه نهایت بې خبره پاته دي. ډېرو ته خو آن دا چي غربي لیکوالان او شاعران په تېر بیا کلاسیک هغه یې افسانوي خلک ښکاري. جهاني صاحب چي د انتخاب د ځواکمن استعداد په مټ یې هم د کلاسیکو او هم د معاصرو غربي شاعرانو شعرونه ترجمه کړل، دې اند ښېښني ته ځواب ووایه او په عین حال کي یې پښتنو ته د غوره آثارو د مطالعې فرصت په لاس ورکړ. په بله اصطلاح، جهاني صاحب د دې ترجمو له لاري پښتنو ته د غربي ادبیاتو د دروازې یوه بله غټه پله پرانیستله. دوهم اهمیت په دې خبره کي نغښتی دی چي جهاني صاحب په معاصر وخت کي د لومړي ځل لپاره باکیفیته هنري شعري ژباړه را وپېژندله او د نورو کسانو له لوري د سوو ژباړو د یوه غوره متبادل طرز څرک یې په لاس راکړ. په دې برخه کي د هنري ژباړي نمونه وړاندي کول د ځوان کهول لپاره یو غوره سرمشق دی. کله چي د سر مشق خبره کوو، نو دا خبره هم د غور وړ ده چي د جهاني صاحب انتخاب که د یوه ایډیال په توګه ومنو، نو باید سنجول سوي او قصدي هڅي پیل کړو څو د غوره شاعرانو د غوره آثارو د ترجمې یو کمپاین را پیل کړو. یوازي همداسي کمپاینونه او منظمي او همږغي هڅي کولای سي د یوه محسوس بدلون لمر راوخېژوي او دا کمپاینونه باید نه یوازي په شعري ساحه کي، بلکي په نورو ساحو لکه ساینس، سیاست، اقتصاد او نورو کي هم راپیل سي. دا مقاله په هیڅ وجه نه خو د کمي او نه هم د کیفي لحاظه د جهاني صاحب د ترجمو د څېړني او پېژندني تر عهدې وتلای سي، ځکه نو دا وړاندیز مهم بولم چي د جهاني صاحب د شعري ترجمو د څېړني لپاره یو علیحده سیمینار راوبلل سي تر څو نه یوازي دا ژباړې و ارزوي او و یې څېړي، بلکي د شعري ژباړو په برخه کي اساسي ننګوني

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعریف او د وړاندي تګ لپاره د واضح خط سیر د ټاکلو په موخه وړاندیزونه را جلب کړل سي. (۳۴)

لمنلیکونه:

* سپوږمۍ راکش که، Jess Brown/Jim Denton، د پښتو په سر او تال کي د غربي سندو شرنګ.

** زما لاره، فرانک سیناترا، د پښتو په سر او تال کي د غربي سندرو شرنګ.

*** د ابو محمد هاشم سرواني ۲۹۷-۲۲۳ ل س) لخوا د ابن خلاد د شعر ژباړه

ماخذونه:

۱- Encarta Encyclopedia-2009 Edition

۲- غربي ګلونه-شرقي لمني، له انګلیسي ادبیاتو څخه منظومي ترجمې، عبدالباري جهاني، ۱۳۸۵

۳- د پښتو په سر او تال کي د غربي سندرو شرنګ، له انګلیسي ادبیاتو څخه د عبدالباري جهاني ترجمې، ۱۳۸۲

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځليکونه

۱- د سباوون په تمه شعري مجموعه، عبدالباري جهاني
۲- ورکه مېنه نومي شعري مجموعه، عبدالباري جهاني
۳- پايکوب نومي شعري مجموعه، عبدالباري جهاني
۴- د پښتو ادبياتو تاريخ، دوهم ټوک، ۱۲۵-۱۳۷ مخونه، کانديد اکاډميسين سرمحقق محمد صديق روهي، دانش خپرندويه ټولنه، پېښور، ۱۳۸۴ ش
۵- ورکه مېنه
۶- د ليکوال ناچاپ اثر
۷- کوه طور نومي شعري مجموعه، عبدالباري جهاني
۸- پايکوب
۹- د سباوون په تمه
۱۰- جهاني انلاين ويبپاڼه www.jahanionline.com
۱۱- د شعر درناوی، ۱۳۵-۱۷۷ مخونه ۱۳۸۸ ش کال، دانش خپرندويه ټولنه، پېښور
۱۲- ورکه مېنه
۱۳- د ليکوال ناچاپه نسخه
۱۴- پايکوب
۱۵- د ليکوال ناچاپ اثر
۱۶- لراو بر ويبپاڼه www.larawbar.com
۱۷- پايکوب
۱۸- شپېلۍ نومي شعري مجموعه، عبدالباري جهاني
۱۹- لراو بر ويبپاڼه www.larawbar.com
۲۰- د ليکوال ناچاپ اثر
۲۱- تاند ويبپاڼه www.taand.com
۲۲- ټول افغان ويبپاڼه www.tolafghan.com
۲۳- ننگرهار ويبپاڼه www.nengrahar.com
۲۴- د ليکوال ناچاپ اثر
۲۵- ټول افغان ويبپاڼه www.tolafghan.com

WWW.LARAWBAR.COM
LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۶- کابل نات ویبپاڼه www.kabulnath.de
۲۷- لوی غر ویبلاګ
۲۸- د لیکوال ناچاپ اثر
۲۹- پالنه دوه میاشتنۍ مجله، پنځمه ګڼه، اپریل – مې میاشت، ۲۰۰۳ م کال، کوټه
۳۰- د افغان ادبي بهیر ویب پاڼه www.baheer.com
۳۱- د پټیال ناچاپ اثر
۳۲- د خیام سُرونه د پښتو په تال کې، د عبدالباري جهاني شعري ترجمې
۳۳- پیام وطن ویب پاڼه www.payamewatan.com
۳۴- د لیکوال ناچاپ اثر

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د همدا اثر د ټولوونکي ژوندليک

عبدالنافع همت د حاجي عبدالکريم خان زوی د (۱۳۵۰) لمريز کال د ليندۍ د مياشتي پر ځوارلسمه نېټه د کندهار ولايت، ارغنداب ولسوالۍ د ناګان په کلي کي زېږېدلی دی. تر دوولسم ټولګي پوري يې په کندهار کې زده کړې کړې او اوس د کابل د تعليم او تربيې پوهنتون، ادبياتو پوهنځي د څلورم کال محصل دی.

په څو نادولتي ټولنو کي پر کار سربېره يې په بېلابېلو ښوونځيو کي د ښوونکي په توګه هم کار کړی دی. په (۱۳۷۸) لمريز کال يې په کوټه کي د ميوند کلتوري ټولني بنسټ کښېښود او په (۱۳۸۱) لمريز کال يې د (ميوند) په نوم د يوې کلتوري او ټولنيزي مجلې خپرول پيل کړه او څلور کاله يې وچلوله. پر دې سربېره يې په څو ښوونځيو کي معلم هم پاته سوی دی.

له (۲۰۰۰) ميلادي کال راهيسې د بي بي سي راډيو په تعليمي پروژو کي د ليکوال او پروډيوسر، ډرامې ليکوال، ايډېټر او خبريال په توګه کار کړی چي اوس په همدې راډيو کي د ټرېنر ژورناليست په توګه کار کوي. ده شعرونه، لنډې کيسې، طنزونه، ډرامې او مقالې ليکلي، خو تر ډېره بريده د طنزي ليکوال په نوم شهرت لري.

چاپ سوي اثار:

۱: سپي څنګه مډالونه وګټل؟ طنزي مجموعه.
۲: سياسي عينکې، طنزي مجموعه.
۳: د جهاني جهان، د عبدالباري جهاني په باب د مقالو مجموعه.
۴: خپل وطنه، ګل وطنه. (د متلونو کيسې).

ناچاپ اثار:

۱: اتڼ په پارلمان کي (طنزي ډرامه)
۲: طنزي تعريفات (طنزونه)
۳: د کندهار مېله ځايونه (رساله)
۴: (خبري ببري) طنزي کالم چي په خدمتګار ورځپاڼه او تاند ويب پاڼه کي خپور سوی دی.
۵: متفرق طنزونه چي په بېلابېلو ويبپاڼو کي راغلي، خو تر اوسه نه دي چاپ سوي.

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لراوبر برېښنايي کتابتون

قدرمنو لوستونکو !

تاسو کولای سئ د لراوبر ویبپاڼي په برېښنايي کتابتون کي زيات شمېر ارزښتناک او په زړه پوري آثار په خپل تفريحي وخت کي مطالعه کړئ .

د لراوبر انلاين کتابتون ستاسو لپاره د لاندينيو موضوعګانو اړوند آثار پر ليکه کوي :

- **اسلام او مذهب**
- **ساينس او تخنيک**
- **سپورټ او روغتيا**
- **تاريخ او سياست**
- **هنر او ادبيات**
- **دماشومانو لپاره**
- **بېلابېل آثار**

www.Larawbar.net/library

WWW.LARAWBAR.COM

LARAWBAR

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library